

მე ვხედავ მზეს

მამიდა

კახამბალის ხმელ ტოტზე მამალი ჩხართვი იჯდა და ისე გალობდა, მამიდამ საქმეს თავი დაანება, სამფეხა სკამი ეზოში გამოიტანა, დაჯდა და სმენად იქცა, მე კონინდარზე დავწექი და თვალები დავხუჭე. ჩხართვი გალობდა სულმოუთქმელად, გულში ხმას ვაყოლებდი და ვცდილობდი, არ მესუნთქა, ვიდრე ჩხართვი სულს არ მოითქვამდა, მაგრამ სუნთქვა არ მყოფნიდა. ჩხართვი გაბმულად სტვენდა. იშვიათად თუ შეჩერდებოდა, ჩამავალი მზისკენ გაიხედავდა და ისევ განაგრძობდა სტვენას. სპილენძის ლანგარივით წითელი უზარმაზარი მზე ზანტად ჩადიოდა და სუფსის ჭალაში დაბნეულ სოფლებს ცეცხლს უკიდებდა.

– ქეთო! – მოადგა ვიღაცა ჭიშკარს. ჩხართვმა სტვენა შეწყვიტა.

– სოსო, სოსოია, ბიჭო! – ახლა მე დამიძახა სტუმარმა.

– მობრძანდი! – გავძახე უკმაყოფილომ და წამოვჯექი.

ეზოში ჩვენი ბრიგადირი დათიკო ჩამოვიდა.

– გამარჯობათ თქვენი! – მოგვესალმა იგი.

– გაგიმარჯოს! – უპასუხა მამიდამ, მერე ადგა და სტუმარს სამზარეულოში შეუძღვა.

კონინდარზე წამოვწექი და დაველოდე, როდის დაიწყებდა ჩხართვი გალობას ისევ, მაგრამ აღარ გალობდა. ავდექი და სამზარეულოში შევედი. ბრიგადირი რაღაცას ეუბნებოდა მამიდას, მე რომ შევედი, გაჩუმდა. მამიდა უხმოდ იჯდა, მუხლებზე ხელი შემოესალტა და ბუხარში ჩაფერფლილ ნაკვერჩხლებს ჩასცქეროდა. ბრიგადირმა ქისა ამოიღო ჯიბიდან, თუთუნის გაახვია, ბუხრისკენ დაიხარა, ცეცხლმოკიდებული ფიხის აიღო, თამბაქოს მოუკიდა და გააბოლა. ოთახში მყრალი თუთუნის სუნი დატრიალდა.

– სოსოია, წყალი დამალევიე, შენს გაზრდას. – მთხოვა მან. დოქთან მივედი.

– მაგი არა, ცივი მოიტანე.

დოქი ავიდე და ეზოში გავედი, როდესაც შემოვბრუნდი, ბრიგადირი რაღაცას ამბობდა, ჩემს დანახვაზე ისევ დადუმდა. წყალი მივაწოდე.

უგემურად მოსვა.

– კიდევ დაგისხა?

– მადლობელი ვარ, მეტი არ მინდა.

– დაგელია კიდევ ერთი ჭიქა, შე კაცო! – შევეპატიე მე. მამიდას გაელიმა.

– სოსოია, გახედე ერთი, რა აყეფებს იმ ძაღლს?... – მითხრა ბრიგადირმა დუმილის შემდეგ.

– თუ ვინმეა, დაიძახებს. – ვთქვი მე. ბრიგადირი უხერხულად შეიშმუნა.

– გადი, ბიჭო ერთი წუთით გარეთ, სიტყვა მაქვს სათქმელი ქეთოსთან. – შემევედრა ბრიგადირი.

– თუ რამე გაქვს სათქმელი, ჩემთან უთხარი, – ვუპასუხე და ისე მოხერხებულად დავჯექი, ვინმე სკამიანად თუ გამიტანდა გარეთ, თორემ ისე ვერაფრით ვერ ამაგლეჯდა ადგილიდან.

– უფროსი და უმცროსი, სტუმარი და მასპინძელი არ იცი, ბიჭო, შენ? – მკითხა ბრიგადირმა და ისე შემომხედა, მივხვდი: მამიდაჩემის რიდი რომ არა, სიამოვნებით ამახვედა ყურს.

– ყოველ ღამე სტუმარი არ გამოგია მე!

– გაჩერდი, ბიჭო! – გამიჯავრდა მამიდა.

– მე ბრიგადირი ვარ და ყველას ოჯახში ასე დავიარები. – ამიხსნა დათიკომ.

– ჰოდა, ბრიგადირი თუ ხარ და ყველას ოჯახში თუ ასე დაიარები, გადადი ახლა სხვის ოჯახში!

– რა უნდა, ქეთო, ამ ბიჭს, რომ მჭამს ცოცხლად? – ჰკითხა ბრიგადირმა მამიდაჩემს.

– თქვი, დათიკო, რა გინდა!

დათიკო შეიშმუნა და ხრინწიანი ხმით დაიწყო:

– ხვალ მერიაში მივდივართ ყანის სათოხარად და ბიჭი დავგახმარე, ჩემო ქეთო. გაიგე ახლა რა საქმეზე ვარ მოსული? – შემომიღრინა მან.

– გავიგე! – შევეუღრინე მეც. მამიდას გაელიმა. იგი ადგა, ბუხართან მივიდა, კეციდან ნაკვერჩხლიანი თუნუქი გადმოიღო, ჭადზე თითები დააკაკუნა, თუ გამოცხვალ, მერე არეკა, ტილოში გაახვია და მაგიდაზე დადო. ახლა დერგთან მივიდა, შიგ ხელი ჩაყო, დიდი წველა ყველი ამოარჩია, მაგრად დაწურა და ჭადს ზევიდან დაადო. ბრიგადირი მიხვდა, მამიდა საგზალს მიხაზირებდა და სახე გამოედარა.

– წადი ახლა, დათიკო, – სთხოვა მამიდამ. დათიკო კარისაკენ წავიდა, ზღურბლთან შემოტრიალდა და თქვა:

– ალიონზე ფოსტის წინ მოვიყრიოთ თავს, იქ მოდი, ჩემო სოსოია, არ გრცხვენია, რომ მეჩხუბები?! რა გვაქვს მე და შენ გასაყოფი? შევერიგდით, ხომ?

თავი დაუქნიე.

– შრომადღეს, როგორც კაცებს, ისე დაუწერ, – უთხრა ახლა მამიდას.

მამიდამ თავი დაუქნია და ბრიგადირი წავიდა. ეზოში გავედი, ზღმარტლზე აყუდებული ახალმოპირული თოხი ღარზე ჩავეიტანე და ყუით წყალში ჩავდე. მამიდამ ლამპა გარეთ გამოიტანა, კარი მიიხურა, ურდულში ჯოხი გაუყარა და დასაწოლად ოდაში ავედით.

* * *

მამიდაჩემი ქართულის მასწავლებელია. იგი ყველაზე განათლებული და ლამაზი ქალია ჩვენს სოფელში. მამიდა, ბაბუაჩემის სკივრში რომ ხატი დევს, იმაზე გამოსახულ ღვთისმშობელს ჰგავს მარიამს, და ქეთევანი ჰქვია. ალბათ, ამიტომ ვერ გაუბედა ვერავინ, სიყვარული ეთქვა, და არის მამიდა გაუთხოვარი. მე ძალიან მიყვარს მამიდა და სულ მეშინია, არ გათხოვდეს. მამიდა გრძობს ამას და, ალბათ, ამიტომ არ თხოვდება, თუ არა და, რა უშლის, აბა, ხელს?!

ვწევარ ჩემს საწოლზე გულადმა, თვალგახელილი და მამიდას ჩურჩულით ვეკითხები:

– მამიდა!

– რა გინდა, ბიჭო?

– გძინავს, მამიდა?...

– თქვი, რა გინდა.

– რა უნდა დათიკო ბრიგადირს, ყოველ საღამოს რომ დაიარება?

– არ ვიცი, ბიჭო!

– ნუ მოდის მაგი ჩვენთან!

– ხომ არ გავაგდებ, ბიჭო?

– არ ვიცი მე, ნუ მოდის... მოვა, დაჯდება, წყალი მომიტანე, ძაღლს გახედე, გადი გარეთ, იმას მიხედე, ამას მიხედე, კი ვიცი მე, მაგას რა უნდა!

მამიდა არაფერს ამბობს.

– მამიდა, რამდენი წლის ხარ ახლა შენ? – ვეკითხები ღუმილის შემდეგ.

– დაიძინე, ბიჭო!

– მითხარი.

– ოცდათხუთმეტის.

– რატომ არ თხოვდები მერე?

მამიდა ღუმს, მესმის მისი მშვიდი სუნთქვა და ველოდები, როდის გამცემს პასუხს. იგი ხმას არ მცემს.

– ა, მამიდა?

– დაიძინე, ბიჭო, ხვალ ადრე ხარ ასადგომი!

– რატომ არ თხოვდები, მამიდა!

– არავინ მთხოვლობს, ბიჭო, არავის მოსწონს მამიდაშენი!

– ტყუილია მაგი. შენ ქვეყანას მოსწონხარ, დათიკოსაც უყვარხარ.

– მერედა, გემეტები მაგისტვის?

– არა.

– ჰოდა, დაიძინე ახლა!

მე ვიძინებ და მესიზმრება: მამიდაჩემი დგას სოფლის ეკლესიის წინ, თეთრ საქორწინო კაბაში გამოწყობილი, თეთრი, მაღალი, ღვთისმშობელივით ლამაზი. მის წინ დამხობილია მთელი სოფლის კაცები, ვეხვეწები, ნუ გათხოვდები-მეთქი, და იგი არავის არ მიყვება, იხდის საქორწინო კაბას, მოდის ჩემთან, მკიდებს ხელს და ერთად მივდივართ შინ.

* * *

აღიონზე ფრთხილად ავდექი, მძინარე მამიდას ღოყაზე ვაკოცე, სამზარეულოში ჩავედი, საგზალი სკოლის ჩანთაში ჩავდე, ღარზე ჩავიბინე, პირზე წყალი შევისხი, მერე თოხი წყლიდან ამოვიღე, ტარი ჩანთის სახელურში გავუყარე და სოფლის ფოსტისკენ გავიქეცი.

მთელი ჩვენი ბრიგადა ფოსტის წინ იდგა თოხებზე დაყრდნობილი, ხალხს თავი მაღლა აეწია და ფოსტის სვეტზე გამოკიდებულ დაფლეთილ რადიოს უბდებდა ყურს. რეპროდუქტორი ცახცახებდა, ხრიალებდა და ხრინწიანი ხმით რაღაცას გადმოსცემდა. ყველა დუმდა. მე რომ მივედი, რეპროდუქტორიც დადუმდა.

– გამარჯობათ თქვენი! – ხმა არავის გაუცია.

– გამარჯობა, ხალხო, თქვენი! – გავიმეორე გაუბედავად. არავინ არაფერი მიპასუხა.

– გერასიმე ბიძია, რა მოხდა?! – ვკითხე კარის მეზობელს და შევანჯღრიე. მან უაზროდ მომხედა, მერე ფოსტის კიბეზე ჩამოჯდა, თუთუნი ამოიღო, გაახვია და ისე გააბოლა, თითქოს არც დავენახე.

– თქვი, ასალო ბიძია, რა მოხდა, კაცი არ ხარ, შე კაცი? – შევევედრე ახლა გერასიმეს გვერდით ჩამომჯდარ მეორე მეზობელს. მან თავიდან ფეხებამდე ამათვალიერ-ჩამათვალიერა, დიდხანს მიყურა თვალებში, მერე პირი ამარიდა და ისე მითხრა:

– ომია, სოსოია ბიძია, ომი!

– რა ომი, ასალო ბიძია?

– ჩხუბი, კაცის კვლა და სისხლის ღვრა, გეყურება?

– ვისთან?

ასალომ ხელი ჩაიქნია.

– ვისთან?! – გავიმეორე და გარშემო მიმოვიხედე, ხალხი იდგა გაფითრებული და შეშინებული.

– გერმანიასთან! – თქვა, როგორც იქნა, ვიღაცამ.

– რომელ გერმანიასთან?

– მწვანე გერმანიასთან! – მიპასუხა ასალომ.

მივხვედი, რომ მოხდა რაღაც დიდი, საოცრად დიდი უბედურება. არასდროს არ მინახავს ამდენი ხალხი ერთად დამუნჯებული, გაფითრებული, შეშინებული და უცებ შემეშინდა, ისე როგორც შუალამით სოფლის სასაფლაოზე მარტოდ გავლა. რომ არ მეყვირა, გერასიმე ბიძიას გვერდით ჩამოვჯექი და მუხლზე ხელი დავადე. გერასიმემ გაკვირვებული თვალებით შემომხედა, მერე თავზე ხელი დამისვა და მითხრა:

– წადი ახლა შინ და ნუ გეშინია, ბიძიკო!

ავდექი და შინისაკენ გავბრუნდი.

– აგი თოხი და საგზალი წაიღე! – დამაბრუნა გერასიმემ. თოხი და საგზალი ავიღე და წავედი.

მზე უკვე ამოსცილდა ტოლების მთებს, სუფსის ხილთან რომ მივედი და შინისაკენ გადავუხვიე. მივდიოდი თავჩაღუნული...

– სოსოია მამალამეს გაუმარჯოს!

თავი ავწიე, ჩემს წინ ზურგზე გოდორმოკიდებული ლუკაია ფოცხიშვილი იდგა. შუბლზე ოფლი ხვითქად ჩამოსდიოდა.

– ერთი აგი გოდორი ჩამომადგმევინე, თუ კაცი ხარ.

გოდორი ჩამოვადგმევინე. ლუკა გოდორს მოუჯდა, მერე ხელით მანიშნა, გვერდზე მომიჯექიო.

მივუჯექი.

– სახატუნე ვაშლი მიმაქვს გასაყიდად. კი იცი შენ ჩემი სახატუნე ვაშლი, ეზოში საღორესთან რომ მიდგას... ჩემი ღორი არ გინახავს? მაკეთაა, ძროხაც მაკეთაა. ნახე ერთი, როგორ ხატუნობს, ამოიღე ერთი ცალი და ნახე, ოღონდ მაგი არ ჭამო, გასაყიდად მიმაქვს. ისე, ამოდი ჩემთან და რამდენსაც გინდა, გაჭმევ. თუთუნი გექნება შენ, – თუთუნი ამოვიღე ჯიბიდან და გამოწვდილ ხელისგულზე დავუყარე. ლუკაიამ თუთუნს უსუნა და განაგრძო, – კაი სამუშაო დღეა დღეს, მარა ვიფიქრე, ერთ-ორ კაპიკს გავაკეთებ-მეთქი... ქაღალდიც გექნება, – მე თამბაქოს გასახვევი ქაღალდი მივაწოდე, – ჩვენს ბრიგადირს რომ ჰკითხო... ცეცხლი არ გაქვს? – ასანთიც მივაწოდე. მოუკიდა და სიამოვნებით გააბოლა, – მაგას რა ენაღვლება, შვილი არ ყავს და ძირი. ბიჭი მომახმარეო. ბიჭი უმადლესში უნდა მოეწყოს წელს და თოხი ვაბაყუნებით ყანაში? არ გამოუვა მაგი ნომერი, ა, რას იტყვი შენ? რავა დამუნჯებულხარ, შე უპატრონო, თქვი რამე! – შემომიბტია უცებ ლუკაიამ.

– ლუკა ბიძია, ომი დაიწყო!

– ვინ? – მკითხა ლუკაიამ, ისე რომ ჩემსკენ არც გამოუხედავს.

– გერმანიამ.

– სად?

- რუსეთში.
- ვისთან? – თქვა ისევ ლუკაიამ.
- ჩვენთან!
- ვინ ჩვენთან?
- ჩვენთან, საბჭოთა კავშირთან.
- როდის?
- დღეს!

ლუკაიას უცებ მკვდრის ფერი დაედო, კვამლი სასულეში გადასცდა და ხველება აუვარდა. დიდხანს ახველებდა, ბოლოს ჩაბჭირდა, გაშავდა და გაბმული სტვენა ამოუშვა ფილტვებიდან. მერე ხელი ისე ჩამავლო მაჯაში, თითები გამიღურჯდა, ასე იყო ერთხანს. ბოლოს გადაუარა.

- ვინ გითხრა, ბიჭო, მაგი?
- რადიომ თქვა ამ დილით!
- გაჩერდი!
- თქვა!
- ისუმრე შენ ხომ, ბიძია? – ვედრებით მკითხა ლუკაიამ.
- არა, რადიომ თქვა ამ დილით.

ლუკაიას აღარაფერი უკითხავს. დიდხანს იჯდა და მიწას ჩასცქეროდა. მერე წელმოწვევტილი ადგა, – გოდორი მომაკიდებიყო, მთხოვა. შინისაკენ გაბრუნდა. ცოტა რომ გაიარა, შემობრუნდა და რაღაცის თქმა დააპირა, მერე, ეტყობა, გადაიფიქრა და ისე დამიწყო ყურება.

- რა იყო, ლუკა ბიძია?

ლუკაიამ არაფერი მითხრა, ხელი ჩაიქნია, შებრუნდა, თავი ჩაღუნა და უხმოდ წავიდა.

შინ რომ მივედი, მამიდა გობზე ცალი ხელით ჭადის ფქვილს ზელდა და მეორეთი თუნგიდან წყალს უზავებდა. კარი ღია იყო და ისე შევედი სამზარეულოში, ჩემი მისვლა არც გაუგია.

- მამიდა, გერმანიამ ამ დილით ომი დაგვიწყო!
- მამიდამ თავი აწია და გაოცებული თვალებით შემომჩერდა.
- რადიომ თქვა ამ დილით, გერმანიამ ომი გამოგვიცხადა.

მამიდას ცომიანი ხელი აუკანკალდა, იგი თვალს არ მაცილებდა, თუნგიდან თბილი წყალი იღვრებოდა გობში, გობი თანდათან აივსო და ახლა სქელი რძისფერი სითხე გადმოდიოდა და იღვრებოდა მამიდას ფეხებთან. მე თვალს არ ვაცილებდი მამიდას ათრთოლებულ ხელებს.

- იცი, ბიჭო, შენ რას ამბობ? – მკითხა ბოლოს მამიდამ საიდანღაც, ძალიან შორიდან.

უარყოფის ნიშნად თავი გადავაქნიე.

არ ვიცოდი, რას ვამბობდი, მაგრამ მივხვდი, რომ მოხდა რაღაც დიდი, საოცრად დიდი უბედურება, რომელიც ამ დილით ჩემთან ერთად შემოვიდა ჩვენს ოჯახში.

ზღვის უკუქცევა

რაიონული კლუბის ეზოში უამრავი ხალხი ირევა. იცინიან, მღერიან, ტირიან, ქვითინებენ. რაღაცას სთხოვენ და პირდებიან ერთმანეთს. მერე ეხვევიან, ჰკოცნიან, აბარებენ, უბარებენ, არიგებენ, ემუქრებიან, ეალერსებიან, ისევ პირდებიან, ისევ ჰკოცნიან ერთმანეთს და ასე გაუთავებლად.

დიდი ბულის ძირში, კონდარზე ზის გერასიმე ბიძია, თუთუნს აბოლებს და თვალს არ აცილებს თავის ვაჟს, რომელიც ოპა, ოპას ძახილით მადლა ისერის პატარა გოგოს. გოგო ფეხს ფშეკს, კისკისებს, იჭაჭება. მის გვერდით დგას დაღლიაგებული მისი ცოლი, შავი მაშიკო. იგი ქვედა ტუჩს იკვნეტს და თვალებიდან დაპაღუპით ჩამოსდის ცრემლი.

ასალო გუდავაძე კლუბის კიბეზე ჩამომჯდარა, გვერდით თავისი ვაჟი მოუსვამს. ვაჟს ფერხთით ახალგაზრდა ქალი უხის, მას ქმრის მუხლებზე უდევს თავი და გაუჩერებლად ტირის.

- აგი ქალი არ გაუშვა დედისოულს, ბაბა! – უბარებს ვაჟი ასალოს და ცოლს თავზე უსვამს ხელს.

- არა, ბაბა.
- მარგალიტა, არ მიატოვო ბაბა, ცოდვაა მარტო, – ქალი ტირის.
- მე მალე დავბრუნდები, ბაბა!

– კი, ბაბა.

– გაჩერდი ქალო, ჩემს მეტი არავინ მიდის ჯარში, თუ იცი? – მარგალიტა ტირილს უმატებს. ქმარი ეფერება.

– ტყუილა-უბრალოდ თავი არ გაიფუჭო, ბიჭო, ჭკუით იყავი! – ეუბნება ასალო.

– ნუ გეშინია, ბაბა, ჰიტლერის თავს ჩამოგიტან, თუ ვყოფილვარ ბიჭი! – იღიმება ვაჟი.

– შენი თავი ჩამომიტანე, ბაბა, მე იგი მირჩევნია! – ამბობს ასალო.

მარგალიტა ისევ ტირის.

– ამ ქალს მიმიხედე, ბაბა!

– კი, ბაბა, რად მინდა დარიგება!

– ბაბა!.. – ასალოს ბიჭი იშმუშნება...

– თქვი, შვილო.

– ერთ-ორ თვეს კი და, მერე წყალი არ მოატანინო, შეშა არ მოახილიო, წისკვილზე არ გოუშვა, ყანა არ ათოხნო! – ასალო თავს უქნევს თანხმობის ნიშნად.

– მაგი თვითონ არ გეტყვის და მძიმე არაფერი ააწვეო... – განაგრძობს ასალოს ბიჭი. ასალო იღიმება და თავს უქნევს.

ლუკაიას თუთუნის გახვევა უნდა, მაგრამ ვერ ახვევს, უკვე მეორე ქაღალდი ჩაასკდა ხელში და დაეპნა თუთუნი. ლუკაიას ხელები უკანკალებს. მე თუთუნს ვართმევ, ვუხვევ და ვაწვდი. ლუკაია მადლიერი თვალებით მიყურებს. უკიდებს და ქაჩავს, ახლა ტუნები უკანკალებს ლუკაიას.

– სოსოია, რა ვუყო ამ ბიჭს, ა? – მეკითხება. მე არ ვიცი, რა უნდა უყოს ლუკაიამ თავის კუკურას. იგი დგას შეზარხოშებულ ტოლებში და ხმამაღლა ყვება რაღაცას, ბიჭები კბილებს კრეჭენ და ულაყებივით ხვიხვინებენ.

– მაგენს თავს გადაპარსავენ ყველას! – წუხს ლუკაია.

– თავს კლასშიც გვპარსავენ ყველას, – ვამშვიდებ მე.

– გერასიმეს რა უჭირს, ნაგრამი რჩება, მე რა მრჩება?

– დაბრუნდება მალე, ლუკა ბიძია!

– ყველა ვერ დაბრუნდება, სოსოია!

– ყველა დაბრუნდება! – ვეუბნები იმიტომ, რომ ვიცი, ყველა დაბრუნდება, სულ ყველა. მე ჯერ არ მინახავს კაცი, რომელიც ჯარში წასულიყოს და არ მობრუნებულყოს. ვდგები და მივდივარ ჩემი სოფლის ბიჭებთან. ისინი მთვრალები არიან, მიღიმიან, მკოცნიან, მეც ვუცინი მათ და ვკოცნი.

– ანზორა, მიდიხარ?

– მივდივარ, სოსოია.

– ხომ დაბრუნდები, ანზორა? – ანზორა იღიმება. მის მკერდზე ტირის მისი საცოლუე მაცვალა. ახლა იგი ეკითხება:

– თქვი, ანზორა, ხომ დაბრუნდები?

– აბა, არ დაგბრუნდები?

– შენ, ნიკუშა?

– მეც, სოსოია. შენ არ მოდიხარ? – მიცინის ნიკუშა.

– მაგას ვინ წაიყვანს, – ეუბნება აბიბო.

– არ მიწევს და რა ვქნა? – ვეუბნები.

– სოსოია, შეხედე, ბიჭო, რამდენ გოგოს გიტოვებთ, მიხედე ამ თხებს, ტურამ არ შეგიჭამოს, თორემ რომ ჩამოვალთ, ოთხში ამოგიდებთ, – მემუქრება ჯუმბერა.

– რაც ტურები იყავით, ყველანი მიდიხართ და ვინ შეჭამს? – ვეკითხები. გოგოები იცინიან. მერე სხვებთან მივდივარ.

– ვის აცილებ, სოსოია? – მეკითხება მეზობელი.

– შენ არ მიდიხარ, თუ?

– მივდივარ, სოსოია.

– ჰოდა, შენ გაცილებ.

თამაზი გულში მიკრავს, მკოცნის და ჩურჩულთ მეკითხება:

– მამიდაშენი ქეთო ვის აცილებს, სოსოია?

მამიდა მესერთან დგას დათიკო ბრიგადირის პირდაპირ და თვალს არ აცილებს მას. დათიკო ბრიგადირი რაღაცას ეუბნება, მამიდა ყურს უგდებს. მეც ვუყურებ დათიკოს. იგი გაფითრებულია. მერე დათიკო მკლაფზე ჰკიდებს ხელს მამიდას. მამიდა არ აშვებინებს ხელს. დათიკო ახლა მეორე მკლაფზე ჰკიდებს ხელს მამიდას და ახლა ორივე მკლაფი უკავია მამიდასი. მამიდა არც მეორე ხელს

აშვებინებს და ისინი ახლა სულ ახლოს დგანან ერთმანეთთან. ვუყურებ მამიდაჩემს, იგი გაფითრებულია და ახლა უფრო ჰგავს ღვთისმშობელს, მაგრამ აღარ მეშინია, რომ იგი გათხოვდება, რომ მას ახლა ვინმე წამართმევს, და არ მივდივარ მათთან. მამიდა გრძნობს ჩემს მზერას და ჩემკენ იხედება. დათიკოც იხედება ჩემკენ და მეძახის:

- სოსოია, მოდი აქ, ბიჭო!
- მივდივარ და მამიდას გვერდით ვდგები.
- მემღური, სოსოია? – მეკითხება დათიკო და თმას მქაჩავს.
- რა მაქვს შენთან სამღურავი?! – ვეუბნები და წასვლას ვაპირებ.
- არ წახვიდე, იყავი ჩვენთან.

ვრჩები.

- მივდივარ, სოსოია, ომში!
- ყველა მიდის!
- მიხედე მამიდაშენს, შენ ვაჟკაცი ხარ ახლა!
- შენ რომ არ მითხრა, უშენოდაც მივხედავ!
- ხომ იცი, როგორ მიყვარს მამიდაშენი!!
- შენზე უფრო მე მიყვარს!
- მე მალე დავბრუნდები, სოსოია, და მერე ერთად ვიქნებით სულ!
- ყველა დაბრუნდება და ყველა ერთად ვიქნებით.
- ყველა არ დაბრუნდება!
- ნახავ, თუ არ დაბრუნდება!

კლუბის ეზოში შემოდის ახალგაზრდების მთელი ჯგუფი. შუაში ლამაზი, ცეცხლივით წითელთმიანი გოგო ჩაუყენებიათ და მთელი ხმით მღერიან:

ომში მიდის ჩემი ბიჭი,
თან მივყვები მეცო,
ვერაფერი დაგვაცილებს,
აწი ერთმანეთსო...

ნაშუადღევს სამხედრო კომისარი კლუბის აივანზე გადმოდგა და ორსაათიანი სიტყვა თქვა. პირველი მსოფლიო ომის გამომწვევი მიზეზები და შედეგები რომ ვერ გაიხსენა კარგად, უცებ მეორე მსოფლიო ომის წარმოშობა ფაქტორებზე გადავიდა და გერმანია მიწასთან გაასწორა, არც იტალიას და იაპონიას მოფერებია მაინცდამაინც. ბოლოს ჰიტლერი და მუსოლინი მოხარული კარტოფილივით შემოეფცქვნენ ხელში და იმდენი ილაპარაკა ჩვენი ჯარის კონტრდარტემებზე, ჩვენს თვითმფრინავებზე, ტანკებზე, არტილერიაზე, კავალერიაზე, რომელიც დღეს თუ ხვალ ბერლინში უნდა შესულიყო, რომ ჯარში წასასვლელად გამზადებული ამდენი ხალხი შინ კინაღამ დააბრუნა. რაიონის სასულე ორკესტრმა, რომელსაც მოხუცი მაესტრო ხელმძღვანელობდა, სიტყვის დამთავრებისთანავე ტუში დაცხო. მერე უცებ ორკესტრი დადუმდა. ბიჭებმა ფრთხილად დააწყვეს ინსტრუმენტები კოინდარზე ერთმანეთის გვერდით, რიგრიგობით მივიდნენ თავჩაქინდრულ მაესტროსთან, სათითაოდ გადააკოცნეს და მანქანების ძარაზე აძვრნენ. ხალხი მანქანებს მიცვივდა:

- არ წახვიდე, ანზორა ბიჭო!
- მღუპავ, ნენა?!
- წერილის დაწერა არ დაიზარო!
- არ გამომჭრა, ბაბა, ყელი!
- არ შეაკლა, ნენა, თავი მაგ სასიკვდილეებს!
- დაქოქე აწი, შე უპატრონო, ვეღარ გავუძელი ამის ყურებას.
- ამოდი აწი მანქანაზე, ამირანა, გათავდა ომი!

და უცებ თითქოს მზე ჩავიდა, თითქოს დაღამდა, თითქოს ქვეყანა ორად გაიყო: ათ საბარგო მანქანას მიჰყავდა ჩვენი სისხლი და ხორცი, რომელსაც ითხოვდა მიწა იმ დიდი სიყვარულის ფასად, რომლითაც უყვარდა იგი ამ ხალხს. მანქანების გასწვრივ ვიდექით ჩვენ – დედები, ცოლები, დები, მამები, ბავშვები, რომლებმაც გავიღეთ ეს მსხვერპლი. კოინდარზე უპატრონოდ დარჩენილ საკრავებს შორის იდგა სახეზე ხელებაფარებული მოხუცი მაესტრო და მხრები უცახცახებდა.

მანქანები ნელი გუგუნით დაიძრა. ამ დღეს პირველად დავინახე ცრემლი ამდენი ადამიანის თვალზე, ამდენი მწუხარე, შეშინებული და გაფითრებული ადამიანი, ამ დღეს პირველად ვნახე ატირებული მამიდა. ეს დღე გავდა უზარმაზარი ზღვის მოქცევას, რომელიც მოულოდნელად უკუიქცა და დაგეტოვა ნაპირზე, როგორც თევზები, ნიჟარები, ლოკოკინები და ნაფოტები.

* * *

თვალგახელილი ვწევარ ბნელ ოთახში და ჩურჩულით ვეკითხები მამიდას:

- მამიდა!
 - რა გინდა, ბიჭო?
 - გძინავს, მამიდა?
 - არ ძძინავს!
 - მამიდა, დათიკო წავიდა.
 - ყველა წავიდა.
 - მეტი აღარავინ წავა?
 - კიდევ ბევრი წავა.
 - მამიდა, რომ არ დაბრუნდეს დათიკო?
 - დაიძინე, ბიჭო!
 - რომ არ დაბრუნდეს, შენ რას იზამ?
 - ბევრი არ დაბრუნდება, სოსოია, ბევრი!
 - სწავლა თუ იქნება, მამიდა?
 - იქნება!
 - ჟორუიკას ქორწილი თუ იქნება ხვალ?
 - იქნება, ყველაფერი იქნება...
 - მამიდა!
 - დაიძინე!
- მე ვიძინებ და არაფერი არ მესიზმრება.

ხატია

ომის დაწყება ყველაზე ადრე სოფლის კოოპერატივს დაეცყო, – დახლიდან ჯერ შაქარი გაქრა, მერე ასანთი, მერე ერბო და კარაქი, მერე საპონი, მერე მარილი, მერე პური, ნავთი და ბოლოს თვითონ დახლიდარი ლასა. მერე ყანაში მოხშირდა ბალახი, მერე დადგა სამთვალა წისქვილის ერთი თვალი, მერე გამოიღია შეშა და მატრონა დეიდამ თავის ეზოში ვენახიანი ხე მომაჭრევინა. მერე შეუწამლავი დარჩა ჩვენი ცოლიკაური, შეწყდა ჯარობანა, კიდობანში დაიღია ფქვილი, გამსხვილდა საცერი. ერთ დღეს საერთოდ გაუცრელი ჭადი გამოაცხო მამიდამ. ერთ ღამეს განწირულმა კივილმა წამოგვყარა საწოლებიდან და ერთი თვის თავზე პირველმა ძაძებში შემოსილმა დედაკაცმა გაიარა სოფელში.

დილდილობით აღარ გვაღვიძებდა დათიკო ბრიგადირის ბღავილი:

- ანდრია, გამოდი გარეთ!
- ედემიკა, არ გამომჭრა ყელი.
- სოსოია, გაახილე თვალი.
- მინადორა, გადაასხი შენს მუტრუკს წყალი.
- ქესკინა, უუუ...

ახლა ყოველ ცისმარე ქსენია ბრიგადირი შემოდგებოდა სოფლის ამადლებულ ადგილზე, ორივე ხელისგულს პირზე მილივით აიფარებდა და ბუდიდან აგდებული კრუხივით კაკანებდა:

- მატრონა, გეყოფა ძილი!
- მაშიკოლო, გამოდი ჩაში!
- ქეთოლო, მოგვეხმარე დღეს!
- მარგალიტააა, ადი ფერმაში!
- სოსოიააა, დაგაყრუა ჩემმა გამჩენმა!
- გერასიმეეე, უუუ!

გვეძახდნენ ყველას, თუკი ვინმე ვიყავით სოფელში, და გავდიოდით ყველა, თუკი ვინმეს შეგვეძლო მუშაობა. არ ეძახდნენ მხოლოდ ბესარიონ შალიკაშვილის ხატას, მას დაძახება არც უნდოდა, იგი ყველაზე ადრე დგებოდა დილით, მსხვილ, ქერა ნაწნაებს გვირგვინად იკრავდა თავზე; გამოდიოდა ჩაის პლანტაციაში, გამარჯობას იტყოდა ხმამაღლა, ისე რომ არავის გვიცქეროდა სახეში. იგი იცქირებოდა სადღაც შორს, შორს და იღიმებოდა. მერე ძალიან ფრთხილად დგებოდა კვალში და უფრო ფრთხილად არჩევდა ჩაის ფოთლის თვითოეულ ყლორტს, ლამაზი და თხელი თითებით. თუ ყანას ვთოხნიდით, იგი დაჩოქილი აცლიდა ბალახს სიმინდებს, ან იჯდა ნაპირის ბოლოში, ისევ სადღაც შორს იცქირებოდა უსასრულობაში და ისევ იღიმებოდა თავისი ღიღორნი ცისფერი თვალებით.

ხატია ყველას და ყველაფერს უღიმოდა, ხატას ყველა და ყველაფერი უყვარდა. იგი უთქმელად უგებდა ყველას სიხარულსაც და მწუხარებასაც, გულთამხილველი იყო, ზეპირად იცოდა, რას ლაპარაკობდნენ გაღმა სოფელში და რას ჩურჩულებდნენ ერთმანეთში მეზობლები, ამიტომ იგი დიდსა და პატარას ერთნაირად უყვარდა, ყველას თავისიანად მიიჩნდა და ყველა ჭკუის დარიგებას თხოვდა ამ თითისტოლა და დედაკაცივით ბრძენ გოგოს.

ხატია ჩემი ტოლი იყო, ერთად დავდიოდით სკოლაში. ერთად ვისხედით მეექვსე კლასის უკანა მერხზე, ერთად ვუცქეროდით შავ დაფაზე ცარციტ გამოყვანილ რთულ განტოლებებს. მაგრამ ხატია არასოდეს არაფერს არ იწერდა, ხატია ყველაფერი ზეპირად იცოდა, იგი დაბადებიდან ბრმა იყო და მაინც ყველაზე ლამაზი და ჭკვიანი ჩვენს ჯგუფში.

* * *

კარგად გათენებული არც იყო, მე ისევ ლოგინში ვიწექი, მამიდა კი ჩემს ხალათს დიღს აკერებდა. აივანზე ვიღაც ამოვიდა.

– ქეთო მასწავლებელო! – დაიძახა მან გაუბედავად.

ხატიას ხმას ყველა იცნობდა სოფელში და მამიდას არც უკითხავს, რომელი ხარო, ისე დაუძახა, შემოდით.

– დილა მშვიდობის! – თქვა ხატია და კარში დადგა.

– დილა მშვიდობის, ჩემო ხატია, რამ აგაყენა ამ ალიონზე, ქანდარაზე ხომ არ გეძინა? – ჰკითხა მამიდა.

– სულ არ მიძინია წუხელ, ქეთო მასწავლებელო!

– რაო, რა მოხდა...

– სოსოია შინ არის?

– აგერ ვარ, გოგო, რა გინდა?

– აბა, ვერ გეტყვი, ქეთო მასწავლებელო, ადგეს მაგი და გავიდეს გარეთ.

მამიდამ გააკვირვებით გადმომხედა და მანიშნა, ადექო.

– შებრუნდი იქით! – ვუთხარი ხატიას უკმაყოფილო და შარვალს ხელი წამოვაავლე. ხატიას გაელბა და მაინც მიბრუნდა. მე გარეთ გამოვედი, კარი განგებ მაგრად მოვიხურე, ბრახუნით გავიარე აივანზე, მერე ფეხაკრეფით დავბრუნდი უკან, კარს ავეკარი და სმენად ვიქეცი.

– სოსოია, მოცილდი კარს, სუნთქვა მეყურება შენი! – მითხრა შიგნიდან ხატია. სხვა გზა არ მქონდა, ეზოში ჩავედი, ცოტა ხნის შემდეგ დავბრუნდი და კარი გავადე. ქალღღივით გაფითრებული მამიდა მაგიდასთან იჯდა, ორთავე ხელი საფეთქლებზე შემოეწყო, წინ გადაგდებულ ჩემს ხალათს დაშტერებოდა და დუმდა. ხატია მასთან მისულიყო ზურგის მხრიდან, სულ ახლოს, მხარზე ხელი მოეხვია მამიდასათვის და მასზე უფრო გაფითრებულიყო.

– შენ, თუ იცი, რას ამბობ, ხატია? – ჰკითხა მამიდამ თავაუღებლად. ხატია ხმა არ გასცა.

– იქნებ, შეგეშალა, ხატია? – გაუმეორა კითხვა მამიდა.

– არ შეიძლება, მე კაცის ხმა შემეშალოს, ქეთო მასწავლებელო! – უპასუხა ხატია.

– როგორ შეიძლება, გოგო, ამის დაჯერება! – თქვა ისევ მამიდა.

– წისკვილიდან რომ გამოვედი და აღმართი ამოვიარე, შევისვენე. გამოიარა და მკითხა, რომელი ხარო. ხატია ვარ-მეთქი, ვუთხარი. ამ შუადამისას რას დაეთრევიო...

ხატია დადუმდა...

– მერე? – ჰკითხა მამიდა და ხატიას ახედა.

– ჩემთვის შუაღამე და შუადღე ერთია-მეთქი, ვუთხარი. სახელიც ვუთხარი მისი. იმას აქ რა უნდა, სულელო, მე ტარასიე ვარ, ანთიქო!

– ეგებ, მართლა ტარასი იყო, ხატია? – ვედრებით ჰკითხა მამიძამ.

– ვიყავი ტარასისთან ამ დილას, სანამ აქ მოვიდოდი.

– მერე?

– ავაღა ტარასი სამი დღეა!

– იქნებ, მაინც შეგეშალა, ხატია?

– ხატისას არ შეიძლება კაცის ხმა შეეშალოს, ქეთო მასწავლებლო, მოვა მაგი თქვენთან და ნახავთ, თუ არ გჯერათ ჩემი, – თქვა ხატიამ და კარისკენ დაიძრა. კარი გაუღე და გზა დაეუთმე. ხატია ფრთხილად გავიდა აივანზე, ფრთხილად ჩავიდა ეზოში და წავიდა.

* * *

იმ დღიდან მამიძა დამუნჯდა. თავაუღებლად დადიოდა დილიდან საღამომდე. გეგონებოდათ, რაღაც ძვირფასი დაკარგა, ეძებს და ვერ პოულობსო. სამუშაოზე გაშტერდებოდა უცებ, აღარც ლაპარაკი ეყურებოდა ჩემი, აღარც დაძახება. ვიდრე არ მივიდოდი და ხელით არ შევეხებოდი, იდგა ასე მონუსხულივით. თუ ჩაის კრეფდა, ბუნჩუზე შეაცივდებოდა ხელი, თუ სიმინდს თოხნიდა, მიყვებოდა ნაპირს და ჭრიდა სიმინდს პირწმინდად. – მამიძა! – დაგუძახებდი მე. უცებ გამოერკეოდა, უკან მოიხედავდა, დაინახავდა თავის ნახელავს და ღრმად ამოიოსრებდა.

დამით იწვა თვალგახელილი. ძაღლის ყოველ დაყვებაზე წამოხტებოდა და სულს განაბავდა, თითქოს ვიდაცას ელოდა, ის კი არ მოდიოდა, არა და არა. გახდა მამიძა, ჩამოდნა, დაილია. ბოლოს ვეღარ გაუუძელი მის ყურებას და ხატისთან წავედი.

ბესარიონ შალიკაშვილი უზარმაზარ მორზე იდგა და საწნახელს თლიდა, ხატია აივანზე იჯდა, მზეს უყურებდა პირდაპირ და იღიმებოდა.

– გამარჯობა, ბესარიონ ბიძია!

– გაგიმარჯოს, ბიძია! – მიპასუხა მან ისე, რომ მუშაობა არ შეუწყვეტია.

– სოსო ხარ შენ? – მკითხა ხატიამ აივნიდან.

– კი სოსო ვარ!

– მზე სადაა ახლა, სოსო? – მკითხა ხატიამ.

– აგერაა, ბლის წვერზე, – ვთქვი მე და მზისკენ ხელი გავიშვირე.

– აბა, ბლის წვერზე თუა, მე ვხედავ მზეს, – გაუხარდა ხატისას.

– კი ბლის წვერზეა.

– მამა, რა გითხრა ბათუმში ექიმმა? – ჰკითხა ახლა მამამისს.

– რამდენჯერ უნდა გითხრა, გოგო? – გაუჯავრდა ბესარიონი.

– თქვი, მამა, სოსოიას უთხარი, – შეეხვეწა ხატია.

– რაო და, მზეს თუ ხედავს, სინათლეს დაუბრუნებო... – თქვა ბესარიონმა.

– გესმის, სოსოია?

– ხატია, ჩამოდი ერთი წუთით, საქმე მაქვს შენთან, – ვთხოვე ხატისას. ხატია ჩამოვიდა ეზოში, სულ ახლოს მოვიდა და გაჩერდა.

– ვიცი, რაზე მოხვედი, სოსოია.

– რა უთხარი, გოგო, ისეთი მამიდაჩემს, რომ კვდება ქალი?

ხატიამ არაფერი მიპასუხა. გვერდით ჩამიარა, ჭიშკარი გააღო და ეზოდან გადავიდა. მე გავეყვი, ჩვენ სახლთან რომ მივედით, ჭიშკარი გავაღე.

ხატია შევიდა, შუა ეზოში დადგა და მკითხა:

– სადაა ქეთო მასწავლებელი?

– მამიძა! – დავიძახე მე. მამიძა ოთახიდან გამოვიდა.

– ხატიაა მოსული, შენ უნდიხარ! – მამიძა ჩამოვიდა ეზოში, შეშინებული მოგვიახლოვდა და ხატისას წინ დადგა.

– გამარჯობა, ქეთო მასწავლებლო, – თქვა ხატიამ.

– რა იყო, ხატია, რა მოხდა? – ჰკითხა ხმის კანკალით მამიძამ.

– არაფერი, ქეთო მასწავლებლო, ისე მოვედი, მომენატრეთ.

მამიძამ გაუღიმა ხატისას, მხარზე მოხვია ხელი და ოთახისაკენ წაიყვანა.

- საქმე გაქვს ეგება რამე, მასწავლებლო, მოგესმარები! – თქვა ხატია და გაჩერდა.
- არა, ჩემო ხატია, საშენო საქმე არაფერი მაქვს, – უთხრა მამიდა.
- სიმინდი გექნება დასაფშენელი!
- ნეტავი იყოს, ჩემო ხატია, და ეს ბიჭი რას მიკეთებს მეტს, – ამოიხრა მამიდა.
- სოსოიე ზარმაცია, – თქვა ხატია.

მე გაკვირვებული ვუყურებდი.

- ჩვენ გვაქვს სიმინდი, ქეთო მასწავლებლო, ბევრი გვაქვს, მამამ მითხრა, რომ მოვდიოდი, თუ ჭირდება, ვასესხებო, – თქვა ხატია და მოლზე დაჯდა. მე და მამიდა გვერდით მოვუჯექით.

- მადლობელი ვარ, ჩემო ხატია, თქვენ უფრო დაგჭირდებათ.

- სადამოს ჩამოგიტანთ მამა ერთ ფუთს, – ხატია დაფიქრდა, მერე ჩუმად დაიწყო: – ქეთო მასწავლებლო, იმ დღეს რომ გითხარით, ტყუილი გამოდგა.

- რა თქვი? – ჰკითხა ხმის კანკალით მამიდა.

- ტყუილი გამოდგა. მომეჩვენა, მომეყურა, – თქვა ხატია და გაიღიმა. მამიდამ ეჭვის თვალით შემომხედა ჯერ მე, მერე ხატიას.

- მართალს ამბობ, ხატია? – ჩაეკითხა მამიდა და ფეხზე წამოდგა. პირდაღებული შეგვერებდი ხატიას.

- ახლა კი ვამბობ მართალს, მაგრამ მაშინ მომეყურა. ბევრი ვიფიქრე იმ დამით და მივხვდი, ნამდვილად მომეყურა.

- დაიფიცე, ხატია!

ხატია გაჩუმდა, ერთხანს ასე იჯდა. დიმილი გაუქრა სახეზე. მოლოდინად ქცეულ მამიდას სუნთქვა შეეკრა. ხატია ნელ-ნელა წამოდგა და გაიმართა მამიდას წინ.

- რა დავიფიცო, ქეთო მასწავლებლო? – ჰკითხა მან უცებ.

- დედა დაიფიცე, ხატია!

- დედის საფლავს ვფიცავარ, ქეთო მასწავლებლო! – თქვა მან დიდი ხნის დუმილის შემდეგ.

- ხომ, ხატია? მოგეყურა ხომ, ხატია?.. შენ რა გითხრა, გოგო, შენ! – მოეხვია მამიდა, სახე დაუკონცა. უცებ ხელები სახეზე აიფარა და ატირდა პატარა ბავშვივით. მერე შეტრიალდა და ოთახში შევარდა.

ხატია კი იდგა გაუნძრევლად შუა ეზოში და იღიმებოდა. იღიმებოდა ხატია, მაგრამ ამდენი ტანჯვა მის სახეზე ადრე არასოდეს მინახავს.

ასე კი არაა საქმე

ნასადილევს კოწია ფოსტალიონმა დათვის დელეზე გადმოიარა. ჩვენ ფერდობზე ვიყავით შეფენილი და კოლექტივის ყანას ვთოხნიდით.

- კაი გამარჯობა თქვენი, ქალებო! – დაიძახა მან ისე, თითქოს მე, გერასიმე ბიძია, ლუკაია ფოცხიშვილი და ბესარიონ შალიკაშვილი იქ არ ვყოფილიყავით.

- რა მოგაქვს, კოწია? – გასძახა ქსენია ბრიგადირმა და ხელი მოიწრდილა შუბლზე.

- შაქარი, კარაქი, თეთრი პურის ფქვილი, ხიზილადა, დოში, ტარანი და თაფლი, ნავთს და საპონს ვედარ მოვერიე, ხვალ გამევიძვანიებ. ახლა გახეთს ვტოვებ აგერ ჯირკზე და ამოგზავნეთ მაგი ენაგატლეკილი ბიჭი.

- წერილები არაა?

- წერილები გზავნის!

- გახმა შენი ენა! – კოწია თავის კანტურით წავიდა, ჩავირბინე გზაზე და გახეთი ამოვიტანე. ყველანი შემომეხვივნენ.

- წავიკითხე, სოსოია, რა წერია მაგ დასაწავში, – მთხოვა გერასიმე ბიძიამ და ჩემს გვერდით დაჯდა მოხერხებულად, მე დავიწყო:

- გააფთრებული ბრძოლების შემდეგ ჩვენმა ჯარებმა დატოვეს ქალაქები... – კითხვა რომ დავამთავრე, ხმა არავის ამოუღია.

- მოდის ხომ, მაგი შობელქაღლი? – თქვა ბოლოს ბესარიონამ და ჩიბუხი თოხის ტარზე დაფერთხა.

– მოდის და მერე როგორ, დაუდევო კვანტი, თუ ბიჭი ხარ, – თქვა ლუკაია ფოცხიშვილმა, მერე გახეთი მოხია, შიგ ხელისგულზე მოფშვნილი თუთუნი გაახვია, ტუჩებზე მიწებებული მტკვერი გამოაფურთხა და განაგრძო:

– მთელი ვეროპა მაგენიზა მუშაობს, ბაბაია, ფრანცია გინდაო, ავსტრია გინდაო, იგი გინდაო... რა ქვია, ბიჭო, მაგენტან რომ სახელმწიფოა? – მკითხა მე.

– ჩეხოსლოვაკია.

– ჩეხოსლოვაკია გინდაო... ჩვენდა ვინ მუშაობს?

– ჩვენდა ჩვენ ვმუშაობთ, – თქვა გერასიმე ბიძიამ.

– ვინ ჩვენ? – ჰკითხა ლუკაიამ.

– მე, შენ, აგი ბესარიონეს უსინათლო ციცე, აგი ყაზილარი და აგი ქალები.

– იმიტომაა ჩვენი საქმე კარგად, კარზე მოგვადგა აგერ ჰიტლერი, – თქვა ლუკაიამ და ხელი ჩაიქნია.

– კვირას ბაზარზე ვიყავი... – დაიწყო კატომ.

– სავსე იყო, ალბათ, საქონელით, ამოირჩიე სულო და გულო, რაც გინდა... – ცალებად გაიცინა ალათიმ.

– აცაღე, ქალო. მერე? – გააჩუმა გერასიმე ბიძიამ.

– მერე ერთი კაცი ყვებოდა, – განაგრძო კატომ, – ისეთი იარაღი გამოუგონებია თურმე ჰიტლერს, ათ ვერსზე წვავს დედაბუდიანად ყველაფერს.

– ვინ თქვა, ქალო, მაგი? – ჰკითხა მარგალიტამ.

– მინისტრი რომ ყავს ჰიტლერს ერთი, რა ქვია?..

– გებელსი?

– ჰო, გებელსი, იმის კუბო გავიტანე მისი ოჯახიდან.

– კიდევ რა უთქვამს?

– კიდევ, რა გვარია ის, რუბენა ტრაპაიძეს, რომ მიუგავს გვარი?..

– რიბენტროპი!

– გადაშენდა მაგის გვარი, იმას უთქვამს, მოგვაქვს თეთრი პური და კარაქი, მოხუცებს და ბავშვებს არ ვერჩით, მარტო კომუნისტებს ამოვხდით სულსო...

– მერე, შენ რა უთხარი? – ჰკითხა ქსენიამ.

– ვის რიბენტროპს?

– რიბენტროპს კი არა, შე ძროხა, იმ ღორის გაგდებულს, მაგას რომ გეუბნებოდა და შენ რომ ყურებს უპარტყუნებდი.

– მე რა უნდა მეთქვა, ქალო, ქვეყანა ყურს უგდებდა გასუსული, მერე, რომ დაამთავრა სიტყვა – კაციჭამია ჰიტლერს მალე ჩამოეკიდებო ბაწარზეო, გასკდა ხალხი ტაშისკერით.

– სად იყავი, ქალო, შენ? – ჰკითხა გაკვირვებულმა ქსენიამ.

– სად ვიყავი და ბაზრობაზე, მერე მიტინგი იყო და იქ გამოვიდა ის კაცი...

– ვაი, შენს პატრონს უბედურს, – ჩაიქნია ხელი ქსენიამ.

– ქეთო, შენ ნასწავლი ქალი ხარ და გვითხარი ერთი, რა გვჭირს? – ჰკითხა ბესარიონამ მამიდას.

– ცუდი ამბავი გვჭირს, ბესარიონ, მაგრამ არა უშავს, მოვა ზამთარი და ვნახოთ... მე მგონი, ნაპოლეონივით მოუვა მაგასაც.

– ზამთარში ჩვენ არ შეგვცივდება, თუ როგორაა შენი საქმე? – იკითხა ლუკაიამ.

– კი შეგვცივდება, მაგრამ ჰიტლერი არაა ზამთრისთვის მზად! – უთხრა მამიდამ.

– რა იცი შენ?

– ჰიტლერს ეგონა, ზაფხულშივე დაამთავრებდა ომს და არაა მზად ზამთრისთვის.

– აწი ვერ მოემზადება?

– აწი გვიანია, ლუკა.

– ზამთრამდე რომ მოვიდეს, რას შვები მერე? – არ ეშვებოდა ლუკაია მამიდას.

– არ უნდა მოვეუშვათ!

– ვინ – მე და შენ?

– მე და შენ.

– მაგას გააჩერებ, ქალო, დღეში ხუთ ქალაქს იღებს?

– უნდა გავაჩეროთ.

– აბა, შენ იცი, გააჩერე! – ისევ ცალებად გაიცინა ლუკაიამ.

– ჰაიტ, შე ყიამყრალი მუტრუკო, როგორ გადაუწურე წყალი ყველაფერს! – წამოხტა ქსენია ბრიგადირი, – ასე თუ დაეგდე და თავში ქვა იშინე, მოვა, აბა რას იზამს?

– რა გაყვირებს, ქალო, მეც მაგას ვჩივი, არ მოვიდეს-მეთქი, კაპუეტივით რომ მეცი თვალებში.

– კაპუეტივით კი არა, ენას ამოგბწკენი, ლუკაია ფოცხიშვილო! – გაიქანა ქსენია.

– რა უნდა გელაპარაკო, შიშველი გადარეული ხარ! – თქვა ლუკაიამ და ისევ მოხია გაზეთი. ქსენია ცოტა მოლბა.

– მარტო მკვდრის ცნობა კი არ მოაქვს კოწია ფოსტალიონს, ლუკა; მარგალიტა, მოვიდა შენი კაცის წერილი? – ჰკითხა მარგალიტას.

– კი მოვიდა, ქსენია, გუშინწინ.

– კიდევ მოვა.

– რაო, რას გწერს? – ჰკითხა ლუკაიამ.

– სანგარში ვზივარ, წერილი თუ დავაგვიანო, არ შეგეშინდეთო.

– კიდევ რას გწერს? – მარგალიტა გაწითლდა და გაჩუმდა.

– თქვი, ქალო!

– კიდევ, ბიჭი თუ გეყოლა, ჩემი სახელი დაარქვიო!

– ჰოდა, დაარქვი, გოგო რომ გეყოლოს, მაინც მისი სახელი დაარქვი, – უთხრა ბესარიონმა.

– ჩემი ბიჭის წერილი არ ჩანს, – ამოიოხრა ლუკაიამ.

– შენი ბიჭის წერილიც მოვა, – უთხრა გერასიმე ბიძიამ.

– როდის?

– მოვა, გელაპარაკები მე შენ, ჩემი ბიჭის წერილი ხომ მოვიდა? შენისაც მოვა! რას იტყვი, შენ, სოსოია? – მკითხა გერასიმე ბიძიამ.

– მოვა, აბა, არ მოვა? – ვთქვი და გავუცინე.

– ასე კი არაა საქმე, – დაიწყო ბესარიონ შალიკაშვილმა, – აგერ რომ ვზივართ დათვის დელეში და გაღმა-გამოღმა ვერაფერს ვხედავთ, გაგვისკდება გული, აბა, რა იქნება, მაგრამ აგი დუნია პატარა ნუ გგონიათ, რამდენი ბესარიონი და ქსენია დეიარება ამ ქვეყანაზე და ურტყამს თოხს? რამდენ ლუკაიებს და გერასიმეს ბიჭს უკავია თოფი ხელში? რამდენი სოსოიე და ხატიე დარბის ამ ქვეყანაზე, იმდენი დღე და ხანი დაჭირდება ჰიტლერს, სანამ ომს მოიგებდეს, სისხლი არ ეყოფა ძარღვში და ძალი მუხლში, გეყურებათ თქვენ? – ბესარიონამ მუხლებზე დაიწყო ვეებერთელა, ძარღვიანი და დაკოჟრებული ხელები, ნელ-ნელა წამოიწია და ქვევით ჭალაში გაიხედა. – დიდია ქვეყანა, ბაბაია, დიდი, სისხლი არ ეყოფა, დაწდება, აგერ, ჰეე, ხედავთ? – ხელი გაიშვირა დაბლა. დათვის დელის გაყოლებით იწვა უზარმაზარი ჭალა, მიწის ორთქლითა და ოდის საკვამურებიდან ამოსული თეთრი, ქათქათა კვამლით სუნთქავდა, ჭალას სისხლის დედო-ძარღვივით მისდევდა სუფსა და ქვევით მიჰქონდა ამ ვეებერთელა მიწაზე დაღვრილი ოფლი და ცრემლი, რომელიც ყოველი მხრიდან უერთდებოდა მას, გროვდებოდა ერთ დიდ მდინარედ, რწყავდა ამ უსასრულო ქვეყანას, ალბობდა ამ მკერდგადმობრუნებულ ნიადაგს, მერე მიდიოდა ისევ ქვევით, ქვევით და გაუთავებელი სიცოცხლის ნაკადად შედიოდა ზღვაში. ვუცქერდი ჩვენი სოფლის გორაკზე მიწებებული ერთი მტკაველა ნაკაფიდან, რომელიც უზარმაზარ კედლებში ჩატანებულ ვიწრო ფანჯარას გავდა, ამ დაუსრულებელ სიცოცხლეს, და ვხედავდი, რომ ეს ცოცხალი მიწა ჩემს გასახედზე არ თავდებოდა, რომ იგი იმის იქით ისევ იწეებოდა, მერე ისევ, მერე ისევ და ასე დაუსრულებლად, მე ვხედავდი მზეს, რომელიც ოქროს ჯიდასავით ადგა ამ ქვეყანას და ვხვდებოდი, რომ არავის სისხლი არ ეყოფოდა, ძალი არ ეყოფოდა, სიცოცხლე არ ეყოფოდა, რომ ეს მიწა, ზღვა და მდინარე დაეღია.

ჩვენ ყველანი ჭალას გავყურებდით და ხმას არ ვიღებდით. ვიცოდი, რომ ამ წუთში ყველა ჩემსავით ფიქრობდა, – მარგალიტაც, ქსენიაც, კატოც, მამიდაც, გერასიმეც, ლუკაც, ბესარიონიც. ხატია ჩემს გვერდით იდგა გაღიმებული, იგი ჭალას გაჰყურებდა და მე ვიცოდი, ისიც ჩემსავით ფიქრობდა და ხედავდა.

მზე ნელ-ნელა ჯდებოდა სუფსის ჭალაზე. ტყესა და მინდორში გასული სოფელი აბდავლებულ ნახირთან ერთად შინ ბრუნდებოდა.

იმ დამით ისევ წამოგვეყარა საწოლებიდან მე და მამიდა გაბმულმა და განწირულმა კივილმა. ეზოში გავცვივდით. კივილი სოფლის ბოლოდან ისმოდა, შუკებსა და ორღობეებში დაფეთებული ხალხი გარბოდა, ჩვენც გავიქცეთ.

– ვისთანაა თუ იცი, გერასიმე? – ჰკითხა მამიდამ ჩვენ გვერდით მომავალ გერასიმეს.

– დაიფსო, მგონი, ქეთო, ლუკაია ფოცხიშვილის ოჯახი... – თქვა მან და ხელი ჩაიქნია.

სამხედრო გაკვეთილი

დრო თავისას აკეთებდა. ივნისს ივლისი მოჰყვა, ივლისს აგვისტო, აგვისტოს სექტემბერი, სექტემბერს სწავლა, სწავლას ორები, სამები, ოთხები და ხანდახან ხუთებიც. თითქოს არაფერი შეცვლილა, მამიდა ისევ ქართულს გვასწავლიდა, ხატია ისევ ჩემს გვერდით იჯდა. გეოგრაფიის მასწავლებელი ისევ ისე გვეხვეწებოდა – ოღონდ გაკვეთილს ნუ ჩამიშლით და შესვენებაზე კენჭობანას გეთამაშებითო. რუსულის მასწავლებელი ისევ „ბიჩოს“ მეძახდა. ერთი კი მოხდა – ყველა მასწავლებელი ერთნაირად გახდა და კიდევ ერთი, სამხედრო საქმესა და ფიზკულტურას ახლა ახალი მასწავლებელი – ხასანის ბრძოლის მონაწილე – ლევან გურიელიც გვასწავლიდა.

პირველ გაკვეთილზე იგი კოკარდიანი ქუდით, იღლიაში პლაკატამოწერილი, მწვანე გალიფეზე ტყავის გამაშებშემორტყმული, მხრებზე აირწინაღ და მცირე ყალიბის შაშხანაგადაკიდებული შემოვიდა. მაგიდასთან დადგა, მხედრული სალამი მოგვცა და გაქვავდა. ჩვენ ჯერ ავდექით, მერე დაგვჯექით და მასწავლებელმა რომ პოზა არ გამოიცვალა, ისევ წამოვლავდით.

– თავისუფლააად! – თქვა უცებ მან, ქუდი მოიხადა, მაგიდაზე დადო, ხოლო თოფი და აირწინაღი დაფაზე ჩამოკიდა. პლაკატი გაშალა, ჯიბიდან ოთხი კარგი მოზრდილი ღურსმანი ამოიღო, სამი კბილებში გაირჭო, მეოთხე კედელს მიაბურღა და ბუხართან დაგდებული აგურის ნატეხით მიჭედება დაიწყო. რომ მორჩა, გამარჯვებულის სახით შემოტრიალდა.

– რა ქნა? – მკითხა ხატია.

– პლაკატი გააკრა! – გადავუჩურჩულე.

– რაო, რა ახატია?

– არაფერი, წითელი ასოებით აწერია, ძირს გერმანელი ოკუპანტებით!

– მაგი ისე ვერ თქვა ზეპირად? – მკითხა ხატია. მე მხრები ავინჩე.

– ახლა გავიცნოთ ერთმანეთი, – თქვა მასწავლებელმა, – მე ლევან გურიელიც ვარ.

– კარგი გვარი გაქვთ, მასწავლებელო. – გაუცინა ოტია კალანდაძემ.

– ლაპარაკი! სამხედრო საქმეს უყვარს დისციპლინა!

– ბოტანიკასაც უყვარს დისციპლინა. – თქვა თამაზ ქერქაძემ.

– ვინ თქვა ეს?

– ბოტანიკის მასწავლებელმა.

– დაჯექი! – თამაზი დაჯდა, – რა მიყვარს მე? მე მიყვარს დისციპლინა, სიწყნარე, ბუხის გაფრენას რომ გავიგებ, კიდევ რა მიყვარს?

– მოხარშული წაბლი არ გიყვართ, მასწავლებელო? – ჰკითხა ხატია.

– ვინ იყო ის? – იკითხა მასწავლებელმა. ხმა არავინ გასცა.

– ერთი რამ უნდა გახსოვდეთ, მე მასწავლებლად არ დავბადებულვარ. რა ვიყავი მე, თქვენხელა რომ ვიყავი? თქვენსავით თავქარიანი, შტერი, ბრიყვი...

– ეხლაც ახალგაზრდად გამოიყურებით, მასწავ. – გაუღიმა ნოდარ კალანდაძემ, რომელსაც ნოდარა თავას ვეძახდით, მასწავლებელს ესიამოვნა.

– მერე ჩავუჯექი წიგნს, წიგნი ადამიანის მეგობარია. ვიკითხე, ვიკითხე და გამოვედი კაცი. მე წარმოშობით ტანკისტი ვარ!

– უყურე შენ! – გაიკვირვა თამაზ ქერქაძემ.

მასწავლებელმა წარბი შეიკრა.

– მე თქვენ სხვა მასწავლებელივით არ გეგონოთ, ტყავს გაგაძრობთ! – დაარტყა ხელი მაგიდაზე.

– ყველა მასწავლებელი მასე ამბობს. – თქვა ოტია.

– გადავდივარ ოცეულის ფუნქციაზე თავდაცვის დროს.

– აბა, ჰე! – შეაგულიანა ვილაცამ.

მასწავლებელი გაშრა, მაგრამ თავი შეიკავა და იკითხა:

– რა არის ოცეული?

– ათეულს მივუმატოთ ათეული, უდრის ოცეულს! – წამოიძახა უცია გოგობერიძემ.

– ვინ იყო ის?

კლასი გაისუსა. მასწავლებელი დაფასთან მივიდა და ცარცი აიღო.

– ეს არის გერმანელების ოცეული, – თქვა მან და ოცი პატარა წრე შემოხაზა დაფის ერთ კუთხეში.

– ვაი, ჩვენს დღეს უბედურს! – შემოირტყა თამაზ ქერქაძემ თავში ხელი.

- ეს ჩვენი ოცეულია, - განაგრძო მასწავლებელმა და ახლა ჩვენი ოცეული დახატა. - გაღმა ისინი არიან, გამოღმა ჩვენ, შუაში მდინარეა...
- გამოღმით მე ვარ, გაღმით შენ, შუა ჩავვიდის მდინარევე, - ჩაიღიღინა ოტია კალანდაძემ.
- ვინ თქვა ეს? - იკითხა გაფითრებულმა მასწავლებელმა.
- ვაჟა-ფშაველამ, მასწ. - წამოდგა ოტია.
- დაჯექი! - მასწავლებელმა ცარცის კაკუნი დაიწყო დაფაზე. - მე გერმანელი ვარ და რას ვაკეთებ ახლა, აბა, ვინ მეტყვის?
- ცარცს აკაკუნებთ, - თქვა იაგო ანთიძემ.
- დაჯექი!
- წერტილებს სვამთ! - ადგა ნოდარა თავა.
- ისვრით, მასწავლებლო! - წამოვიდახე მე, ვიდრე ნოდარას დასვამდნენ.
- მაღადეც! - მითხრა მასწავლებელმა. - ვისვრი, ჩვენი ოცეული ჩაწოლილია სანგრებში და მტერს ამოდრომის საშუალებას არ აძლევს. მტერი მაშველ ძაღას ითხოვს! - უცებ მან ხელი მოღუნა მტვეანში, მაღლა ასწია, დაატრიალა და ღულუნი დაიწყო.
- ღულუღულუღულ... - ახლა რას ვშვრები? - მკითხა ისევ მე, როგორც წარჩინებულს.
- ახლა ხელს ატრიალებთ და ღმუით, მასწავლებლო!
- დაეგდე! - იბღავლა მასწავლებელმა. კლასში ხარხარი ატყდა. მასწავლებელი გაფითრდა.
- სიცილი რომ მიწინარდა, მან დაფაზე დახატული ოცეული ერთი ხელის მოსმით მოშალა და მაგიდასთან დაჯდა. დიდხანს იჯდა ასე თავჩადუნული, კლასი სკასავით ზუზუნებდა. მასწავლებელმა თავი აიღო, დიდხანს გვიყურა და ჩვენ მივხვდით, რომ იგი პირველად იყო კლასში მას შემდეგ, რაც მისი კარი გაიხურა. დღეს კი შემოვიდა ჩვენთან იმ მომთვინიერებელივით, რომელსაც შინ დარჩა წვრთნის წინ მხეცებისათვის მისაცემი შაქარი და ახლა იმედგაცრუებული, ძალაგამოლეული იჯდა და ყოველ წუთს ელოდა, როდის დაგლეჯდნენ ეს ღომის ბოკვერებივით აღრენილი ბავშვები.
- დაჯექი, გოგო, შენ და ნუ იყურები სადღაც იქით, აგერ მიყურე თვალებში! - უთხრა უცებ ხატისას. ხატია დაჯდა, ოღონდ მის ლამაზ, დიდრონ ცისფერ თვალებს ღიმილი არ მოცილებია... კლასში უხერხული სიჩუმე ჩამოვარდა. მასწავლებელმა იგრძნო, რაღაც უადგილო რომ თქვა, მაგრამ ვერ მიმხვდარიყო, რაში იყო საქმე.
- რა მოხდა, ბავშვებო? - იკითხა გაბრაზებული ხმით. ჩვენ ვღუმდით.
- მე ვერ ვხედავ, მასწავლებლო! - თქვა ხატისამ და წამოდგა.
- დამცინით? - ჩაუწყდა ხმა მასწავლებელს.
- არა, მასწავლებლო, მართლა ვერ ვხედავ! - თქვა ისევ ხატისამ და დაჯდა. მასწავლებელი ადგა, ახლოს მივიდა ხატისასთან, დიდხანს უყურა თვალებში. ხატია დინჯად აფახულებდა წამწამებს და იღიმებოდა. მასწავლებელი ნელა წავიდა უკან, ისევ მიუჯდა მაგიდას და გაჩუმდა, კლასში ბუზის გაფრენას გაიგონებდით.
- რა გქვია, ბიძიკო, შენ? - ჰკითხა უცებ მასწავლებელმა.
- ხატია! - თქვა ხატისამ და ისევ ადგა.
- დაჯექი, ბიძიკო, დაჯექი!
- ხატია არ დაჯდა.
- ვის დაყავხარ სკოლაში, ბიძიკო?
- სოსოს, მასწავლებლო, ჩემითაც შემოიღია.
- მე განთავისუფლებ ჩემი გაკვეთილიდან, ნუღარ მოხვალ დღეიდან.
- მე მინდა, დავრჩე და მოგისმინოთ.
- დარჩი, ბიძიკო, - მასწავლებელი დადუმდა. მე ყელში რაღაც მაწვებოდა და ტირილი მინდოდა.
- დედა და მამა ხომ გყავს, ხატია? - ჰკითხა დუმილის შემდეგ მასწავლებელმა.
- მამა მყავს.
- ვერაფერს ვერ ხედავ?
- ვერაფერს.
- სულ ვერაფერს, ბიძიკო?
- მზეს ვხედავ, მასწავლებლო, ექიმმა უთხრა მამას ბათუმში, თუ მზეს ხედავს, სინათლეს დაუბრუნებო.
- კი დაგიბრუნებს, ბიძიკო, კი. მეც დავბრმავდი ხასანის ტბასთან. ვერაფერს ვერ ვხედავდი.
- მზეს ხედავდით, მასწავლებლო? - ჰკითხა ახლა ხატისამ.
- მზეს ვხედავდი და დამიბრუნეს სინათლე...

– აბა, მეც ვხედავ მზეს.

მასწავლებელი ისევ დუმდა. იგი თვალს არ აცილებდა ხატის დიდრონ, ცისფერ და გაღიმებულ ლამაზ თვალებს. ძნელი, ძალიან ძნელი დასაჯერებელი იყო, რომ ეს თვალები ვერ ხედავდნენ დღის სინათლეს, მისი კლასის ამხანაგებს და ამ პატარა, ჩია და ტრაბახა მასწავლებელს, რომელსაც ლოყებზე ორი დიდი კურცხალი ეკიდა და არც მაღავედა, რომ ტიროდა.

ზარი დაირეკა. მასწავლებელი ადგა და უხმოდ გავიდა კლასიდან. ჩვენც არ გავნძრეულვართ. მხოლოდ მაშინ ამოვიდეთ ხმა, როდესაც ზარი დაირეკა, ქართულის მასწავლებელი შემოვიდა და სიის ამოკითხვა დაიწყო.

– რამ დაგამუნჯათ, ბავშვებო? – გაუკვირდა მამიდაჩემს, ასეთი სიწყნარე რომ დახვდა.

– ახალი მასწავლებელი გყავდა სამხედროში, – უთხრა ხატამ.

– რაო, მერე, მოგეწონათ?

– ნეტავ, ყველა მასეთები იყოთ. – ვუთხარი მამიდას.

იმ დღეს ქართულის გაკვეთილი უკუღმა ჩატარდა, ჩვენ ვლაპარაკობდით და მასწავლებელი ყურს გვიგდებდა.

დათიკო ბრიგადირი

შუადამისას აივანზე რაღაცა გაბრახუნდა. მე გამეღვიძა, მამიდას უკვე გაღვიძებოდა, საწოლზე წამოძვდარიყო და შეშინებული თვალებით უმხერდა კარს, რომელსაც ვიღაც მძიმედ აწვებოდა. სახელურში სარგაყრილი კარი არ იღებოდა. მერე ფანჯარაზე დააკაკუნეს ფრთხილად.

– სოსოია, მოდი ჩემთან! – ჩურჩულით მითხრა მამიდამ, ავდექი, მამიდასთან მივედი და ხელი მოვხვიე. იგი ცივი იყო და ცახცახებდა. კაკუნი განმეორდა.

– რომელი ხარ? – იკითხა ხმის კანკალით მამიდამ.

– ქეთო, გამიღე კარი! – მოისმა გარედან.

– ვინა ხარ? – ძლივს ამოიღო ხმა მამიდამ.

– მე ვარ, დათიკო! – მამიდამ ყურებზე ხელები აიფარა და თვალები დახუჭა.

– ქეთევან, გამიღე კარი, დათიკო ვარ! – მამიდას არაფერი ესმოდა.

– ქეთო! – კარი მაგრად შეინჯდრა. მამიდამ ხელები მოიცილა ყურებიდან, თვალები გაახილა და კარს მიაშტერდა, რომელიც ახლა განუწყვეტლივ ინჯდრეოდა.

– ქეთო, დათიკო ვარ!

– რომელი დათიკო? – იკითხა მამიდამ.

– დათიკო, ვერ მიცანი? სიტყვა მაქვს შენთან სათქმელი!

– დათიკო ჯარშია! – თქვა მამიდამ.

– გამიღე კარი, თორემ ჩამოვიდებ! – თქვა დათიკომ და კარი ისევ შეანჯღრია.

– სოსოია, აანთე ლამპა! – მითხრა მამიდამ.

ავდექი, ლამპა ავანთე და მამიდას შევხედე. მამიდამ ხალათი გადაიცვა, წამოდგა, ბუხართან მივიდა და კუთხეში დადგა.

– გააღე კარი, სოსოია!

სახელურიდან სარი გამოვადპრე, უკან-უკან დავიხიე და მამიდას გვერდით დავდექი. კარი ფრთხილად გაიღო. ჩვენს წინ იდგა გულგადელი, თმაგაბურძენული, სუფთად წვერგაპარსული, ქამარში რევოლვერგაჩრილი, მხრებზე ჯვარედინად ფალასგადაკიდებული დათიკო ბრიგადირი, ხელში მოკლედ გადაჭრილი შაშხანა ეჭირა და ფეხზე ქალამნები ეცვა.

– გამარჯობა თქვენ! – თქვა მან და სულელივით გაიღიმა. – შეგაშინეთ?

ხმა არ ამოგვიღია. დათიკო ჩვენკენ წამოვიდა.

– მანდ იდექი და ისე მელაპარაკე! – უთხრა მამიდამ.

დათიკო გაჩერდა.

– ქეთო, რა მოხდა, შე ქალო, მთელი ცხოვრება გავიდა არ მინახავხარ, – დათიკო ისევ წამოვიდა.

– მანდ გაჩერდი! – გააფრთხილა მამიდამ. დათიკომ უკან დაიხია.

– რამ შეგაშინათ, ხომ დაგპირდით, მაღე დაგბრუნდები-მეთქი?

არაფერი ვუპასუხეთ. დათიკომ ისევ დააპირა მამიდასთან მოახლოება.

– გეუბნები, გაჩერდი, თორემ შევეყრი მეზობლებს! – დათიკო გაჩერდა.

– იკივლე და შეყარე ქვეყანა, მე არავისი არ მეშინია, შენი გულისთვის დაგბრუნდი მე და არავისი არ მრცხვენია, გესმის, შენ?

- შიშის გულისთვის დაბრუნდი.
- შენი გულისთვის, შენ დამაბრუნე.
- შიშმა დაგაბრუნა!
- მე არავისი არ მეშინია.
- რად გინდა, აბა, თოფი, რას იმალება ტყეში?
- სულ არ დავიმალება, მალე გამოვალ ტყიდან.
- რას ელოდები?
- ქეთო, შენ ჭკვიანი ქალი ხარ, აგენის საქმე წასულია ხელიდან...
- ამას ელოდები?

– მე ყველასათვის მიმიფურთხებია, ვისი გულისთვის მოგვკვდე, მე არავინ არაფერს მერჩის. ჩემი საქმე მიწის მუშაობაა, სად უნდა წავიდე, სად უნდა დაველპე, რატომ, რისთვის. მე ჩემი სიკვდილით მინდა მოგვკვდე და შენთან მინდა სიკვდილი. შენ თავს ვერაფერს წამართმევს აწი, გეყურება?

მამიდა ყურს უბდებდა დათიკოს და თვალს არ აცილებდა.

დათიკო სკამზე დაჯდა, თოფი ლაჯებშია ამოიღო, ჯიბიდან თამბაქო ამოიღო, გაახვია, მოუკიდა, გააბოლა და თქვა:

– ჩემი შიში არავის უთქვამს, ტყუილა სიკვდილის ყველას ეშინია. კარგი, წავედი და მომკლეს, რა გამოვიდა მერე? ამით ეშველება საქმეს? ვის გავახსენდები მერე, რა ვიყავი, ვინ ვიყავი.

- ახლა რა ხარ? – ჰკითხა მამიდამ; დათიკო ასეთ კითხვას არ მოელოდა.
- ახლა... ახლა... პოლიტიკური ფირალი ვარ... – თქვა მან ენის ბორძიკით.
- მათხოვარი ხარ შენ, დეზერტირი! – ვუთხარი და მამიდას მივეკარი.

დათიკო გაფითრდა, ფეხზე წამოდგა და ისევ დაჯდა.

– მაგ სიტყვებისთვის სხვას ცხელ ტყვიას დავაღვევებდი... – თქვა მან თავისთვის, მერე მომიბრუნდა და ნიშნის მოგებით მითხრა:

- დაგავიწყდა, რა უქნეს მამაშენს და დედაშენს? მე დაგაგდე უპატრონოდ?
- მაგი არაა შენი საქმე!
- შენ რა იცი, ღლაპი ხარ, მამაშენი ტყუილა იყო ტროცკისტი?
- შენ თვითონ ხარ ტროცკისტი და ვირიშვილი. მამაჩემი ვისაც ახსოვს, ყველა ასე მეუბნება, კაცური კაცი იყო...

დათიკომ ხელი ჩაიქნია აგდებულად, ამასთან ლაპარაკი არ ღირსო და მამიდას მიუბრუნდა:

– ქალო, სიცოცხლესავით ველოდი შენს ნახვას და გამიცინე ერთი. – მამიდას სახეზე ძარღვი არ შეტოკებულა. – მე ვიცი, ქეთო, შენ გიყვარვარ. მაგრამ შინსახკომის გეშინია, ჩემი დაბრუნება გაიგეს უკვე და მდევენ, ალბათ. თქვენ უნდა შემიწყოთ ახლა ხელი, ვინ მყავს თქვენს გარდა? ერთხანს ვიქნები კიდე ტყეში და მერე ვნახოთ, ვინ ვის სდევს...

ვიდექი ბუხართან და ყურს უბდებდი იმ პირუტყვად ქცეულ კაცს, რომელსაც ლაპარაკი ჯერ არ დაგიწყებოდა. უცებ ღიად დარჩენილი კარი გაჭრიალდა. დათიკო დამდურულივით წამოვარდა, თოფს სტაცა ხელი და დაფეთებული თვალებით დაგვიწყო ყურება ხან ჩვენ, ხან კარს. როდესაც დარწმუნდა, კარში არავინ იყო, დამშვიდდა და დაჯდა.

– მშია ახლა მე და მაჭამეთ რამე! – თქვა უცებ დათიკომ და გაგვიღიმა.

- ჩვენც გვშია. – ვუთხარი მე.
- არ გემეტებათ ჩემთვის ჭადი?
- შენი საჭმელი ჭადი კი არა, ძაღლი შიმშილით გვიკვდება.
- მამიდაშენს უმადლოდუ, შე დაღუეულო, თორემ მიგახსმევიანებდი ბუხარზე ტვინს.
- მაგი თუ შეგეძლო, რას გარბოდი ტყეში მგელივით?
- შენისთანა გველი წესით არ უნდა გაიზარდოს, მაგრამ თუ გელირსა გაზრდა, ვნახავ ერთი, როგორ წახვალ ჯარში.

– არა, შენსავით ვივლი ღამდამობით და ჭადს ვიმათხოვრებ.

- სოსოია, მოთმინებიდან არ გამომიყვანო!..
- წადი აქედან, რაზე მოდი?
- შენთან არ მოვსულვარ მე!
- აბა, მამიდას არ უყვარხარ, წადი!
- მამიდაშენს კი ვუყვარვარ, შენ არ გიყვარვარ, არც წინათ გყვარებივარ.

– ვიცოდი, რა მოხლევ იყავი და იმიტომ.

დათიკოს სახე აუფაკლდა და წარბი აუთამაშდა, წამოდგა და ნელი ნაბიჯით წამოვიდა ჩვენსკენ. ჩვენ კედელს ავეკართ.

– არ მოგვეკარო, თორემ ვიკივლებ! – გააფრთხილა მამიდამ.

– არ იკივლებ. – თქვა დათიკომ, იგი სულ ახლოს მოვიდა ჩვენთან და მამიდამ არ იკივლა. დათიკომ მხრებში წაავლო მამიდას ხელი და უცებ დაიწყო:

– იკივლე, რატომ არ კივი? გეშინია? ნუ გეშინია, იკივლე, შეყარე ქვეყანა, დააჭერიე ჩემი თავი, ახლა არ გინდვიარ? დამღუპე კაცი და ახლა მაგდებ? თქვი... თქვი, თორემ მოვიკლავ თავს ახლა და შენზე იქნება ჩემი ცოდვა, თქვი...

მთელი ძალით ანჯღრევდა მამიდას. მამიდა იდგა გაფითრებული და თვალს არ აცილებდა გაგიჟებულ დათიკოს, რომელსაც სიფრთხილე დავიწყებოდა და დაჭრილი დათვივით ღრიალებდა, უცებ საფეთქლებში სტაცა ხელი მამიდას და გიჟივით დაუწყო კოცნა ლოყებზე, შუბლზე, ყელზე, მკლავებზე, თვალებში. მამიდა წინააღმდეგობას არ უწევდა, იდგა და თვალებიდან დაპაღუპით გადმოსდიოდა ცრემლი. მე შემეშინდა, ზურგიდან მივევარდი დათიკოს და ისე მაგრა ვუკბინე ბეჭზე, ტუნებზე სისველე ვიგრძენი. დათიკომ ყრუდ დაიკვნესა, ცივად გაუშვა ხელი მამიდას, ჩემკენ შემოტრიალდა და ხელუკუღმა ისეთი სილა გამაწნა, ბუხრის ერთი კუთხიდან მეორეში გადავვარდი, კედელს თავი მივანარცხე და თვალთ დამიბნელდა. გონს რომ მოვედი, მამიდა ჩემს წინ იყო დაჩოქილი და სახეს მისრესდა. დათიკო მოშორებით იდგა, ნაკბენზე ხელს ისვამდა და მიყურებდა.

– მოკალი? – მიუბრუნდა დათიკოს მამიდა.

– ნუ გეშინია, არ მოკვდება, – თქვა დათიკომ.

– რა უქენი ჩემს სოსოიას? – ჩურჩულით ჰკითხა მამიდამ და ფეხზე წამოდგა. მივიდა ბუხართან და კუთხეში აყუდებული ნაჯახისკენ დაიხარა. დათიკო გაფითრდა და ნელი ნაბიჯით წამოვიდა მისკენ. მამიდამ ნაჯახი ხელში აიღო.

– ქეთო, დადვი ნაჯახი! – თქვა დათიკომ და გაჩერდა. მამიდამ ნაჯახს მეორე ხელიც მოჰკიდა და თავს ზევით ასწია.

– რას შვები, ქეთო, გაგიჟდი? – ჰკითხა მამიდას გაოცებულმა დათიკომ და უკან დაიხია. მამიდა მიევა.

– ქეთევან!

– გადი გარეთ! – მამიდა დათიკოს უახლოვდებოდა, დათიკო კიბოსავით იხევდა უკან-უკან და მამიდას თავზე აღმართულ ნაჯახის პირს თვალს არ აცილებდა. იგი ასე მივიდა მაგიდასთან, თოფი ისე აიღო, მისკენ არც გაუხედავს, ზურგით გავიდა გარეთ და კარი ღიად დატოვა. მამიდამ ნაჯახი ჩამოუშვა, კარი მოიხურა, სახელურში სარის მაგივრად ნაჯახის ტარი გაუყარა; დაბრუნდა, საწოლთან მივიდა და ზედ დავარდა. მეც წამოვდექი, ჩემს საწოლთან მივედი და დავწექი. ასე ვიყავით მე და მამიდა უხმოდ მთელი საათი...

– სოსოია! – ძლივს გავიგონე მამიდას სუსტი ხმა.

– რა მამიდა?

– გძინავს?

– არა, მამიდა!

– მოდი ჩემთან, სოსოია!

ავდექი, მამიდასთან მივედი, დავიხარე და ლოყაზე ვაკოცე, ყინულივით ცივი იყო და ტუნები უთრთოდა.

ბეჟანა

ბეჟანა ესაძეს საფეთქლები შევერცხლილი აქვს უკვე, მაგრამ რაც უბედურება სჭირს, ყმაწვილობაში მოუვიდა, კესარიას საივანობო მსხალს რომ იპარავდა, თურმე ტოტი მოხლენია, ორი საუენი სიმაღლიდან კისრით წამოსულა და მსხლის ძირში თავით დარტობილა. მიცვენია ხალხი ბეჟანას, საფეთქლები უხელიათ, ათი დოქი წყალი გადუმხიათ თავზე მისთვის და ფეხზე წამოუყენებიათ. გონს მოსულა, თვალი გაუხელია, ერთი დაუსლოკინებია, გაუღიმია და მას შემდეგ ბეჟანა მოწყენილი აღარავის უნახავს. დადის ახლა ბეჟანა სოფელში ფეხშიშველი, ყურებამდე გაღიმებული, მღერის საყვარელ სიმღერას:

მინადორა შავთვალაო,
რა ეშმაკმა გაგთვალაო...

ერთი იჯრა ლობოსთვის და ერთი ჭიქა ღვინისათვის დიდიდან საღამომდე ეხმარება ყველას, ვინც კი დაუძახებს, სანადღეოზე კავში ებმება და კვალი გაჰყავს, თავით ტეხს ნიგოზს. შიშველი ფეხებით არჩევს წაბლის ბურძგლას და სიმინდით სავსე ტომარა ააქვს კანტორიდან ეკლესიაზე დაუსვენებლად. ღონიერია ბეჟანა, ხარივით ღონიერი და უწყინარი, მტერს მოხვდა ბეჟანას უროსავით მჯილი, მაგრამ ძნელია ბეჟანას წონასწორობიდან გამოყვანა. ერთი რამ წყინს ბეჟანას მარტო ამ ქვეყანაზე – მინადორა გაგითხოვდა, ბეჟანაო, თუ უთხარი, გახელდება მაშინ ბეჟანა, გაცოფდება, შემოიხევეს ტანზე და მტრისას, თუ მაშინ რამეს ხელი დაავლო, მივარდება, მისი მკლავის სიმსხო ნოდას იღლიაში ამოიწრის და სანამ ფესვებიანად არ ამობდღვინს, არ მოეშვება. ეს არის და ეს, კაცს არ ერჩის ბეჟანა. რამდენს უსარგებელია ბეჟანას ამ უცნაური ზნით. აფრასიონა ჭანტურიამ ერთხელ, ხელი რომ ვერ გაანძრევია ბეჟანას, – მინადორა გაგითხოვდაო, უთხრა. გახელდა მაშინ ბეჟანა, დატრიალდა ბღაველით ჭიადლოურაში და ნახევარი ქცევა ნოღნარი, აფრასიონას რომ სავენახედ უნდოდა, დედაბუდიანად ამოაბრუნა. ენაგადმოგდებული და გახვითქული რომ დავარდა გულადმა, მერე მიხვდა, რა ოინიც უყო აფრასიონამ. იმ დღიდან შეიძულა ბეჟანამ აფრასიონა, მაგრამ ბავშვები უყვარს ბეჟანას ძალიან. მივა ვინმესთან, დაუჯდება ალაგეზე და თხოვს:

- მათხოვე, მაკა, შენი ბაღანე...
- სად გინდა წაიყვანო, ბეჟანა?
- არსად, შე ქალო, აგერ შენს ეზოში მეყოლება. აჩუკუდა არ გინდა, ტარიელა?
- კი მინდა, ბეჟანა!

– აგერ, აბა, უნაგირი, აგერ ლაგამი, აგერ ჯოხი და მომაჯექი კისერში. აჩუკუდა, ტარიელა, აჩუ...
ჯოხი არ დამარტყა, ბიჭო! – ბეჟანა დაითხებს, კისერზე შეისვამს პატარას და არის დიდი ჯირითი.

- აჩუ, ტარიელა!..
- აჩუ, ბეჟანა!..

არავის არ ეშინია, ბეჟანამ ბავშვს რამე მოუწიოსო, არავინ არ უშლის ბეჟანას, გახარებულმა ირბინოს სახლის გარშემო კისერზე მსუბუქი ტვირთითა და აჩუ-აჩუს ძახილით, მაგრამ ბეჟანა თვითონ გრძნობს თავის უბედურებას. ამიტომ ყოველთვის მორიდებით მიდის და პირზე მოუცილებელი ღიმილით კითხულობს:

- მათხოვებ შენს ბაღანეს, მაშიკო?

მე ქვეყანას ვურჩევნივარ, მე ვარ მთელ სოფელში მისი ერთადერთი მესაიდუმლე და ის არის მთელ სოფელში ერთადერთი, რომელსაც ყველაზე ჭკვიან კაცად მივაჩნევარ. ამიტომ მეც ძალიან მიყვარს ბეჟანა.

კვირა დილით იგი ჩვენს ეზოში ჩამოვიდა და დამიძახა:

- სოსოია! – მე და მამიდამ ერთად გამოვიხედეთ.
- მოდი, ბეჟანა, მოდი! – დაუძახა მამიდამ.

– აგერ გამომიტანე, თუ რამე გაქვს საჭმელი! – თქვა ბეჟანამ და კახამბალის ძირში წამოგორდა. მამიდა ოთახში შებრუნდა, ყველი, პურის პატარა ნაჭერი, ერთი ჭიქა ღვინო გამოიტანა და ბეჟანას წაუღო. მეც გავყევი.

– გამარჯობა თქვენ! – გვითხრა ბეჟანამ, მამიდას საჭმელი ჩამოართვა, მადიანად ჩაკბინა, ღვინო მოსვა და იკითხა:

- შეშა არ გაქვს, ქეთო, დასაპობი?
- არა, ბეჟანა!
- ნამეტარი კაი. წისქვილზე ხომ არ ხარ წასასვლელი?
- არა, ბეჟანა, – გაელიმა მამიდას.
- მაგი თლად უკეთესი.
- ძროხა ან თხა ხომ არაა საბალახოზე წასაყვანი?
- არა, ბეჟანა!

– მაგიც ნამეტანი კაი! – თქვა ბეჟანამ. ისევ მოსვა ღვინო და პური ჩაკბინა. – არც ამ პურს და არც ამ ყველს მარილი არა აქვს, ქეთო. – დაიწუნა პურ-მარილი ბეჟანამ.

- არ იშოვება მარილი, ჩემო ბეჟანა.
- მაგას არ ვჩივი მეც? მე შტერის სახელი მაქვს სოფელში გავარდნილი და ამ თქვენ აბღალა თავმჯდომარე ქიშვარდიას ჭკვიან კაცს უძახიან.
- რაშია, ბეჟანა, საქმე? – ჰკითხა გაკვირვებულმა მამიდამ.

– რავა რაშია, შე ქალო, რომ თესავს ამ ცოცხსა და ყვითელ სიმინდს, დათესოს მარილი, ან შაქარი და მოითქვამს ხალხი სულს. მართალს არ ვჩივი, სოსოია?

– მართალს ჩივი, ბეჟანა, მაგრამ შენ რატომ არ თესავ?

– რაც კაი მიწებია, კოლექტივს აქვს და მე რა ვქნა? დავთესე იმ ჩემს ფშუტურო მიწაზე შარშან ერთი ფუთი და არ იხარა. გინდაც ეხარა, მე ვუშველი ამდენ მშიერსა და პირდაფჩენილ ხალხს?! – მამილამ ამოიოხრა და წავიდა.

– რას შვეება, ბიჭო, მამილაშენი, არ მიყვება დათიკო ბრიგადირს? – მკითხა ბეჟანამ და თვალი გააყოლა მამილაშენს.

– რომელ დათიკოს, ბეჟანა? – ვკითხე გაკვირვებულმა.

– დათიკოს, შე აბდალა, სათაფლიაზე ვნახე ამას წინათ, სტრაჟნიკივით გაჩახული იყო იარაღში, აქ გადმომიყვანეს სამუშაოთ, აქაც ფრონტია, მთავრობის დავალებას ვასრულებ, ნამეტანი საიდუმლოა და არ თქვა არსად, თორემ შენც დაგიჭერენ და მეცო.

– მერე?

– მერე რა? ერთ-ორ სანდო კაცს ვუთხარი, თავმჯდომარეს და ბადრიას, მილიციაში რომ მუშაობს, მაგენი ხომაა პარტიულები? არსად არ იტყვიან. არადა, რა ჩემი საქმეა, მთავრობამ მისი საქმე უკეთესად იცის. ახლა მე შენთან სხვა საქმე მაქვს, სოსოია. კაცი მყავს ეგერ ჩაიში და არ ვიცი, დავტოვო თუ მოვიყვანო?

– ვინ კაცი, ბეჟანა, რას ამბობ?

– სოსოია აბდალა, ქართული არ გეყურება? კაცი მყავს ჩაიში, – გააგრძელა ბეჟანამ.

– ვინაა?

– რა ვიცი მე.

– ვინ ვარო, არ თქვა?

– ვკითხე და არ ჩივა. დოუსუჭავს თვალები, დოუკრეფია გულზე ხელები და იცინის ჩემსავით, – თქვა ბეჟანამ და გაიღიმა.

– სუნთქავს?

– რა ვიცი მე.

– გული უცემს?

– რა ვიცი მე.

– მკვდარია?

– გაცინებული მკვდარი სად გაგონილა, შე აბდალა! – გამიჯავრდა ბეჟანა.

– რა ჭირს აბა?

– რა ვიცი მე.

– აბა, რა იცი, შე უბედურო? – ახლა მე გაეუჯავრდი ბეჟანას.

– დღეს კვირაა და თუ კაი ამინდი დეიჭირა, ორშაბათი იქნება ხვალ, – თქვა ბეჟანამ და გაიღიმა.

– ვაი, შენს პატრონს, წამოდი, მაჩვენე სადაა! – წამოვაყენე ძალით ბეჟანა და წინ გავიგდე.

მინადორა შავთვალაო,

რა ეშმაკმა გაგთვალაო...

ვარდი ვნახე შენს ხელშიო,

ჩამოგყობი ქვესკნელშიო... –

წაიღიღინა ბეჟანამ და წინ გამიძღვა. გადავედით ეზოდან, ორღობე ავათავეთ და ჩაიში გადავუხვიეთ. ჩაის ტუნგოს ნარგავების მწკრივი გასდევდა თავიდან ბოლომდე. ბეჟანა შეჩერდა, ფერდობს ჩახედა, ხელი გაიშვირა ქვევით და მითხრა:

– ეგერ, ევე, ბოლოში რომ ტუნგოა, იმის ძირშია!

სირბილით დავეშვი. მივირბინე ტუნგოსთან და გაჩერდი, ცხენის სიმაღლე გვიმრაში გულადმა იწვა საოცრად გამხდარი, მკვდრისფერი და ოდნავ ლოყებშეფაკლული რუსი. გულზე ხელი დაეკრიფა და იღიმებოდა. სუნთქავდა თუ არა, ვერ მისვდებოდა კაცი. დაგიჩოქე და მკერდზე ყური დავადე. გული ძალიან სუსტად უცემდა. ლოყაზე დავადე ხელი დადარივით ცხელი იყო.

– როდის ნახე, ბეჟანა?

– დღეს უთენია.

– მერე სად იყავი ამდენ ხანს?

– იმ წუთში წამოვედი, სოსოიას ვენაცვალე, მაგრამ გზაში ქე გადამავიწყდა, გულმავიწყი გავხდი ამ ბოლო დროს, ძან დეეცო ხალხს უშაქრობა, ამ დილით აკვირინე შემხვდა და გამარჯობის თქმა დაავიწყდა. ხალხს რომ კითხო...

– კარგი, გეყოფა, ახლა მომეხმარე და ამაწვიე, ვერ ხედავ, რომ კვდება კაცი? – ბეჟანამ გონებადაკარგული რუსი ხელში ბავშვივით აიტაცა.

– სად წვივდი? – მკითხა უცებ.

– სახლში.

– ბიჭო, მკვდარი სახლიდან გააქვთ და მე სახლში შევიტანო? – მისაყვედურა ბეჟანამ.

– ჩემს სახლში მიმაყვანიე.

ბეჟანამ ერთი-ორჯერ შეათამაშა ხელში რუსი, თითქოს წონას უსინჯავსო, მერე უფრო მოხერხებულად მოხვია ხელი და აჩუ-აჩუს ძახილით შეუყვა აღმართს.

– აჩუ... აჩუ... რა ქვია, თუ იცი? – მკითხა ბეჟანამ და მომხედა.

– რა ვიცი მე?

– აჩუ, აჩუ, სოსოიეს რუსო, აჩუ, აჩუ, სოსოიეს რუსო! – უპოვა სახელი ბეჟანამ.

– ოდაში აიყვანე! – ვუთხარი მე. ბეჟანამ ოდაში აიყვანა და ჩემ საწოლზე დაასვენა. მამიდა გარცეხული შეგვეყურებდა ხან მე, ხან ბეჟანას.

– ბეჟანა საცოდავო, რა არის ეს? – ჰკითხა მამიდა ბეჟანას.

– სოსოიეს რუსია, ქეთო! – უპასუხა გახარებულმა ბეჟანამ.

– ჩაიში ვიპოვეთ, მამიდა, კვდება მგონი, უშველე რამე. – ვუთხარი მამიდას.

– ვინაა ეს საცოდავი? – თქვა მამიდამ, შუბლზე ხელი დაადო და თავი გადაიქნია. – წადი, სოსოია, ძმარი ამომიტანე!

ძმრის ამოსატანად ჩავედი სამზარეულოში.

რომ ამოვედი, მამიდა სიცხეს უზომავდა ავადმყოფს. დილი რომ შეხსნა სამხედრო ხალათზე და მკერდი გადაუღელა, გაკვირვებით დააშტერდა. მუშტისხელა წითელი, ახლადშეხორცებული ჭრილობა აჩნდა მარჯვენა ძუძუს ძირში, მამიდამ სიცხის საზომი გაუკეთა. ძმარი ჩამომართვა, ღრმა საინზე დაასხა, წყალი გაურია, მერე თავზე წაკრული ტილო მოიძრო, დაასველა გაზავებულ ძმარში, გაწურა და ავადმყოფს შუბლზე დაადო.

– მაგას ძმარი კი არა, ქეთო, პატარა ღვინო დაალევიე და თუ გაქვს, საჭმელი აჭამე, სანამ სული უდგას. შიმშილით კვდება, ვერ ხედავ, ჭიპი ხერხემალზე რომ აქვს აწეკებული? – უთხრა ბეჟანამ.

– სოსოია უდღეურო, რა დღეში ჩამაგდე თუ იცი, რომ ჩამაკვდეს ეს უცხო კაცი ხელში, სად წავიდე მერე? – მკითხა მამიდამ და ავადმყოფს სიცხის საზომი ამოუღო. – ორმოცი და ექვსი ხაზი! – დაიკვნესა მამიდამ. – წადი ახლავე და ექიმი მოიყვანე.

– ექიმი არ უნდა მაგას, საჭმელი უნდა, ქეთო, მაგი ბეჟანას ჰკითხე შენ.

– წადი, ბიჭო! – შემომიტია მამიდამ.

გავიქეცი ექიმის მოსაყვანად. საექიმო პუნქტში არ დამხვდა. დამლაგებელმა თქვა, რაიონშია გამოძახებული და დღეს არ დაბრუნდებაო. მაშინ ხატიასთან გავიქეცი. გზაში ყველაფერი მოუწყვეი. ხატია მითხრა, აკვირინე ბებია წავიყვანოთო. გავუარეთ აკვირინე ბებიას, ახლა იმას მოუწყვეი ყველაფერი. აკვირინე ბებია აფთიაქის პატარა ბოთლებით რაღაცა ბალახის ნახარშები წამოიღო და გამოგვეყვა.

– რუსია!.. – თქვა აკვირინე ბებია, ავადმყოფს რომ დახედა.

– რუსია! – უთხრა მამიდამ. აკვირინე ბებია ავადმყოფის საწოლზე ჩამოჯდა. იგი ახლა ღრმად სუნთქავდა და იღიმებოდა.

– რავა იცინის აი აბდალი, სასაცილოდ აქვს ახლა მაგას საქმე, აკვირინე? რატომ არ მითხარი ამ დილას გამარჯობა? – უსაყვედურა ბეჟანამ.

– გაიწვი ექით, ბეჟანა გადარეულო, ხელს ნუ მიშლი, მთელი საათი არ მელაპარაკე ამ დილას? – ბეჟანა საწოლს არ მოცილდა.

აკვირინე ბებია თვალი ჩამოუქანა ავადმყოფს და შიგ ჩახედა.

– სოსოია, ერთი ჭიქა ადესა მოიტანე, – მითხრა აკვირინე ბებია.

ღვინო დავასხი და მიუტანე. აკვირინემ ბამბა ღვინით დაასველა, მერე ცხელ ტუჩებზე გაუსე-გამოუსვა ავადმყოფს და დაელოდა. ცოტა ხნის შემდეგ ავადმყოფმა ტუჩები ააცმაცუნა, აკვირინე ბებია ბამბა ისევ დაასველა და ტუჩებზე დააწურა, ავადმყოფმა სცადა ღვინო გადაეყლაპა, მაგრამ ეტყობა, ამომშრალი ყელი აეწვა და დაიკვნესა.

– მე მომეცი, აკვირინე, მაგი ღვინო, მაგას თუ არ უნდა, – თქვა ბეჟანამ.

– შე ჩემი ცოდვით სავსე, შტერი კი ხარ, მაგრამ ავადმყოფს და კარგად მყოფს ვერ არჩევ? – გაუჯავრდა აკვირინე ბებია ბეჟანას და ავადმყოფს ისევ დააწურა ბამბა ტუჩებზე. ავადმყოფმა, როგორც იქნა, მოსვა ერთი ყლუპი, მერე მეორე, მესამე, აკვირინე ბებია ახლა ჭიქა მიაყუდა პირზე, ჭიქა რომ გამოსცალა, ავადმყოფს ხველება აუვარდა. დიდხანს ყრუდ ახველებდა, უცებ გაღურჯდა, აკვირინე ბებია თავი აუწია და მკერდზე მიისვენა. ავადმყოფმა ცოტა სული მოითქვა, მერე სახე დაუწყნარდა და ფერი დაუბრუნდა. აკვირინემ თავი ისევ ბალიშზე დაუსვენა. ავადმყოფი აწრიალდა და კვნესა დაიწყო.

– გადით, ქალებო, გარეთ, – თქვა აკვირინე ბებია.

– კვდება? – ჰკითხა შეშინებულმა მამიდა.

– არა, დავზილო უნდა.

მამიდა გავიდა გარეთ, ხატია დარჩა. იგი კუთხეში იდგა და ღუმელს, აკვირინე ბებია მთლიანად გააშიშვლა ავადმყოფი, პატარა ბოთლი გასხნა. ხელისგულზე დაისხა რაღაც ზეთი, მერე მეორე ხელისგული გაუსვა ზედ, დაიხარა ავადმყოფის მკერდზე და ნელა დაუწყო მკერდის ზედა. დინჯად და მძიმედ უსვამდა დაკოჟირულ ხელს მკერდზე ავადმყოფს.

– არ ელუტუნება მაგ შეჩვენებულს? – იკითხა ბეჟანამ და ბავშვივით გადაიკისკისა.

– გადააბრუნეთ! – თქვა აკვირინე ბებია. ავადმყოფი გადავაბრუნეთ, ახლა ზურგი და წელი დაუზილა აკვირინემ, ისევ რომ გადმოვაბრუნეთ, მე ხატიასაკენ გავიხედე, გაუნძრევლად იდგა ოთახის კუთხეში.

– გადი, გოგო, გარეთ! ვერ ხედავ, შიშველია კაცი, – ვუთხარი ხატიას.

– რა გინდა, ბიჭო, ვიქნები! – მითხრა ხატია და გაიღიმა. გულთან რაღაც ამეწვა, მერე შემრცხვა და გავწითლდი.

– გადი, გოგო, გარეთ! – ვუღრიალე ხატიას. გაკვირვებული ბეჟანა და აკვირინე ბებია ჩემსკენ შემობრუნდნენ.

– შენ არ იცი, ბიჭო, მაგი ციცე ბრმაი რომაა? – მკითხა ბეჟანამ, მერე მიუბრუნდა ხატიას და უთხრა: – იყავი, ცავ, მაგას უყურებ?

ხატია შეტრიალდა და უხმოდ გავიდა ოთახიდან.

კარგად რომ დავზილეთ ავადმყოფი, აკვირინე ბებია სასთუმალი გაუსწორა და ბალიშზე დაასვენა, ღვინო დაასხა და ისევ მოასმევინა ცოტა. ხატია და მამიდა ოთახში შემოვიდნენ.

– უნდა ჩავაცვათ რამე, იგი ნამეტანი გაზინთულია, – თქვა აკვირინე ბებია.

მამიდა მეორე ოთახში გავიდა, ცოტა ხნის შემდეგ ისევ შემოვიდა ოთახში და ავადმყოფის საწოლზე ბაბუას ნაქონი საცვლები დააწყო.

– რავა ჩვენი მაღაზიის თაროებივით აქვს გამოფხეკილი ჯიბეები ამ გაჭირვებულს, – თქვა უცებ ბეჟანამ. გაკვირვებულმა გავხედე ბეჟანას. მას ავადმყოფის შარვლისა და ხალათის ჯიბეები ამოეტრიალებინა და უკმაყოფილოდ უყურებდა ავადმყოფს.

– რაღა ვქნათ ახლა, არაფერი საბუთი არა აქვს, რა ქვია ან რა გვარია? – თქვა იმედდაკარგულმა მამიდა.

– სოსოიეს რუსია მაგი! – თქვა ბეჟანამ.

– სულაც უკრაინელია ეგება? – ვთქვი მე.

– სულ ერთია, უკრაინელია თუ რუსი, მაგის გვარს და სახელს მე მაინც ვერ დავიმახსოვრებდი, სოსოიეს რუსია მაგი, – თქვა ისევ ბეჟანამ.

– აკვირინე, გადარჩება, თუ იცი? – ჰკითხა მამიდა აკვირინეს და უიმედოდ გადახედა ავადმყოფს.

– გადარჩენილია და ესაა, ჩემო ქეთო. ამ უბედურს უნდა უმადლოდეს. შენი გადარჩენილია მაგი რუსი, ბეჟანა.

ბეჟანას ბავშვივით გაუხარდა, რომ ეს კაცი, რომელიც ჩემს საწოლზე იწვა და სულს დაფავდა, მისი გადარჩენილი იყო. იგი მივიდა ავადმყოფთან, საწოლზე ჩამოუჯდა, მხრებში ხელი მოჰკიდა, შეანჯღრია და დაუძახა:

– სოსოიეს რუსო! – ავადმყოფი შეიშმუნა.

– სოსოიეს რუსო, არ გეყურება, ჩემი? გამარჯობა შენი, ადე ახლა ზედ! – ისევ შეანჯღრია ავადმყოფი.

– დაანებე თავი, ბეჟანა! – ვეცი ხელში.

– ხომ გადავარჩინე მე აგი კაცი, აკვირინე? – ჰკითხა ბეჟანამ აკვირინეს. აკვირინემ თავი დაუქნია თანხმობის ნიშნად. – ჰოდა, მაცალეთ ახლა. ადე ზედ, სოსოიეს რუსო, – და უცებ, თითქოს შეისმინაო ბეჟანას თხოვნა, ავადმყოფმა თვალები გაახილა.

– ე, ხომ ვთქვი მე, თუ მიცნო ნეტაი? – გაუხარდა ბეჟანას. ავადმყოფი დიდხანს უყურებდა ბეჟანას, მერე მზერა ჩვენზე გადმოიტანა, სათითაოდ გვიმზერდა ყველას. დიდი თავლისფერი თვალები სიცხისაგან უპრიალებდა.

– ო, თქვე ძაღლის შეილებო!.. – შეგვიკურთხა ბოლოს წყნარად და ცალყბად გაიღიმა.

– რაიო? – გაუკვირდა ბეჟანას.

– გერმანელები ვგონივართ, – ვუთხარი მე.

– ბეჟანა ვარ მე, შე აბდალა, – უთხრა ბეჟანამ ავადმყოფს, მერე გაუცინა და ლოყაზე მოუთათუნა ხელი. ავადმყოფმა ისევ დახუჭა თვალები.

– მაგი ამელამ იბოდებს, ქეთოს შემოვევლე, და აგი წამალი დააღვევი. – უთხრა აკვირინე ბებიამ მამიდას. თან წამალი გადასცა. – მერე ფაფა მოუდუდე და აჭამე პატარ-პატარა. სიცხე თუ არ დაუკლოს, კიდე დაზილოს ამ ბიჭმა. წამოდი ახლა, ბეჟანა, აგი რუსი არსად არ გაგეკცევა, ხვალაც აქ იქნება, – თქვა აკვირინე ბებიამ და ადგა.

– ზდრასტი, რუსო – აუღო მხედრული სალამი ბეჟანამ და ღიმილით გაყვა აკვირინე ბებიას.

* * *

მთელი ღამე ვუთიეთ ავადმყოფს მე, ხატია და მამიდაჩემმა. შუადამისას იგი საწოლზე წამოჯდა, მთვარეულივით დიდხანს გვიყურა სამივეს, მერე კარისაკენ გაიხედა უაზროდ და სუსტი ხმით დაიძახა:

– დაო! – ჩვენ სულგანაბული ვუგდებდით ყურს.

– დაო! – გაიმეორა მან და უღონოდ გადავარდა ბალიშზე.

– რა გინდა? – ჰკითხა მამიდამ რუსულადვე.

– რა გახდა, დაო, ერთი ყლუპი დარიშხანი? – თავის წრიალით ამოიკვნესა მან.

მამიდამ ისევ ღვინო დააღვეინა და სასთუმალთან დაუჯდა.

ნაშუადამევს ისევ დაეზილე აკვირინე ბებიას დატოვებული წამლით. მამიდა ტახტზე წამოწვა და ჩაეძინა, მე და ხატია კი ისევ ვდარაჯობდით მომაკვდავს.

– სოსოია, ბიჭო, რა ეშველება მაგ კაცს? – მკითხა ხატია.

– ხომ თქვა აკვირინე ბებიამ, გადარჩებაო?

– თუ არ გადარჩა?

– გადარჩება. ომშია მაგი ნამყოფი. არ ნახე ძუძუს ქვეშ რამხელა ჭრილობა აქვს? იმას გაუძლო და სიცხეს ვერ გაუძლებს?

– სადა აქვს ჭრილობა?

საბანი გადავამერე მკერდზე, პერანგი გადავუღვე, ხატიას ხელი ავიღე და მარჯვენა ძუძუს ქვეშ ამოგლეჯილ ღრმა ჭრილობაზე დავადებინე.

– მარცხნივ რომ მოხვედროდა, მოკლავდა, ხომ, სოსოია? – მკითხა ხატია.

– კი!..

ხატია ახლა ორივე ხელი ფროთხილად ჩამოუსვა სახეზე ავადმყოფს, მერე მხრებზე და მკლავამდე ჩამოყვა.

– ლამაზია?

– რა ვიცი, ალბათ, ლამაზია. ამ წვერში რას შეატყობ.

– გამხდარია! – თქვა ხატია.

– მისმინე, დიშკა!.. – დაიწყო უცებ ავადმყოფმა, – ა, დიშკა, არ გეყურება?.. – მე და ხატია სმენად ვიქეციით.

– შენ გეუბნები, გესმის?

– მესმის! – ვუთხარი გაუბედავად.

– მისმინე, ახლა ყველას ძინავს... დილაზე გერმანელები მოვლენ, ყველას გაყვანას ვერ მოასწრებენ... მე და შენ სიარული შეგვიძლია, შენ რა, ამ ლოგინში გინდა დალპე? თუ ბაღლინჯომ და კბენარმა გინდა შეგჭამონ? – ავადმყოფი დაჟინებით დამაშტერდა.

– რას ამბობს?

– ჰოდა, ადექი... ვეაკუაცია ჩემი საქმე არ არის... ეგ შობელძაღლი ექიმი თვითონ წავიდეს, თუ ეშინია... რას გაჩუმდი, გეშინია? აქ ჩემი სახლია, შენი სახლიც აქ არის... ახლა ყველას ძინავს, არც არავინ მორიგეობს, ნახე!.. – ავადმყოფი ლოგინზე წამოიწია...

– დაო, დაო! – დაიძახა მან სუსტი ხმით. ხმა არ გავეცი. – აი, ხომ ხედავ, ახიკე შენი ძონძები... აბა, ცოცხლად... ავადმყოფი სწრაფად წამოჯდა საწოლზე და მაჯაში ხელი ჩამავლო.

– მოიცა! – ვუთხარი მე და მხარზე ხელი მოვხვიე, – მოიცა, გათენდეს!

– მე მივდივარ, – მითხრა მან, ხელი მკრა და წამოდგა ლოგინიდან.

– სად მიდიხარ, კაცო!

ვეცი წელში. იგი გამიძალიანდა.

– ხატია, მიშველე! – ვიყვირე მე. ხატია ხელის ფათურით მოვიდა ჩვენთან, ავადმყოფს ზურგიდან მოუარა და რაც ძალა ჰქონდა, მოეხვია.

– გამიშვით! – იღრიალა ავადმყოფმა და ისე გაიქანა, სამთავენი იატაკს დავენარცხეთ. შეშინებული მამიდა ლოგინიდან წამოხტა და ჩვენთან მოვარდა.

– გამიშვით... – ამოგვიტრიალა სანათესაო და დედულეთი ავადმყოფმა, მაგრამ ჩვენ არ ვეშვებოდით, ნახევარი საათი ფართხალებდა იგი ჭოროხზე ამოგდებული კალმახივით. ნახევარი საათი ვებრძოდით სამნი ამ შიმშილითა და სიცხით მიღეულ და რაღაცის შიშით ლომად ქცეულ კაცს. თანდათან მისუსტდა, მიიღია, მისავათდა და ტირილი დაიწყო.

– დაო, გამიშვი, დაო, დაგიმახსოვრებ, დაგიფასებ... – მაგრამ ჩვენ არ ვუშვებდით.

ბოლოს ავადმყოფი შეურიგდა თავის მდგომარეობას, მკლავები უღონოდ ჩამოუშვა და დაგვენებდა. საწოლზე დაგასვენეთ და მკვდარივით დაიძინა.

მე იატაკზე ვიწექი, ბუხართან, ხატია და მამიდა კი ერთად...

– მამიდა!..

– რა გინდა, ბიჭო?

– გძინავს, მამიდა?

– ჰო, მძინავს!

– შენ რომ არ გეწყინოს, მამიდა, ხვალ წავალ სოფსაბჭოში და ვეტყვი, რომ წაიყვანონ.

– დაიძინე, ბიჭო, ნუ ლაპარაკობ ბევრს, ხატია არ გააღვიძო!

– არც მე მძინავს! – თქვა ხატიამ.

– ხვალვე წავიყვანოთ, ხომ, ხატია?

– სად მივბოდა ნეტავი საწყალი? – კითხვაზე კითხვით მიპასუხა ხატიამ.

– დაიძინეთ ახლა, ხვალ სკოლაში არ მიდიხართ?

– რა ვქნათ, ა, მამიდა?

– რა უნდა ვქნათ, თუ მოვიყვანეთ, მოვუაროთ უნდა, სოფსაბჭო რა შუაშია.

– რა ვაჭამოთ?

– რასაც ჩვენ ვჭამთ, ის ვაჭამოთ!

– მაგას რძე უნდა ახლა, გამხდარია! – თქვა ხატიამ.

– არც ჭადი და ყველი აწყენს! – ვთქვი მე.

– საიდან გაჩნდა აქ ნეტავი? – იკითხა ხატიამ.

– ასე იცის ომმა! – თქვა მამიდამ.

– მამიდა!

– რა გინდა, ბიჭო?

– აბა, ჩვენთან დატოვებ ამ კაცს?

– ჯერ მოვარჩინოთ, სოსოია, დაიძინე ახლა.

მძინავს და მესიზმრება: ჩვენი სოფლის ეკლესიის წინ დგას მამიდანემი, თეთრი, მაღალი ღვთისმშობელივით ღამაზი და საქორწინო კაბაში გამოწყობილი, მის ფერხთით დამხობილია მთელი ჩვენი სოფლის კაცობა და მათ შორის ჩემი რუსიც. ყველანი დუმან, დუმს ჩემი მამიდაც. მხოლოდ ჩემი რუსი ქცეულა ვედრებად: იგი ხელაპყრობილი ემუდარება მამიდას:

– დაო, გამიშვი, დაო, დაგიმახსოვრებ, დაგიფასებ!

მე ვესხეწები მამიდას, არ გაუშვა-მეთქი. მამიდა მიდის ჩემს რუსთან, ჰკიდებს ხელს, მერე მოდის ჩემთან და ჩვენ სამთავენი ერთად მივდივართ სახლში.

ერთი კვირა ებრძოდა სიკვდილს ჩემი რუსი, ღამით ისევ ბოღავდა, დღისით კი იწვა განაბული და აპრიადებულ თვალებს ჭერს არ აცილებდა. ყოველდღე ნახულობდა ავადმყოფს ბეჟანა, მიუჯდებოდა სასთუმალს და ძველი მეგობარივით ემუსაიფებოდა:

– აღარ ადგები, სოსოიეს რუსო, აწი? ხომ ხედავ, დადნა აგი ქალი! რაო? ქართული არ ვიციო! არც მე ვიცი რუსული, მაგრამ გამეჯიბრე თუ გინდა. თუ გინდა ჭამაში გამეჯიბრე, რაშიც გინდა,

დონეში, სიმღერაში. რაო? რუსულად ვიმღერო? რუსული არ ვიცო, თუ გინდა ჩვენებურს გიმღერებ...
ბანი მითხარი შენ... ვერ მეტყვი? ვერც მეორეს? კარგი, აბა, მარტო ვიმღერებ...

და ბეჟანა მღეროდა:

გოგონია შენი კოფთა
ვინ შეკერა ასე კოხტა.
იმის შემკერავი მოკვდა,
იმან ჩემი გული მოკვდა...
სიყვარულმა მე კი არა,
გადარია ტარიელი,
ჩემისთანა კი არ იყო,
ჭკუა იყო ცარიელი...

– ამას წინათ ლუკაია ფოცხიშვილის ბიჭი შეიცხადეს და კი არ უნდა ვმღეროდე ახლა მე, სირცხვილია, მაგრამ მე აბდალი ვარ, მემღერება და რა ვქნა? რატომ მემღერება? შენ რატომ გეტირება? სიცილი და ტირილი ძმებია. კაცმა რომ თქვას, არც ჩვენ რადიოს აქვს სამღერლად საქმე, კი იცი შენ მაგი, მაგრამ ხომ მღერის? სიმღერა შევლის კაცსაც და ყველასაც გაჭირვებაში... ასეა მაგი! – ამთავრებდა ვიზიტს ბეჟანა, მერე მოდიოდნენ მეზობლები, მოდიოდა ექიმი, ასმევდა წამლებს, უკეთებდა ნემსებს და ერთი კვირის თავზე ჩემმა რუსმა თვალი გაახილა და ლოგინზე წამოჯდა. მერე სად ვარო, იკითხა, როდესაც ვუთხარი, სადაც იყო, ადგომა დააპირა, მაგრამ ვერ ადგა და უღონოდ მიესვენა ბალიშზე. დიდხანს გვათვალიერა მე, მამიდა, ხატია და ბეჟანა, ბოლოს თვალები დახუჭა. შუბლი შეჭმუხნული ჰქონდა და სახის ყველა ნაკვთი უთრთოდა. მივხვდით, რომ არ ეძინა. რაღაც ძალიან ძნელ, მძიმედ მოსაგონარს იგონებდა და ოთახიდან გავედით.

მე და ხატია გადავედით ეზოდან და შუკას გავუყვით, ხელიხელჩაკიდებული მივდიოდით, თვითონ არ ვიცოდით, საით.

– რძე უნდა მაგას ახლა, თხის რძე და უცებ მოიკეთებს, – თქვა ხატია.

– მერე სად ვიშოვოთ რძე?

– მინასთან მივიდეთ, იმას ჰყავს თხა, – ხატია ხელი ჩამკიდა და ჩვენ თავქვე დავეშვით.

წელში მოხრილი მინა ეზოს ხვეტავდა, კუდში ორ წელს ქვევით ტიტლიკანა გოგო-ბიჭი დასდევდა და უცრემლოდ ტირილდნენ.

– ნენა, მურაბა გვინდააა...

– თქვენ გაწყდით, რავა შემიდონეთ სული, სიკვდილი არ გინდათ?

– მურაბა გვინდააა! – ღნაოდნენ ბავშვები.

ეზოში ჩავედით, მე ალაგესთან დაჯექი კონდარზე, ხატია კი პირდაპირ მინასკენ წავიდა, მიუახლოვდა და წინ დაუდგა. მინას არც მოუხედავს, ხვეტას განაგრძობდა, ხატიას დანახვაზე ბავშვებმა ტირილი შეწყვიტეს და გარს შემოეხვივნენ.

– ხატია, ხატია, ნენა, ხატია მოვიდა! – მინამ წელზე დაიბჯინა ხელი, თავი მაღლა ასწია და ხატიას გაუცინა.

– რაო, ხატია, შენი ჭირიმე?

– გამარჯობა, მინა!

– იცოცხლე, ხატია! – უპასუხა მინამ, იქვე კონდარზე დაჯდა და სასმენად მოემზადა.

– მინა, რძე გვინდა მე და სოსოიას!

– რძე გინდათ? – გაუკვირდა მინას.

– ხო, თხის რძე გვინდა, ავადმყოფისთვის.

– მოგიკვდეს ჩემი თავი, ხატია, ამ ვეშაპებს რა რძე გადაურჩებათ? ძუძუში ჩადგომას არ აცლიან. ბაწარზე გადასაკიდად გახადეს თხა. – თქვა მინამ და ბავშვებს შეუტია. – გასკდა თქვენი ფაშვი, რა ვქნა ახლა მე?

– კარგი აბა, სხვასთან წავალ, მინა, – უთხრა ხატია და შემომიბრუნდა.

– მოიცა, ხატია, მოიცა! – წამოიძახა უცებ მინამ, წამოხტა, ახორში შეირბინა და რქით გამოათრია აპეტელბული თხა, რომელიც წინა ფეხებს სოლივით არჭობდა მიწაში და თავს აქეთ-იქით აკანტურებდა. – ა, ჩემო ხატია, ნახე, როგორაა გამოლეჭილი, მეათე დღეს დაუჟკალით თიკანი, ამათ რომ რძე არ მოკლებოდათ. მოდი აქ, ავერ მოკიდე ძუძუზე ხელი, როგორაა გამშრალი, ნახე, ნახე. – მინამ ძალით მიათრია თხა ხატიასთან, მერე ხელი ხელზე წაავლო და თხის დამჭკნარ ძუძუზე შეავლეს.

– რად მინდა, მინა, ვიცი, სულ არ მიფიქრია, ბავშვები რომ გყავს.

– არ გეწინოს, ჩემო ხატია, ხომ იცი, შენთვის სულს არ დავიშურებ...

– ვიცი, მინა, – ხატია ჩემსკენ წამოვიდა. – წამოდი, სოსოია! – ხელი მოგვიდევ და ეზოდან გავიყვანე.

მთელი სოფელი გამოვიარეთ, თითქმის ყველა ოჯახს ჰყავდა თხა, მაგრამ რძე არავის ჰქონდა. ყველა ოჯახში იცოდნენ, რომ თხის რძე მარგებელია და გადასაქცევი რძე არავის ჰქონდა, არც გასაყიდი ჰქონდათ. ედემიკა გორდელაძემ ისიც კი გვითხრა, რძეს და სისხლს ომის დროს ერთი ფასი აქვსო, ვასასი სოსელიამ კი ჩვენ თვალწინ ჩაუფურჩხნა შვილიშვილს ჭადი თხის რძეში და ბავშვმა რომ სულმოუთქმელად ჩათქვლივა, ასე გვითხრა:

– ხომ უყურეთ თქვენი თვალით, ეს ბაღანა ამ თხის რძით გამყავს დღიდან დღემდე, აგია მისი დედაც, საუზმეც, სადილიც და ვახშამიც, სხვა საჭმელი ამისთვის არ არსებობს, მთლად გათხავდა ყაზილარი, როდის დაიპეტყლებს, არ ვიცი.

მეორე დღეს შუადღეზე ხატია ჩამოვიდა ეზოში, გამიხმო და ჩურჩულით მითხრა:

– სოსოია, მე ვიცი სადაა თხის რძე.

– სად, ხატია?

– წამოიდე ჭურჭელი და წამოდი.

სამზარეულოდან დერგი გამოვიტანე და ხატიას წავყევი. ჩაის პლანტაცია გადავჭერით, თხილები გავიარეთ და ხრამის პირას დიდი მსხლის ძირში აღმოვჩნდით.

– გესმის? – მკითხა ხატიამ. ყური მივუბდე, დაბლიდან ჩანჩქერის ყრუ გუგუნე მოისმოდა.

– გადასანჩქერა გუგუნებს!

– კარგად დააყურე.

სმენად ვიქეცი. ქვევიდან თუნუქის ზარის ყრუ და გაბზარული ხმა მოისმოდა დროგამოშვებით.

– მესმის...

– შუადღეა ახლა და რაც თხებია, გადასანჩქერაზე არიან ჩასული.

– გაგიჟდი, ხატია?

– ცოტა გამოვწველოთ, სოსოია, რა შეეცობა?

– დაგვინახავს ვინმე.

– არ გინდა, მალე მორჩეს შენი რუსი?

ერთი კვირა დავდიოდით დაბარებულებივით მე და ხატია გადასანჩქერაში, ექვსი დერგი გავტყუეთ. იყო ქაჩვა და ბლეჯელი, ძუძუების გლეჯა, რძის დაქცევა, სირბილი და სიცილი. ჩვენს დანახვაზე თხები წივილ-კივილით გარბოდნენ, კისრით ეშვებოდნენ კლდეზე, რქებით გაჰქონდათ ბარდები, იგლეჯდნენ მუცლებსა და ჯიქნებს. ჩვენც დაღლეტილები ვბრუნდებოდით შინ, მოგვქონდა რძე და გულანუყებულ მამიდას მთელი საათი ვალოცვინებდით კეთილ მეზობლებს. ამ ერთ კვირაში ისე დავოსტატდით წველაში, რომ ახლა უკვე გაქცეულ თხას მოვწვევდი. ვინ იცის, როდემდის გაგრძელდებოდა ეს ამბავი, რომ ერთ საღამოს ედემიკა გორდელაძის ბღავილს არ შეეძრა სოფელი.

– ხალხო, გამოდით, გარეთ!

– რა იყო, ედემიკა!.. – მიაკიუნეს აქეთ-იქიდან შეშინებულმა მეზობლებმა.

– გამოდით გარეთ, თხა გამოუღეჭია ვიდაცას ჩემი..

– სიკვდილმა გამოუღეჭა ფაშვი, წუხელ ჩემი იყო გამოღეჭილი. – მიაკნავლა მინამ.

– მაშიკოს თხა ისეა გამოღეჭილი, რძე აღარ უდგება ძუძუში...

– შიგანს გამოვართმევ, თუ მოვუსწარი, რუსეთ-იაპონიის ომის დროსაც კი იყო გაჭირვება, მაგრამ თხას ვინ ღეჭდა მაშინ?

– ჩემსას დღეგამოშვებით ღეჭავენ, ედემიკა! – გასძახა ფედოსიამ.

– კი ვიცი მე, ვინ შვება მაგას, მაგრამ ჯერ არ ვჩივი, – თითი გაიქნია ჰაერში ედემიკამ.

– თქვი, თუ იცი, – მიცვივდნენ დაზარალებულები.

– ვინ და ვისაც ჭირდება თხის რძე.

– თხის რძე ვის არ ჭირდება, შე კაცო? – გაუკვირდათ მეზობლებს.

– ერთი დღე კიდევ მაცალეთ და გაეხსნი მაგ საქმეს. – დაჰპირდა ედემიკა.

– გვიშველეთ რამე! – თხოვეს მეზობლებმა.

შეიძრა მთელი სოფელი, თხებს საბაღახოზე აღარ უშვებდნენ და თუ უშვებდნენ, მთელი ოჯახი თან მიჰყვებოდა. მე და ხატია მკვდრებივით დავდიოდით. ერთ საღამოს, როდესაც რძე უკანასკნელად მოვიტანეთ, მამიდამ მოგვიხმო მე და ხატია.

– ახლოს მოდით, ბავშვებო. მოდი, ხატია, ჩემთან.

– რა იყო, ქეთო მასწავლებლო?

- ხატია, მაჩვენე შენი ხელები. - ხატამ ხელები გაუწოდა მამიდას. მამიდამ ხატიას ხელები სახეზე აიფარა და ღრმად ჩაისუნთქა. მერე ჩემთან მოვიდა და იგივე გააკეთა.
- რა მოხდა, მამიდა? - ვკითხე შეშინებულმა
- თხის სუნი გაქვთ, ბავშვებო! - მეტი მამიდას არაფერი უთქვამს.

რას გვეკითხება ამოცანა

კოლმეურნეობის კრება, როგორც წესი, სადამოლობით იმართებოდა, ზარის რეკვა კი შუადღიდან იწყებოდა. მთელი დღის მუშაობით დაღლილ ხალხს ეზარებოდა კრებაზე მოსვლა და იყო გაუთავებელი ხვეწნა-მუდარა:

- ე, კაცო, არქიფო, ამოდი კრებაზე!
- ედემიკა, ახლა გაგინდა რევემატიზმი?!
- არ გამოხვალ ხომ, დიომიდე? მიგცემ აღმასკომის პირში, თუ ვყოფილვარ ზოსიმე!
- ზოსიმე ჩიყვიანო, ნუ ბლავი და მომასვენე, თორემ გამოვიტან თოფს და ჩამოგაგდებ ჩიტივით მაგ ჯირკიდან, - ემუქრებოდა მუხის გადანაჭერზე შემდგარ და კისერზე ძარღვებდაბერილ ზოსიმეს დიომიდე.

- მარგალიტა, გამოდი გარეთ, ვიცი, შინა ხარ!
- ქსენია, წამოდი და წამოიძვანე შენი დაფეხვილი ყაძახი.

ჩვენ, ბავშვებს, კრებაზე არავინ გვეპატიუებოდა, თუმცა პატიუი არც გვჭირდებოდა. ეს იყო ჩვენთვის ერთადერთი გასართობი ადგილი. კრება სკოლაში იმართებოდა ყოველთვის. არაფერი არ იყო იმაზე კარგი სანახავი, როგორ მოუხერხებლად ისხდნენ ჭაღარა, სახედამწვარი და დადარული ხალხი ჩვენს ვიწრო და პატარა მერხებზე, ერთ კლასში რამდენჯერმე ჩარჩენილი მოსწავლეებივით. ჩვენ კი იატაკზე ვისხედით, სულგანაბული ვისმენდით ამ საოცრად საინტერესო გაკვეთილს, სადაც სიას არავინ კითხულობდა, მოსწავლეები ხელს არ იწვედნენ და ადგილიდან პასუხობდნენ, წევდნენ პაპიროსს, ლაპარაკს არ აცდიდნენ ერთმანეთს, მასწავლებელს შენობით ელაპარაკებოდნენ და ამისათვის მათ გარეთ არავინ აგდებდა. ვიჯექი და ვნატრობდი, როდის გაგხდები მეც ამხელა, როდის მელირსებოდა დაძახება - სოსოია, ამოდი კრებაზეო, როდის გაუბუდავდი ზოსიმეს ჩიყვიანის დაძახებას და როდის იტყოდნენ კენჭისყრის დროს - სოსოიე თავს იკავებსო.

აი, ახლაც, მე და ხატია ვსხედვართ იატაკზე მამიდაჩემის ფეხებთან, ჩვენს უკან ბეჟანა ზის, ისიც იატაკზე და ველოდებით კრების დაწყებას. კლასი გუგუნებს, ფანჯრები ღიაა, მაგრამ მაინც საშინლად ცხელა. თამბაქოს, ოფლის და მიწის სუნი, ერთად არეული, თვალებს მწვავს. არის მოხუცების ჩაბურთებული ხველები და ქალების გაუთავებელი ქაქანი. ხალხი მოდის და მოდის.

- ჰე, გაივსო კლასი, დავიწყოთ ახლა! - თქვა ზოსიმემ და ენაგამომკვრალ ზარში ფანქარი გაახაკუნ-გამოახაკუნა.

- ვინ ავირჩიოთ კრების თავმჯდომარედ? - იკითხა მან სერიოზულად.
- შენ თვითონ იყავი, მაგ საქმისთვის ხარ დაბადებული, სხვად მაინც არაფრად ვარგისხარ, - თქვა დიომიდე.

- გამოდი და ნახე, როგორია კრების თავმჯდომარეობა! - მიიპატიუა ზოსიმემ დიომიდე.
- მაგისთვის მოგინდურებ ოქროსავით მეზობელს?
- დეიქვა ის დდე, შენ რომ ჩემს მეზობლად ჩამოთესლდი.
- წაიკითხე დღის წესრიგი, შე უპატრონო, ვერ ხელავ, რომ თენდება? - შეაწვევტინა დისკუსია ზოსიმეს და დიომიდეს გერასიმე ბიძიამ.

ზოსიმემ ჩაახველა, სათვალე გაიკეთა, დიდი საქალაღე გახსნა, იქიდან დიდი ქალაღი ამოიღო, ცხვირთან მიიტანა და უცებ გაახსენდა.

- კაი მაგრამ, კრებას მდივანი არ უნდა?
- მდივანიც შენ იყავი! - უთხრა ისევ დიომიდე.
- ვერ გაუძღვება ამდენ საქმეს! - თქვა სერიოზულად ბეჟანამ.

ზოსიმემ სათვალეების ზემოდან გახედა ბეჟანას და სერიოზული რომ დაინახა, აღარაფერი უთხრა.

- კენჭი არ ვიყარო?

– კენჭი კი არა, თუ გინდა ქვა ისროლე და თავი შეუშვირე, ოღონდ დეიწყე! – უთხრა მოთმინებიდან გამოსულმა ხატის მამამ.

ზოსიმემ ერთხელ კიდევ ჩაახველა და დაიწყო.

– დღის წესრიგშია ერთი საკითხი, ზოგიერთი ცუდლუტის და, ასე ვთქვათ, საერთო საქმისა და სამშობლოს მოღალატის სამუშაოზე გამოუცხადებლობის შესახებ. სიტყვა მოხსენებისათვის ეძლევა ჩვენი კოლმეურნეობის თავმჯდომარეს ამხანაგ ქიშვარდი სპირიდონის ძე ვაშაყმაძეს, – ქიშვარდის ხსენებაზე ერთი-ორი ტაში გაავარდა გლახად დატენილი ფილთა თოფივით, ქიშვარდი ადგა, ნახევარი გრაფინი წყალი დალია, ქამარი მოიჭირა და ბოხი ხმით დაიწყო:

– ამხანაგებო, წრევანდელი წელიწადი დიდი დაზაფრული წელიწადია. დგას ორი კაცი, ორი ქვეყანა, წითელი და თეთრი, წითელი და შავი, ვარსკვლავი და არწივი, დგას და უშენს ერთმანეთს ტყვიას. ჩვენ ვინ ვართ? ჩვენ ვართ ჩაქუჩი და ნამგალი, ესე იგი, ვარსკვლავი, ისინი? ისინი ჯოჯოხეთი, სკვარამი, უკუნეთი, ბნელეთი, შავი ქვა და არგადარჩენა, რას შვება ჰიტლერი? ჰიტლერი მოდის წინ, ჰიტლერი მოსულია მუჟე წყალზე, – კისლოვოდსკი! – თარგმნა მან რუსულად. – უჭირს ხალხს, უჭირს მთავრობას, უჭირს ჯარს. ჩვენ არ გვიჭირს? ჩვენც გვიჭირს, გვშია, გვწყურია, ტანზე არ გვაცვია და ფეხზე. ქისტაფორე ბასილია, თუ გიფიქრია, შენს ბიჭს რომ თოფი უჭირავს ხელში და ჰიტლერს ურტყამს, შია, წყურია და ტანშიშველია?

– მაგის ჯავრი არ მკლავს, ქიშვარდი?

– გერასიმე ჩემო, შენი ბიჭი რომ ჰოსპიტალში წევს, თუ ფიქრობ, იმის მომვლელს, ათასი რომ ყავს მოსავლელი და საპატრონო, ჭამა რომ უნდა?

– რაუდენ! შენი ბიჭი რომ ტანკში ზის, იმ ტანკს კორკიმელი და გულაბი მსხალი ისხამს თუ იცი?

– თქვი, ქიშვარდია, სათქმელი, – შეუძახეს ქიშვარდის.

– პური უნდა ქვეყანას, ჭადი უნდა, ლობიო უნდა, ძროხა უნდა, ხბო უნდა, რისთვის დაგვტოვა მთავრობამ შინ, თოფის სროლა არ ვიცით? გამოდით, რომელსაც გინდათ და ვისროლოთ ბეჭედში. ბანალს აგართმევთ შუბლზე მაუხერით, მაგრამ აქ ვარ საჭირო. ომს დიდი კუჭი აქვს, მშვიდობაზე ათჯერ დიდი კუჭი, გეჭურებათ თქვენ?

– ქიშვარდი, ა, დანა და გამოგვტყერი ყელი, არ ვმუშაობთ, თუ როგორაა შენი საქმე? – გახსნა ჯავყა გერასიმე ბიძიამ.

– ყველაზე არ ვამბობ მე, კაცებს არ ვენდური, არც ქალებს ვენდური, მაგრამ ზოგი მარცხვენს.

– დაასახელე, ქიშვარდი, დაასახელე! – აბლაღდა ხალხი. ქიშვარდემ გულის ჯიბიდან ორად დაკეცილი ქაღალდი ამოიღო და გაშალა. კლასში სამარისებური სინემე ჩამოვარდა. ქიშვარდემ დიდხანს უყურა სიას და ბოლოს, როგორც იქნა, გადაწვიტა.

– სადაა ამბაკო, სადაა კირილე, სადაა კიკიტია, ფედოსი ბარამიძე და მისი რძალი მაყვალა სად არიან? – იკითხა ქიშვარდემ.

– ადექი, შაქროია, და თქვი, სად არიან დედაშენი და გოგიას ცოლი! – კრა ვიდაცამ ხელი შაქრო ბარამიძეს, შაქრო წამოდგა, ხელისგული გადაუსვა მერხს, მერე ცხვირპირზე ჩამოისვა ნიჩაბივით და უგემურად თქვა:

– ბათუმში არიან წასული, შაქარზე და ქაფშიაზე.

– არქიფო, რამდენი ხანია შაქარი არ გინახავს? – ჰკითხა ქესკინემ არქიფოს.

– ნახვით როგორ არ მინახავს, არ მიჭამია თორემ!.. – უპასუხა არქიფომ.

შაქროს ხველება აუტყდა და სახეზე ორთავე ხელი აიფარა.

– ბეგლარას ძაღლივით რომ ახველებ, თქვი, რა უნდათ ბათუმში! – შესძახა შაქროს ზოსიმემ.

– რა და, ნენე და პატარა გოგიას ცოლი სპეკულანტობენ, ჩამოაქვთ ბათუმიდან ქაფშიე და ყიდიან მერე, – ამოღერდა შაქრომ.

– სადაა მდუღარე, თორემ ამისთანა შვილს დღეში სამჯერ რავა არ უნდა გადაარო თავზე! – ჩამოიხოკა ლოყა შავმა მაშიკომ.

– აბა, რა გეგონა შენ, მაგათი გულისთვის მე წავალ ციხეში? – შეუღრინა შაქრომ და დაჯდა.

– არავის არ ვიჭერ მე, – თქვა ქიშვარდი თავმჯდომარემ, – ვისაც არ უნდა მუშაობა, გავიდეს ტყეში დათიკოსავით და ათიოს დამე კვერნებთან. არავის სახვეწარი ჩვენ არ გვჭირს. ომი არ გათავებულა, ომს ახლა ვიწყებთ ჩვენ, და ჩვენ თუ არ ვუპატრონეთ ჩვენს თავს, სხვა არ მოგვხედავს. ლუკაია ფოცხიშვილო, თქვი რამე! – თქვა ქიშვარდი თავმჯდომარემ და დაჯდა.

ლუკაია იმ დამის შემდეგ ხმაამოდებული არავის უნახავს, იგი მზეზე ადრე ამოდიოდა კონცხოულას მთაზე, მუშაობდა ხარვივით, მზეზე გვიან ჩადიოდა თავის ეზოში, წვებოდა პარმალზე, თვალებს ხუჭავდა და ქვეყანა რომ დაქცეულიყო, თვალს არ გაახედა. ლუკაია შეცბა,

გაკვირვებული ადგა, მერე ისევ დაჯდა, ადგა, მაგიდასთან გავიდა, წყალი დალია და უცებ დაიხრიალა:

– თუთუნო! – წინა მერხებზე მსხდომმა ათმა კაცმა ჩაიყო ჯიბეში ხელი და მაგიდა თუთუნით გაივსო. ათმა კაცმა მოხია გახეთი და მაგიდა ქალაღლით აივსო, ათმა კაცმა ჩამოჰკრა კვესაბედი და ოთახი დამწვარი აბედის სასიამოვნო, ტკბილი და დამათრობელი სუნით აივსო. ხელის კანკალით გაახვია ლუკაიამ ცერის სისხო სიგარა, მოქაჩა და ღრმად ჩაისუნთქა. კლასი დუმდა სამარესავით. ლუკაიას შუბლზე ცივი ოფლი ესხა ცვარავით.

– მე რა, მე, – დაიწყო ლუკაიამ, – ჩემთვის ომი დიდი ხანია გათავებულია, მე ახლა გულზე უნდა მეკრიფოს მკლავები და სულს უნდა ვლაფავდე. მაგრამ სადაა მიქელ გაბრიელი, არც ღმერთი სწამს და არც რჯული. არ მოდის, – ლუკაიამ სიგარა შუაზე დაიყვანა და განაგრძო: – არ მოდის და ნუ მოვა. სანამ მოსულა, ვერ დავიკრეფ გულზე ხელს, რაც სისხლი მაქვს, ოფლად ვაქცევ, რაც ცრემლი შემრჩენია, იმას სისხლად ვაქცევ, იპოვის ჩემი ბიჭის ძვალს, დედამიწის გულს რომ გაიარს, აბა, რას იხამს. ან სისხლს დაველევი ჰიტლერისას, ან ასე ზეზეურად წავიქცევი მიწაზე... აგია ჩემი სიტყვა, მე ხვადავი არ ვარ და ბალახს არ ვჭამ. ჩემ დღეში არ ხარ შენ, ეგვენია?

– კარგი ახლა, ლუკაია, ნუ ამბობავლებ ამ მიღეთის ხალხში, – თხოვა ეგვენიამ.

კრებას ჟრუანტელმა დაუარა. ხალხი აზუზუნდა, მაგრამ ჯერ არავინ არაფერს ამბობდა, ლუკაია მივიდა თავის ადგილზე, დაჯდა და თვალეებზე ხელი აიფარა.

– დაწერე, ზოსიმე ჩიყვიანო! – თქვა ქსენია ბრიგადირმა და ფეხზე ადგა.

გაკვირვებულმა ზოსიმემ თავმჯდომარეს გადახედა.

– დაწერე, მე შენ გელაპარაკები, – გაუმეორა ქსენიამ. თავმჯდომარემ ზოსიმეს თავი დაუქნია.

– დაწერე, – განაგრძო ქსენიამ, – დაწერე, რომ მზემ არ ჩაიხედოს იმის ეზოში, ვინც სამუშაოს გამოაკლდეს უმიზეზოდ, ისე შეახმეს მარჯვენა, საკუთარი ვენახის სამამულე რქა ვერ მოედუნოს, სხვისი მოსახვედრი ტყვია მოხვედეს გულში...

– როგორ ტაბაკონის როკაპივით იწყევლება ეს შეჩვენებული! – თქვა ალფესი სოსელიამ.

– შენს საყურადღებოდ ვჩივი მე ამას, – შეუღრინა ქსენიამ.

– ჩემგან რა გინდა, შე აჯილდა, ხარივით ვმუშაობ და ბლავილს ვერ დავიწყებ.

– უნდა იბლავლო!

– ესეც ჩავწერო? – იკითხა ზოსიმემ.

– მაგ ქარჩხავივით წყევლას გირჩევენია ის ჩაწერო, ერთი კვირა რომ თხებს გვილეჭავს ვილაცა, – წამოხტა ფეხზე ედემიკა გორდელაძე, – მე და ხატუას სუნთქვა შეგვეკრა.

– სამუშაოზე გამოსასვლელად ქსენიას წყევლა არ მჭირდება მე, რძე უფრო მჭირდება, ვინც არ დადის სამუშაოზე, ის არც კრებაზეა და რასაა, რომ მოგვდგომია და გვწყევლის ეს შეჩვენებული.

– ჩვენც სწორედ ის გვაინტერესებს, სადაა ეს ხალხი! – თქვა ქიშვარდი თავმჯდომარემ და ფეხზე წამოდგა.

– აბა, მე ის უფრო მაინტერესებს, ვინ ღეჭავს ჩემ თხას! – იკივლა ედემიკამ.

– მართალია! – მიაკივლეს მაკამ, მინამ, მაშიკომ, ვასასიმ და სხვებმა.

ხალხი აირია, აჩოჩქოლდა, ზოსიმემ ისევ გაახაკუნა ფანქარი ენაგამომძვრალ ზარში, მაგრამ ყური არავინ მიუგდო.

– გაჩერდით, ხალხო! – იყვირა ქიშვარდი თავმჯდომარემ და მაგიდას ხელი დაარტყა. ხალხი თანდათან დაწყნარდა.

– თქვი, ედემიკა გორდელაძე, რომელ თხაზეა ლაპარაკი.

– მე ჩემსაზე ვიტყვი.

– ჩემსაზედაც თქვი! – შეეხვეწა მინა.

– ყველამ თავის თხას მოუაროს! – იყვირა ვილაცამ.

– მართალია, სიტყვა ეძლევა ედემიკას თხას, გამოდი, ედემიკა.

– აქედან ვიტყვი!

– აბა, ჰე, დაიწყე პეტელი!

– საიდან დავიწყო, არც კი ვიცი!

– კუდიდან დაიწყე, ედემიკა, კუდიდან! – მიაძახეს აქეთ-იქიდან.

ედემიკამ ჯერ კეფა მოიფხანა, ფრჩხილებზე დაიხედა, მერე ჩემსკენ გამოიხედა, მიყურა, მიყურა და, თვალი რომ ვერ გაგუსწორე, თავი დაიქნია – მაცალე მე შენო, და დაიწყო.

– მეზობლებო, თხა ძროხა არ არის!

– რა იცი? – ჰკითხა ეჭვიანმა ბეჟანამ. დარბაზმა გადაიხარხარა.

- ქიშვარდი თავმჯდომარე, უთხარი ამ გადარეულს, დახუროს საყლაპავი, თორემ დავჯდები ახლა, - მიუბრუნდა პრეზიდენტს ედემიკა.
- ბეჟანა, გაგსვამ გარეთ, განაგრძე, ედემიკა! - გააფრთხილა თავმჯდომარემ. ბეჟანამ პირზე ხელი აიფარა - მუნჯი ვარო და სმენად იქცა. ედემიკამ განაგრძო:
- ჩემი თხა, კი იცით თქვენ, ცალი რქა რომ აქვს და უკანა ფეხზე რომ კოჭლობს, ორ ბოთლ რძეს იწველება დღეში.
- ღმერთი არ გწამს მერე, ინვალიდ თხას რომ წველი? - ჰკითხა ვილაცამ.
- მე არ მომიტყეხია მისთვის ფეხი, რძე კი ერთნაირი აქვს ყველა თხას... ჰოდა, იმას გეუბნებოდი, ერთ ბოთლს დილას ვწველიდი, მეორეს საღამოთი. ახლა რა გამოვიდა? მოვწველი დილას, საღამოს მოვწველილი მოდის. ერთი ბოთლი რძე ახლა, როგორც ჩვენი ექიმი ამბობს, ერთ ბოთლ სისხლს უდრის...
- ჩვენი ექიმი იმასაც ამბობს, ედემიკა, ერთი კარალიოკი ორ კვერცხს უდრისო და ორი კარალიოკი ერთ ქათამსო... - უთხრა ბესარიონმა.
- არა, თუ? - გაუჯავრდა ედემიკა.
- კი, როგორ არა, მაგი რომ მითხრა, დავრგე სახლის წინ ერთი ძირი კარალიოკი და ახლა აღარც ქათამი მჭირდება, აღარც საქათმე, ვარ მოსვენებული ჩემთვის, აწი რომ მომივა სტუმარი კარალიოკს დავუკლავ.
- მაგი არ ვიცი მე, გეუბნები, ერთი ბოთლი თხის რძე ნახევარ ბოთლ სისხლს მაინც უდრის, - დაუკლო ედემიკამ.
- კიდევ დაუკელი ცოტა! - შეუძახა ედემიკას ვილაცამ.
- ვერა, ბატონო, ჩემი დადგენილი კი არაა ეს? - გაჯიუტდა ედემიკა.
- თქვი აწი, ვინ ღეჭავს იმ ერთ ლიტრა სისხლს შენ თხას, - დააჩქარა ზოსიმემ.
- თხას კი არა, მე მღეჭავს სისხლს! - დაიკენესა ედემიკამ და ისე მაგრად დაირტყა მჯიღი გულზე, თვალები მაგიდაზე კინადამ წამოუცვივდა. მერე დოქს მივარდა, პირზე მიიყუდა, გამოცალა, მაგიდაზე ხმაურით დადგა, ისევ აწია მჯიღი და ის იყო ისევ უნდა დაერტყა მკერდზე, რომ ზოსიმემ ჩამოაშვებია და კრებას კითხვით მიმართა:
- კიდევ ვინ ხართ დაზარალებული?
- მე! მე! მე! - წამოხტნენ რიგრიგობით მინა, მაკა, მაშიკო, ვასასი.
- თხის პატრონებმა პეე დაიძახეთ! - თქვა ბეჟანამ და გაიკრიჭა, დარბაზში ისევ ხარხარი ატყდა.
- დაგვცინის ეს ტვინგაწყალებული? - მიუბრუნდა ედემიკა ქიშვარდი თავმჯდომარეს.
- ბეჟანა, გაგსვამ გარეთ! - ისევ დაემუქრა თავმჯდომარე ბეჟანას.
- ბეჟანამ ახლა მთლად მოიმკვდარუნა თავი, თავმჯდომარემ ხელით ანიშნა ზოსიმეს, განაგრძეო.
- შენი თხა რამდენ ლიტრა სისხლს იწველის, მინა?
- ჩემი - ოთხს!
- შენი, მაშიკო?
- სამს!
- შენი, მაკა?
- ჩემი მაკეთაა და ერთს!
- შენი, ვასასი?
- ჩემი ორს!
- ოთხს მივუმატოთ სამი, მივუმატოთ ერთი და მივუმატოთ ორი და კიდევ ედემიკას ორი, რამდენია?
- თორმეტი! - დაიძახა კოლმეურნეობის ბუღალტერმა.
- გაყავი ახლა მაგი შუაზე!
- ექვსი!
- შუაზე რატომ ყოფ? - გაბრაზდა ედემიკა.
- იმიტომ რომ, ნახევარს თქვენ წველით დილას და ნახევარს სხვა ღეჭავს საღამოს, - უპასუხა ზოსიმემ.
- მართალია! - გაამხნევეს იგი.
- რას გვეკითხება, ესე იგი, ამოცანა? - იკითხა ზოსიმემ.
- ამოცანა გვეკითხება, სისხლს იწველება მაგენის თხები თუ რძეს, - ამოხსნა ბეჟანამ.
- გაჩერდი, შე აბდალა, ამოცანა გვეკითხება, ვინ ღეჭავს თხებს? - დარბაზში ტაშმა იგრიალა.

- რაღაც ამ გაყვითლებულ ხალხში ვერ ვხედავ ისეთ კაცს, დღეში რომ ექვს ბოთლ რძენასვამს გავდეს, - თქვა გერასიმე ბიძიამ და ხალხს თვალი მოავლო.
- ხალხო, თქვენ მართლა ვერ ხედავთ ვინ ღეჭავს თხებს, თუ თავს ისაწყლებო? - იკითხა ამ დრომდე განუმეებულმა საშურა კვაჭანტირაძემ. გაკვირვებული ხალხი საშურასკენ მიტრიალდა. მე სხვაზე უფრო გაკვირვებული მივაშტერდი საშურას, იგი დინჯად ახვევდა თუთუნს და საოცარი სიმშვიდით უსობდა ენას გაზეთის ნახევზე გარდიგარდმო. ხატიამ ხელი ხელზე მომიჭირა და თვალები ააფახულა.
- ამოდექე, საშურა, დაილია სული! - დაუძახა ვილაცამ.
- დათიკო ღეჭავს თხებს! - თქვა საშურამ თავაუღებლად და კაუხე კვესი ჩამოჰკრა. დათიკოს ხსენებაზე კრება გაიტრუნა. მე სისხლი გამეყინა ძარღვებში და შუბლზე ცივმა ოფლმა დამასხა.
- ვინ დათიკო, საშურა? - ჰკითხა ზოსიმე ჩიყვიანმა გაბზარული ხმით.
- დათიკო... ის არ ეყო, რომ მოგვჯაყა ღუნიაზე, ქვეყნის ყბაში ჩაგვაგდო, დაწანწალებს ახლა ტყეში მშიერ ტურასავით და ღეჭავს თხებს, ჩემთან რომ მოვიდეს და თქვენთან, იცის, შავ ქვას ვაჭმევთ, ჰოდა, ახლა თხებს ღეჭავს, სხვა ვინ იკადრებს, აბა, მაგას?! - თქვა საშურამ და გააბოლა.
- ცოდვა არ თქვა, საშურა! - გააფრთხილა ვასასიმ.
- ნუ გეშინია, მაგ ცოდვას როგორმე მაპატიებს ღმერთი, - დაამშვიდა საშურამ.
- სისხლად შეერგოს ჩემი თხის რძე, რაკი მაგას კადრულობს, აწი სოფელში შემოგვივარდება და კეციდან ჭადს აგვირეკავს! - გაასავსავა ხელები მაშიკომ.
- არც მაგი გაგიკვირდეს! იარაღში გადაჩახხული უნახავს აგერ ბეჟანას. დათვისლეღეში უნახავს, - თქვა მაკამ.
- მაგი თუ უკუღმართ საქმეს არ აპირებს, რად უნდა იარაღი? - იკითხა ზოსიმე ჩიყვიანმა და ქიშვარდის გადახედა. ქიშვარდომ თვალი აარიდა.
- დღეს ლუკმას გვართმევს პირში, ხვალ, ალბათ, სახლს დაგვიწვავს და ზევ, შეიძლება, კაციც მოკლას! - წამოხტა ფეხზე მინა.
- არც მაგი გაგიკვირდეს! - თქვა საშურამ დინჯად.
- ვინაა მერე პატრონი! - იკითხა გერასიმე ბიძიამ.
- ხალხი აგუგუნდა.
- ამოიღე, ქიშვარდი, ხმა, თუ ხარ ჩვენი პატრონი, გაგვეცი პასუხი. - უთხრა ბესარიონმა და თვალი თვალში გაუყარა ქიშვარდის.
- ვექებო, ბატონო, ვექებო, ჩვენც ვექებო, რაიონიც... - იყვირა შეწუხებულმა ქიშვარდომ.
- ცუდად ექებო, ბატონო, ცუდად! - უყვირა ქიშვარდის საშურამ და ფეხზე წამოხტა. - შენ რას მიკეთებ, ბიჭო, რომ დაგიკიდია მაგი მაუზერი წელზე გოჭის ფეხივით და დაგიქაჩავს თვალები! - მიუბრუნდა იგი უცებ ბადრია გაგუას.
- ბადრია გაშრა, მერე ისიც წამოხტა და პირში ეცა საშურას.
- საშურა კვაჭანტირაძე, შენი ჭკუის სწავლება არ მჭირდება მე. - თქვა ბადრიამ - ვექებოთ და ვექებოთ, ახლა მაგასავით ტყეში ვერ გავალ, დათიკოს დევნის გარდა, სხვა საქმეც მაქვს მე. მაგიც რომ არ იყოს, დამალულია კაცი, გამოვა და...
- რომ გამოვა, მერე შენი დახმარება არ გეჭირდება ჩვენ! - მოუჭრა საშურამ.
- ახლა უნდა დაგვეხმარო, სანამ გაცოფებულა, ჩემო ბადრია! - უთხრა გერასიმე ბიძიამ.
- გეხმარებით, ბატონო, გეხმარებით, არ შემხვდა არსად ის უპატრონო და რა ვქნა?! - შესტირა ხალხს ბადრიამ.
- შენ ხომ არ გეშინია, ჩემო ბადრია? - დაუძახა ბადრიას ვილაცამ.
- რაო? - დაიწურჩულა ბადრიამ და გაფითრდა, - ადგეს ფეხზე, რომელი იყო! - კლასში სამარისებური სინჟემ ჩამოვარდა, - ადგეს ფეხზე, რომელი იყო! - იბღაველა უცებ ბადრიამ. - ადგეს, თუ ვაუკაცია და ტვინს გავუხვრეტავ! - ბადრიამ მაუზერზე დაიდო ხელი.
- ხალხი ისევ აგუგუნდა.
- დაწყნარდით, ხალხო, მაგი მე მკითხეთ, ვინ ღეჭავს თხებს! - თქვა ედემიკამ და წამოდგა.
- თქვი, ედემიკა! - შეუძახეს აქეთ-იქიდან.
- ერთი პატიოსანი ადამიანის რომ არ მერიდებოდეს, ვიტყვოდი, - თქვა ედემიკამ და მამიდას ირიბად გახედა.
- თქვი, ედემიკა! - უთხრა გაფითრებულმა მამიდამ.
- ქეთო, შენ კი იცი, მე რომ ქვეყანას მირჩევნიხარ, - დაიწყო ედემიკამ ენის ბორძიკით, - მაგრამ თუ არ ვთქვი, უარესია შენი ბიჭისთვის.

ხალხი გაინაბა, ყველამ მე შემომხედა და უცებ კრება აგუგუნდა.

– ტყუილს ამბობ, შე მათხოვარო!

– ვინ დაგიჯერებს მაგას!

– თვითონ ღეჭავს და სხვას უჩივის.

– ედემიკა, დაჯექი, თორემ...

– ვერ დაამტკიცებ მაგას!..

– აცალეთ ხალხო, თქვი, ედემიკა, რაც იცი! – უთხრა მამილამ წყნარად.

– მე არაფერი არ ვიცი, მე ის ვიცი, რომ დილას ჩემთან იყო სოსოიე, ავი უსინათლო ციციც ახლდა, – თქვა ედემიკამ და ხატისკენ დაიქნია თავი, ხატია არ განძრეულა, იგი მშვიდად იჯდა და ილიმებოდა, ედემიკა კი განაგრძობდა:– ავადმყოფი სტუმრისათვის მინდაო, უარი ვუთხარი და საღამოს გამოღეჭილი თხა მომადგა ჭიშკარზე, მინასთანაც იყო იმ დღეს, მაშოკოსთანაც, მაკასთანაც. ყველას თხა გამოღეჭილი დაბრუნდა საღამოს შინ. ასე გასტანა ერთ კვირას, მართაღს ვჩივი, ქალებო? – ქალები დუმდნენ სამარესავით, დადუმდა ედემიკაც, დუმდა მთელი კლასი, ალბათ, მოულოდნელობისაგან და მამილას ხათრით.

– ტყუილია მაგი! – თქვა ბეჟანამ და ადგილიდან წამოდგა ღიმილით, – ტყუილია მაგი! – გაიმეორა ბეჟანამ, – ედემიკა მყრალია, ვინ თქვა სოსოიას და ხატისა ქურდობა? მე გამოვღეჭე მაგი თხები.

– ამ შტერის ნალაპარაკებიც ჩავწერო? – ჰკითხა თავმჯდომარეს სასოწარკვეთილმა ზოსიმემ.

თავმჯდომარემ თავი დაუქნია.

– სულ ყველას მივადექი და გამოვღეჭე. აბა, რა? კოლექტივში მე არ ვმუშაობ, შრომადღე მე არ მაქვს, ტყუილია მაგი, ვინც არ მუშაობს, არ ჭამსო. არც მაგათი თხები მუშაობენ კოლექტივში, მაგრამ ძალიანს მიირთმევენ. ავიღე და გამოვღეჭე, ასე ა, – ბეჟანამ პირში ორივე ცერი ჩაიღო, გვაჩვენა როგორ გამოღეჭა და განაგრძო: – რომ გამოვიდა ჩვენი თავმჯდომარე და თქვა, ომს დიდი კუჭი აქვსო, მართალია, მეც დიდი კუჭი მაქვს, ამიტომ გამოვღეჭე, არაა უმართლო რძე მაინცდამაინც გემრიელი სასმელი, მაგრამ რას იზამ? იმ ზარს რომ კიდებ კისერში, ედემიკა, თხას, გირჩევენია, პატარა ჭადი და მარილი ჩამოკიდო და ისე გამოუშვა საბალახოზე, დავაყოლებ ქე მაინც ზედ. არ დამიწყოთ ახლა, რატომ გამოღეჭეო, როდის გამოღეჭეო, ვინ მოგცა უფლებათ, ამას გიზამთ, იმას გიზამთო, სულ ერთია, კიდევ გამოვღეჭავ, მე გიჟი ვარ და ვერაფერს ვერ მიზამთ, მაგი კი არა, არჩევენებში არ ვიღებ მონაწილეობას, გეჟურებათ? ნამეტანს თუ გააჭირვებთ საქმეს, გავდელდები ახლა და მიყარეთ მერე კაკალი. ასეა მაგი და აგე ახლა, ედემიკა, პასუხი ცილისწამებისათვის! – მიუბრუნდა იგი გამშრალ ედემიკას.

– ბეჟანა, დაამთავრე? – დაარღვია სიჩუმე მამილამ, ხალხმა სული მოითქვა.

– კი, დავამთავრე, ქეთოს შემოვევლე! – გაუცინა ბეჟანამ.

– დაჯექი, აბა, ბეჟანა, – სთხოვა მამილამ. ბეჟანა წამოვიდა თავის კანტურით, მე და ხატისა შორის ჩაეკეცა და თვალი ჩამიკრა. მამილა წამოდგა ადგილიდან და ყრუდ დაიწყო.

– მაპატიეთ, მეზობლებო, ჩემი ბრალია, მე ვუშვებდი რძეზე ბავშვებს, ყოველდღე მოდიოდნენ, მოქონდათ რძე და მეზობლებდნენ, მეზობლებმა გამოგვატანესო, ავადმყოფისათვის გვინდოდა, ჯარისკაცი იპოვა ამ უბედურმა ბეჟანამ დაჭრილი, მშიერი, მომაკვდავი, ჩემთან მოიყვანა, თქვენი რძის წყალობით და აკვირინეს მოვლით გაახილა თვალი. მაპატიეთ, მეზობლებო, გადაგიხდით სიკეთით.

– სოსოია, მომჭერი ხომ თავი, გამათახსირე ხომ ამდენ ხალხში? დამაგდე ხომ ქადაგად? რას მემართლებოდი, ბიჭო, გეთქვა და სულ განუქებდი იმ თხას. შე მამაძაღლო, ბეჟანა დამთხვეულის სასაცილოდ გამხადე? – შემომიტირა ედემიკამ.

მე ავდექი. კრება ისევ გაყუნდა.

– გამოდი, სოსოია მამალაძე, და უთხარი კრებას, როგორ იყო საქმე. შენ რომ ცუდს არ იზამდი, მაგი ყველამ ვიცით, – მითხრა ქიშვარდი თავმჯდომარემ და გამიცინა.

გავედი მაგიდასთან.

– ქიშვარდი ბიძია, ედემიკა ბიძია... მე და ხატისა, ედემიკა ბიძია... დედას გეფიცები... არც ერთი ყლუპი არ დაგვიღვევია...

მერე ყელში რაღაც მომაწვა, ხალხი გაორდა, და, დარბაზი აციმციმდა, დაღღვა და გაქრა. მერე ჩემთან ვიღაც მოვიდა, ადგილზე მიმიყვანა, დამსვა, ხელი მომხვია, მე იმ ვიდაცის მხარზე მედო თავი და ჩუმაღ ვტიროდი.

უცებ კლასის კარს რაღაც მძიმედ მოხვდა გარედან და ორთავე კარი ლაწანით გაიღო. ოთახში მხარზე ვეებერთელა ჩანთაგადაკიდებული კოწია ფოსტალიონი შემოვარდა, იგი ძლივს იდგა ფეხზე. ერთხანს კედლიდან კედელს ეხეთქებოდა, მერე ძლივს მიაგნო მაგიდას, ხელებით დაეყრდნო, ფეხები გააბოჯოცა და რაკი იპოვა საყრდენი წერტილი, დარბაზს ჩააშტერდა.

- ვერ მისწორებთ ხომ თვალს? - თქვა უცებ კოწიამ ენის ბორძიკით და კრებას გადახედა.
- გამარჯობა შენი, კოწია! - მიესალმა გერასიმე ბიძია.
- გაგიმარჯოს, თავმჯდომარე სადაა? - ჰკითხა მან მის გვერდით მდგომ ქიშვარდის.
- მე ვარ თავმჯდომარე, კოწია, ვერ მიცანი? - უთხრა ქიშვარდიმ და მხარზე ხელი დაარტყა.
- ქიშვარდი ხარ შენ? გიცანი, გიცანი, შენ არ დამნიშნე ფოსტალიონად?
- კი, მე დაგნიშნე! - გაუცინა ქიშვარდიმ.
- თუ დამნიშნე, გახსენი აბა, კრება.
- გახსნილია, კოწია!
- მომეცი, აბა, სიტყვა!
- სიტყვა კი არა, გადაარე თავზე ის ერთი დოქი წყალი, თვალებს რომ ნაბავს ეს უპატრონო, სად გასკდი? - გაუჯავრდა ქსენია.
- გელაპარაკები, მომეცი სიტყვა! - მიუბრუნდა კოწია თავმჯდომარეს.
- რა დროს სიტყვაა, კოწია, გათავდა კრება.
- ერთი სადღეგრძელო მათქმეინეთ, თქვე უჯიშობო! - შეეხვეწა კოწია ხალხს.
- დაუსხი, ქიშვარდი!
- მე თუ მაღაპარაკეთ, მაგიც ალაპარაკეთ, ჩემი ჭკუისაა ახლა მაგი, - თქვა ბეჟანამ.
- თქვი, კოწია, - უთხრა ქიშვარდიმ და ხელით ანიშნა დარბაზს, გაჩერდითო. კოწიამ მადლობის ნიშნად თავი დაუქნია თავმჯდომარეს და ისევ დააშტერდა დარბაზს.
- ვინ დაიწყო ომი? - იკითხა მან უცებ. ხალხი გაშტერდა. - მე თქვენ გელაპარაკებით, ვინ დაიწყო ომი? - ისევ იკითხა კოწიამ.
- ომი ჰიტლერმა დაიწყო, კოწია, რაო, ჩვენ ხომ არ გვაბრალებ? - გაუბედა ვილაცამ.
- ტყუილია მაგი, ჰიტლერს არ დაუწყია ომი!
- გებელსმა!
- არა!
- გერინგმა!
- აბა, ბეჟანამ დაიწყო?
- მე დავიწყე ომი, მე, თქვე უღმერთობო, - თქვა ჩურჩულით კოწიამ და თავი სინანულით დაიქნია.
- აბა, შენ ყოფილხარ ჰიტლერი?!
- დავიდუპეთ, ხალხო, რას იტყვის მთავრობა, რომ გაიგებს ჰიტლერი შუახევში მუშაობს ფოსტალიონად და ქიშვარდი შრომადღეს უწერსო! - იყვირა ბეჟანამ.
- დარბაზში ხარხარი ატყდა. კოწიამ აცალა ხალხს დაწყნარება და განაგრძო:
- მე დავიწყე ომი, მეზობლებო...
- სხვა რამე დაიბრალებ, შე უბედურო, მაგაზე დახვრეტაა, - უთხრა ედემიკამ კოწიას.
- კესარია სოსელია, ადექი თუ ხარ კრებაზე... - თქვა კოწიამ და კრებას თვალი მოავლო.
- აგერ ვარ, კოწია, არ მითხრა რამე უბედურება, არ დამღუპო, - თქვა კესარიამ ვედრებით და წამოდგა, მას მიწის ფერი ედო.
- ვინ შეგხვდა პირველად სოფელში და ვინ იყო ის კაცი, რომელმაც გითხრა, ომი დაიწყო, კესარიასო, თქვი, ვინ იყო ის კაცი?...
- რა შენი ბრალია, დალოცვილო, ვილაცას ხომ უნდა ეთქვა?
- დაჯექი, კესარია... ლუკაია ფოცხიშვილო, ვინ პირზე მიწადაყრილმა გითხრა პირველად, დაილუპა შენი ბიჭიო და ვინ დაგიფსო ოჯახი? თქვი, შე ღვთის პირიდან გადავარდნილო! ეგვინია, ვინ შემოიტანა შენს ოჯახში სიკვდილის ქაღალდი? - კოწიას ხმა აუკანკალდა. დარბაზს სუნთქვა შეეკრა. ჰაერი გახურდა. გულს რაღაც საოცრად მძიმე დაეკიდა და რომ არ ჩამწყვეტოდა, ხელი მივაშველე. ყელს რაღაც კივილის თუ ღმუილის მაგვარი მოაწვა და ახლა პირზე ავიფარე ხელი და ვიგრძენი, ყველა ასე იყო.
- კოწიას ხმა ჩაუწყდა, მაგრამ მაინც განაგრძო:
- რად მინდა მე თქვენი ცრემლის ყურება? რად მინდა მე სიპიტოს მყრალი არაყი? რად მინდა ცხოვრება, მეზობელს თუ ჩემი დანახვის ეშინია? არ მინდა ფოსტალიონობა, არ მინდა... გეყურებათ

თქვენ?! ღმერთი არ გწამს, ქიშვარდია? ჩემი აღმასხანიც ომშია, არ გეცოდებით, ხალხო? ღმერთო, შენ მაინც არ გეცოდები? ჩამოდი ფეხად და შენ თვითონ დაურიგე ამ ხალხს აგი ცნობები, შენ ღმერთი ხარ და ყველაფერს გაუძლებ... მე კაცი ვარ, კაცი, მეტი აღარ შემიძლია, შენი გაჩენილი თუა ეს ქვეყანა, შენ თვითონ მოუარე, მე რომ მათრევიებ ამხელა ცოდვას... – კოწიამ ჩანთა მოიხსნა და ჭერისკენ ალაპერო, – გეყურება შენ, ღმერთო?! რას დამუნჯებულხარ, ამოიღე ხმა... – კოწიამ ჩანთა, რაც ძალი და ღონე ჰქონდა, მაგიდაზე დაანარცხა. ჩანთა გასკდა და მაგიდაზე სამკუთხა წერილები, გაზეთები, ჟურნალები და რამდენიმე დაბეჭდილმისამართიანი კონვერტი ამოცვივდა. კოწია დაჟინებით დააცქერდა ამ კონვერტებს, რომლებსაც სოფელს შავი ჭირით ეშინოდა, მერე დაემხო მაგიდაზე და ბავშვივით ამოუჯდა გული. მეგონა, რომ ეს უამრავი ხალხი მოწყდებოდა ადგილიდან, მისცვივდებოდა წერილებს, ყველა თავის უბედურებასა და ბედნიერებას გაიგებდა ახლავე, ამ წუთში, მერე დაინგრეოდა დარბაზი და გასკდებოდა გული, მაგრამ მოხდა საოცარი ამბავი: ეს უზარმაზარი შიშით გატრუნული დარბაზი ჩუმად ადგა, როგორც გასვენებაზე, ისე, თითო-თითომ მორიდებით ჩაუარა მაგიდაზე დამხობილ კოწიასა და წერილებს, თითქოს მაგიდაზე შავი ჭირით გათავებული, სახეზე სუდარაგადაფარებული მიცვალებული ესვენა, ხოლო კოწია მისი ჭირისუფალი იყო.

* * *

მზე ოდნავ ამოწვერილი იყო, ანატოლი აივანზე იჯდა და კედელზე მიყუდებულ გატეხილ სარკეში წვერს იქაფავდა, მე სვეტზე ჩამოკიდებულ ძველ ღვედზე პირს ვუწყობდი სამართებელს, მამიდა კი დღის განმავლობაში დახეულ ჩემს შარვალს აკერებდა თეთრი ძაფით.

– დილა მშვიდობისა, ქეთო! – ეზოში მინა ჩამოვიდა.

– იცოცხლე, მინა! – მიესალმა მამიდა.

– აგია თქვენი სტუმარი? კაი გამარჯობა თქვენი, ბატონო, ხომ კარგად და მშვიდობით ბრძანდებით? – მიმართა ანატოლის მინამ. ანატოლიმ თავი დაუქნია, უხერხულად გაუღიმა და მე შემომხედა. მიშველე რამეო.

– კარგი ვაჟკაცი კი ყოფილა, – მიუბრუნდა ახლა მინა მამიდას, მერე კალათში ჩაყო ხელი, ერთი ბოთლი რძე ამოიღო და კიბეზე დადგა. – არ გეწყინოს, ჩემო ქეთო, მეტი ვერ გადავარჩინე, – თქვა მინამ და ისე წავიდა, მადლობის თქმაც ვერ მოასწრო მამიდამ. მინა ეზოდან არ იყო გადასული, რომ ეზოში გიჟივით შემოვარდა ზურგზე ჩანთაგადაკიდებული ედემიკას შვილიშვილი რომანი.

– ქეთო დეიდა, გამარჯობა შენი, აგი ბაბუამ გამოგიგზავნა, იმ ჯარისკაცს დააღვიოსო! – დადგა კიბეზე ერთი ბოთლი რძე და მოჩვენებასავით გაქრა. განცვიფრებული, სახეგაქაფული და პირდაღებული ანატოლი მთელი საათი იჯდა სამართებლით ხელში და უყურებდა, როგორ მოდიოდნენ მეზობლები, უღიმოდნენ, რაღაც თბილსა და მისთვის გაუგებარს ეკითხებოდნენ, მერე დგამდნენ ბოთლ რძეს კიბეზე და ასევე ღიმილით მიდიოდნენ. სულ ბოლოს ეზოში ბეჟანა ჩამოვიდა, მას სრულებით არ გააკვირვებია ამდენი ბოთლი რძე რომ ნახა კიბეზე, ოღონდ ის კი უთხრა მამიდას:

– ქეთო, ამის კვეთი თუ იშოვე, ო, რამხელა ყველი გამოვა?!

ანატოლი

ჩემს რუსს მშვენიერი სახელი ერქვა – ანატოლი და გვარიც მეფური ჰქონდა – რომანოვი. მაგრამ მთელი სოფელი მაინც სოსოიეს რუსს ეძახდა. მარტო მე, ხატია და მამიდა ვეძახდით სახელს.

1942 წლის დასაწყისში მახარაძეში პირველი ეშელონი ჩამოდგა მძიმე დაჭრილებით. სკოლა სასწრაფოდ ჰოსპიტლად გადააკეთეს. იქ იწვა ჩემი რუსი ოთხი თუ ხუთი თვე. ცოტა რომ მოიკეთა, გამწვრეთო, თხოვა ექიმებს. არ გაწერეს. ორჯერ დააპირა გაპარვა, ორივეჯერ დააბრუნეს. ეშელონი ეშელონს მოსდევდა. აივსო სკოლა დაჭრილებით. დაჭრილები იწვნენ კორიდორებში, იატაკზე. ტევა აღარ იყო. ვისაც სიარული შეეძლო, ყველა გაწერეს, ისევ არ გაწერეს ანატოლი. მძიმე ჭრილობა ჰქონდა ძუძუს ქვეშ, ყრუდ ახველებდა და დაბალ სიცხეს აძლევდა ღამდამობით. არ დააყენა საშველი ექიმებს, თერმომეტრს ფერთხავდა ჩუმად. ძალით იყოჩაღებდა თავს და გაწერეს ბოლოს. ფრონტისათვის არ ვარგისარო, უთხრეს კომისარიატში, არც სამხედრო ეშელონზე დასვეს, ფეხით წამოსულა, საჯავახოში დავეჯდებით, ვერ გაუძლო ვერც გულმა, ვერც მუხლმა. ჩვენი სოფლის გზაზე

წაქცეულია. ფორთხვით გადასულა გზიდან და გულადმა ჩაწოლილა გვიმრაში. მერე ის იყო, ბეჯანამ იპო-ვა – სოსოიეს რუსი.

ერთ დილას, როგორც კი შეატყო თავს ანატოლიმ, ეზოდან გადასვლას შეეძლებო, თავისი ტანსაცმელი მოითხოვა. მამილამ გამოუტანა დაუთოვებული ტანსაცმელი და ოთახიდან გავიდა. ანატოლიმ ჩაიცვა. ერთხანს ვერ მივხვდი, რას აპირებდა, პირის დასაბანი წყალიც მივუბრუნებინე, კიდევაც დავუხსი, პირსახოციც დავუკავე, სავარცხელიც მივაწოდე, მაგრამ ლოყაზე ხელი რომ მომითათუნა და შუბლზე მაკოცა, ყველაფერს მივხვდი. ეზოში გავვარდი და მამილას დავუძახე.

- მამილა, მოდი, მამილა! – შეშინებული მამილა ახორიდან გამოვიდა და აივანს მოადგა.
- რა მოხდა, ბიჭო?
- მიდის, მამილა!
- ვინ?
- ანატოლი მიდის, მამილა!

- სად მიდის? – მკითხა მამილამ და კარისკენ გაიხედა, კარში გაკრიალებული, გაპარსული და დავარცხნილი ანატოლი იდმებოდა უხერხულად. მამილა აივანზე ამოვიდა და ანატოლის წინ დადგა.

- დიასახლისო, უკვე კარგად ვარ, – დაიწყო მან, – უკვე შემიძლია ჩემი ძელების თრევა; მაღლობა ყველაფრისთვის, ყველასი მაღლობელი ვარ, განსაკუთრებით თქვენი, არ დამავიწყდება არასდროს. დიდ ბოდიშს ვიხდი, შეგაწუხეთ, ნახვამდის! – ანატოლიმ მამილას ხელი გაუწოდა, მამილამ ხელი ჩამოართვა. მე ხან ანატოლის ვუცქეროდი, ხან მამილას. ისინი დიდხანს იდგნენ ასე, ბოლოს ანატოლი ჩემსკენ შემობრუნდა.

- შენ კი გამაცილე, სოსო!

იგი ჭიშკრისკენ წავიდა ნელი, მოზომილი ნაბიჯით. მე და მამილა არ გავნძრეულვართ – ალაგესთან რომ მივიდა, სარებს წაავლო ხელი აქეთ-იქით, ფეხი შედგა ჯირკზე და ასე დარჩა ერთხანს. გაუჭირდა გადასვლა, წელი ვერ აიტანა. მერე ჩვენკენ მოტრიალდა, დამნაშავესავით გაიღიმა და ალაგეზე ჩამოჯდა. მე და მამილა მისკენ წავედით.

- დენთი არ მეყო! – თქვა ანატოლიმ და თავი ჩაღუნა.

- ჯერ სუსტად ხარ, სად უნდა წახვიდე, ვისთან უნდა მიხვიდე, იქნებ დარჩენილიყავი, ჩვენი ნუ გერიდება, რაც გვექნება, გავიყოთ. დარჩი ერთი, ორი თვე... – უთხრა მამილამ ანატოლის.

იგი იჯდა ალაგეზე თაყნალუნული და არაფერს ამბობდა. მამილამ ხელი მომკიდა და სახლისკენ წამიყვანა. აივანზე ავედით, მამილა ოთახში შევიდა, ჭიშკრისკენ მიგტრიალდი. ანატოლი ისევ იჯდა ალაგეზე, მერე ადგა და ნელი ნაბიჯით წამოვიდა.

ერთ დღეს მე და მამილა სკოლიდან რომ დავბრუნდით, შეშა დაპობილი, წაქცეული ღობე გამართული და ვენახი სარგამოცვლილი დაგვხვდა. იმ დღიდან ანატოლიმ მიაგნო თავის საქმეს და ადგილს ჩვენს ოჯახში. ცოტა რომ მომაგრდა, კოლმეურნეობაშიც დაიწყო სიარული, ყველაფერი საქმე გამოუდიოდა ხელიდან, მაგრამ სიმინდის თოხნა ვერ იქნა და ვერ ისწავლა. სამაგიეროდ, ვენახის მოვლა ისწავლა ისე, რომ ახლა სოფელში ჩვენისთანა ვენახი არავის ჰქონდა. სოფელში სიარული უყვარდა ანატოლის. დადიოდა ჩუმად, ყველაფერს აკვირდებოდა, ყველაფერი აინტერესებდა, უკვირდა, მეკითხებოდა, რომელი ოჯახი იყო დარჩენილი უკაცოდ, მერე ჩადიოდა ეზოში და პატრონის დაუკითხავად აკეთებდა საქმეს.

- სოსოია, რა ვუყო ახლა ამ კაცს, ფული უნდა მივცე? – მეკითხებოდა გაკვირებული პატრონი.

- მაგი არ კადრო, თორემ რაც გააკეთა, დაამტვრევს ყველაფერს, კანტუზია აქვს, – ვაშინებდი მე.

- სოსოია, არ დატოვო მარტო, შენ გახარებას, არ გადელდეს უცებ, თორემ მაგას რა შეკრავს, – მესხვეწებოდა შეშინებული მასპინძელი. ვუთარგმნიდი ანატოლის ჩვენს ნალაპარაკებს და იგი იცინოდა ბავშვივით დიდხანს და გემრიელად. ანატოლი არასდროს მიცილებდა გვერდიდან, ფეხს არ ადგამდა უხემოდ, რადგან ბევრთან უჭირდა ლაპარაკი და თარჯიმნად ყვავდი, თუმცა დიდი სათარგმნი არაფერი მქონდა – უენო კაცი გამოდგა ანატოლი, ვინმე თუ რამეს ჰკითხავდა, თორემ თვითონ არაფერს იტყოდა, არადა, იგი ომიდან დაბრუნებული პირველი ცოცხალი კაცი იყო ჩვენს სოფელში. დედაკაცები და მოხუცები საშველს არ აძლევდნენ ანატოლის. ეკითხებოდნენ ფრონტის, ჯარის, ჰიტლერის და მსოფლიოს შესახებ. ანატოლი უყვებოდა მათ ყოველთვის ერთსა და იმავეს, რაც ახსოვდა, იმასაც კი, რაც გლეხებმა მასზე უკეთესად იცოდნენ და მაინც სოფელელები ისე გულმოდგინედ ისმენდნენ ამ ამბებს, როგორც ახალს, გუშინ მომხდარს და ჯერ არ გაგონილს.

პირველად რომ გავატარე სოფელში, ბავშვების ჯოგი აგვეკიდა კუდში.

- სოსოია, გმირია?

- აბა, რა არი!

- რამდენი გერმანელი ყავს მოკლული?
- მილიონი!
- აუჰ!
- მართლა რუსულად ელაპარაკები, სოსოია, თუ გვატყუებ?
- გატყუებთ!
- სროლა ეცოდინება მაგას გადასარევი!
- გაფრენილ ჩიტს კლავს.
- ჭინჭრაქას გაარტყამს?
- თვალში, ოცი ნაბიჯიდან.
- ბეჭედში გააძვრენს ტყვიას?
- აბა, რას იზამს!
- ტყვიას ტყვიაში ჩასვამს?
- აბა, რას იზამს!
- აუჰ, შენი ჭირიმე!..

ანატოლიმ ლუკაია ფოცხიშვილის სახლის აივანზე გაკრული ბრინჯაოს წარწერიანი შავი არშია რომ დაინახა პირველად, ჭიშკართან გაჩერდა, დიდხანს უყურა და ვერაფერი რომ ვერ გაიგო, მომიბრუნდა:

- რას ნიშნავს ეს, სოსო?
- შვილი დაეღუპა ომში.
- მერე?

- დავსტირით უდროოდ დაღუპულ კუკურასო – წერია. ანატოლიმ არაფერი მითხრა. გზა განაგრძო, შემდეგ სულ ახალ-ახალ ოდებთან ჩერდებოდა, რომლებზედაც სამგლოვიარო აბრები იყო გაკრული, უყურებდა ამ საოცარი მონდომებით და სიყვარულით გამოყვანილ ულამაზო ასოებს, აღარაფერს მეკითხებოდა და ისევ განაგრძობდა გზას.

გვიან საღამოთი დაგებრუნდით მე და ანატოლი სახლში.

- სად იყავით მთელი დღე? – მკითხა მამიდამ, როდესაც ვახშამს მივუსხედით.
- სოფელს ვათვალიერებდით!
- რაო, მოგეწონა, ანატოლი? – ჰკითხა მამიდამ ანატოლის.
- არა, – თქვა ანატოლიმ და თავი გაიქნია.
- სად გყავდა, ბიჭო? – მკითხა გაკვირვებულმა მამიდამ.
- არსად, დადიოდა და სამგლოვიარო განცხადებებს კითხულობდა.
- ძნელია, – თქვა მამიდამ.
- ბევრია, – თქვა ანატოლიმ.
- თქვენს სოფელში?
- ჩვენთან სხვაა. აქ ბევრია, ცამეტი ძალიან ბევრია.

ბოლათი

ფერისცვალების შემდეგ სუფსაში რომ სიცივე ჩავარდება, წვერამ, ტობმა და ქაშაყმა დაბოლათება იცის. მოუნახავენ დიდ ქვას ღრუს, შეძვრებიან შიგ, მიეკვრებიან ერთმანეთს და მარტის ლანქრობამდე წვანან გაუნძრევლად. ეს სოფლის ყველა ბიჭმა და გოგომ იცის. მეც ვიცი და საბოლათე ადგილიც მეგულება, აქ წყალი მეჩხერია, ჩქარია, ქვეს მხოლოდ წელამდე ურტყამს, ამ ადგილს ნაფიცარა ჰქვია. ნაფიცარას თავში ვეებერთელა ხავსმოკიდებული ლოდი აგდია. ამ ლოდს ჭინკას ქვას ეძახიან. ზაფხულობით ბიჭები დიდიდან საღამომდე ამ ლოდზე ვყრივართ, ამ ლოდზე ვიხრუკებით და ამ ლოდიდან ვეშვებით თავით უზარმაზარ შავ მორევში, რომელსაც ჭინკას ქვაზე შემსკდარი და უკუღმა დატრიალებული სუფსა ქმნის, მაგრამ ახლა ბანაობის დრო არ არის, ახლა ბოლათობაა.

ვუწევარ ლოდს გვერდით, კბილებს ვაკაწკაწებ, ცალი ხელით გასასვლელს ვუგმანავ, მეორე კი ღრუში მაქვს იდლიამდე. ნაპირზე ხატია, ანატოლი და ბეჟანა მელოდებიან. ხატია ლოდზე ზის, ანატოლი ცეცხლს აჩაღებს, ბეჟანა კი მოდგომია ნაპირს და ჭკუას მარიგებს.

- სოსოია, არის რამე? – თანხმობის ნიშნად თავს ვუქნევ.
- მიდი, აბა, არ გაუშვა, წვერაა თუ ტობი?
- წვერა!

– სტაცე, აბა, წვერში ხელი, მუცელზე მოფხანე, გოჭივით წამოგიგორდება. არ გაცივდე, ბიჭო, ამოდი ხევიტ,

მთლად გაღურჯებული ხარ, შე უპატრონო, ჩაგეცვა რამე.

- მაცალე, ბეჟანა!
- ბევრია, სოსოია?
- ბევრია, ბევრი!

– რას იტყვი შენ, გვეყოფა? ოთხად უნდა გავყოთ, ხომ იცი? – თავს ვუქნევ. – ამას წინათ რომ თითის სიგრძე ფრიტები გამატანე, ისე არ ქნა ახლაც. ტოლად უნდა გაყო, – მაფრთხილებს ბეჟანა.

ბოლათი ტოკავს, წვერაა, მაჯის სისხო წვერა. მუცელზე ვუსობ ხელს, გოჭივით წვება გვერდზე. თითებით ლაყუნებს ვეძებ, არის, მომყავს და თავით პირში ვიჩრი.

ბეჟანა ბავშვივით ხტის ნაპირზე. წვერა თრთის, დგაფუნობს და კუდს მიტყლაშუნებს სახეში, მტკივა, მაგრამ ვითმენ, ამომყავს მეორე, ვისვრი ნაპირზე, ვითავისუფლებ პირს და ისევე ვწვები. ისევე ამომყავს ერთი, მეორე, მესამე, მეოთხე, რამდენია დალოცვილი, ერთი თუ ორი გამირბის, თხრის სილას ცხვირით, ქვესკნელში მიძვრება და გადის, გადის მეორე მხარეს, უნამუსო ქურდივით ვაფათურებ ხელს ცარიელ თაროში და ნაპირზე ამოვდივარ.

ხატის ყველაზე დიდი წვერა ორთავე ხელში აუყვანია, ყურთან მიუტანია და რაღაცას უსმენს დაჟინებით. წვერა ბოლოს იქნევს, პირს აბჩენს და სულს დაფავს.

- რაო, ხატია, რას გეუბნება? – ჰკითხა ბეჟანამ და კაკის გატყავება დაიწყო კბილით.
- გამიშვიო, ბეჟანა! – უთხრა ხატიამ.
- რომ ხედავდე ახლა შენ, როგორ აბჩენს პირს, მაგის ცოდვაში არ ჩადგებოდი, – თქვა ბეჟანამ.

ხატიამ არაფერი უპასუხა, მოტრიალდა მდინარისაკენ და სანამ ხელში ვეცემოდი, წვერა წყალში გადაისროლა.

– გაგიჟდი, გოგო? – მივვარდი ხატის, მაგრამ უკვე გვიანი იყო. ხატია ყურადღებას არ მაქცევდა, იღბა და იღიმებოდა.

- რას იღიმები? მიდი და სინჯე, როგორია ერთი საათი გაყინულ წყალში წოლა.
- მოდი ცეცხლთან. – მითხრა ანატოლიმ.

ცეცხლთან მივირბინე და ჩავცუცქდი. ხატია მოვიდა ცეცხლთან და გვერდით მომიჯდა. მერე მომნახა და ზურგზე თბილი ხელი ჩამომისვა.

- გცივა? – მკითხა ხატიამ.
- მცივა, აბა, არ მცივა? – ვუთხარი მკვახედ და ცეცხლისაკენ მივიწიე.

მერე მივხედე ხატის. ტუჩები წყნით აბურცვოდა და თვალეში ცრემლი ჩადგომოდა. ხმას არ იღებდა, მხოლოდ იმ ხელს, რომელიც წედან ზურგზე ჩამომისვა, ახლა კალთაზე ისვამდა და იმშრალებდა, რაღაც ამეწვა გულთან.

– კიდევ დამისვი, ხატია, შენი ჭირიმე, თბილი იყო – ვთხოვე ხატის. ხატიამ გაიღიმა და ჩემკენ შემობრუნდა. ზურგი მიუშვირე. მან თითები გაფშიკა, ორთავე ხელი ბეჭებზე დამაწყო ლადარივით და მერე ნელა, სულ ნელა დამისვა ზურგზე ზვიდან ქვევით. მე ვიჯექი გატრუნული და ვგრძნობდი, როგორ მეღვრებოდა სხეულში თანდათან ხატის სითბო.

– გვეყოფა ახლა, ჩაიცვი, – მითხრა ხატიამ და სველი ხელები იღლიებში ამოიჩარა. მე მიგტრიალდი ხატისკენ და ისე მომინდა მისი კოცნა, ისე მომინდა, როგორც არასდროს, უცებ გადავიხარე მისკენ, ხელები ყვრიმალეებში მოკვიდე, ჩემკენ მოვწიე და ტუჩის კუთხეში ვაკოცე, ხატიამ ნაკოცნი ადგილი მაჯით მოიწმინდა და გაწითლდა.

– შერიგდით? ავაშენათ ღმერთმა, გავყოთ ახლა აგი! – თქვა ბეჟანამ და დაჭერილი თევზები წინ დამიყარა. სასწრაფოდ ჩავიცვი და თევზის გაყოფა დავიწყე.

- აგი შენ, ბეჟანა! – ვთქვი და ბეჟანას მაჯის სიმსხო წვერა დაუდევნი წინ.
- მასე არა, ჯერ ისე გავყოთ ოთხად და მერე კენჭი ვყაროთ, რომელიც მომიწევს, იმას წავიღებ.
- არ გვინდა კენჭის ყრა, ნუ გეშინია, არ დაგჩაგრავ! – დავამშვიდე.

– კარგი, აბა, მაგრამ არ დამჩაგრო, ჩემო სოსოია, მაშინდელივით. ორი შენხელა კუჭი მაქვს, შე მამაძაღლო, ჭამა არ მინდა? ხომ იცი, გადარეულს მეტი ჭამა უნდაო, მაგი ცნობილი ამბავია, – გამაფრთხილა ბეჟანამ.

- კარგი ჭკვიანი ხარ, ნუ გეშინია! – უთხრა ხატიამ.
- შენზე ჭკვიანი რომ ვარ, მაგი არ ნიშნავს იმას, აბდალა რომ არ ვარ, და შენ მაქ დაეტიე, სულ არაფერი არ გეკუთვნის, მე თუ მკითხავ, რა თევზი გადააგდო, ბიჭო?! – მომიბრუნდა ბეჟანა და თავი სინანულით გადაიქნია.

- აგი ხატიას, აგი მე, აგი ანატოლის! – ვთქვი და თევზები ჩამოვარიგე.
- მაინც მიეცი, ხომ? – მკითხა ბეჟანამ და ხატიას თევზს თვალი გააყოლა.
- გაჩერდი, ბეჟანა, თორემ, რაც მოგეცი, იმასაც წავართმევ, – დავემუქრე ბეჟანას. ბეჟანამ ორი თითით ყელი გამოიწველა, დამეჯღანა, არ დამღუბო, და დამუნჯდა.
- აგი ბეჟანას, აგი ხატიას, აგი მე, აგი ანატოლის, – ჩამოვარიგე მეორედ თევზი, – აგი ბეჟანას, აგი ხატიას, აგი მე, აგი ანატოლის!...
- ვის ატყუილებ, ბიჭო, შენ? – ვეღარ მოითმინა ბეჟანამ.
- რა გინდა, ბეჟანა? – ვკითხე გაკვირვებულმა.
- სოსოიეს რუსს რატომ ურიგებ თევზს?
- რას ქვია, რატომ ვურიგებ?
- რას ქვია და, მე, ჩემო სოსოია, გადარეული კი ვარ, მაგრამ სულელი კი არ ვარ! კარგი, აგი გოგო ცალკე ოჯახია, მე ცალკე ოჯახი ვარ, შენც ცალკე ოჯახი ხარ, მაგრამ აგი რუსი ცალკე ოჯახი ხომ არაა?
- არაა!
- ხომ ცხოვრობს შენთან?
- კი, მერე?
- მერე თქვენ ერთი წილი გერგებათ ორივეს!
- რატომ, ბეჟანა?
- კაცო, ხომ ცხოვრობს შენთან?
- ჩემთან რომ ცხოვრობს, ჭამა არ უნდა? – ვკითხე ბეჟანას.
- ბეჟანა ცოტა ხნით დაფიქრდა, კეფა მოიფხანა და უცებ გაიცინა.
- მაგი კი არ გამხსენებია! – ანატოლის არ ესმოდა, რას ლაპარაკობდა ბეჟანა, მაგრამ იმას კი ხვდებოდა, რომ ბეჟანას არ მოსწონდა მისი წილში გაყვანა და იცინოდა.
- მიეცი, სოსო, მიეცი, – თქვა ანატოლიმ და თავისი თევზი ბეჟანას გადაუწყო.
- არ გრცხვენია, ბეჟანა? – ჰკითხა ხატია.
- კი მრცხვენია, კი! – დაიმორცხვა ბეჟანამ, მერე ანატოლის თევზი დაუბრუნა და ბეჭზე ხელი მოუტყაპუნა.
- როგორ გეკადრება, სოსოიეს რუსო, ხუმრობა არ იციან თქვენში? შენია მაგი თევზი და შენ გქონდეს. ისე იცოდე, ვისაც თევზი უნდა, ფეხიც სველი უნდაო, ნათქვამია, გაიგე? – დაარიგა ბეჟანამ. ანატოლიმ თავი დაუქნია, გავიგეო, და გაიცინა.
- აგი ბეჟანას, აგი ხატიას, აგი სოსოიას, აგი ანატოლის!...
- გამარჯობა თქვენი! – თქვა უცებ ვიდაცამ და ჩვენს შუაში უზარმაზარი ჩრდილი დაეცა. სამივემ თავები აწვიეთ და მოულოდნელობისაგან ფეხზე წამოვდექით. დიდ ლოდზე წვერგაუპარსავი, სახეგარუჯული, თასმიან ქალამნებსა და პიჯაკში გამოწყობილი, მხრებზე ჯვარედინად ფალასგადაკიდებული და მკლავზე თოფგადაგდებული დათიკო ბრიგადირი იდგა.
- გამარჯობა თქვენი! – გაიმეორა მან, ლოდიდან ჩამოხტა და მოგვიახლოვდა.
- დათიკო ბრიგადირს გაუმარჯოს! – გაუცინა ბეჟანამ, თევზიანი ხელი შარვალზე გაიწმინდა და დათიკოს გაუწოდა ჩამოსართმევად. დათიკომ ყურადღება არ მიაქცია.
- შენ, ბიჭო, გამარჯობის თქმა არ გეკადრება?
- გაგიმარჯოს! – ვუთხარი მე და თევზის აცმა დავიწყე კაკვზე.
- შენ, გოგო? – ჰკითხა ახლა ხატიას.
- მე ვერ ვიცნობ, რა ვიცი, ვინა ხარ! – უთხრა ხატია და წარბები შეიკრა.
- იმ ღამით კარგად მიცანი? – ჰკითხა დათიკომ.
- ხატია მხა არ გასცა.
- ეს რუსი ვინაა? – მკითხა დათიკომ.
- მაგი ვერ იცანი? სოსოიეს რუსია, – გააცნო ბეჟანამ.
- ესაა ის რუსი?
- ესაა! – უთხრა ბეჟანამ, ანატოლი თვალს არ აცილებდა დათიკოს.
- რაო, სოსო, თევზაობა არ შეიძლებაო? – მკითხა ანატოლიმ, ალბათ, დათიკო ნაკრძალის მცველი ეგონა.
- არა, შენზე მეკითხება, ვინ არისო?
- თვითონ ვინ არის?

- თვითონ?... არავინ, ვინ უნდა იყოს.
- რაო, ბიჭო, რას გეკითხება? – მკითხა დათიკომ.
- ვინ არისო, შენზე მეკითხება.
- მერე, შენ რას ეუბნები?
- მე რა უნდა ვუთხრა? მითხარი და ვეცვი, ვინ ხარ, – დათიკო დაფიქრდა, მერე მომიბრუნდა და მითხრა:
 - ასე უთხარი, რომ მაგი არაა მაგის საქმე.
 - უთხარი, დათიკო, მთავრობის დავალებას რომ ასრულებ, თორემ ამათ დეზერტირი გონიხარ! – გაუცინა ბეჟანამ.
 - ბეჟანა უბედურო, ენას კბილი დააჭირე, თორემ ცხელ ტყვიას დაგაღვევი ახლა, – უთხრა დათიკომ.
 - ბეჟანა გაჩუმდა.
 - თუთუნი მომაწვევით! – თქვა მან. ჯიბე სავსე მქონდა თუთუნით, მაგრამ არ გავამხილე, და არ მაქვს-მეთქი ვუთხარი.
 - რა უნდა? – მკითხა ანატოლიმ.
 - თუთუნი უნდა.
 - მიეცი, ხომ გაქვს?
 - მაგისთვის არ მაქვს.
 - მიეცი, მიეცი, – ხელი წამკრა ანატოლიმ.
 - მომაწვევით, ბიჭო, თუთუნი, სანამ ძალით წამირთმევია, – თქვა დათიკომ ჩახლეჩილი ხმით და ფეხზე წამოდგა.
 - მიეცი, სოსოია, – მითხრა ხატია. ამოვიღე თუთუნი და მივეცი. დათიკომ გაახვია, ცეცხლიდან ფიჩხი ამოიღო, მოუკიდა, ღრმად დაარტყა რამდენიმე ნაფაზი ერთიმეორეზე და სიამოვნებით გააბოლა. მერე თავისთვის დაიწყო ლაპარაკი.
 - აბა, ესაა ის რუსი? დარჩა? დატოვა ქეთომ? ბიძიას უძახი, ბიჭო?
 - რა გინდა შენ, ვერ წახვალ შენი გზით? – ვუთხარი დათიკოს და წასასვლელად მოვემზადე.
 - რა ვიცი, ასე კი ამბობენ სოფელში, მისი ზურგით მოიყვანა სოსოიამ ბიძა სახლშიო.
 - ტყუილია მაგი და წადი ახლა შენ! – ვუთხარი მე და ანატოლის გავხედე. ანატოლი ცნობისმოყვარეობით გვადევნებდა თვალყურს.
 - ბუღა მოუყვანა მამიდამის სოსოიამო!... – განაგრძო დათიკომ.
 - დათიკოს მივევარდი, დათიკომ ხელი მკრა მკერდზე და სილაზე გავიშხლართე გულადმა. ანატოლი მომვარდა და ფეხზე წამომაყენა.
 - ვინ არის, სოსო, ეს კაცი?
 - ქურდია, დეზერტირი, მათხოვარია, ვერ ხედავ? – ცრემლები მახრჩობდა.
 - წადი აქედან! – უთხრა ანატოლიმ დათიკოს. დათიკომ ყურადღება არ მიაქცია.
 - გეგონათ, ვერ გავძლებდი უთქვენოდ? არავის გინდებვართ? არც მე მინდებხართ. წადი ახლა და დამასმინე, ფეხები არ მომჭამოს თქვენმა უშიშროებამ, ვალოდია ჯაშს და ბადრია გაგუას უთხარი, მაგათ ნასახლარზე კვახს და კარტოფილს ვახარებ, ჩემს დვენას თუ არ მოეშვნენ. ცეცხლს მივეცემ თქვენს ოღებსაც, კაცივით მომეპყართ, თორემ...
 - მოვა ზამთარი და გამოსვალ შენც ნადირივით ტყიდან. სული ამოგხდება შიმშილით...
 - ნუ გეშინია, შენ ახლა წაეთრიე და ქეთოს უთხარი, ან ეს რუსი გააგდოს სახლიდან, ან ღორივით დავუკლავ საკალანდოდ.
 - რას ამბობს, სოსო? – მკითხა ანატოლიმ.
 - მამიდაჩემზე ამბობს და შენზე.
 - რაო, ჩემგან რა უნდა, რა საქმე მაქვს მაგასთან.
 - თქვი, რას გეუბნება? – მკითხა ახლა დათიკომ.
 - რაო და, მაგ ნაბიჭვარს უთხარი, ფეხები არ მომჭამოს ძირშიო და თვითონ წაეთრიოს აქედანო.
- დათიკო გაფითრდა, მერე სისხლი ჩაექცა თვალეებში, ფეხზე წამოდგა და ანატოლის შეხედა.
 - ყური დამიგდე, შენი ზიარი ქეთო კი არა, ჰაერი არ მინდა. წადი ახლა აქედან, ჩამომეცალე გზიდან, თავი დაანებე იმ ქალს. ის ქალი ჩემია, გეყურება? ჩემი და, თუ არ წასულხარ, სუფსას შევვლება შენი სისხლით! – ანატოლიმ მე შემომხედა.
 - ამბობს, ქეთო მიყვარს, თავი დაანებე, წადიო, ნუ მეცილები ქეთოშიო, თორემ მოგკლავო, – ანატოლის გაეცინა.

– ჯერ ერთი, მე მაგ ინდაურის არ მეშინია, მეორე, ქეთევანს არავის არ ვართმევ და მესამე, არსადაც არ ვაპირებ წასვლას, ძალიან მომწონს აქაურობა, – დათიკო მშვილდით იყო დაჭიმული და ელოდა, როდის ვუთარგმნიდი ანატოლის ნათქვამს.

– მე და ქეთევანს გვიყვარს ერთმანეთიო, გესმის შენ? არსადაც არ წავალო, ქეთევანი რა შენი ტოლია, შე მათხოვარო, შენ თვითონ წაეთრიე აქედანო... – დათიკო ყურს აღარ მიგდებდა, მან თოფი ფეხზე შეაყენა და ანატოლისაკენ დაიძრა. მე და ბეჟანა გავშტერდით, ანატოლი არ განძრეულა, იგი მშვიდად ელოდა დათიკოს მოახლოებას.

– დათიკო, გაჩერდი, მოგატყუე! – ვიყვირე, მაგრამ დათიკოს აღარ ესმოდა.

– გაგიჟდი, დათიკო? – ჰკითხა ბეჟანამ, დათიკო ახლოს მივიდა ანატოლისთან. იგი მძიმედ სუნთქავდა. ნესტოებს ბერავდა, თვალები სისხლით ჰქონდა სავსე.

– ჩამოუშვი თოფი! – უთხრა წყნარად ანატოლიმ.

– გაიმეორე, რა თქვი, – უთხრა დათიკომ.

– ჩამოუშვი თოფი, – გაიმეორა ანატოლიმ.

– მოგკლავ, – თქვა დათიკომ ჩურჩულით და მე მივხვდი, რომ იგი მართლა მოჰკლავდა ანატოლის.

– ანატოლი, მოშორდი, თორემ მართლა მოგკლავს! – ვთხოვე ანატოლის.

– სოსოიეს რუსო, გამოდი აქეთ! – თხოვა ახლა ბეჟანამ. ანატოლი ადგილიდან არ იძვროდა.

– დათიკო, კაცო, რას შვრები, აგი სიმწრით გადარჩენილი და ნაპარავი თხის რძით მობრუნებული კაცი მართლა არ მომიკლა, თორემ გადავირევი, ახლა, – თქვა ბეჟანამ და ანატოლის წინ დაუდგა.

– ბეჟანა დამთხვეულო, თავი არ შემომაკლა, თორემ მერე კაცის მოკვლას დამაბრალებენ, – უთხრა დათიკომ ბეჟანას და თოფის ლულით გაწია გვერდზე. ბეჟანა შეშინდა და განზე გადასწია. დათიკო ისევ ანატოლის პირისპირ აღმოჩნდა.

– ჩამოუშვი თოფი! – თქვა ისევ ანატოლიმ, მერე უცებ თოფს ლულაზე წაავლო ხელი და მარცხნივ გადაიქნია სწრაფი მოძრაობით, თოფი ხმაურით დავარდა რიყეზე. დათიკო სახტად დარჩა. ანატოლი თოფისკენ წაიწია, მაგრამ დათიკომ მკლავებში სტაცა ხელი და მაგრამ ჩაბღუჯა, თავისკენ მოხიდა, მოწურა.

ანატოლიმ გაიბრძოლა. მაგრამ დათიკო ანატოლიზე ღონიერი იყო, მან ერთი დაქნევით დაანარცხა მიწაზე ანატოლი. მკერდზე გადააჯდა და სილა გააწნა. ანატოლიმ სახეში შეაფურთხა დათიკოს, დათიკომ იბღავლა და ისევ გააწნა სილა ანატოლის. ანატოლის ცხვირიდან სისხლი წასკდა, ახლა სისხლი შეაფურთხა სახეში დათიკოს, სისხლის დანახვაზე დათიკო ნადირივით გაცოფდა, იტაცა ხელი ქამარზე და დანა ამოიღო.

– რას შვები, შე უღმერთო! – დაიღრიალა უცებ ბეჟანამ და თავისი უზარმაზარი ტორები ისე დაჰკრა ბეჭებზე დათიკოს, რომ იგი გულადმა გადავარდა. ბეჟანა ზევიდან დააწვა და ყელში სწვდა ორთავე ხელით. დათიკოს სახე გაუღურჯდა. უცებ ბეჟანამ ყრუდ დაიკვნესა. მე და ანატოლი გავშტერდით. ბეჟანას გაკვირვებისაგან პირი ღია დარჩა და თვალები გაუფართოვდა. მან ხელი გაუშვა დათიკოს, ნელა წამოდგა, მერე ორთავე ხელი მოიკიდა მუცელზე და ერთხანს ასე ეჭირა. დათიკო წამოხტა, თოფს სტაცა ხელი და სისხლიან დანას დახედა. იგი აღარ გვემუქრებოდა, გაფითრებული და დაბნეული გვიცქეროდა ხან ჩვენ, ხან ბეჟანას. ბეჟანამ მუცლიდან მოიცილა ხელები და სახესთან მიიტანა. ხელები სისხლში იყო მოსვრილი.

– მომკალი, ყაძახო? – ჰკითხა მან დათიკოს და უცნაურად გაუღიმა. დათიკო შეკრთა, უკან-უკან დაიხია, ასე იარა ერთხანს, მერე შეტრიალდა, გაიქცა და ბღავილით შევარდა ტყეში.

ბეჟანას უცებ სახე დაემანჭა. მან ისევ აიფარა ხელები მუცელზე და წელში მოიხარა. მე და ანატოლი მივცვივდით აქეთ-იქიდან და მკლავებში ვტაცეთ ხელი.

– აუ, დამწვა შიგანი, სოსოია! – მითხრა ბეჟანამ.

– გვიშველე, ხატია! – ვიყვირე მე. ხატია მთელი ამ ხნის განმავლობაში გაცოცხლებული იდგა, იგი მიხვდა, რადაც დიდი უბედურება რომ მოხდა, მაგრამ ვერაფერს ხედავდა და არ იცოდა, რა ექნა. ხატია მოგვიახლოვდა და ჩვენს წინ დადგა.

– რა მოხდა, სოსოია? – მკითხა ხმის კანკალით.

– დაჯექი, ხატია! – ხატია სწრაფად დაჯდა. მე და ანატოლიმ ნელა წავიყვანეთ ბეჟანა, სილაზე წამოვაწვინეთ და თავი ხატიას კალთაში ჩავედეთ.

ხატიამ ათრთოლებული ხელებით მონახა ბეჟანას სახე და სველ შუბლზე ხელი გადაუსვა. ბეჟანა ხელს არ იცილებდა მუცლიდან, მის თითებში სისხლი მოჟონავდა.

– რა მოხდა, სოსოია? – მკითხა ხატიამ ისევ. ხმას ვერ ვიღებდი, ცრემლები მახრჩობდა.

– მომკლა იმ შეჩვენებულმა, – დაიკვნესა ბეჟანამ. მკერდზე დავემხე ბეჟანას და ტირილი დავიწყე.

- გაჩერდი, შე აბდალა, გამივლის ახლა, ცოტა გამიყუნდა. – თქვა ბეჟანამ.
- მომეხმარე, ზურგზე ავიკიდებ, წავიყვანოთ სოფელში, – მითხრა ბეჟანას წინ დახოქილმა ანატოლიმ.
- რაო, სოსოია, რას ჩივა შენი რუსი? – მკითხა ბეჟანამ.
- სახლში უნდა წავიყვანოს! – ვუპასუხე ტირილით.
- სამაგიეროს მიხდის? ასე უთხარი, ბეჟანასთვის სულ ერთია, აქ მოკვდება თუ სოფელში. მაცალეთ ცოტა, მომათქმევით სული, გამიაროს ტკივილმა. აი გიდი, არ მომკლა ამ უპატრონომ?.. – თქვა ბეჟანამ.
- ჩემი ბრალია, – თქვა ანატოლიმ და პერანგი შემოიხია ტანზე.
- რაო, სოსოია?
- ჩემი ბრალიაო.
- შენი რა ბრალია, სოსოიეს რუსო, თოფი და დანა იმიტომ აქვს ყაჩაღს, უნდა იხმაროს, ეშინია და იმიტომ უნდა იხმაროს, აბა, უდანოდ მაგი მათხოვარი რას წამაქცევდა მე? შენ არ იჯავრო მაგი, თუ გადავრჩი, მაგის სისხლს დაგაღვევიებ, არადა, ირბინოს ტყეში ტურასავით. ჩემი სიკვდილით სოფელს ერთი დიდი მჭამელი მოაკლდება... – ბეჟანა გაჩუმდა და თვალები დახუჭა.
- ბეჟანა! – ვიყვირე, – არ მოკვდე, ბეჟანა!
- მაცალე, სოსოია, სიკვდილი.
- მე მოგკალი, ბეჟანა, მე რომ არ გამეხელებია, არაფერს არ იზამდა.
- შენ რისი მომკვლელი ხარ, ბიჭო, შენხელა პილპილს ვაჭმევ ლობიოზე. შენ გგონია, იმას უნდოდა ჩემი მოკვლა? შიშმა აქნევია... ე, გამიარა ტკივილმა, ახლა თავი მიბრუის და ფეხები დამიბუჟდა... – ბეჟანამ ხელები მოიცილა მუცლიდან, ანატოლიმ პერანგი აუწია და თავისი პერანგით გადაუხვია ჭრილობა მაგრად.
- რას შევები, გოგო, შენ? – ჰკითხა უცებ ბეჟანამ და ხატიას ახედა.
- ხატიას ცრემლი გადმოსდიოდა თვალებიდან და ბეჟანას შუბლზე ეღვრებოდა.
- სოსოია, ბიჭო, გაჩერე აგი ციცე და შენც ნუ აღვარღვალე მაგ კურცხალს, ეგერ გახედეთ იმ მზეს, გადაგორდება ახლა კონცხოულას გადაღმა და დაღამდება, ამოგორდება მერე სურებიდან და გათენდება... ყველასთვის გათენდება, იმ შობელძაღვსაც გაუთენდება! ჩემთვის აღარ გათენდება! ხედავ შენ იმ მზეს, ხატია?
- კი ვხედავ, კი, ბეჟანა! – აქვითინდა ხატია და თავი თავზე დაადო ბეჟანას.
- სუ, ბიბია, სუ, გეყოფა აწი, კარგია მზეს რომ ხედავ, ღმერთმა კარგად გამყოფოთ, მივიღვარ ახლა მე და თქვენ გიტოვებთ ჩემ წილ მზესაც და ჩემ წილ ჰაერსაც, ღმერთმა მშვიდობაში მოგახმაროთ. ჩემ წილ მიწას წვეილებ მარტო თან, აგი ჩემი წილი თევზიც თქვენია, ტყუილა გეჩხუბებოდით, მაინც თქვენთან არ უნდა მეჭამა? ამ რუსს რაღა ატირებს, სოსოია? – ანატოლის ბეჟანას მაჯა ეკავა, – მცივა, სოსოია, მცივა და მწყურია.
- არ შეიძლება წყალი, ბეჟანა, ცოტა მოითმინე, ბეჟანა, ახლა წავიყვანოთ სახლში და აკვირინე მოგარჩენს, ჩემო ბეჟანა!
- ნუ ჩამაყოლებ ჯავრად წყურვილს, სოსოიას ვენაცვალე, დამალევიე აგი სუფსის წყალი, სულ ერთია აწი ჩემთვის... – ბეჟანამ სუნთქვას მოუხშირა, შეშინებულმა შევხედე ანატოლის.
- წყალი უნდა და რა ვქნათ? – ვუთხარი მე. ანატოლი ადგა, მდინარის პირას მივიდა, დაიხოქა და პეშვებით ამოიღო წყალი.
- რას შვრები? – ვკითხე გაკვირვებულმა ანატოლის, როდესაც მოვიდა და წყალი პირთან მიუტანა ბეჟანას. ანატოლიმ არაფერი მიპასუხა და ბეჟანას წყალი დააღვეინა.
- აგაშენა ღმერთმა, – თქვა ბეჟანამ, – აგი რუსი შენზე ჭკვიანია, იცის, აღარაფერი რომ არ მეშველება.. – უცებ ბეჟანამ წამოიწია და დამაშტერდა.
- სოსოია ბიჭო, სად წადი?
- აგერ ვარ, ბეჟანა, ვერ მხედავ?
- ვეღარ ვხედავ, სოსოია, ვკვდება, ბიჭო, მგონი... – ბეჟანა ისევ მიესვენა ხატიას კალთაზე.
- არ მოკვდე, ბეჟანა, არ მოკვდე, შენი ჭირიმე, შინ რა ვთქვა. ბეჟანა, ჩემო ბეჟანა, რა ვუთხრა ხალხს, გეყურება ჩემი, ბეჟანა, არ გრცხვენია, ბიჭო, რა ვქნა ახლა მე, ბეჟანა, მიყურე აგერ, მიყურე, – ვქვითინებდი მე.
- სუ, სოსოია, სუ, ნუ გეშინია, მზე ჩავიდა? – მკითხა ბეჟანამ.
- არა, ბეჟანა, არ ჩასულა.
- ხატია, შენ ხედავ მზეს? – ხატია ტიროდა, იგი ვერაფერს ვერ ხედავდა.

- აბა, მე ვერ ვხედავ მზეს, - თქვა ბეჟანამ.
- კი ხედავ, კი, ბეჟანა, აგერაა მზე, შეხედე, ბეჟანა, შეხედე, თქვი, რომ ხედავ მზეს, ბეჟანა, თქვი...
- ვეხვეწებოდი ბეჟანას და უკვე გაციებულ ხელებს ვუსრესდი.
- სოსოია, გეჟურება?
- რა, ბეჟანა, რა?..
- გეჟურება, ბიჭო? - ბეჟანამ რაღაცას მიუგლო ყური და მერე სუსტი ხმით აყვა ვიღაცას: „სიყვარულმა მე კი არა, გაღარია ტარიელი, ჩემისთანა კი არ იყო, ჭკუა იყო ცარიელი...“ - იღიმებოდა და ღიღინებდა ბეჟანა, მერე თანდათან გაუქრა ხმა, მაგრამ მაინც ღიღინებდა, მკერდზე დავემხე ბეჟანას და ავტირდი. მას ჩემი აღარაფერი ესმოდა, ვერც მხედავდა და ვერც მგრძნობდა.
- დიდხანს ვიყავი ასე, მერე ანატოლიმ მხარზე დამადო ხელი. დასაგლეთისაკენ გავიხედე, მზე ჩასულიყო და მთას მეწამული ღრუბელი სწვავდა. ბეჟანა აღარ სუნთქავდა.

თოვლი

დეკემბრის ბოლო რიცხვებში საშინლად აცივდა. ერთ საღამოს დაბერა ქვენაქარმა და ფანტელი ამოყარა. მშრალად მოთოვა, გაუთავებლად თოვდა, ტერფისტოლა ფანტელები ზანტად მოფარფატებდნენ და ერთმანეთზე წვებოდნენ დინჯად. დილით საქათმიდან გადმოფრენილი ქათმები თოვლმა ისე ჩაყლაპა, დაკრიახება ვერ მოასწრეს. დღისითაც ითოვა, მერე დაიწყო დაუსრულებელი და უსაშველო ზამთრის დამეგები, ძაღლების გაბმული ყეფა, აივნებზე ფეხების ბრახუნი, ბუხრის ცეცხლზე მიბრაწული წვივები, შაშხი და ადესა ღვინო... გაიკვალა ეზოები პარმადიდან სამზარეულომდე, სამზარეულოდან წყარომდე, წყაროდან მარნამდე, მარნიდან მეზობლებამდე და სოფლიდან სოფლამდე. კისრამდე თოვლი დადო. გამეჩხერდა კლასში მერხები, ბავშვები ბუხართან ისხდნენ და ელოდნენ, როდის დაჯდებოდა თოვლი. სკოლის ზარი რეკდა ყოველ დილით ყრუდ და მჭახედ. გვეძახდა, გვეძახდა, გვეძახდა...

გასწორდა მთა და ბარი. დაწვა ღობე, აქა-იქ თუ ამოეჩარა გაზაფხულზე ყოჩაღად დასობილ სარს თავი, მაგრამ ისიც მიჰქონდა შემთხვევით მეზავრს. ზოგს საბიჯგად, ზოგს შეშად და ზოგს ძაღლის ან სოფელში გადმოვარდნილი მშიერი ნადირის მოსაგერიებლად.

აბუხული ანატოლი ზის ცეცხლთან და საყვედურებით ავსებს ბუხარს.

- რამდენ შეშას სჭამს ეს შეჩვენებული, კაცს და ოთახს კი არ ათბობს, მარტო წინიდან ვთბები, ზურგი მეყინება.

- ახლა ცოტა ხანს ზურგით დაჯექი. - ასწავლის მამიდა და წინდას ქსოვს.

- ე, ჩვენებური ღუმელი მომნათლავედა ახლა.

- თქვენში უფრო არ ცივა? - ვეკითხები.

- ჩვენში მშრალი ყინვა იცის, თქვენი ყინვა ძვალში და რბილში ატანს.

- ხვალ ოდა უნდა გადმოვთოვლოთ, თორემ ჩამოწვება, - ამბობს მამიდა.

გარეთ კი თოვს, თოვს გაუთავებლად.

- წადი, სოსო, შეშა ამოიტანე! - მეუბნება მამიდა. ვისხამ ქურქს და გარეთ გავდივარ.

შემომამქვს შეშა. ბუხარში ვყრი და თხის ტყავზე ვჯდები. დანათოვარი წიფელი შიშინებს, მერე უცებ ალი ეკიდება და ოთახს ანათებს. ვამჩნევ, რომ ანატოლი უყურებს მამიდას, უყურებს დაჟინებით, მამიდა ზის თავდახრილი და წინდას ქსოვს, მე თვალს ვარიდებ ანატოლის, მერე ვამჩნევ, რომ მამიდაც უცქერის ანატოლის ქურდულად, ჩემგან დაფარვით. ანატოლი ქერაა, გამხდარი და ლამაზი. მამიდაზე ერთი ან ორი წლით უმცროსი გეგონება. იგი ახლა დანაკვერჩხლებულ ცეცხლს უცქერის და რაღაცას ფიქრობს, მერე ოხრავს და ისევ მამიდასკენ იხედება; დიდი ხანია ვხედავ ამას და მიკვირს, რატომ არ მწყინს, ალბათ, მამიდასაც უკვირს. ანატოლი მატყობს, რომ ყველაფერს ვხედავ, უხერხულად იღიმება და მხარზე ხელს მადებს. არ ვიცოდებ მის ხელს და მიკვირს, რატომ მსიამოვნებს მისი ხელი მხარზე. მამიდასაც უკვირს ალბათ, მაგრამ ვატყობ, რომ უხარია. მიხარია მამიდას სიხარული და ვუდიმი ანატოლის. მერე დიდხანს ვუყურებ ლიბრგადაკრულ ნაკვერჩხალს და ვაცლი ანატოლის და მამიდას ერთმანეთის ცქერას! - სოსოიამ თავისი ზურგით მიიყვანა ბიძა სახლში, მაგონდება და ცეცხლში შეშას ვუმატებ, - შენია მაგი რუსიო, მეუბნება ბეჟანა... და ვხედავ ნაფიცარზე თვალდაბნელებულ და აღიღინებულ ბეჟანას. ჯირკს ალი ღოკავს და ალში ხატია დგას. იგი მიღიმის და სულ არ მიკვირს, რომ ხატია არ იწვის. მერე ჩემამდე ყრუდ მოდის ანატოლის ხმა:

- დაწვეს, მიწასთან გაასწორეს, გერმანიაში გარეკეს, ჩვენ უკან ვიხევდით, სხვა გზა არ იყო, ქეთევან, მე წავალ, უეჭველად წავალ...

მერე აღარ ვუგდებ ყურს, თუ რას ამბობს ანატოლი, იგი ყოველდღე აპირებს წასვლას და ვერ მიდის. ანატოლის მთელი ღამეები ახველებს და ოფლი მოსდის, მე არასოდეს არ ვეუბნები ანატოლის, არ წახვიდე-მეთქი, რადგანაც ვიცი, უეჭველად წავა და მეშინია მისი წასვლის. ძალიან მიყვარს მამიდა და ამიტომ მეშინია ანატოლის წასვლის... ეშინია მამიდასაც. ვატყობ, რომ ეშინია... ალში ისევ ხატია დგას, – მე ვხედავ მზეს, სოსოია! – მიდიმის ხატია და აღარაფრის მეშინია ამ ქვეყანაზე.

კუკურა

– გამარჯობა, ჩემო ბეჟანა, მე ვარ შენი სოსოია, არ გეკითხები, როგორ ხარ, ბეჟანა-მეთქი, იმიტომ, რომ ვიცი როგორც ხარ, რომც გკითხო, ვიცი, მეტყვი, არაფერი მიშავს, არაფერი მინდაო. მაგრამ მე ხომ ვიცი, რაც გინდა? მე ყოველ ღამით გნახულობ და ყოველდღე მოვდივარ შენთან. შენ ხომ იცი, ბეჟანა, მაგრამ ეს ერთი კვირა ვერ გნახე და მაპატიე, ბეჟანა, წელამდე თოვლი დადო, ჰკითხე ანატოლის, ახლაც გაგვიჭირდა, თხილამურებით ამოვედით, ჯერ აქ შენს წილ მიწას გადავწმენდო, სასთუმალს გაგისწორებო და მერე ზევით ავალთ, შენი ოდა უნდა გადმოვთოვლოთ, თორემ წაიქცევა. ნუ გეშინია, ბეჟანა, სანამ დავიარები ამ ქვეყანაზე, შენს სახლს არ წავაქცევ, აქ ნაძვის ძირში არც ისე ბევრი თოვლია, ნაძვს დაუფარავხარ, ახლავე გადავწმენდო, ჩემო ბეჟანა, წუხელ კალანდა იყო. ერთმა-ორმა კაცმა თოფიც კი გაისროლა, სიღონია ჩხაიძის ოჯახში იმდერეს კიდევაც, ქორწილი იყო, ბეჟანა, ვაჟია ჯიბუტზე გათხოვდა, სიღონია კი იცი შენ, ვაჟია ჯიბუტი ცალხელა დაბრუნდა ომიდან, ჰოდა იმას გაყვა. მე და მამიდაც კი ვიყავით მიპატიჟებული, მაგრამ არ წავედით, მოსაკითხავი არ გექონდა, არც მაინცდამაინც გვინდოდა წასვლა, მართალი რომ გითხრა, ჩემო ბეჟანა. ორმოცდასამი წელი გათენდა დღეს, ბეჟანა, აგერ ასკილი და მათის ვარდი დაუწვევია თოვლს, მაგრამ მაგი არაფერი, გამარტებაზე ხატია მოვა და სარს დაუსობს. ამ ბალახსაც გაწმინდავს. ეს ჯვარიც წახრილა ცოტა, მაგას ახლავე გავასწორებ, არ მინდოდა ჯვრის დასობა, ჩემო ბეჟანა, მაგრამ აკვირინე ბებია არ ქნა, ქრისტიანს ყველას უნდა ჯვარიო. უბრალო არ გეგონოს, წითელი ხისაა. ჩვენი ეზოს ჭიშკარი დავშალე და იქიდან გამოვათლევით. კი იცი შენ ის ჭიშკარი, წითელი ხის რომ იყო. ახლა წავალთ ჩვენ, ბეჟანა, და შენს ოდას გადმოვთოვლავთ, ხვალ კიდევ მოვალ.

მე და ანატოლიმ ჯვარი გავასწორეთ, დათოვლილი საფლავი გადავხვეტეთ და პირდაპირ თოვლზე დავჯექით.

– ცივა, – თქვა ანატოლიმ. ჯიბიდან არყით სავსე ნახევარლიტრიანი ამოვიღე და ანატოლის მივაწოდე. ანატოლიმ ბოთლი პირზე მიიყუდა, რამდენიმე ყლუპი მოსვა და ბოთლი დამიბრუნა. მეც მოვსვი რამდენიმე ყლუპი და წამოვდექით. მერე თხილამურები მოვირგეთ ფეხზე, ნიჩბები მხარზე გავიწვევთ და ბეჟანას ოდისკენ დავიძარით.

ბინდებოდა. უკან ვბრუნდებოდით გათოშილები. ლუკაია ფოცხიშიელის სახლთან რომ გამოვიარეთ, ანატოლი ჭიშკართან გაჩერდა, მეც გაჩერდი. ოდის სვეტები მუხლამდე იდგა თოვლში, ოდას ზემოდანაც იმხელა თოვლი ედო, უზარმაზარ სოკოს ჰგავდა. კიბის თავზე გაკრული იყო შავი არშია. ლუკაიას ძაღლი გადაკეტილი პარმალის წინ წკმუტუნებდა და წრიალებდა, ეტყობოდა, ოთახში შესვლა უნდოდა, მაგრამ არ უშვებდნენ. რომ დაგვინახა, ყუფით გამოვარდა ჩვენკენ, მაგრამ თოვლში შემოსვლა შეეზარა და უკან გაბრუნდა, ახლა იქიდან დაიწყო ყევა.

– ჩავიდეთ! – მითხრა ანატოლიმ.

– რა გვინდა? – ანატოლიმ არაფერი მიპასუხა, ჭიშკარი გააღო და ეზოში ჩავიდა. მეც ჩავყევი. ძაღლი გაავდა, მაგრამ თოვლში მაინც ვერ შემოხვდა. პირმაღში ლუკაია გამოვიდა.

– რომელი ხარ? – დაიძახა და ხელი მოიჩრდილა. იგი გათეთრებული და წელში მოხრილი იყო, ვუყურებდი ლუკაია ბიძიას და მიკვირდა, როგორ მოტყდა ასე უცებ და ასე უღმერთოდ ეს კაცი.

– ჩვენ ვართ, ლუკაია ბიძია, გამარჯობა შენი! – გაუძახე.

– მობრძანდით ოდაში, სოსოიას და სოსოიეს რუსს გაუმარჯოს! – გვიცნო ლუკაია ბიძიამ.

ანატოლი ოდაზე აყუდებულ მაღალ საბუხრე კიბეს მიადგა და ასვლა დაიწყო.

– სად მიდის ეს რუსი, სოსოია, აგერ მობრძანდეს! – თქვა შეწუხებულმა ლუკაიამ.

– ჯერ გადმოვთოვლავთ, ლუკაია ბიძია, და მერე, – ვუთხარი და ანატოლის მივყევი.

– რატომ წუხდებით, შვილებო, ღმერთმა თქვენი მარჯვენა გაახაროს, აღარც მოგკვდი და ვედარც ავათრიე წელი ამ დასაწვავზე, აგაშენათ ღმერთმა. არადა, ამელამაც თუ ითოვა, სარაგველასავით

დამემხოთა თავზე. შენ გაიხარე, სოსოია, ავი დედაკაციც რომ კაცის შვილად აღარ ვარგა, გამოდი, ქალო, გარეთ! – გასძახა ლუკაიამ ცოლს და თვითონ შევარდა ოთახში, ძაღლმა დრო იშოვა და ისიც შეიძურწა.

ოდის გადმოთოვლას ვამთავრებდით, ხელები გამეთოშა, საკვამურთან მივედი და თეთრ ქულებად ამოსულ კვამლს ხელები მივუშვირე; ხელები ოდნავ შემითბა და უცებ სახე გამებადრა.

– ანატოლი, მოდი! – დავუძახე მუშაობაში გართულ ანატოლის.

– არ მცია! – დამიძახა მან და მუშაობა განაგრძო.

– მოდი აქ, რომ გეუბნები! – დავუქნიე ხელი.

– რა მოხდა? – მითხრა ანატოლიმ და საკვამურთან უხალისოდ მოვიდა.

– ნახე! – ვუთხარი მე, თავი დავახრევი და ცხვირი საკვამურთან მივატანინე. ანატოლიმ ღრმად ჩაისუნთქა, მერე გამიღიმა და თვალი ჩამიკრა. საკვამურიდან კვამლში შეზავებული შაშხისა და ჭადის გადამრევი სუნი ამოდიოდა.

ბუხრის წინ გაშლილ დაბალ სუფრას ვუსხედით მე, ანატოლი, ლუკაია ბიძია და ოსშივარავარდნილ ჭადს ვაწებდით შაშხზე. ლუკას ცოლი, ვარვარა ბიცოლა, კედელთან იჯდა ტახტზე და თვალს არ გვაცილებდა. ლუკაია ბიძიამ არაფი დაასხა და ანატოლის მიაწოდა.

– დალიე, სოსოიეს რუსო, მადას გაგიხსნის.

– გმადლობთ, არ მინდა! – თქვა ანატოლიმ და ჭიქა გადმომიდგა.

– რუსი რომ არაყს არ სვამდეს, პირველად ვხედავ, ადექი, ქალო, ღვინო მოიტანე! – თქვა ლუკაიამ და მანიშნა, დალიეო. ვარვარა ბიცოლა გავიდა და დოქით ადესა ღვინო შემოიტანა და ისევ თავის ადგილას დაჯდა დაღლიავებული. ლუკაიამ დაასხა.

– მე, ჩემო ბიძიებო, – დაიწყო ლუკაიამ, – რა თამაღობა უნდა გაგიწოთ, არ დამფსებოდა თვალები, არ ჩამქრობოდა კერია და არ დამქცოდა ოჯახი, შენ კი იცი, სოსოია, ჩემი კუკურა თამადაც იყო, სვეტიც, ჭერიცა და ყავარიც ამ ოჯახისა, მაგრამ მადლობის თქმას კი მოვახერხებ იცოცხლეთ, ნუგეშივით შემოდით ჩემს ოჯახში და ნუგეში ნუ მოგიშალოთ ღმერთმა, – თქვა ლუკაიამ, კუკურას სურათს შეხედა და გადაკრა.

კედლის შუაში ეკიდა უზარმაზარი სურათი, საიდანაც გულგადედილი კუკურა იცინოდა, და ისე იცინოდა, ათასი ცნობა რომ მოსულიყო, მისი დადუპვის ამბავს მაინც ვერ დავიჯერებდი.

– ეგ არის, ხომ? – მკითხა ანატოლიმ და სურათზე მანიშნა, თავი დავუქნიე.

ანატოლიმ უსიტყვოდ დალია ღვინო და თვითონვე შეივსო. ისევ დალია და დადგა ჭიქა.

– დალიე, ბიძია, ღმერთმა შეგარგოს, – უთხრა ანატოლის ლუკაიამ და ახლა მან შეავსო ჭიქა.

– ლუკა ბიძია, კარგად იყავით, ვარვარა ბიცოლა, თქვენ ნამდვილი რუსული სახელი გაქვთ, კარგად იყავით, – გაიღიმა ანატოლიმ და დალია.

– კარგად იყავით! – ვთქვი მეც და დავლიე. ანატოლიმ ისევ აივსო ჭიქა. მას ლოყები შეუფაკლდა, შევატყვე, თვრებოდა.

– მაცალე, შეილო, – გააჩერა უცებ ლუკაიამ ანატოლი. ჭიქა გაავსო და რამდენიმე წვეთი შავი ღვინო ჭადზე დაღვარა. – ჩემს ოჯახში ყველა პირველი სადღეგრძელო ამას ეკუთვნის. – ლუკა ბიძიამ ისევ სურათს შეხედა.

– შეილო, შეილო! – თქვა ვარვარა ბიცოლამ და მეორე ოთახში გავიდა.

– ვინც ჩემი ოჯახი დაანგრია, – განაგრძო ლუკა ბიძიამ, – იმის თვალმა არ ნახოს დღის სინათლე, იმის ცოლმა არ გაიხადოს შავი. – მეორე ოთახიდან ისმოდა ვარვარა ბიცოლას ყრუ მოთქმა, ლუკაია ბიძიამ ნერწყვი და ცრემლი ერთად გადაყლაპა, – იმის ოჯახში არ გათავდეს ზარი და მოთქმა. ჩემი კუკურას ხსოვნა იყოს... – ლუკა ბიძიამ დალია და ანატოლის შეხედა. – ანატოლიმ თვალი აარიდა. მე დავლიე.

– დალიე! – ვუთხარი ანატოლის.

– კარგად ვიყით! – თქვა ანატოლიმ და უცებ გადაკრა.

– კუკურას ხსოვნის სადღეგრძელო იყო, – ვუთხარი ანატოლის და ხელმეორედ დავუსხი.

– მაგას მე არ დავლევ! – თქვა ანატოლიმ და ჭიქა ხელით გასწია. გაოცებულმა ლუკაიამ პირი დაადო. საქციელი წამიხდა და გავიღიმე.

– ალბათ, აღარ შეუძლია!

– შემოიძლია, როგორ არ შემოიძლია, აი, თუ არ შემოიძლია, – თქვა ანატოლიმ და ჭიქა პირში გადაიმხო. მერე გაავსო და კიდევ დალია.

– დათვრა, – გავუღიმე ლუკაია ბიძიას, მეორე ოთახიდან ისევ ისმოდა ვარვარა ბიცოლას ყრუ მოთქმა.

– ვინ ვარ მე? – იკითხა ანატოლიმ, წამოდგა და დაბარბაცდა.
– დაჯექი, ანატოლი, – ვთხოვე.
– ვინ ვარ მე, სოსო? – მკითხა ანატოლიმ.
– ანატოლი ხარ.
– რომ მიპოვე, მაშინ ვინ ვიყავი?
– მაშინაც ანატოლი იყავი! – გავეუცინე და შაშხის ნაჭერი ავიდე.
– მკვდარი ვიყავი მე მაშინ. ახლაც მკვდარი ვარ და ჩემს შესანდობარს სვამენ, მაგრამ არ მინდა, რომ მკვდარი იყო... იმიტომ, რომ ცოცხალი ვარ... არც ერთ ცოცხალს არ უნდა, მკვდარი რომ იყოს... ლუკა ბიძია, შენ მოხუცებული ხარ და ჩემი დაბადება გემახსოვრება... მომიყევი, თუ ღმერთი გწამს, როგორ გაგჩნდი ამ ქვეყანაზე... – მე და ლუკა ბიძიამ არ ვიცოდით, რა გვეთქვა, – თქვი ლუკა ბიძია, გაიხსენე... – არ ეშვებოდა ანატოლი.
– მე რა გითხრა, შვილო, შენზე უფროსი კი ვარ, მაგრამ შენ რუსეთში დაიბადე და...
– ხომ დავიბადე რუსეთში? ჩემი სახლი დაწვეს... ყველანი გერმანიაში გარეკეს, ჩვენ გამოვრბოდით, სხვა გზა არ იყო... ლუკა ბიძია, თუ ვარ მე ცოცხალი?... – ანატოლიმ მკერდზე დაირტყა მჯიღი.
– კი ხარ, შვილო, და ღმერთმა გაცოცხლოს!
– დედაჩემისთვის და მამაჩემისთვის ხომ ვარ მკვდარი?... ისინიც მკვდრები არიან ჩემთვის, ლუკა ბიძია... დედაჩემი ხომ ტირის ახლა ჩემზე...
– რა გაცილებს, აბა?
– მერე მე ხომ ვარ ცოცხალი? რა მჭირს სატირალი? ცნობა ქაღალდია, კაცი წერს იმ ცნობას და კაცი ხევს, ქაღალდი არ კლავს კაცს, კაცს ტყვია კლავს, მაჩვენე ტყვია, შენი შვილი რომ მოკლა, ის ტყვია მაჩვენე, ლუკა ბიძია... ხომ შეიძლება ისიც ჩემსავით იყოს სადმე? ხომ შეიძლება, თქვი... ევე, არ გყვარებია შვილი! – თქვა ანატოლიმ და ხელი ჩაიქნია.
– დაჯექი, ანატოლი! – ვთხოვე ისევ. ანატოლიმ თავზე ხელი გადამისვა.
– დაასხი ღვინო! – დავასხი.
– არ გყვარებია შვილი, ლუკა ბიძია, დალიე და თქვი, რომ არ გყვარებია. დალიე, დალიე, – აღარ მოეშვა ანატოლი. იქნებ მომეშვასო და ლუკა ბიძიამ დალია ღვინო. მერე ანატოლიმაც დალია და დაჯდა.
– ადექი და ჩამოხსენი, ის შავი განცხადება რომ გაგიკრავს, – თქვა მან უცებ.
– გაგიჟდა? – მკითხა ლუკა ბიძიამ.
– ჩამოხსენი, – გაიმეორა ანატოლიმ. – ჩამოხსენი, ქაღალდი მიიღე და დამარხე ბიჭი? როგორ გაიმეტე ასე უცებ ერთი შვილი სასიკვდილოდ, არ გყვარებია შვილი. ცნობა მიიღე, მოკვდაო? მე მოგცემ ას ცნობას, რომ ცოცხალია...
– გამაგიჟებს ეს კაცი! – თქვა ლუკა ბიძიამ და ცრემლი გადაყლაპა.
– მე მოგცემ ას ცნობას, რომ ცოცხალია, არ გრცხვენია მოხუც კაცს?... ქაღალდს უჯერებ და მე არა? ჩამოხსენი... – ანატოლი დადუმდა და დაჯდა.
ლუკა ბიძიამ ისევ დაასხა ღვინო, მას ხელი უკანკალებდა და ნახევარს მაგიდაზე აქცევდა.
– სოსოია, რა ვქნა, ბიჭო? – მკითხა მან და მუდართით შემომხედა.
– ჩამოხსენი, ლუკა ბიძია, მართალს ამბობს.
– ხომ მომეჭრა თავი? – დაიკვნესა ლუკა ბიძიამ.
– თავი მაშინ მოგეჭრება, ცოცხალი თუ მობრუნდა! – ვთქვი და მივხვდი, რომ უზომოდ მთვრალი ვიყავი. მთვრალი იყო ლუკა ბიძიაც, კედლიდან მიცინოდა კუკურა და ისე მიცინოდა, ათასი ცნობა რომ მოეტანათ სოფელში და ათასჯერ რომ შეეცხადებიათ, ვერც მე და ვერც ანატოლის ვერ დაგვაჯერებდნენ, რომ კუკურა მკვდარი იყო. ავდექი და სურათისკენ წავედი, ჯერ მაგიდას დავეჯახე, მერე ტახტს. თავი ვეღარ შევიკავე და დავეჯექი. ვეღარ ავდექი. ოთახი დატრიალდა, სურათი გაორდა, გასამდა, გაოთხდა, გაასდა და ეხლა ერთმანეთზე მიყოლებით ასი გულგაღვლილი კუკურა მიცინოდა.
– გამარჯობა, კუკურა, შენი! – ვთქვი უცებ, ლუკა ბიძია შეკრთა, მერე ხელები თავზე შემოიწყო, იდაყვებით მუხლებზე დაემხო და ასე გაუნძრევლად იჯდა მთელი საათი. გაუნძრევლად ვიჯექით მეც და ანატოლიც, ოთახი ისევ ირწოდა, მაგიდა დაფურდებული იდგა. ბუხარი ისე აყირავებულიყო, შემეშინდა, ნაკვერჩხალი არ გადმოცვივდესმეთქი, მაგრამ იგი ტკბილად ღულუნებდა და მკრთალი შუქით ანათებდა კედლებს.
მერე თანდათან ყველაფერი დამშვიდდა, ყველაფერი თავის ადგილზე დადგა და გასწორდა. თვალები დავხუჭე და როდესაც გავახილე, შევატყვე, რომ დიდმა სიმთვრალემ გაიარა.

მერე მახსოვს, როგორ ადგა ლუკაია ბიძია, როგორ წავიდა ნელი ნაბიჯით კარისაკენ, როგორ გამოვიდა მეორე ოთახიდან ვარვარა ბიცოლა, როგორ დაჯდა ჩემს გვერდით და როგორ ჩამიღო კალთაში ორი ჯანჯუხა. გაუფიქრებელი და დამჭკნარ ლოყაზე ვაკოცე. ცოტა ხნის შემდეგ ოთახში ლუკაია ბიძია შემოვიდა, მას ხელში დახვეული შავი განცხადება ეკავა, ბუხართან მივიდა, ორთავე მუხლზე დაიხოკა, ერთხანს ყოყმანობდა, მერე აიღო და შავი ტილო ბუხარში შეაგდო. ოთახი უცებ დაბნელდა, გაიარა ერთმა წამმა, ორმა, სამმა, ათმა, მერე თანდათან ტილო ააღდა, განათდა და მე დავინახე, როგორ იღიმებოდა ანატოლი, როგორ ესკვნებოდა ნიკაპზე ცრემლები ვარვარა ბიცოლას და როგორ უცახცახებდა ხელები ლუკაია ბიძიას.

შინ გვიან ღამით მივედი, მამიდა ბუხართან იჯდა და წიგნს კითხულობდა. ანატოლი და მე თოვლში გორვისაგან თავიდან ფეხებამდე გალუმპულები ვიყავით, მაგრამ სიმთვრალის გამო სიცივეს ვერ ვგრძობდით. მამიდამ დაგვინახა თუ არა, წიგნი გადადო, ბუხარს შეშა შეუმატა. ორი სამფეხი ცეცხლთან ახლოს მიაჩონა და თვითონ გვერდით დაჯდა.

– მოდით ცეცხლთან! – თქვა და ისევ აიღო წიგნი, მიგბარბაცდი მამიდასთან, პირდაპირ იატაკზე დავჯექი და თავი კალთაში ჩავუდე.

– სად დალიეთ, ბიჭო? – მკითხა მამიდამ.

– მთვრალი ვარ, მამიდა!

– სად იყავით?

– ანატოლიც მთვრალია, მამიდა! – ანატოლი კედელ-კედელ გამოყვა ოთახს. ბუხართან ასე მოვიდა და ძლივს დაჯდა სამფეხაზე, მერე მამიდას ხელი აიღო ხელში და მოეფერა. მამიდამ ხელი გამომართვა და შემხედა.

– მთვრალია! – ვუთხარი და გავუღიმიე. ანატოლიც ისევ აიღო მამიდას ხელი და მოეფერა. სითბომ ისევ დამახვია თავბრუ და სიმღერა მომინდა.

ელესია, მელესია,
გოგოები დამესია,
ვა – ჰეი,
ელესოვო – ოპო– პო– პო...

– დაიძინე, ბიჭო, ხვალ სკოლაში ხარ წასასვლელი, – მითხრა მამიდამ.

დახეული ბატინკები,
დახეული პლაშნი,
გაკვეთილი თუ არ იცოდი,
რას მოეთრეოდი კლასში...

წავიღიღინე და თვალები დავხუჭე.

– მარია, ჩემო მარია! – თქვა ანატოლიმ უცებ. თვალები გავახილე გაკვირვებულმა.

ანატოლი მამიდას თავზე უსვამდა ხელს:

– ჩემო კეთილო მარია, შენ მაპატიებ, მარია, მაგრამ ხომ გიპოვე, მარია... ბავშვი ვისთან დატოვე, დედასთან?... მადლობა ღმერთს, გათავდა ყველაფერი... გათავდა ეს ხეტიალი... დღეიდან სულ ერთად ვიქნებით, მარია... ჩვენს სოფელზე რომ გამოვიარეთ, უკვე დამწვარი დამხვდა, ცარიელი... ძაღლიც არ ყფდა. სად იყავი, ბევრი იწვალე, მარია?... დედა და ბავშვი ხომ კარგად მოაწყვე? ჰოდა, გათავდა ამდენი ხეტიალი, ჩემო მარია...

მამიდამ ჩამოიღო თავიდან ანატოლის ხელი.

– მე ქეთევანი მქვია, – თქვა მან ყრუდ და გვერდზე გაიწია.

– მარია ხარ შენ და ნუ მატყუებ... თქვი, რომ მარია ხარ, აბა, რატომ ხარ ასეთი კარგი, ლამაზი და კეთილი... – თქვა ისევ ანატოლიმ.

– ქეთევანი ვარ, – გაიმეორა მამიდამ. ანატოლი მამიდას დაჟინებით დააკვირდა, დიდხანს უყურა. მერე ისევ დაიწყო:

– მე უეტველად წავალ... მე უკვე შემიძლია სიარული, ბრძოლაც შემიძლია... ქვეყნის დასასრულამდე ვივლი და გიპოვით, მარია... – ანატოლიმ სახეზე ხელი აიფარა და აქვითინდა. მე და მამიდამ ანატოლი საწოლთან მივიყვანეთ და დავაწვინეთ, ცოტა ხანში იგი დამშვიდდა და დაიძინა.

ვწევარ გულადმა და თვალდია, სიმთვრალემ გამიარა, სულ გამიარა და არ მეძინება.

– მამიდა! – ვეძახი. მამიდა ხმას არ მცემს.

– მამიდა, არ მეძინება.

– დაიძინე აწი, სოსოია, ბიჭო! – მითხრა მამიდამ.

– მამიდა, ვინ არის მარია?

- არ ვიცი, მამიდა, - თქვა მან და დადუმდა, - ცოლია, ალბათ, - თქვა მან ღუმლის შემდეგ.
- დაკარგული ყავს?
- ალბათ.
- მონახავს, მამიდა?
- აბა, რა ვიცი, სოსოია.
- რომ თქვა, გიპოვიო?
- იპოვის, ალბათ, სოსოია.
- წავა, მამიდა, ანატოლი? - მამიდა ისევ დადუმდა.
- წავა, სოსოია, ნამდვილად წავა... - თქვა მამიდამ და მივხვდი, რომ მეტი არაფერი აღარ უნდა მეკითხა მამიდასათვის. გვერდზე გადმოვბრუნდი და ბუხარს გავეხედე. ცას გავდა ბუხარი, მოღრუბლულს და ვარსკვლავიანს, დანაცრული ნაკვერჩხალი ვარსკვლავებით ციმციმებდა აქა-იქ. მერე ნაცრის ღრუბელი ეფარებოდა და ქრებოდა. ბუხარი თანდათან დაბურულ ცას ემსგავსებოდა, თვალები მეღულებოდა და სინანულით ვუცქეროდი ბუხარში უკანასკნელი ვარსკვლავის ქრობას.

ბეგლარას წისქვილი

თუ ჩემი სოფლის წისქვილში დამე არ გითევია, ბეგლარასთან არ გიჭორავია დილაძე, ღადარში ჩაკრული, მისი გამომცხვარი გაუცრელი და მარილიანი კვერი არ გილოღნია, მერე ჩათვლემილს სიზმარი არ გინახავს, რომ წყურვილით კვლები, არ წამომხტარხარ, წისქვილის ღარზე არ გადამხობილხარ და ცხენით დიდხანს არ გისვამს სუფსის წყალი, არ თქვა, სოფელი მინახავსო.

ბეგლარაზე და მის წისქვილზე იმდენი ანდაზა და იმდენი შაირია ჩვენს სოფელში, რამდენიც მინდი აუღია ბეგლარას. არც ერთ გლეხს არ შეუძლია მთელ სოფელში თხუთმეტი წუთი ილაპარაკოს და ბეგლარას წისქვილი ერთხელ მაინც არ მოიხსენიოს. შეხვედები კაცს გზაში, გამარჯობას ეტყვი, თუთუნს მოგაწვდის, ცოტა ბევრის აღება მოგიხდება და, იმწუთში:

- რა ამბავია, შე კაცო, ბეგლარას მინდი ხომ არაა?..
- ვერ მოუყვები მეზობელს დალაგებით ამბავს და...
- რაა ბეგლარას წისქვილივით დერღავ, შე უპატრონო, თქვი აწი, რა გინდა?..
- შეაწუხებ კაცს ბევრი ლაპარაკით და...
- რაა ბეგლარას წისქვილის სარეკელასავით გარეკა ამ დალოცვილმა!..
- დახველება რომ დახველებაა, ისიც ბეგლარასთანაა დაკავშირებული:
- რაა ბეგლარას ძაღლივით იხრჩვები, შე უბედურო? - გეტყვიან იმ წუთში.

დახველება, ბეგლარას ძაღლი, დახრჩობა და წისქვილი ორგანულადაა ერთმანეთთან დაკავშირებული, იმიტომ რომ ბეგლარა თავის ძაღლს წისქვილში დაგროვებულ ქატოს ატმევს, სწორედ ეს ქატო ახრჩობს ძაღლს და არის საცოდავი მთელი დღე ხველებაში. ბეგლარა თავისთავად სიტყვას არ მოაბრუნებს, თუ წისქვილი არ ახსენა, მთელი მისი ცხოვრება ამ წისქვილთანაა დაკავშირებული, იგია მისი მარჩენალიც, სახლიც, კარიც, ცოლიც, შვილიც და ნათესავიც. კოლექტივისაა წისქვილი და ბეგლარაც კოლექტივის საერთო კრებითაა არჩეული მეწისქვილედ, მაგრამ ბიჭია რომელიმე თავმჯდომარე და მოხსნას ბეგლარა, ვიდა ივლის მერე წისქვილში? არავინ. რა იქნება მერე ბეგლარას წისქვილი? არაფერი. ვინ გაბედავს ბეგლარას ნაცვლად მეწისქვილეობას? ვერავინ. იცის ეს ბეგლარამ, იცის ეს მთელმა სოფელმა და ყველა თავმჯდომარემ. ჰოდა, ერქვას ამ წისქვილს კოლექტივის სახელი, რა ენაღვლება ბეგლარას, ვიდრე მოკვდება, მისია მაინც წისქვილი. წისქვილში ცხოვრობს ბეგლარა, საწოლად სამინდევ სკივრი აქვს, სასთუმლად სიმინდის ფუნჩით გატენილი მუთაქა უდევს. თავთან ცალპირა ფილთა თოფი უკიდია, რომელსაც რატომღაც ზაუერს ეძახის. კედელზე რომელიღაც ჟურნალიდან ამოსეული და ოთხად გაკეცილი მიწურინის სურათი აქვს გაკრული. რომ კითხავ, - ბეგლარა, ეს ვინ არისო, გაკვირვებული გეტყვის:

- მაგი არ იცი, შე აბდალა? ესაა ის მიწურუნი, ციმბირში რომ ყურძენი და მანდარინი მოიყვანა.

ომის პირობებში ბეგლარას სამხატვრო გაღერვამ სხვა თემატური ელფერი მიიღო, მეცნიერმუშაკთა გვერდით ახლა სამხედრო პირები ჩამწკრივდნენ დამსახურების მიხედვით. პირველი ჩაპაევი იყო, მეორე ბუდიონი, მესამე ტიმოშენკო, მეოთხე პეტრე ბაგრატიონი, მეხუთე სუვოროვი და მეექვსე კიკვიძე.

წიგნებსაც კითხულობს ბეგლარა. ზოგს - ჩემს მიტანილს და ზოგს - სხვის. საკუთარი ბიბლიოთეკაც აქვს ბეგლარას. კედელზე მიკიდებულ საგანგებო თაროზე მუდამ აწყვია:

„ვეფხისტყაოსანი“, სახარება, ლობიოს ქოთანს, არყის თუნგი და ბებელის „დედაკაცი და სოციალიზმი“.

უხარია ბეგლარას ჩემი მისვლა წისქვილში. დამიჯდება და სულ რომ არ იყოს საფუძველი, დილაძე მაინც ან გამიშვებს, რიგით პირველი რომ ვიყო, იმდენს იზამს, ბოლოში მომაქცევს, მეც მიხარია ბეგლარასთან ყოფნა, მაინცდამაინც არ ვუძალიანდები და ვჭორობთ მე და ბეგლარა დილაძე, ვანგრევთ ქვეყნებს, ვაშენებთ სასახლეებს, ვიჭერთ და ვხვრეტთ გენერლებს, ვნიშნავთ მთავრობებს, ვიგებთ ომებს, ვიღებთ ქალაქებს, ვიხვეთ უკან, მერე ისევ წინ მივდივართ, ვწყვეტთ ხელოვნების გადაუჭრელ საკითხებს, ვაცხობთ კვერს ნაცარში, ვფუქვავთ სიმინდს, ვიღებთ მინდს, ვაბოლებთ თუთუნს, ვაქებთ ერთმანეთს და ეს ორი ბუმბურაზი ადამიანი ვნაბავთ შუაღმრთისგან ამომწვარ, წამწამებდაფიფქულ თვალებს სუფსის ნაპირზე ნაფოტივით გამორიყულ წისქვილში, მაშინ როდესაც დედამიწა ინგრევა და ასე სჭირდება ქვეყანას ჩვენი სიბრძნე ხალხი.

– სოსოა უდღეურო, შენ რომ ამბობ, ომი კიდევ გასტანს რამდენიმე წელსო, მაგალითად, რისგან გამომდინარე ამბობ მაგას? – მეკითხება ბეგლარა და კოდში ახალ საფუძველს ყრის.

– იქიდან ვამბობ, ჩემო ბეგლარა, რომ ამხელა ტერიტორია რომ წაიღო პიტლერმა, უკან ხომ უნდა წაართვა? – ვეუბნები და ცეცხლს ფიხს ვუმატებ.

– კი! – მეუბნება ბეგლარა და ახლოს ჯდება ჩემთან.

– ჰოდა, ერთ-ორ წელიწადს მაგათ გარეკვას მოვუნდებით.

– ესე იგი, შენ ამბობ, რომ ომი მოგებულნი ვაქვს?

– ნამდვილად!

– გადაწყვეტილი გაქვს მაგი ამბავი?

– მაგას არ უნდა ლაპარაკი.

– კარგი, ჩემო ბატონო, ახლა ის მითხარი, შენ, გადავდით მე და შენ შეტევაზე და არ დაიხია პიტლერმა უკან, რას შობი მერე?

– დაიხევს!

– არ დაიხია!

– დედას ვუტირებ, დავახევიებ!

– კარგი, ბატონო, დაიხია უკან, მოითქვა სული ზაფხულში და შემოგვიტია ისევ, რას შობი მერე?

– ვერ შემომიტევს.

– დავუშვით შემოგვიტია?

– ვერ შემომიტევს.

– დავუშვით და შემოგვიტია.

– კაცო, შენ ჩემ მხარეზე ხარ თუ პიტლერის? – ვეკითხები ბეგლარას.

– შენ მხარეზე ვარ, შე მამაძაღლო, მაგრამ პიტლერი ჩემისთანა მათხოვარია? – მიჯავრდება ბეგლარა.

– უარესი.

– სოსოა. ჭკუით ილაპარაკე, თუ არა, ჩაგამხობ ამ კოდში თავით! – მემუქრება ბეგლარა.

– ა, ბატონო... – ნაცარზე საზღვარს ჯოხით ეხაზავ, – შენ ხარ გერმანია, მე ვარ საბჭოთა კავშირი. შენ დგახარ აგერ, მე ვდგავარ აგერ. ზამთარია ახლა, ზამთარი ჩემია, მე მიხვეული ვარ ამ ზამთარს, არ მცია, შენზე თბილად მაცვია, შენზე გამაძლარი ვარ და ჩემს სახლში ვარ.

– კარგი, ბატონო...

– შენ გცია, შიშველი ხარ, სხვის სახლში ხარ, მასპინძელი ერთი ცხვირში გირტყამს, მეორე ზურგში.

– ზურგში რომელი?

– პარტიზანი!

– აგაშენა ღმერთმა.

– ჰოდა, რას შევბი?

– წავიდე უნდა, სხვა რა გზა მაქვს? – ამბობს ბეგლარა და ხელებს შლის.

გარეთ ბეგლარას ძაღლია დაახველა.

– დახრჩობა შენი! – თქვა ბეგლარამ, ადგა და წისქვილის კარი გააღო. წისქვილში აკვირინე ბებია, მატრონა და ფედოსი შემოვიდნენ. ისინი მოგვესალმნენ, საფუძველი კოდზე შემოაწყვეს და ცეცხლთან დასხდნენ. ბეგლარამ მეორე თვალი წისქვილი აამუშავა, ზედ აკვირინეს საფუძველი

დააყარა და ისევ გვერდით მომიჯდა. აკვირინე ბებიამ, ფედოსიმ და მატრონამ გზაში დაწყებული ამბავი გააგრძელეს.

– მიხედეთ, ქალებო, თქვენს საფქვავს, მე არ მცალია! – უთხრა ბეგლარამ ქალებს და ჩემსკენ მოიწონა. ქალებმა თავი დაუქნიეს თანხმობის ნიშნად. ბეგლარამ ჯოხი გამომართვა და ახლა თვითონ გაავლო ხაზი. ახალი საზღვრიდან ძველი საზღვრისაკენ.

– კარგი, ჩემო სოსოია, დავიხიე უკან და მივედი ძველ საზღვართან, რას შეგები მერე? – მკითხა უცებ ბეგლარამ.

– მერე... – ვთქვი და გაეჩერდი, აღარ ვიცოდი, რას ვიზამდი მერე, მაგრამ ბეგლარა არ მომეშვა.

– მე რომ ჰიტლერი ვარ, მოვედი ძველ საზღვართან და რას მიშეგები მერე?

– გაგიხმეთ ენა, თქვე გლახებო! – თქვა აკვირინე ბებიამ.

– გვაცალე, ქალო! – გაუჯავრდა მას ბეგლარა.

– რას გიზამ, ჩემო ბეგლარა, და მოგაწვები იქით, – გადავწყვიტე, როგორც იქნა.

– კაი და, გითხარი მე, ჰიტლერმა, ა, ძმაო, შენი მიწა შენ და ჩემი მე, გვეყო ახლა სისხლისღერა, შენ შენთვის, მე ჩემთვის.

– მაინც მიგაწვები, ბეგლარა! – გაეჯიუტდი.

– სანამდის, შე უპატრონო? – შეეშინდა ჰიტლერს.

– ბოლომდის, ჩემო ბეგლარა, ბერლინამდის!

– მერე?

– მერე დაგიჭერ შენც, შენს გენერლებსაც, შენს მთავრობასაც და რაც სიმწარე მანახე, სულ ძმრად ამოგადენ ცხვირში.

– დაგანებებს მერე ჩემს თავს ინგლისი და ამერიკა?

– არ დამანებებს და იმათაც ვადენ ძმარს ცხვირში.

– ნამეტანს ნუ იქაჩები, ბიჭო! – გამაფრთხილა ბეგლარამ.

– მაგი მე ვიცი, – ვთქვი და წამოვდექი.

– როდის ამთავრებ, ნენა, ომს? – მკითხა მატრონამ და გამიცინა.

– ორ წელიწადში!

– ცოტას ვერ დაახქარებ, შვილო? – შემეხვეწა ფედოსი.

– არ გამოდის, ქალებო, ძალიან ვეცადეთ, ეგერ, აა, გადავთხარეთ მთელი ნაცარი, მაგრამ უფრო ადრე არ ხერხდება, – ამოიოხრა ბეგლარამ.

– ვაი, თქვენს პატრონს უბედურს! – თქვა აკვირინე ბებიამ, – კარგი, აგი ნერგია და მწვანეა ჯერ, მაგრამ შენ რამ გამოგათაყვანა ამხელა კაცი, ჰიტლერი ვარო, რომ დაგიფრენია პირი.

– ღლაპი უძახე, ჩემო აკვირინე, და ისე მომიხაზა მთელი ფრონტი, ჰიტლერს რომ ჭკუა ჰქონდეს, ახლა უნდა უყრიდეს ბაწარში თავს, – თქვა ბეგლარამ და ფქვილის ამოხვეტა დაიწყო ყუთიდან. დადგა ჩემი საფქვავის ჯერიც, ტომარას თავი მოუხსენი და კოდთან ახლოს მივანოხრე, მერე დაუეცადე, სანამ უკანასკნელი პეშვი სიმინდი ჩახრიალდებოდა დოლაბში, საფქვავს ხელი ვკარი და კოდში გადავამხე; სიმინდი ბევრი იყო და კოდი შუამდის აივსო, დოლაბი წყლის სიმცირის გამო ძლივს დანჭალედა, ალბათ, დილამდე არ ჩამოთავდება, გავიფიქრე, ცეცხლის პირას გადავბულ ფიცარზე წამოვწექი, სასთუმლად ვიდაცის საფქვავი დავიდე და დასაძინებლად მოვემზადე.

– ბეგლარა, მე დავიძინებ ახლა. უყურე, აკვირინე ბებია, მინდი ბევრი არ აიღოს, თორემ მაგას კაცი ვერ ენდობა...

– ასე მყრალი ენა რომ გაქვს, ორ წილს ამოვიღებ ახლა, – მითხრა ბეგლარამ და ოყას მოკიდა ხელი.

– გეხუმრე, ბეგლარა, კი ვიცი მე, სულ რომ არ აიღებ მინდს, – გაუუცინე ბეგლარს.

– ვინ გითხრა, არ ავიღებო? – მკითხა ბეგლარამ.

– ომი მოვიგეთ, შე კაცო, ერთად და ახლა მინდს მიღებ საფქვავზე?

– პოლიტიკა პოლიტიკაა, ჩემო სოსო, სიმინდი სიმინდია, აგი სახელმწიფოს არჩევია, სახელმწიფოს ლუკმაა და ბოროტებას ნუ ჩამადენიებ, შენ საფქვავზე რომ არ ავიღო, ამათაც უნდა ვაპატიო მაშინ, – თქვა ბეგლარამ და ქალებს გახედა, – მართალი ვარ, ქალებო? – ქალებმა თავი დაუქნიეს.

ბეგლარას აღარაფერი ეუპასუხე. იგი სარეკელას ზომაზე აყენებდა, მერე მეორე დოლაბთან მივიდა, ქალები ისევ რაღაცაზე საუბრობდნენ, ოხრავდნენ, იღიმებოდნენ, თავსაფრებს პირზე იფარებდნენ, ჩურჩულებდნენ და სველ წინდებს იშრობდნენ გაუხდელად. წისკილი ცახცახებდა, დოლაბები გუგუნებდნენ, ქვევით წყალი შხუილით ესხმოდა ფრთებს, ორი სარეკელა სხვადასხვა

ხმაზე რაკუნობდა და სიმინდი წყვეტილად, ხან კენტად, ხან წვეილ-წვეილად ცვიოდა დოლაბის გაუმაძღარ ხახაში. კვამლის, ფქვილისა და გახურებული ლოდის გემრიელი, დამათრობელი სუნი ტრიალებდა.

გუგუნებდა, მღეროდა წისქვილი, უთვალავი სხვადასხვა და მაინც ერთნაირი ხმით. კოდის თავზე, რიგის მიხედვით, ჩამწკრივებული საფქვავეები წისქვილის გაუთავებელი სიმღერის ხმაზე ყვებოდნენ ჩემი სოფლის ამბებს, მეზობლების ამბებს, მოსავლის ამბებს, ომის ამბებს, – ყველაფერს, ყველაფერს. აი, ის დიდი ტომარა სავსეა სიმინდით, მაგას ქალი ვერ მოიტანდა, ვერც ბავშვი. ეს ვიდაცა ღონიერი კაცის მოტანილია, ნეტა ვისი უნდა იყოს? ალბათ, მაკარიასია, იმის მეტი ამ ტომარას ვინ ზიდავდა. სიმინდიც აქვს მაკარიას ბევრი, არც წაღება ეჩქარება, იმიტომაა, რომ ღამეს არ უთევს. რა აჩქარებს, ხვალ მოვა და წაიღებს. აი, ის პატარა პარკი, ლურჯი პარკი, თეთრწინწკლებიანი, სამი ოყა სიმინდი იქნება შიგ, მეტი არა... ეს ბავშვის მოტანილია, მაგას ვაჟკაცი ხელში არ დაიჭერს. დგას პარკი უზარმაზარი ტომრების გვერდით, თოჯინასავით თეთრწინწკლებიან ლურჯ პერანგში გამოწყობილი, ვისი უნდა იყოს ნეტავი, იქნება, ეს საფქვავეი ლადიკოს პატარა ბიჭმა დათუნამ მოიტანა, ასეთი პერანგი მინახავს მის ტანზე მაისში. იქნებ, ეს პარკი ის პერანგიც იყოს. არც იმ პარკს არ უთევენ ღამეს, ორი, სამი გამოცხობა იქნება. რა მნიშვნელობა აქვს, დღეს შეჭამ თუ დილას, მაინც ხვალ ჭამა ჯობს, იმიტომ რომ ხვალინდელი დღე ახლოა ზეგინდელთან. დღეს კი ხვალინდელი დღის არ გეშინია, რადგან წისქვილში კოდის თავზე თეთრწინწკლებიან ლურჯ პარკში ორი თუ სამი ოყა სიმინდი გეგულება. აი ის ტომარა, მერე ისევ პარკები, დიდი თუ პატარა, მთელი და დაკერებული, სავსე და ნაკლები, – ყველა, ყველა ყველა ამ ამბავს და მე გეტყვით, თუ გინდათ, რომელი რომლისაა, ვინ მოვა და ვინ წაიღებს ხვალ დილით ამ საფქვავეებს და კიდევ როდის შეეძლება ამ პარკების მოტანა ბეგლარას წისქვილში.

თვალეები მეღულება, უკვე ბურანში ვარ. საოცარია წისქვილი! ხმაურობს, გუგუნებს, გრიალებს უამრავი სხვადასხვა, მაგრამ მაინც ერთნაირი ხმით, იგი რაღაცას მღერის თავისას და განუმეორებელს. მარტო წისქვილებს შეუძლიათ ასე სიმღერა, მატარებლებიც მღერიან, მაგრამ ასე ვერა. ისინი მაინც ხმაურობენ, წისქვილი კი გუგუნებს და მაინც ისეთი სამარისებური სიჩუმეა წისქვილში, რომ ბუზის გაფრენას გაიგებ, ერთი გაფანუნება, ერთი განძრევა, ერთი ამოსუნთქვა, რომელიც წისქვილს არ ეკუთვნის და იმ წუთში გეღვიძება. ადამიანის ფეხის ხმა, ძაღლის ყევა, ტურების კივილი, ყველაფერი გაწუხებს და გესმის გარედან. მაგრამ ბეგლარამ ქვეყანა რომ დაანგრიოს, წისქვილში არ გესმის, არ გაწუხებს. იმიტომ რომ ბეგლარა წისქვილის ნაწილია, წისქვილთან ერთად მღერის, და წისქვილი ვერ იმღერებს უბეგლაროდ. მე ვუცქერ ბეგლარას მიღულული თვალებით, ბეგლარა იღებს სამინდევ ჭურჭელს, ყოფს ჩემს კოდში, ავსებს და იქვე დგამს, ჯერ ქალებისკენ იცქირება ქურდულად, ქალები ყურადღებას არ აქცევენ, ახლა ჩემკენ იყურება, დაუინებით მიყურებს, რწმუნდება, რომ მძინავს, და უკან ყრის კოდში სიმინდს.

მაგრამ მე არ მძინავს, თუნდაც მეძინოს, ვიცი, რომ ბეგლარა მაინც არ აიღებს მინდს ჩემი სიმინდიდან, არც ამ ქალების სიმინდიდან აიღებს მინდს და არც იმ პატარა თეთრწინწკლებიანი ლურჯი პარკიდან, რომელიც თოჯინასავით უდგას გვერდით მაკარიას ვეებერთელა ტომარას. ამიტომაა მისი სამინდევ სკივრი ყოველთვის ცარიელი და ამიტომ უყვარს მთელ სოფელს ბეგლარა.

მეც მიყვარს ჩემი ბეგლარა და ვიძინებ ტკბილი ძილით.

ძილში ჩამესმის ძაღლის გაბმული ყევა და ღრენა. თვალს ვახეულ, კარს ვიდაც ანჯღრევს მთელი ძალით, ბეგლარა ადგა, ბუზდუნით მივიდა კართან და ურდული გადაწია. კარები ფართოდ გაიღო და წისქვილში უზარმაზარი, დათოვლილი კაცი შემოგორდა. ბეგლარამ უკან-უკან დაიხია და ცეცხლში კინაღამ ჩავარდა, ქალები ფეხზე წამოცვივდნენ. წისქვილში დათიკო ბრიგადირი იდგა და იღიმებოდა.

– გამარჯობა თქვენი, რას წამოცვივდით ფეხზე, – თქვა მან და საფქვავეი ცეცხლთან დააგლო. ხმა არ ამოგვიღია. იმ დღიდან დათიკო არ მინახავს და არც თვითონ გამოჩენილა არსად, და ახლა, როდესაც დაეინახე, დავმუნჯდი, პირი გამიშრა, ენა სასას მიეწება, მუხლები ამიკანკალდა და რომ არ წავქცეულიყავი, ისევ დავჯექი.

დათიკო ცეცხლთან მივიდა, თოფი კუთხეში მიაყუდა, თოვლი ჩამოიფერთხა და ჩემს გვერდით დაჯდა. მე გავიწიე.

– ნუ გეშინია, ჭირიანო, არაფერი მჭირს. – მითხრა დათიკომ. არ ვუპასუხე. ქალები და ბეგლარა ისევ ფეხზე იდგნენ და თვალს არ აშორებდნენ დათიკოს.

– რას მიყურებთ, კაცი არ გინახავთ? – იკითხა დათიკომ და უზარმაზარი ტორები ცეცხლს მიუშვირა.

- კაცი რაღა არ გვინახავს, - თქვა ჩუმად ბეგლარამ და სკივრზე დაჯდა. ქალები ერთ კუთხეში მიიკუნჭენ და ჩაცუცქდნენ.
- დიდი თოვლი მოვიდა წელს, გაისად კარგი მოსავალი იქნება... - დაარღვია დათიკომ უხერხული დუმილი და თუთუნის გახვევა დაიწყო.
- შენი სიმინდი მაინც შეიდ-შეიდ ტაროს გამოიბამს, - უთხრა აკვირინე ბებია.
- დამცინი, აკვირინე? - ჰკითხა დათიკომ.
- ჩემი დასაცინი რა გჭირს, ორი ფუთი სიმინდი მოიტანე წისქვილში და მე ეს ერთი ჭაჭვი სიმინდი გაისად წიფობისთვემდე უნდა ვიმყოფინო, - თქვა აკვირინე ბებია.
- შენი ზიარი ყანა არ მქონია მე, ყანადვიით არ დაგხვედრივარ გზაში და სიმინდი არ წამირთმევიდა შენთვის, აკვირინე.
- კაცი ქე მოკალი, სისხლი გადაირე სინდისზე, აწი, ალბათ, დახვედები ხალხს და მაგასაც იკადრებ, - უთხრა აკვირინე ბებია.
- კაცი რომ იყო, აკვირინე, მაგ სიტყვებს ენასთან ერთად გადაგაყლაპინებდი, - დათიკომ ისეთი ნაფაზი დაარტყა, სიგარა ბოლომდე ჩაიყვანა.
- კაცი რომ ვიყო, ფეხქვეშ დაგიდებდი და იმდენს გირტყამდი, გობით სარაქავ სისხლს შეგიყენებდი, შე უგვანო და ხვადაგო შენ, - თქვა აკვირინე ბებია და ცეცხლში ჩააფურთხა.
- დათიკო გაფითრდა, მაგრამ არაფერი უპასუხა აკვირინე ბებიას და ბეგლარას მიუბრუნდა:
- ბეგლარა, ძალიან მეჩქარება და ეს რომ ჩამოთავდებო, ჩემი სიმინდი დააყარე, - მიუთითა იმ დოლაბზე, რომელზედაც ჩემი სიმინდი ეყარა.
- მაგის მერე მაკარიას საფქვაავია რიგში.
- მაკარია მოიცდის.
- მოვაკითხავო, თქვა.
- მოიცდის მაკარია, მე მეჩქარება, - უთხრა დათიკომ. ბეგლარა გაჩუმდა, დათიკო ადგა და კოდზე თავისი საფქვაავი შემოდო.
- შენი გამომცხვარი კვერი მენატრება, ბეგლარა! - გაუღიმა დათიკომ.
- ფეხის დათბილვა არ გინდა? - ჰკითხა ბეგლარამ. დათიკო გაშრა.
- ბეგლარა, ნუ მიჩინინებთ მუგუზაღს, თორემ ცოდვა ჩადენილი მაქვს უკვე! - თქვა მან და თოფისკენ გაიხედა. ბეგლარამაც გახედა თავის ფილთას და ახლოს მიუჩინდა. დათიკო ადგა, მივიდა კედელთან. ბეგლარას ფილთა ჩამოიღო, ხელში შეათამაშა, მერე ლულაში წააგლო ხელი და, რაც ძალი და ღონე ჰქონდა, კონდახით მიწაზე დაარტყა. მერე კარი გაადო, ლულა თოვლში ისროლა, კონდახი კი ცეცხლში შეაგდო. ბეგლარა ადგილიდან არ დაძრულა, მხოლოდ ნერწყვი გადაყლაპა. დათიკომ თავისი თოფი აიღო და ადგილზე დაჯდა.
- ხედავ? - ჰკითხა მან ბეგლარას და ფილთას კონდახზე მიუთითა.
- შენ დაგინახა სიკვდილმა და შენ დაგეყარა მიწა გულზე, შენ არ გაიხარე ამ ქვეყანაზე, როგორც ჩემმა ბიჭმა არ გაიხარა და წვეს ახლა გულზე ხელდაკრეფილი, შენ გიტირა და ჩაიცვა შენზე შავი შენმა პატრონმა, როგორც მე მაცვია. - თქვა მატრონამ და ტუჩები აუკანკალდა.
- მაგას ვინ იტირებს და ვინ ჩაიცვამს მაგაზე შავს, ქალო? - თქვა ფედოსიმ.
- ფედოსი, მომერიდე პატარა, თორემ ნადირი ვარ ახლა მე, - წამოდგა დათიკო ფეხზე.
- შენ არ გეღირსა, დათიკო, სიკვდილი, შენ არ მიგიღო არც ერთმა მიწამ, შენი დამტირებელი თვალი დაიფსოს, დაიწვას ის ტანი, რომელიც შენზე შავს ატარებს. ამის უარესს რას მიზამ, რაც მჭირს? - უთხრა ფედოსიმ.
- შენი ბიჭი მე არ მომიკლავს, არც შენი, ჭკუა რომ ჰქონოდათ, იქნებოდნენ ახლა ჩემსავით... - დათიკოს ენა დაება.
- მკვდარი რომაა, საფლავი რომ არ მაქვს მისი და მის ნაქონ პერანგს რომ გტირი, ის პერანგი მირჩევნია შენისთანა ცოცხალს, შე მათხოვარო, როგორ გაბედე ჩვენი ბიჭების ხსენება, შე ბინძურო... - მატრონას კიდევ უნდოდა რაღაცის თქმა, მაგრამ ვეღარ შეძლო, ხელები სახეზე აიფარა და ატირდა... ჩემი სიმინდი ჩამოვიდა. დათიკო კოდთან მივიდა და ხელების კანკალით საფქვაავს თავის მოხსნა დაუწყო.
- მაკარიეს რიგია ახლა, - თქვა ბეგლარამ ჩუმად.
- დათიკომ არაფერი არ უპასუხა.
- მაკარიეს რიგია ახლა! - გაუმეორა ბეგლარამ და საფქვაავთან მივიდა.
- მოიცდის მაკარიე, - თქვა დათიკომ.
- არ მოიცდის.

– მოიცდის.

– არ მოიცდის.

– მოიცდის!.. – თქვა დათიკომ ხრიალით, ხელი კრა ბეგლარას და საფეხავი კოდში გადაუშვა. ბეგლარა სკივრს დაეჯახა; გასწორდა წელში, უყურა, უყურა დათიკოს, მერე მოვიდა და ცეცხლთან დაჯდა. მე ავდექი და ჩამოფეხილის ჩაყრა დავიწყე ტომარაში. ცალი თვალთ ბეგლარას ვუცქეროდი; ბეგლარა ცეცხლს ჩაშტერებოდა, ერთხანს ასე იყო, მერე ადგა და გარეთ გავიდა, დათიკო უკან გაყვა თოფით, ერთი წუთის შემდეგ შემობრუნდა, ცეცხლთან დაჯდა და თოფი მუხლებზე დაიდო.

– კართანაა აყუდებული, დამენდურა. – თქვა დათიკომ და გაიღიმა. ცოტა ხანს იჯდა, უცებ წამოხტა და ისევ გავარდა, მერე ისევ შემობრუნდა.

– უთხარი, ბიჭო, შემოვიდეს, არაფერს არ ვუხამ, ნუა იმ თოვლში აყუდებული, – მითხრა დათიკომ. ხმა არ გავეცი.

– რას დამუნჯებულხარ, შე ტილიანო, ისღა მაკლია, ცხვირმოუხოცელმა ღლაპმა ხმა არ გამცეს, – მაინც არ გავეცი ხმა და ჩემ საქმეს განვაგრძობდი. ასე დუმილში გაიარა წუთმა, ორმა, სამმა, ათმა და უცებ წისქვილისქვეშ წყლის შხუილი შეწყდა. დოლაბებმა საცოდავად დაიღწაღწეს, სარეკელები დამუნჯდნენ და წისქვილში სამარისებური სიჩუმე ჩამოვარდა. დათიკო ჯერ გაშტერდა, მერე ჩვენ დაგვიწყო ყურება. ჩვენც გაშტერებულები ვუცქერდით დათიკოს, იგი იდგა დოლაბთან და არ იცოდა, რა ექნა.

ცოტა ხნის შემდეგ კარში კისრამდე სველი, გაღურჯებული და აკანკალებული ბეგლარა შემოვიდა. ხელში რკინის ბერკეტი ეჭირა და კბილებს კბილებზე აცემინებდა.

– რა ქენი, შე უბედურო? – ჰკითხა დათიკომ.

– წადი შენი გზით, დათიკო, სანამ მე ვარ აქ და პირში სული მიდგას, არ გეღირსება ჩემ წისქვილში დაფეხილი ჭადის ჭამა, აგერ ვარ ახლა და მომკალი, თუ გინდა, არხის სათავანი დავშაღე! – თქვა ბეგლარამ ყბების ცახცახით.

დათიკომ დიდხანს უყურა ბეგლარას, მერე ცარიელი ტომარა აიღო, ხელში დაატრიალა, იატაკზე დააგდო, მიატოვა კოდში ჩაყრილი სიმინდი, შეტრიალდა და კარებისკენ წავიდა. კარებთან რომ მივიდა, შედგა, თავი ჩაქინდრა და უკანმოუხედავად წავიდა.

მე ვხედავდი ღიად დარჩენილ კარში, როგორ შევიდა უკვალავ თოვლში, როგორ გადაჭრა მოკლეზე, როგორ გადავიდა კონცხოულას გორზე და როგორ გაქრა მისი შავი ლაქა თოვლის თეთრ ქათქათა ზეწარზე.

– მაპატიეთ, ქალებო, თქვენი სიმინდი ქე დამრჩა დაუფეხავი! – ბეგლარამ უხერხულად გაიღიმა.

– შენი გამომცხვარი კვერი მომენატრა, ბეგლარა, – ვუთხარი და გაყინულ ცხვირ-პირში ვაკოცე.

– მაცადე, შე მამამადლო, ძვლების გათბობა! – მითხრა მან, ნაკოცნი იდაყვით მოიხოცა და ცეცხლთან დაჯდა.

ცუცა

გამარჯობა შენი, ჩემო ბეჟანა, დამავიწყდი, გგონია? არა, ბეჟანა, ვეღარ ვიცლი წინანდებურად, ქვეყნის სამუშაო მაქვს, ქვეყნის, სკოლიდანაც დავეყვართ სამუშაოდ. კოლექტივისაც ვეხმარები და შინაც ბევრი სამუშაოა. მერე წიგნი უნდა წავიკითხო, გაკვეთილები მოვამზადო, ხუთზე თუ არა, სამზე მაინც. კლასიდან კლასში ხომ უნდა გადაეთრიოს კაცი? ხომ უნდა დავამთავრო, როცა იქნება? აბა, სულ ასე ფეხშიშველი და შარვალგამობდღვნილი ხომ არ ვივლი? კი იცი შენ, ჩემს მეტი ოჯახში კაცი არ არის, წავიდა ჩემი და შენი რუსი, ბეჟანა, წავიდა ფრონტზე. ადგა ერთ მშვენიერ დილას და წავიდა, ლუკაიას რომ კუკურაზე გლოვის განცხადება ჩამოახსნევია, არ მომიყოლია შენთვის? ჩამოახევია, ბეჟანა, მერე მოყვა და, ლუკაიას შემყურემ, ყველამ ჩამოსხნა განცხადებები, ვერ ნახავ ახლა ჩვენს სოფელში სამგლოვიარო განცხადებას, გზისკენ უჭირავს ყველას თვალი და ელოდებიან დაკარგულებს. აბა!.. ახლა თვითონ დაიკარგა ბეჟანა, ჩვენი რუსი, არც წერილი და არც არაფერი. რომ გავაცილებთ, მამიდას არაფერი უთქვამს, იცინოდა. მერე ღამე გამეღვიძა, ბეჟანა, და ტიროდა მამიდაჩემი.

შენ როგორ ფიქრობ, ჩემო ბეჟანა, უყვარდა ხომ? მე მგონია, უყვარდა... გაზაფხულია ახლა, ბეჟანა, გამარტება, აგერ სადაცაა გასკდება შენი ასკილის კვირტი, სკამს ვაკეთებ ახლა, აგერ შენს ფეხებთან, ფიცარი მაქვს ამოტანილი. დავჯდები მერე და ქვეყნის ამბებს მოგიყვები.

ომის საქმე ასეა, ჩემო ბეჟანა. გავაჩერეთ გერმანელები და იქითაც კი მივდენით, მაგრამ ძნელია მაინც ჯერ, ჯარიდან დაბრუნებული ხალხი ამბობს, რომ დიდი იერიშისათვის ვემზადებითო. ახლა მეტი ხალხი იღუპება, ბეჟანა, იმიტომ, რომ იერიშზე გადასვლის დროს სამჯერ მეტი უნდა იყო მტერზე. მაგი გასაგებიცაა. ზის სანგარში და გიმიზნებს, შენ უნდა ამოძვრე სანგრიდან და გაიქცე მისკენ, გაიქცევი და გესვრის. თუ დასძარი ერთხელ ადგილიდან, მერე უკვე ადვილია. იგი გარბის და შენ ესვრი, ხოდა, მე მგონი, მალე დავძრავთ ადგილიდან...

– გამარჯობა შენი, სოსო, – მომესალმა ვიღაც. მე ავიხედე, ჩემს წინ მეზობლის ქალიშვილი ცუცა იდგა. იგი სხვა სოფელში იყო გათხოვილი, გუშინდელ დღესავით მახსოვს მისი გათხოვება, ცა დახიეს მთვრალმა მაყრებმა დამბახების სროლით. ექვსი ღობე დააწვინეს და გადათელეს ცხენებით, ჩუმად ტიროდა ცუცას დედა, თვალებს იმშრალებდა თავშლის ყურით – ვაიმე, შვილო, ვისთვის გზრდილი თურმეო. მერე სიძეს ესვეწებოდა: – თვალის ჩინივით მოუარე, არ დამინაგრო გოგოო. მერე ისევ თეთრ ცხენზე თამარ დედოფალივით ამხედრებულ ქალიშვილს ესვეწებოდა, მალე მომაკითხე, შვილო, თორემ გადავირევი ჯავრითო.

სამუდამოდ დაუბრუნდა ახლა ცუცა დედამისს... ერთი თვის თავზე ომი დაიწყო, კიდევ ერთი თვის თავზე ქმრის დაღუპვის ცნობა მოუვიდა და სამუდამოდ დაბრუნდა ცუცა დედისეულში.

ახლა იგი ჩემს წინ იდგა, მკერდსავსე, ლამაზი, ღონიერი, ფართო თეძოზე მკლავგაყრილი კალათი ესვენა და მიღიმოდა თავისი თეთრი, ქათქათა კბილებით.

– გაგიმარჯოს, ცუცა! – ვუპასუხე. უკანასკნელი ლურსმანი ჩავატყე ფიცარში, წალდი მიწაზე დავაგდე და სკამზე ჩამოვჯექი.

– ერთი საათია აგერ გიყურებ შორიდან და ვიღაცას ელაპარაკებოდი, – თქვა მან და ჩემს გვერდით დაჯდა.

– არავის, ჩემს თავს ველაპარაკებოდი, – ვთქვი და გავიხიხე. ცუცამ ისევ გამიღიმა.

– რას ელაპარაკებოდი, ბიჭო, შენს თავს?

– რაღაცა ვკითხე, ცუცა.

– მერე რაო, რა გითხრა, – გაიცინა ცუცამ.

– არ ვიცო, ასე მითხრა.

– მე მკითხე, სოსოია, მე ყველაფერი ვიცი, – მითხრა ცუცამ და თავზე ხელი გადამისვა.

არაფერი ვუპასუხე. ცუცამ ხელი თავიდან ლოყაზე ჩამოაცურა, მერე ხელის ზურგით აღმა აყვა ლოყას.

– დავაუკაცებულხარ, სოსოია, წვერი ამოგსვლია.

– წვერი კი არა, ღინღია, – ვუთხარი და ლოყაზე ცეცხლი წამეკიდა.

– უღვაშიც ამოგსვლია, სოსოია, ბიჭო, – მითხრა ცუცამ ჩუმად და ახლა საჩვენებელი თითი წამისვა ზედა ტუჩზე.

– ღინღია მაგიც, – ვთქვი, წამოვდექი და უცებ განზე გავდექი, შემეშინდა, ცუცას ჩემი გულისცემა არ გაეგო. ცუცა მიყურებდა საცერივით დიდრონი წყლიანი თვალებით, მიღიმოდა და დავინახე, როგორ უფეთქავდა მარცხენა ძუძუს ზევით ყელთან ოღნავ ამობურცული ძარღვი.

– სად მიდიხარ, სოსოია? – მითხრა და ისიც წამოდგა.

– წავალ აწი სახლში, ცუცა, საცაა მზე ჩავა, – ვთქვი და წალდის ასაღებად დავიღუნე. თავი რომ ავწიე, ცუცა ისევ იდგა და თვალს არ მაცილებდა.

– შენ სად მიდიხარ, ცუცა?

– შქერის ფოთოლზე მივიღივარ, სოსოია, ხომ არ წამომყვები? წალდი გაქვს შენ... – ცუცა განუძა. არაფერი მითქვამს, ვფიქრობდი, წავყოლოდი თუ არა, – ბინდმა რომ მომისწროს, შევშინდები... – განაგრძო უცებ.

– კარგი, წამოვალ, ოღონდ მალე, სანამ მზე ჩასულა! – ვთქვი და ცუცას კალათი გამოვართვი.

ბილიკით ჩავირბინეთ სასაფლაოს ფერდი და შქერის გაუვალი ბუჩქნარით მოფენილ გაღმა გორს შევუდექით.

შქერის ერთ დიდ ბუჩქს მივადექი, პირწმინდად გავსხიპე და ცუცას ფეხებთან დავუყარე. ცუცა დაჯდა, კალათი გვერდით მოიდგა. მეც გვერდით მივუჯექი. მზე იღო გაღმა სოფლის გორაზე უზარმაზარი, ლამაზი, წითელი. იგი საოცრად გავდა კეცზე კარგად გამომცხვარ ოხშივარავარდნილ ჭადს და გული დამწყდა, რომ ეს ვეებერთელა ჭადი გაღმა გორაზე იღო, რომ უქვევლად უნდა ჩასულიყო და სადღაც სხვაგან ამოსულიყო. ახლა ამ გაზაფხულზე ყველაფერი მრგვალ ჭადს გავდა რატომღაც, წისქვილის დოლაბიც, სალესი ქვაც, მზეც და მთვარეც, ოღონდ მთვარე უფრო კვერს გავდა, ნაცრიანს, ხან მთელსა და ხან გატეხილს, ხანაც მხოლოდ ყუა რჩებოდა მისი

დანაკვერჩხლებულ ცაზე და, ალბათ, ამიტომ უღრენდნენ და შექმუოდნენ დილაძე ჩვენი სოფლის მშვიერი ძაღლები. მზე გადადიოდა გაღმა გორაზე და ახლა იგიც გატეხილს გავდა, გარშემო მთებზე გაწოლილი დავარვარებული ღრუბლები კი უხარმაზარ დაფერფლილ ჯირკებს გავდნენ, დედამიწის შუაგულში დევების ხელით დანთებულს.

ცუცა წყნარად აცლიდა შქერს ფოთლებს და ლამაზად აწყობდა კალათაში. იგი სულ არ ჩქარობდა, ამიტომ ერთი ტოტი მეც ავიღე და დავუწყე ფოთლებს გაცლა.

– შენ გგონია, მე არ ვიცი, სოსოია, წელან ბეჟანას რომ ელაპარაკებოდი? – თქვა ცუცამ.

– კი, ცუცა, ბეჟანას ველაპარაკებოდი, – გამოვტყდი მე.

– ხშირად ელაპარაკები?

– ყოველთვის.

– ძალიან უყვარდი შენ ბეჟანას.

– მეც ძალიან მიყვარდა.

– შენ ყველას უყვარხარ.

– რა ვიცი.

– კი, ყველას უყვარხარ.

– შენც გიყვარვარ? – ვკითხე უცებ ცუცას. ცუცა გაწითლდა.

– ჩვენთან რატომ არ დადიხარ, სოსოია?... ყველასთან დადიხარ, ყველას ეხმარები...

– მოვალ თქვენთანაც...

– როდის მოხვალ, სოსოია?

– როდის მოვიდე?

– როცა გინდა...

– კარგი, აბა...

– ის გოგო რას დაგდევს კუდში, სოსოია?

– ხატია?

– ჰო, ხატია...

– კი არ დამდევს, დამყავს, მერე უხარია ჩემთან ყოფნა...

– შენ?

– მეც მიხარია...

– უყვარხარ ხატიას?

– ხატიას კი ვუყვარვარ, მგონი...

– როგორ უყვარხარ, სოსოია?

– რა ვიცი, როგორც ყველას, ისე, ალბათ.

– შენც გიყვარს, სოსოია?

– ძალიან!..

– არ გეშინია მერე?

– რისი, ცუცა?... – ცუცამ არაფერი მიპასუხა, დაკრეფილი ფოთლები ჩავაწყვე კალათში, ჩემი ხელი ცუცას ხელს მოხვდა და მე არ გამოვწიე ხელი. არც ცუცამ გასწია თავისი.

– შენ რა, არავის უყვარხარ, ცუცა? – ვკითხე მე.

– რა ვიცი, ბიჭო. არავინ მეუბნება, მიყვარხარო და... – გაიცინა ცუცამ.

– ვინმეს კი ეყვარები.

– მე არავის ვუყვარვარ, ბიჭო, არავის, გეყურება? – მითხრა ცუცამ და დაჟინებით მომაცქერდა.

უსერხულად შევიშმუშნე.

– შენ გიყვარვარ, სოსოია? – მკითხა უცებ ცუცამ და ჩემი ხელი კალთაზე დაიდო.

– მე?... მე რა ვიცი...

– არაფერი არ იცი შენ, სოსოია... შენ იცი, რა არის ქალი?... ერთი თვის გათხოვილი და ქმარდაკარგული ქალი იცი რა არის, სოსოია?... შენ იცი, რა არის მარტოდ დარჩენილი ჩემი ხნის ქალი, სოსოია?... – ცუცა მიიმედ სუნთქავდა, პირი გამიშრა და წამოდგომა დავაპირე, ცუცამ ხელი მომიკიდა.

– სოსო, ჩემო სოსო, შენ ჭკვიანი ბიჭი ხარ, შენ გამიგებ, შენ ხომ არ დამცინებ, სოსოია, შენ გეუბნები, ბიჭო? მე ცოდვა არ ვარ? მარტო ვარ, არავის ვუყვარვარ! – ცუცამ ხელი მომხვია და გულში ჩამიკრა. მე ახლაც არ ვიცი, რატომ მოვხვე ხელი ცუცას და რატომ ვაკოცე აღელვებულ მკერდზე, მერე ყელზე, მერე ტუჩებში. ცუცას თვალები დაეხუჭა და ოდნავ გაღებულ გუბებიდან ცრემლი მოჟონავდა.

– სოსოია... ჩემო სოსოია, შენ კარგი ბიჭი ხარ... შენ ყველაფერს მიხვდები, არ დამცინებ... არადა, დამარტყი მაგი წაღდი და დამკალი, სოსოია... – ჩურჩულებდა ჩემს ყურთან და ვგრძნობდი, როგორ უთრთოდა ტუჩები, სხეული.

ცუცა დაესვენა ბალახზე.

– სოსოია, ჩემო სოსოია, თქვი, რომ გიყვარვარ და მომკალი მერე, რაც გინდა, ის მიქენი, მომკალი, დამახრჩე, ოღონდ თქვი, რომ გიყვარვარ... – ჩურჩულებდა იგი.

დავიხარე ცუცასკენ, ხელი მოვხვიე წელზე, ტუჩებზე შევეხე ტუჩებით და უცებ შემეშინდა, ისე როგორც შემეშინდა ომის დაწყების პირველ დღეს დამუნჯებული ხალხის დანახვა, სოფელში პირველი სიკვდილის ცნობის მოსვლა, ბუჯანას სიკვდილის, და როგორც საკუთარი სიკვდილის, ისე შემეშინდა, უკან, უკან დავიწიე, ცუცა ისევ იწვა და ტიროდა... ისევ უკან დავიწიე, ბუჩქებს წამოვედე, გულაღმა გადავეარდი, წამოვხტი და უკანმოუხედავად გამოვეარდი სოფლისკენ. მოვრბოდი უგზოდ, დღეებზე, ბარდებზე, ღობეებზე, ჩირგვებზე, ვენახებზე, საყანავებზე, შემწლილივით შევვარდი ბესარიონა შალიკაშვილის ეზოში. ავვარდი აივანზე და ჩამავალი მზის შემყურე ხატის ჩავუვარდი კალთაში.

– რა იყო, სოსოია ბიჭო? – მკითხა გაკვირვებულმა ხატამ და გაოფლილ სახეზე ხელი მომისვა. სული ვერ მოვითქვი.

– რა მოგივიდა, სოსოია, რამე უბედურება ხომ არ მოხდა? – მკითხა შემშინებულმა ხატამ, ხმა რომ ვერ გავეცი.

– ხატია, მიყვარხარ!.. – ძლივს ვთქვი და ავტირდი ხატის კალთაში.

– მაგისთვის მორბოდი, ბიჭო? მეც კი მიყვარხარ, შე სულელო, შენ ყველას უყვარხარ, გითხრა ვინმემ, არ მიყვარხარო, თუ რა გატირებს? – თქვა ხატამ და ისევ მომისვა ხელი სახეზე.

– სულელი ხარ შენ, აბდალი, შტერი, არაფერი არ გესმის.

– აღარ იტყვი, სოსოია, რა მოგივიდა? – ჰკითხა ხატამ.

– არაფერი, ხატია, სასაფლაოზე ვიყავი ბუჯანასთან და შემეშინდა, – ვუპასუხე.

– არ გრცხვენია მერე? – თქვა ხატამ და გაიცინა.

– მრცხვენია...

– არ უნდა წასულიყავი უჩემოდ, სოსოია, – მითხრა ხატამ.

– არ უნდა წავსულიყავი უშენოდ, ხატია! – ვთქვი მე და ავდექი.

ვწევარ საწოლში გულაღმა, თვალდია და ჩაბნელებულ ჭერს ვუცქერი. ახლა გაზაფხულია, ბუხარში ცეცხლს აღარ ვანთებთ და საყურებელი არაფერია, მხოლოდ ჭერია, ღამფა, ფიცრებით გაწყობილი ჭერი. სიბნელეს თვალს ვაჩვენებ, რაღაც დაბობლავს ჭერზე, ხან შეძვრება ბზარში და გაქრება, ხან ისევ გამოძვრება, ბუხია თუ ხოჭო, არ ძინავს მასაც, ვინ იცის, რატომ არ ძინავს.

დალოდავს, ალბათ, ვინმეს ეძებს ისეთს, ვისაც არ ძინავს, აი, ისევ შეძვრა ბზარში. ველოდები, ველოდები და აღარ გამოდის, ალბათ, იპოვა ისეთი, ვისაც არ ძინავს და უყვება თავის თავგადასავალს. ან ვერ იპოვა და, უბრალოდ, დაიძინა, ან არ დაიძინა, ისე დაწვა და ფიქრობს ჩემსავით თვალდია.

ოთახის მეორე კუთხეში ისმის მამიდას ზომიერი სუნთქვა.

– მამიდა, გძინავს? – ვეკითხები. მამიდა ხმას არ მცემს, ძინავს, ალბათ. მაინც ველაპარაკები.

– მამიდა, მესამე წელია ომია, ჩვენს სოფელში ახლა ამდენი ქალია, რამდენის ქმარია ჯარში წასული, ზოგი ახალგათხოვილი იყო, ქმარი რომ ომში წაუვიდა. რა ქნან იმ ქალებმა, მამიდა.

ელოდონ უნდა ხომ? მაგი კი ვიცი მე, მაგრამ ვისაც დაედუპა ომში ქმარი, იმან რა უნდა ქნას, მამიდა?

არ იცი, მამიდა?... მე ვიცი აბა, ცოდვაა, მამიდა, ქალები. ზოგი გათხოვდეს უნდა, ვისაც ნამდვილად დაედუპა ქმარი, ვისაც არა, უნდა ელოდოს. ცუცას ხომ იცნობ შენ? ახალგაზრდაა სულ, ღამაზი, ღონიერი, ქმარი დაედუპა, არავის უყვარს, რა ქნას ახლა იმან? თუმცა ვინ უნდა შეიყვაროს, ვის წაყვებს, ცოდვაა ცუცა, ძალიან ცოდვაა, ისე ცოდვაა, მეტირება...

შენ ამბობ, რომ ყველა ცოდვააო? მართალია, ყველა ცოდვაა, შენც ცოდვა ხარ, მე დიდი ვარ ახლა, შენ გგონია არ ვიცი, რატომ არ თხოვდები? ჩემი გულისთვის არ თხოვდები, გეშინია, სხვის სიყვარულში ჩემმა სიყვარულმა არ გადავიაროს, ქვეყანა ამას ამბობს, გადაყვა ძმისშვილის აღზრდასო, აღარ მინდა მე აწი იმდენი მოვლა, ჩემი გულისთვის რატომ არ უნდა გათხოვდე, ნუ გეშინია, ყოველთვის მეყვარები. გათხოვდი, თორემ ცოდვა ხარ, მამიდა, შვილი არ უნდა გყავდეს?.. გათხოვდი, ჩემო მამიდა... ცუცაც უნდა გათხოვდეს, შენც უნდა გათხოვდე, ყველა უნდა გათხოვდეს,

ვისაც შვილი არ ჰყავს და ქმარი არ ჰყავს, ცოდვაა ცუცა, ნათელა არაა ცოდვა? შენც ცოდვა ხარ, ჩემო მამიდა...

- დაიძინე, ბიჭო, რომ დავარდნილხარ ქადაგად, ვინ დაგაღვია, იმ ჩემი ცოდვით სავსემ, - მეუბნება მამიდა.
- არ გძინავს, მამიდა? - ვეკითხები შერცხვენილი და თავზე საბანს ვიფარებ.
- დაიძინე, ბიჭო, - იმეორებს მამიდა. მინდა, დავიძინო, მაგრამ რა ღამაძინებს.

ტრიუმფალური შეტევა

მართალია, სამხედროს მასწავლებელს სისხლს ვუშრობდით, მაგრამ ამ პატარა კაცმა თავი ისე შეგვაყვარა, სიხარულით ცას ვეწიეთ, როდესაც ჩვენი კლასის დამრიგებლად დანიშნეს. ახლა იგი როგორც საკუთარ შვილებს, ისე გვიჯავრდებოდა, გვიყვიროდა, ხანდახან ალიყურსაც გვაჭმევდა და ხმის ჩახლქამდე იბრძოდა პედსაბჭოზე, თუ რომელიმე ჩვენგანის სკოლიდან გარიცხვის საკითხი იდგა.

არ ყოფილა შემთხვევა, ლევან მასწავლებელს რომელიმე მოსწავლის მშობელი დაეპარებინოს სკოლაში შვილის ცუდი საქციელისათვის.

- აქ მე ვარ თქვენი მშობელი, ან დაგხოცავთ, ან კაცებად გამოგიყვანთ! - ყვიროდა და მაგიდაზე ისე მაგრად ურტყამდა მუშტს, მერე ერთი კვირა ვეღარ შლიდა, მისი გაკვეთილები მაინც ყველა გაკვეთილს გვერჩინა, იმიტომ, რომ ლევან მასწავლებელს სუფსის ჭალაში გავყავდით სამეცადინოდ. გაგვეოფდა ორ მოსისხლე ბანაკად - გერმანელებად და წითლებად, გოგოებს სანიტრებად ნიშნავდა, ორთავე ბანაკის შტაბის უფროსად თვითონ დგებოდა და იყო ქრისტეს ტირილი, ძმათა სისხლის ღვრა, სანგრებში ჩახტომა, ყურების ახლენა, კოპების დასმა, სუფსის ხან ერთი ნაპირის აღება „ვაშას“ ძახილით და „დაგვენბდის“ ღრიალით, ხან მეორესი. მე გერმანელების სარდალი ვიყავი ყოველთვის და თუ ვინმე ჩია, ჭირიანი და გლახაკი იყო, ყველა ჩემს ასეულში იყრიდა თავს, იმიტომ რომ ჩვენ, გერმანელებს არ უნდა გაგვემარჯვა; სამაგიეროდ, ყველა ვაჟკაცი და მოსული ბიჭი თავაწყვეტილი ნოდარა თავას ასეულში იყო, ისინი, როგორც წითლები, მუდამ იმარჯვებდნენ, ასე რომ მთელი ჩემი ბავშვობა, ვიდრე ნამდვილი ომი არ გათავდა, ხან ტყვე ვიყავი, ხან დაჭრილი, ხან მოენე, ხან ჯაშუში, ხან დივერსანტი და ხან მკვდარი.

დღეს ისევ დაიდვრება ძმათა სისხლი. პირველი ორი გაკვეთილი სამხედრო გვაქვს და ომი გარდუვალია. ომის შემდეგ, თუ ვინმე გადავრჩით ცოცხალი, კოლმეურნეობაში უნდა წავიდეთ და ქალებს ჩაის კრეფაში მივეხმაროთ.

მაისია ახლა. მტკაველზე აუყრია ყლორტები ბუჩქებს და ვერ ასწრებენ ქალები კრეფას; ჩვენ რომ არ მივეხმაროთ, გაოხრდება ეს ჩვენი მარჩენალი მცენარე, გადაყრუდება, გადამწიფდება და გათავდება...

ყოველ წელს გავყავართ მოსწავლეები ჩაის საკრეფად და ჩვენც ყოველ წელს სიხარულით გავრბივართ პლანტაციებში, ცალკე იმის სიხარულით, რომ ფრონტს ვესმარებით, ხოლო ცალკე იმის სიხარულით, რომ შრომადღებებს გვიწერენ, კიდევ აქვს ჩვენს სიხარულს ერთი პატარა მიზეზი: ჩაის კრეფა რაა. უღელში შევებმევით ხარებივით და მთელ სუფსის ჭალას გადავხნავთ, ოღონდ სწავლა ნუ იქნება.

ორ რიგად დაწყობილები მივაბიჯებთ სუფსის ჭალაში.

გოგოები არეულად მოდიან, ხატია მოჰყავთ, ხატია რაღაცას ყვება, გოგოები ხმამაღლა კარკაცებენ.

- ერთი, ორი, სამი; ერთი ორი, სამი... - გვითვლის ლევან მასწავლებელი და გვერდზე მოგვეყვება. ხანდახან წაიკუნტრუშებს, ფეხს აგვიწყოფს და ისევ გვითვლის:

- ერთი, ორი, სამი, მამაღაძე, აუწყვე ფეხი! ერთი, ორი, სამი, კალანდაძე, აწიე თავი! - ახლა წინ გადაგვირბენს ლევან მასწავლებელი, სახით ჩვენკენ დგება, უკუღმა მიაბიჯებს და გვამხნევებს.

- სამწყობრო ნაბიჯივით! - ჩვენ ფეხებს, რაც შეგვიძლია, მაღლა ვწევთ და გამეტებით ვურტყამთ მიწას.

- არწივები ხართ, ნამდვილი არწივები აბა, სიმღერა...

მტერს რომ გულში მოხვდება,
მებრძოლს გაუხარდება,

მაშინ აკაკანდება,
ვარალალო,
ჩვენი ტყვიამფრქვევები...

ვიწყებ მე...

მაშინ აკაკანდება,
ვარალალო,
ჩვენი ტყვიამფრქვევები...

იტაცებენ ჩემს ხმას ბიჭები და გუგუნებს სუფსის ჭალა, – მივდივართ ლევან მასწავლებლის არწივები ზოგი მამის, ზოგი ძმის, ზოგი ბიძის გამონაცვალ შარვლებისა და ხალათების ფართხუნით. მივაპარტყუნებთ ზოგი წუღას, ზოგი კალოშს, ზოგი ქალამანს, ზოგი შიშველა ფეხს სუფსის ჭალის გრილ სილაზე; პირდაფენილები ვყლაპავთ დილის ოხშივარში არეულ მიწის საოცრად გემრიელსა და სასიამოვნო მტკვერს და ხმის ჩახლეჩამდე ვბღავით:

მაშინ აკაკანდება,
ვარალალო,
ჩვენი ტყვიამფრქვევები...

– ჯგუფოოო... – გააგრძელა ლევან მასწავლებელმა, ჩვენ ფეხების პარტყუნს მოვუმატეთ, – სდექ, ერთი, ორი! – ადგილზე გაეჭვავდით.

– მარცხნისაკენ! – შემოგვტრიალდით ზოგი მარჯვნივ, ზოგი მარცხნივ.

– ვაი, თქვენს პატრონს უბედურს, თავისუფლად და დაიშაღეთ აწი! – თქვა ლევან მასწავლებელმა და დაჯდა კაკლის ჩრდილში. ხუთწუთიანი შესვენების შემდეგ ლევან მასწავლებელი ადგა:

– დღევანდელი ბრძოლის ამოცანა ასეთია: გერმანელები გამაგრდნენ ვოლგის მარცხენა ნაპირზე, – ხელი გამოიშვირა ჯერ ჩემკენ, მერე სუფსისკენ, – თქვენი ამოცანაა, – ახლა ხელი ნოდარა თავასკენ გაიშვირა, – ამოაგდოთ გერმანელი დამპყრობლები სანგრებიდან, ჩაებათ მათთან ხელჩართულ ბრძოლაში, გაანადგუროთ, ნარჩენები გარეკოთ ვოლგის მარჯვენა ნაპირზე, მიყვეთ კვალდაკვალ, არ აცალოთ ჩასანგრება და სდიოთ სამოცი კილომეტრი უკუქცეულ მტერს.

– სამოცი ბევრია მასწავლებლო! – შეეშინდა ნოდარა თავას.

– ნუ გეშინია, მაგდენს ვერც ჩვენ ვირბენთ, – დავამშვიდე.

– გოგოებო, საველე ჰოსპიტალი აქ იქნება, ნიგვზის ძირში. ხატია, შენ მთავარი ექიმი იქნები, ნატა, კაკანო, თინა – მოწყალეების დები. ათ საათსა და ნულ-ნულ წუთზე ვიწყებ იერიშს.

ლევან მასწავლებელმა მაჯის სიმსხო ჯაჭვებით დაბმული, ურმის თვალისით საათი ამოათრია შარვლის ჯიბიდან, დახედა, ყურთან გაიხატუნა, ხელი ჩაიქნია, საათი ისევ ჯიბეში ჩაიდო და განაგრძო:

– სოსო მამალაძე, წაიყვანე შენი არმია და განლაგდით ვოლგის პირას, სანგარში.

– წაიყვანო, თორემ არ დალეწონ ყველაფერი, რა არმიაა ეს გაღლეტილები?.. მათხოვეთ დღეს, მასწავლებლო, ნოდარია თავა და მაგათ დედას ვუტირებ.

– ლაპარაკი! ნოდარ კალანდაძე, დაიკავე შენი ადგილი ზევით სანგარში!

– არ მინდა, მასწავლებლო, ერთხელ ჩვენ ვიქნებით წითლები, რა მოხდება, – შევეხვეწე მასწავლებელს.

– ცოტა ხანს მოიცადე და ისე დაგაწითლებთ და დაგაღურჯებთ, პატრონმა ვერ გიცნოთ, – გაიკრიჭა ნოდარა თავა.

– რას გვაწვალბებთ, თქვე მათხოვრებო, ბარემ დაგვენდით და გათავდა ყველაფერი, – მირჩია თამაზ ქერქაძემ.

– ვნახოთ! – ვთქვი და სანგრისაკენ წაიყვანე ჩემი არმია, ნოდარამაც წაიყვანა თავისი არმია.

სანგრის პირას განვალაგე ჯარისკაცები და მივმართე ისტორიული სიტყვებით:

– ჯარისკაცებო და ოფიცრებო, თქვენ დგახართ დიდი ისტორიული მოვლენის წინაშე. დღეს თქვენ უნდა დაუმტკიცოთ ნოდარია თავას, რომ თქვენ არა ხართ ტილიანები, მშიშრები და გლახაკები. თქვენს წინ არის მდიდარი სუფსის ჭალა. მაისის ბლებითა და უზარმაზარი საივანობო მსხლით, რომელიც, მართალია, ჯერ მკვახეა, მაგრამ მაინც იჭმევა, გუშინ გავსინჯე. თქვენ გშიათ, გწყურიათ და ტანთ არ გაცვიათ, თუ მოიგებთ ამ მძიმე ბრძოლას, მე თქვენ შეგმოსავთ, გაგაძლებთ და დაგაპურებთ. თუ წავაგებთ ამ ბრძოლას, მაშინ გველოდება სირცხვილი, ტყვეობა და გაყინულ სუფსაში ბანაობა, გეყურებათ?

– გვეყურება! – ამოიკვნესა ჯარი.

– ახიკეთ აბა ახლა გოროხები და ჩაძვერით სანგარში! – ჯარი ჩასანგრდა.

ეცობოდა, წითლებიც ჩასანგრდნენ, რადგან არც ერთი აღარ ჩანდა და ლევან მასწავლებელმა ნიშანი მოგვცა, დაიწყო. პოზიცია ღია იყო, ხელისგულივით გაშლილ ჭალაში არც ერთი ბუჩქი არ იზრდებოდა, მხოლოდ დიდრონი კაკლები იდგა ჩვენს შორის მეხსრად გაფანტული. სამარისებური სიჩუმე ჩამოვარდა. ხის თოფების ლულები დავასვენეთ სანგრის წინ მიწაყრილზე. გვერდით გოროხები შემოვიწყვეთ ყუმბარებივით და გავინაბეთ. მოწინააღმდეგის ბანაკიდან პირველი ნოდარა თავა ამოძვრა, მერე ხელი დაუქნია თავისიანებს, – გამომყვეითო და ხოხვით დაიძრა ჩვენსკენ. მისი თავი ვეებერთელა კვასივით მოგორავდა ჭალაში.

– მაგის თავს მაინც არ ავაცილებ... – თქვა ოტია კალანდაძემ და დიდი გოროხი მოამზადა.

– უჩემოდ არ ესროლოთ! – გავეცი ბრძანება.

– თუ ადგნენ, მერე ვეღარ შევაჩერებთ, ახლავე დავხოცოთ ჯობია, – თქვა სოლომონ უდენტმა.

– ჯერ ვერ მივწვდებით, ახლოს მოვუშვათ, – თქვა რომეო ჭანუყვაძემ.

მოწინააღმდეგე გვიახლოვდებოდა. ვიცოდი, მათ ხოხვით არ შეეძლოთ თითო გოროხზე მეტის წამოდება, ამიტომ პირველი იერიშის მოგერიების იმედი მქონდა.

– არ იჩქაროთ, ბიჭებო, ტყვია-წამალი არ ეყოფათ. მე რომ გეტყვით, მაშინ ისროლეთ, არ გაბედოთ და არ გამოეკიდოთ, თორემ ხელჩართულ ბრძოლაში მაგათი მომრევი არ ვართ. – გავაფრთხილე ბიჭები.

– ვაშა! – დაიბღავედა უცებ ნოდარა თავამ, წამოხტა და აწყვეტილი მოხვერით გამოქანდა. მას მთელი ჯარი აჰყვა, მორბოდნენ წელში მოხრილები, ზიგზაგებით.

– ვაშა! – ისევ იბღავედა ნოდარა თავამ.

– ზახრუშაა! – ვეღარ მოითმინა ოტია კალანდაძემ და ყუმბარა მთელი ძალით გადაისროლა მოწინააღმდეგისაკენ. მარილივით დაიფშვნა გოროხი ნოდარას თავზე. მას თოფი გაუვარდა ხელიდან. ადგილიდან მოწყდა და კუნძივით გაგორდა მიწაზე.

– ცეცხლი! – ვიკივლე და გოროხების სეტყვა წავიდა მტრის მიმართულებით.

ჯარი შედრკა. მიწას გაეკრა, მერე ფორთხვით გაბრუნდა უკან და ისევ სანგრებში ჩაძვრა.

– ნოდარა თავა, აღარ გაბედოთ ამოძრომა, თორემ დავხოცავთ ყველას! – გავძახე მე.

– ახლა შემახედა მაგის შუბლისათვის და მომკლა მერე, – ინატრა ოტია კალანდაძემ.

– თუ ჩაგვიგდეს ხელში, გაგვფცქენიან ლეღვივით, – თქვა ედუარდა ჯაბუამ.

– არავითარი პანიკა! – დავაბრიალე თვალები.

– ცოფიანი ძაღლივითაა ახლა მაგი გახელებული და დაგვჭამს ყველას, – გამაფრთხილა კაპურა გაგუამ.

– ვისაც ეშინია, აგერ თეთრი დროშა და გადავიდეს, – ვთქვი მე და ცხვირსახოცი ამოვიღე ჯიბიდან.

– სოსოია მამალაძე, დაგვენდით გირჩვენია! – გაისმა უცებ წითლების სანგრიდან.

– რომელი ხარ, ამოდი ზევით, თუ ვაჟკაცი ხარ! – გავძახე და სანგრიდან ამოვძვერი.

– მე ვარ, გურამა თავბერიძე! – დაიძახა მტერმა და მთელი ტანით ამოიმართა.

– მეორე თავგასიებული სადაა?

– რომელი?

– მთლად უფროსი!

– აგერ ვარ და გირჩვენია, ჩაგვბარდე ცოცხლად, სამამდე ვითვლი, მერე გადმოვდივარ ხელჩართულში, – დაიძახა ნოდარამ და ისიც ამოიმართა მთელი ტანით სანგრიდან.

– დედიშენის შვილი ხარ და გაბედავ! – გავძახე მე.

ნოდარამ რაღაც ბრძანება გასცა. მთელი მისი ჯარი ამოძვრა, სანგრის გასწვრივ დადგა.

– ამოდით, ბიჭებო, და გოროხები მოამზადეთ! – გავეცი მეც ბრძანება.

ბიჭები ამოვიდნენ და აქეთ-იქით ამომიდგნენ გვერდში.

– მგონი, ვიღუპებით! – წაიშინა თავში ხელი რომეო ჭანუყვაძემ.

– ერთი! – დაიწყო თვლა ნოდარა თავამ.

– გაგიწვრა ღმერთი!

– ორი!

– შეგაჭამე დამპალი ღორი!

– ორნახევარი!.. – შეგვიცოდა ნოდარა თავამ, ჩემს რიგებში ჩურჩული ატყდა.

– სოსოია, გადმოდინ ჩვენს მხარეზე, სანამ დროა! – დამიძახა თამაზ ქერქაძემ.

– ვერ ვუღალატებ ამხანაგებს!
– გადმოდი და გააპატიებთ.
– რა მჭირს შენი საპატიებელი, უბედურო!
– გადმოდი, სოსოია მამალაძე, ჩვენკენ, თუ არ მოგეწონოს, ისევ გადადი.
– დაგვენებდი, აბა, ტყვეებს კარაქს და თეთრ პურს ვაჭმევთ, ასე ვართ, ა, კისრამდე! – დამიძახა ნოდარამ და ნიკაპის ქვემოთ ხელი გაისვა.
– გეტყობათ, გეტყობათ, ჭიპი ხერხემალზე რომ გაქვთ აკრული.
– სამი! – დაიდრიალა ნოდარამ, მერე „ვაშაო“ და დაიდრა უძლეველი არმია ჩვენკენ.
– ცეცხლი! – ვიკივლე ისევ. სამი გოროხი დაიფშენა ერთად ნოდარას თავზე, მაგრამ მისი გადარეული ჯარის გაჩერება აღარ შეიძლებოდა.
– ვაშაა! – ღრიალებდნენ ისინი და ისე დაგვიახლოვდნენ, უკვე ვხედავდი მათ ანთებულ თვალებს.
– ვაიმე! – იბღავლა ჩემს რიგებში ვიღაცამ და ყველაფერი აირია ერთმანეთში: მოგვერდი, კვანტი, პანდური, პწკენა, ჩქმეტა, გოროხის დაფშენა თავზე, ისევ კვანტი და ისევ პანდური, დაიწყო ხელჩართული ბრძოლა.
– რას შევბი, ბიჭო!
– მასწავლებლო, ყური!
– შარვალში ხელი, მამაჩემისაა!
– პლენი ხარ!
– მკედარი ვარ, მკედარი!
– აწიე ხელი!
– ჩამოუშვი ჯოხი და ავწიე!..
– დაყარე იარაღი!..
– სად მაქვს იარაღი?!
– დატოვე სახელო, შე უპატრონო!..
– ამ ვირიშვილს მართლა გერმანელი ვგონივარ!
– სახეში ნუ მაფურთხებ!
– გამიშვი, აბა, ცხვირში ხელი!
– ეს ვინ ყოფილა, კაცო, მართლა მკლავ?!
მერე ყველაფერი დაწყნარდა, მხოლოდ მძიმე ქშენა ისმოდა. მე ორი კაცი მიმათრევედა შტაბისაკენ ფეხებით, დემორალიზებული ჩემი ჯარი კი ხელეზავებული მოაბიჯებდა ჩემს გვერდით.
მიმიყვანეს და დამაგდეს ლევან მასწავლებლის ფეხებთან.
– ამხანაგო შტაბის უფროსო! – გამოეჩიმა მასწავლებელს ნოდარა თავა, – თქვენი ბრძანება შესრულებულია, მოწინააღმდეგის ჯარი განადგურებულია, ვოლგის მარცხენა ნაპირი აღებულია, ჩვენი ჯარი განაგრძობს ტრიუმფალურ მარშს დასავლეთისკენ. მსხვერპლი თითქმის არ არის. ტყვედ ჩავიგდეთ გერმანელი გენერალი სოსოია მამალაძე, აგერ აგდია!
– სოსოია, ისევ ტყვე ხარ, შე გაჭირვებულო? – მკითხა ხატიამ. ყველამ გაიცინა.
გამეცინა მეც. ავდექი და შარვლის ბერტყვა დავიწყე.
– დაისვენეთ ახლა, ბიჭებო, ნახევარი საათი და მერე ჰაიდა კოლმეურნეობაში.
ყუჩინით გავექანეთ სუფსისაკენ და მოწყურებული ნახირივით შევცვივდით ცივ წყალში. ნახევარი საათის შემდეგ ყველანი ჩრდილში ვიწქით უხმოდ და ზღაპარივით ღამაზე და ღურჯ ცას შევცქეროდით. ლევან მასწავლებელიც გულაღმა იწვა და ნებივრად აბოლებდა პაპიროს „ტემპს“. მისი თამბაქოს სუნი საამოდ გვიღიბინებდა ცხვირში. ფართოდ ვბერავდით ნესტოებს და ღრმად ვისუნთქავდით ჰაერს; ალბათ, ყველას გვქონდა თუთუნის, მაგრამ პაპიროსს ომის დროს სულ სხვა ეშხი და გემო ჰქონდა, ოცნება იყო ჩვენთვის პაპიროსი და ახლა, როდესაც ეს პაპიროსი ასე ახლო იყო, სულ ორი ფეხის ნაბიჯზე, ვერც ერთი ვერ ვებედავდით ავმდგარიყავით და გვეთხოვა მასწავლებლისათვის ერთი ღერი, რომ თითო-თითო ნაფაზი დაგვერტყა და შემდეგ მთელი წელიწადი გვეტრახახა, – პაპიროსი „ტემპი“ მოვწიეო.
ნოდარა თავამ მაინც ვერ მოითმინა, თვალი ჩამიკრა და მუჯღუგუნე გამკრა – მიდი, თხოვეო. ხელით ვანიშნე: გიჟი ხომ არა ხარ-მეთქი, – მიდიო, დამეჯღანა ნოდარა და გაგებდე.
– მასწავლებლო!..
– რა იყო, მამალაძე?! – მკითხა მასწავლებელმა და ისეთი ნაფაზი დაარტყა, გული კინაღამ შემიღონდა.

- მასწავლებლო, გამიგონია, სიკვდილმისჯილ კაცს სიკვდილის წინ თხოვნას უსრულებენო, მართალია?
- მართალია! – თქვა მასწავლებელმა ისე, თითქოს ათჯერ მაინც ყოფილიყო სიკვდილმისჯილი.
- ხომ ვარ, მასწავლებლო, ტყვე გერმანელი გენერალი?
- კი ხარ!
- ესე იგი, დამხვრეტო ხომ?
- თუ გამოტყდები, არ დაგხვრეტო! – გაიცინა მასწავლებელმა.
- არ გამოვტყდები! – ვთქვი ვაჟკაცურად.
- არადა, დაგხვრეტო, – შეიკრა წარბი მასწავლებელმა.
- ჰოდა, სიკვდილის წინ შემისრულეთ ერთი თხოვნა, მასწავლებლო!
- შევეუსრულოთ? – ჰკითხა მან გამარჯვებული არმიის სარდალს.
- მე მგონი, დიდი სირცხვილი და დიდი სიმდაბლე იქნება ჩვენი მხრიდან, რომ არ შევეუსრულოთ!
- თქვა ნოდარა თავამ მთელი სერიოზულობით.
- თქვი, ბიჭო, რა გინდა? – მოლბა მასწავლებელი.
- ერთი პაპიროსი მოგვეცით, მასწავლებლო, მთელ კლასს, აგერ გავიქცევით და ისე მოვწევთ, თქვენ არც კი დაგანახვებთ, – დავეჯღანე.
- მასწავლებელი მოულოდნელობისაგან გაშრა, მერე ერთბაშად აენტო:
- რაო? ვის უბედავთ თქვენ მაგას. მე, ლევან გურიელიძეს, პედაგოგს, ომის ვეტერანს, თქვენ, ჩემს მოწაფეებს მოგცეთ პაპიროსი ჩემი ჯიბიდან ამოღებული, ჩემი ხელით მოგცეთ პაპიროსი, გაგიფუჭოთ ფილტვები, გული, სისხლი?! მითხარით, რომ მეხუმრეთ, თორემ გავგიჟდები ახლა!
- გეხუმრეთ, მასწავლებლო, მაპატიეთ! – ვთქვი შეშინებულმა და გვერდზე გადავჯექი. მოსწავლეები გაინახნენ. მასწავლებელი ერთხანს დედავდა, მერე თანდათან დაწყნარდა და ისევ წამოწვა.
- პაპიროსიო, უყურე შენ? მე თქვენ გაჩვენებთ პაპიროსს!
- მასწავლებლო, – დაიწყო უცებ ხატიამ, რომელიც მთელი საუბრის დროს წყნარად იჯდა და ყურს გვიგდებდა, – ჩემს სიცოცხლეში არ გამიკეთებია ასეთი რამ, რასაც ახლა ვაკეთებ, მე ჯაშუში არა ვარ, მაგრამ არ შემიძლია, არ გითხრათ: წელან, თქვენ რომ სუფსის პირას ჩაბრძანდით, თქვენი კიტვლიდან ბიჭებმა პაპიროსი მოიპარეს და ერთი ღერი თოფის წამლით გატენეს, ჩვენ მაინც არ გვაწვევინებსო; მაგათ ეგონათ, რომ ვერ ვხედავ, ვერც გავიგონებდი.
- გავიჟდი, გოგო? სტყუის, მასწავლებლო! – ვიყვირე.
- შეგეშინდა? – თქვა ირონიულად ხატიამ და თვალები დააფახულა.
- ა, მასეა საქმე? – იკითხა მასწავლებელმა და ისე გადმოგვხედა, თვალი ვერ გავუსწორეთ ვერც ერთმა.
- სულელია, გატყუებთ, მასწავლებლო! – თქვა ახლა ნოდარა თავამ.
- თვითონაა სულელი და სტყუის, მასწავლებლო! – გაიმეორა ხატიამ.
- გაოცებული კლასი პირდაღებული უცქერდა გაკერპებულ ხატიას.
- არ დაიძრათ არც ერთი ადგილიდან, – ჩურჩულით თქვა გაფითრებულმა მასწავლებელმა და ადგა, მივიდა კაკლის ტოტზე ჩამოკიდებულ კიტვლთან, ჯიბიდან მთელი კოლოფი „ტემპი“ ამოიღო, გულმოდგინედ დაათვალიერა თვითეული ღერი, ვერაფერი ვერ შეატყო და ხატიას მიუბრუნდა:
- თოფის წამლით გატენეს, არა?
- კი, მასწავლებლო, ჩემი ყურით გავიგონე!
- კარგი, აბა, მიყურეთ ახლა მე, – მასწავლებელმა მარჯვნიდან მარცხნივ ჩამოგვიარა, – სოსო მამალაძე, ამოიღე პაპიროსი და მოწიე, – მითხრა მან და კოლოფი გამომიწოდა.
- არ მინდა, მასწავლებლო!
- რაო? არ მინდაო? ახლავე ამოიღე და მოწიე!
- მაფეთქებთ, მასწავლებლო?
- გეუბნები, ახლავე მოწიე! – არ მომეშვა მასწავლებელი; ჯანდაბას, ვიფიქრე, თვალებს დავხუჭავ და ისე მოვწიე, დიდი-დიდი, ცხვირი შემეტრუსოს. ავიღე პაპიროსი, მოვუკიდე და ხარბად გავაბოლე.
- იაგო ანთიძე, აიღე, ოთარ თავაძე, მოკიდე ხელი, კაქურა გაგუა, თვალი გამისწორე და ისე ამოიღე, ოტია კალანდაძე...
- არ ვეწვი, მასწავლებლო.
- რაო?
- არ ვეწვი, მასწავლებლო, და რა ვქნა?

– რა ქენი და მოწიე, თავი თუ გეცოდება! – ოტიამ გააბოლა და ბეგლარას ძაღლივით დაიწყო ხველება.

– მკლავ, მასწავლებლო? – დაიკვნესა გაგუდული ხმით.

მთელ კლასს ჩამოურიგა მასწავლებელმა პაპიროსი, კოლოფში ერთი ღერილა დარჩა. მასწავლებელი მოშორებით დადგა და დაძაბული გვიყურებდა, რომელს აგვიფეთქებოდა საბედისწერო პაპიროსი პირში.

მთელი კლასი ვაბოლებდით ფრთხილად, ფრთხილად, მაგრამ მაინც გემრიელად. მე პირადად, რომ მოვეკალი ამ პაპიროსს, აღარ ვჩიოდი, რაკი მისი მოწევა მეღირსა.

– ნუ ინაზებით, მალე! – გვანჯარებდა მოლოდინად ქცეული მასწავლებელი.

– სულ არ მეჩქარება, სხვათა შორის, – თქვა ოტიამ და ნაზად გააბოლა.

– აგაშენა ღმერთმა, მშვენიერი იყო! – თქვა ნოდარა თავამ, ბოლო ღრმა ნაფაზი დაარტყა, თავისუფლად ამოისუნთქა და ნამწვი ბალახებში გადააგდო.

– ჩემსასაც არა უშავდა! – თქვა იაგო ანთიქემ და მანაც გადააგდო ნამწვი.

მას ოთარ თავაძე, რომეო ჭანუყვაძე და სხვები მიყვნენ.

დავრჩით მარტო მე და ოტია კალანდაძე. ოტიამაც მოიშორა ნაღმი და მთელი კლასი მე შემომჩერდა პირში. მასწავლებელმა მოთმინება დაკარგა, ცარიელ თვალებად იქცა. პაპიროსს დაგხედე. ერთი დიდი ნაფაზი და მორჩა, თვალები დაგხუჭკე; მოგქაჩე წვრილად, ნელ-ნელა და როდესაც პირის ღრუ სასიამოვნო კვამლით ამევისო, სტვენით გაგვზავნე ფილტვებში. თვალები გავახილე და პაპიროსს დაგხედე, პაპიროსი აღარ იყო, მთელმა კლასმა ამოიოხრა და მასწავლებელს შესხედა. ჩვენ და მასწავლებელი გაცივებულები შევცქეროდით ერთმანეთს.

– კიდევ დარჩა ერთი ღერი და ამ ბოლო პაპიროსსაც შენ მოსწვევ, სოსო მამალაძე. – მითხრა მასწავლებელმა ჩურჩულით.

– აღარ მინდა, მასწავლებლო, დიდი მადლობელი ვარ, მომკლავს ამდენი ნიკოტინი.

– სოსო მამალაძე... – დაიწყო ისევ მასწავლებელმა.

– ეს ბოლო პაპიროსი თქვენ მოსწიეთ, მასწავლებლო, არ აფეთქდება, – თქვა უცებ ხატიამ. ყველამ ხატიას შევხედეთ. იგი იდგა კაკლის ძირში და იღიმებოდა.

უცებ ავჩოჩოლდით, ჯერ ერთმა დაიფხუკუნა, მერე მეორემ, მერე ვიდაცამ თავი ვერ შეიკავა და ატყდა ხარხარი. დიდხანს ვგორავდით. მასწავლებელი ერთხანს თავს იკავებდა, მერე ვეღარ მოითმინა და ისიც ახარხარდა ჩვენთან ერთად.

რომ დავწყნარდით, მასწავლებელი ხატიასთან მივიდა, ხატიამ იგრძნო მასწავლებლის მოახლოება და სახით მისკენ შემობრუნდა.

– შენ გგონია, ხატია, მე პაპიროსი მენანება მაგათთვის?

– არა, მასწავლებლო, მინდოდა, ბიჭებს მოეწიათ. ახლა მაგათ მთელ წელს ეყოფათ სატრახანოდ, „ტემპი“ მოვწიეთო. მაპატიეთ, ჩემო მასწავლებლო...

მასწავლებელმა ლოყაზე მოუთათუნა ხელი ხატიას, მერე მხარზე გადახვია და ნელი ნაბიჯით წაიყვანა გზისკენ.

– მამალაძე, მოაწვეე ჯგუფი და წამოდით! – მითხრა მან.

– ჯგუფოლო, დააადექ! – გავეცი განკარგულება. ჯგუფი მოეწყო.

– სწორდით! სმენა! კოლექტივისკენ ნაბიჯით იარ! ერთი, ორი, სამი; ერთი, ორი, სამი!..

გავიქეცი და წინ დაუდექი ჯგუფს.

– არწივები ხართ, ბიჭებო, ნამდვილი არწივები. სამწყობრო ნაბიჯით! აბა, სიმღერა, თქვენი ჭირიმე! – და ისევ ატყაპუნდნენ სუფსის ჭალაში ჩვენი წუდები, ქალამნები, კალოშები, შიშველი ფეხები. ისევ აფართხუნდნენ მწკრივში მამების თუ ძმების გამონაცვალნი ზომაზე დიდი ხალათები და შარვლები და ისევ აგუგუნდა ჭალაში ჩვენი ძლევაამოსილი სიმღერა:

გენაცვალე, რაისაო,

რა კარგად ჰკრეფ ჩაისაო,

წრეულსაც თუ ვერ გათხოვდი,

მე წაგიყვან გაისადო...

იმ მაისის ღამით ჩვენმა არმიამ მართლა დაიწყო დიდი შეტევა მთელი ფრონტით და ტრიუმფალური მარშით დაიძრა დასავლეთისაკენ.

ასეთია ცხოვრება

ორმოცდასამი წლის იენისია ახლა. გახურებული ბანაობის, ფეხბურთის, ლელოს, ლახტის, ჩილიკა ჯოხის, გრძელი ვირის, ჭიდაობისა და ჯარობის დრო. სკოლიდან დიდი ხანია დაგვიტხოვეს, მაგრამ სადაა ლახტი, სადაა ფეხბურთი, ვეღარ იცნობ ჩემს ბიჭებს.

- ბონდოია კუნცხურია, წამოდი, ბიჭო, ლახტი გავახსუროთ!
- გაგიჟდი, ბიჭო, ყანა მაქვს სამარგლავი!
- ნოდარა თავა, გვეთამაშა ფეხბურთი!
- არ მცალია, შეშა უნდა დაეხეთქო!
- ოტია, გამოიყვანე შენი სახლიკაცები და ვიჭიდაოთ საირაოზე!
- ჭიდაობა კი არა, ძლივს დავდივარ, სოსოია.

ვიცოდით ყველამ, კარგად ვიცოდით, რომ ბურთი არ იყო, ვიცოდით, რომ არც ერთს არ გვეცალა ერთმანეთისათვის, არც ერთს არ გვებურთავებოდა, არც გვეჭიდავებოდა, მაგრამ მაინც ყოველდღე ვიწვევდით სათამაშოდ ერთმანეთს, მაინც ყოველდღე ვეხვეწებოდით ერთმანეთს, ერთი საათით გადაგვედო საქმე როგორმე, რომ ის დაკარგული დღეები დაგვებრუნებინა, მაგრამ არაფერი გამოდიოდა. იყო შემთხვევა, შევიკრიბებოდით ხოლმე, გავიყოფოდით, ბურთს ავაგდებდით და მერე უცებ ხან ერთს გაახსენდებოდა რაღაც, ხან მეორეს, ხან მესამეს, ვმეჩხერდებოდით, ვმეჩხერდებოდით და ვტოვებდით გადახვნას სასწაულით გადარჩენილ მოედანს.

სულ სხვანაირად ვხედავდით ახლა სოფელს და სოფელიც სხვა თვალთა გვიყურებდა. ერთ დილით მეზობლის ქალი მაკა მოვიდა მამიდასთან და სთხოვა:

- ნადი მყავს, ჩემო ქეთევან, და დამახმარე შენი კაცი!
- წაყვეი, მამიდა, - მითხრა მამიდამ და მე წაყვევი მაკას, როგორც კაცი. როგორც კაცმა, ისე ვიმუშავე სადამომდე მაკასთან. კაცივით ვსვი ღვინო, დავთვერი და კაცივით დავახველე ჭიშკართან, როდესაც შინ დავბრუნდი, და ვიგრძენი, როგორ კაცივით მომიარა მამიდამ იმ ღამით და ზუსტად ისე დამითბილა ფეხები ძილის წინ, როგორც სამუშაოდან დაბრუნებულ და დაღლილ ბაბუას უთბილებდა ხოლმე ბებია.

ორმოცდასამი წლის იენისის თბილი სადამო იყო. მამიდამ კოდი გადმოაპირქვავა გობზე, გვერდებზე ხელი მოუპარტყუნა და ასწია. გობზე ორი პეშვი ფქვილი ეყარა. მამიდამ ცხელი წყალი დაასხა ზედ და ცალი ხელით ზანტად დაუწყო ზელა, თავჩაღუნული იჯდა გობთან და გაუთავებლად დიდხანს ზელდა ფქვილს, რომელიც თვალელებში შესაყრელად არ ეყოფოდა კაცს. მე დავინახე უცებ, როგორ დაეცა გობზე ჯერ ერთი, შემდეგ მეორე კურცხალი...

- რა გატირებს, მამიდა? - ვკითხე, თუმცა მშვენივრად ვიცოდი, რა ატირებდა.
- ესაა, სოსოია, მეტი არ არის, - თქვა მან და ხელისგულით მანვენა ცომი.

ხმა არ ამომიღია. მამიდამ თითები ჯიქანივით ჩაწურა გობში და მომიბრუნდა:

- თქვი რამე, სოსო, ბიჭო, რა ვქნათ?
- ქეთო მასწავლებელი! - დაიძახა ეზოში ხატიამ.
- მოდი, ხატია! - გავძახე მე, ხატია სამზარეულოში შემოვიდა.
- გამარჯობა თქვენი!

- გაგიმარჯოს, ხატია, - თქვა მამიდამ. სამფეხა დაუდგი ხატიას და დავსვი. მერე ოდაში ავედი და უკანა ოთახში შევედი. დიდხანს ვიჯექი საოჯახო სკივრთან. მერე მოვიკიდე ხელი და გაჭირვებით გამოვათრიე გარეთ. სამზარეულოში რომ შევიტანე, მამიდა გაკვირვებისაგან ფეხზე წამოდგა.

- რა არის, ბიჭო, ეს? - მკითხა მან.
- ამაში მამახემის და დედაჩემის ტანსაცმელი აწყვია!
- მერე?
- მერე, უნდა გავყიდოთ აგი!
- გაგიჟდი, ბიჭო? - შეეშინდა მამიდას.
- წავიდებ ამას და ნაბელღავში სიმინდზე გადავცვლი.
- ხატია გეყურება, რას ამბობს? - ჰკითხა მამიდამ ხატიას.
- მეყურება! - თქვა ხატიამ და თავი დააქნია.
- ამას ნაბელღავში წავიდებ და სიმინდზე გადავცვლი. აბა, ასე ხომ არ ვიქნებით?
- სოსოია, წაიდე და დადგი იქ, საიდანაც ჩამოიტანე, - თქვა მამიდამ და ხმა ჩაუწყდა.

სკივრს თავი ავხადე და ყელში რაღაც გამეჩხირა. მერე სკივრში ხელი ჩაყვავი და მამახემის ტყავის ქურჭი ამოვიღე. ყოველ ზაფხულს ამომქონდა სკივრიდან გასამხეურებლად, მაგრამ არასდროს

შორეული, ძალიან შორეული სიყვარულისა და მოკრძალების მეტი არაფერი მიგრძენია ამ ქურქის მიმართ, ახლა კი შემეშინდა, ისე შემეშინდა ქურქის, თითქოს ცოცხალ კაცს ძალით ვხდიდი და ისიც მორჩილად და მშვიდად მატანდა.

– ამასაც წავიღებ, ამასაც, გესმის შენ? პატარა აღარა ვარ და ჭკუას ნუ მასწავლი! – ვიყვირე და ტუჩები ამიკანკალდა.

– ნუ იხამ, სოსოია მამიდა, მაგას! – მთხოვა მამიდამ.

– წავიღებ, წავიღებ, იტირე რამდენიც გინდა, ამ ჩექმასაც წავიღებ, ამ შარვალსაც, ამ ხალათსაც! – ვყვიროდი და სკივრიდან ვყრიდი ტანსაცმელს. უცებ ხმა ჩამიწყდა... ხალათის ქვევით ორად გაკეცილი ვარდისფერი კაბა იდო. უხმოდ ამოვიღე, გაეშალე, მერე ისევ დაგვეკეცე, თავის ადგილზე დავდე, ზევიდან მამის შარვალ-ხალათი დავაფინე და სკივრი დავხურე.

– ჩექმას და ქურქს წავიღებ, მამიდა, მეტს არაფერს, შენ ნუ ტირი. მანასე თავართქილაძის ვირს წავიყვან და ნაბელლაეში წავიღებ სიმინდზე გადასაცვლელად.

მამიდა ხმას არ იღებდა.

– ხვალვე წავალ!

– მეც გამოგყვები! – თქვა ხატია და ადგა.

* * *

ადრე დილით მე და ხატია მანასე თავართქილაძის ეზოში ვიდექით და გაძვალტყავებულ ვირს ზურგს ვუუთოვებდით.

– ვირს დიდი ყურები აქვს, ბიძიებო, მაგრამ კაცის ცოტა ეყურება, ჯიუტია ვირი, მოფერება უნდა, დაყვავება უნდა და ზრდილობიანი მოპყრობა, – გვარიგებდა ჭკუას მანასე და კესს ადგამდა.

– გადაყვება ახლა შენს ვირს სოსოია, სიყვარულს აუხსნის გზაში! – უთხრა ხატია.

– არ აუხსნის და წიხლიც იცის ვირმა. შენ, ჩემო ბიძია, ვირი ცხენი ხომ არ გგონია, საითაც დაუწკაპუნებ, იქით რომ გამოგყვება?.. არა, ბაბაია. ვირმა იცის თავისი ფასი.

– რაც არ უნდა იყოს, მანასე ბიძია, ვირი მაინც ვირია!

– არაა, ბიძია, მთლად მასე საქმე, ნაპოლეონმა თურმე ვირებით აიღო ეგვიპტე, შენ ხარ ჩემი ბატონი, და ვირებმა შეგვანარჩუნებოდა აგი კავკასია, ზარბაზანი მაგათ ჰქონდათ თურმე მთაზე და ტყვია-წამალი, აბა, ცხენი და მანქანა იქ რას ავიდოდა.

– ახლა ცხენი რომ მოგიყვანონ, არ გაუცვლიდი ამ ვირში?

– ვირი კი არ ვარ, ბიჭო, ამითაა, სული რომ მიდგას. – გამიჯავრდა მანასე და ვირს კეხი დაადგა, ვირს ბაწარში წავავლე ხელი და ჭიშკრისაკენ დავქაჩე.

– ორივე ერთად არ დაჯდეთ ზედ, ბიძიებო, რიგრიგობით დაჯექით, თორემ დავარდება გზაში, თუ გაჯიუტდა, გაეაზე დააჯექით, იცოცხლე, მაშინ გარეკავს.

– კი, მანასე ბიძია, კი, – დაამშვიდა ხატია.

– გოგო, შენ ამასავით შტერი რომ ხარ, კი ვიცი, მაგრამ მამაშენს არა აქვს ჭკუა, ამ გადარეულს რომ გატანს?

– ნუ გეშინია, მანასე ბიძია!

– აბა, ჭკუით იყავით, ესე იგი, ვირის ქირა, ერთი ბათმანი სიმინდი ჩემია, ხომ?

– კი, მანასე ბიძია!

ბესარიონ ბიძიამ ხვითოსავით ჩამაბარა ხატია, – არ დამღუპო, – მერე თავისი ორპირა ცენტრალი გადამკიდა მხარზე – იქნებ გაბრიყვდეს ვინმე და მოგცეს სიმინდი შიგო. – სოფლის ბოლომდე გამოგვაცილა და იქ იდგა, ვიდრე თვალს არ მივეფარეთ.

* * *

ვირი მაშინ ისეთივე უცხო მოვლენა იყო გურიაში, როგორც უცხოელი ტურისტი ჩვენს ქვეყანაში ომამდე. ვადგივართ ნაბელლაეის მტვრიან გზას მე და ხატია და მოგვედევნ უკან სოფლის ბავშვები ყიჟინით. მე მრცხვენია და ვუბლვერ ბავშვებს. ვირი მიდის, მიბაკუნობს და მიაპარტყუნებს უსაშველოდ დიდ ყურებს, ხატია კი ზის კეხზე თამარ დედოფალივით და იღიმება.

– რა უნდათ, სოსოია შენგან მაგ ბაღნებს, ვირი არ უნახავთ? – მეუბნება ხატია.

- შენ მაკლიხარ ახლა, ენას მოუკელი, თორემ დაგაბრუნებ სახლში.
- დავბრუნდები, თუ გინდა.
- იჯექი მანდ და ბევრს ნუ ლაპარაკობ!
- გაეჩერებულებავით, სოსოია, ვინმე მოსახლესთან.
- სად უნდა გაეჩერდეთ, გოგო, ჩვენს სოფელზე უარესი გადღეტილი სოფელია. გავდივართ სოფლიდან და სულს ვითქვამთ.
- სადამოს ნაბელღაგში შევედით, პირველსავე მოსახლის კართან გავაჩერე ვირი და ჭიშკარს მივადექი.
- მასპინძელო! - დავიძახე მე. ეზოში ორი მამაკაცი გამოვიდა, ერთი შუახნის, წისკვილის დოღაბივით სახედაკენკილი; მეორე - ჩემხელა, ცხვირგაბუშტული ბიჭი.
- მობრძანდით! - თქვა უფროსმა და ჭიშკარი გააღო; ვირი ეზოში ჩავიყვანე, ხატია ჩამოვსვი და გამარჯობა ვთქვი.
- ვინ ხართ თქვენ? - მკითხა ნაყვავილარმა კაცმა.
- ტყავის ქურჭი და ჩექმა გვაქვს, სიმინდზე ვცვლით, ხომ არ გინდათ?
- მაჩვენე! - მითხრა ნაყვავილარმა, ხურჯინიდან ამოვიღე ტანსაცმელი და ვაჩვენე. ნაყვავილარმა თვალიერება დაუწყო.
- აგი ვირი შენია? - მკითხა ცხვირგაბუშტულმა.
- კი!
- აგი გოგო რაია შენი?
- არაფერი!
- მაგასაც ხომ არ ცვლი სიმინდში? - გაიკრიჭა ცხვირგაბუშტული.
- ნუ იკრიჭები და ნუ გადმოგიყრია მაგი ხრონჩები, თორემ გაგიბრტყელებ ცხვირს.
- ვინაა, სოსოია, მაგი? - მკითხა ხატიამ.
- ცხვირია! - ვუთხარი ხატიას. ცხვირგაბუშტულმა მხოლოდ ახლა შეატყო ხატიას უსინათლობა.
- აგი გოგო ბრმაია? - მკითხა გაკვირვებულმა.
- ბრმაია, ყრუი კი არა, შე სულელო! - ვუთხარი და ხატიასთან ახლოს მივედი.
- შენ, ბიძია, საჩხუბრად მოდი თუ სავაჭროდ? - მკითხა ნაყვავილარმა.
- ამოულესე პირი ამას, რომ დაუღია საღორის კარივით და არ ვინხუბებ.
- გაჩერდი, ბიჭო, შენ! - გაუჯავრდა ნაყვავილარი ცხვირგაბუშტულს და მომიბრუნდა, - ბიჭო, ამ გაგანია სიცხეში პალტოს რომ ყიდი, აბრეშუმის ჭია ხომ არა ვარ, ჩემი ფეხით შევძერე პარკში.
- თუ არ გინდა, მომეცი აგერ.
- მაინც როგორ ყიდი?
- არ ვყიდი, ორი ფუთი სიმინდი მინდა!
- შენ გადარეული ხომ არ ხარ?
- კი!
- აბა, ერთ ბათმანს მოგცემ.
- ერთი ბათმანი მაგის ჯიბეში ჩაეტევა.
- ჰოდა, გაგივსებ მაგ ჯიბეებს და გავათავოთ ვაჭრობა.
- რა აცვია, სოსოია, მაგ კაცს? - მკითხა ხატიამ.
- რა აცვია და დახეული პერანგი! - ვუთხარი და ნაყვავილარი ავათვალიერ-ჩავათვალიერე.
- ეცვას, აბა! მომეცი მაგი ქურჭი, - მითხრა ხატიამ და ხელი გამომიწოდა, ქურჭი გადავუცი.
- ჩექმაში რა მოგცე? - მკითხა ისევ ნაყვავილარმა.
- მაგ ჩექმასაც აგივსებთ სიმინდით და დაგვიტოვე, - გაიკრიჭა ისევ ცხვირგაბუშტული.
- მაინც რამდენი გინდა? - არ მომეშვა ნაყვავილარი.
- არაფერი!
- ტყუილა მაძლევ, აბა?
- ტყუილა აგერ გყავს აგი ცხვირგასიებული და მაგას მოუარე, - ვუთხარი და ჩექმა გამოვართვი.
- ენას მოუკელი, ბიჭო შენ, თორემ ჩაგამხოვ ამ ჭაში თავით, ხომ არ გგონია, შენი თოფის მეშინია? - გაბრაზდა ნაყვავილარი.
- წამოდი, სოსოია! - მითხრა ხატიამ. ხატია ვირზე შევსვი და ეზოდან გადავედით.
- გააჩერე ვირი, სოსოია, ერთ წუთს! - მითხრა ხატიამ. ვირი გავაჩერე. ხატია ეზოსკენ მიბრუნდა:
- ხომ არ შესულან სახლში?

მამა-შვილი ეზოში იდგა და გვიყურებდა.

– არა.

– ბიძია, ვირს არ იყიდი? – გასძახა ხატიამ.

– რად მინდა, გოგო, ვირი? – გაუკვირდა ნაყვავილარს.

– ორი ვირი გეყოლება სახლში! – გაუცინა ხატიამ.

ნაყვავილარმა პირი დააღო, ცხვირგაბუშტულმა ქვის ძეხნა დაიწყო, მაგრამ თოფი რომ გადმოვიდეს, თავი დაანება და მამამისის ზურგს ამოეფარა.

ისევ გაეყვით შარას, სოფლის ბოლოში გავედით, ვირმა ნაბიჯს უკლო.

– სად ვართ, სოსოია? – მკითხა ხატიამ.

– სოფლის ბოლოში, ხატია.

– რა დროა ახლა?

– დაღამდა, ხატია.

– გაეჩერდეთ, სოსოია, ვინმესთან, – მითხრა ხატიამ. ბოლო მოსახლის ჭიშკართან გაეჩერე ვირი.

– მასპინძელი! – დავიძახე. ოდის აივანზე ჭრაქიანი მამაკაცი გამოვიდა.

– რომელი ხარ? – დაიძახა მან.

– სოსოიე ვარ, მამალაძე, – ვუპასუხე.

– რომელი სოსოიე? – გაუკვირდა მასპინძელს.

– რომელი და... რა ვიცი მე... სოსოიე ვარ!

– მობრძანდი! – მიპასუხა მასპინძელმა, ეზოში გამოირბინა, ჭიშკართან მოვიდა, ჭრაქი მოგვანათა და გაკვირვებულმა აგვათვალიერ-ჩაგვათვალიერა სამთავე.

– ღამის გათენება გვინდა, ბიძია.

– მოდი, ბიძიკო, მობრძანდი, – თქვა მასპინძელმა და ჭიშკარი გააღო,

ჩავედით ეზოში, ხატია ვირიდან ჩამოვსვი და ხელჩაკიდებული წავიყვანე ოდისკენ. მასპინძელი წინ მიგვიძღოდა.

– მობრძანდით, ბიძიებო, მობრძანდით! – ამბობდა იგი და ჭრაქს ხელისგულს აფარებდა, არ ჩამიქრესო.

– ამ ვირს რა ვუყო, ბიძია? – ვკითხე მასპინძელს.

– მოსხენი კეხი და გაუშვი ეზოში, გაღმა ვერ გადავა და დიღამდე ცოტას წაიბალახებს, – მითხრა მასპინძელმა. ვირს კეხი ავხადე, ეზოში გაუშვი და ხურჯინი მხარზე გადავიკიდე.

– კაკანო, კაკანო ქალო! – გასძახა მასპინძელმა.

– რა იყო, ადამიანო? – გამოფოფინდა აივანზე თავსაფარწაკრული შუახანს გადაცილებული ქალი.

– სტუმრები მომყავს, კაკანო, და მოგვხედე, თუ ქალი ხარ.

– მობრძანდით, ბატონო! – დაფაცურდა კაკანო და შემოგვეგება.

ოდაში შევედით. ხატია ტახტზე დავსვი და გვერდით მოვუჯექი.

– აქა მშვიდობა! – ვთქვი დავგვიანებით.

– ღმერთმა მშვიდობა ნუ მოგიშალოს! – დამლოცა კაკანომ. ოთახში უხერხული დუმილი ჩამოვარდა. მასპინძლები გაკვირვებულები გვიყურებდნენ და დაჯდომას ვერ ბედავდნენ. ხატია გაღიმებული იჯდა ტახტზე და, ალბათ, ჩემს დაღაპარაკებას ელოდა, მე კი ოთახს ვათვალიერებდი და სულ არ ვფიქრობდი იმაზე, რომ მასპინძლებს ერთი სული ჰქონდათ, როდის გაიგებდნენ, ვინ ვიყავით და რა გვინდოდა აქ. ოთახის ორ მოპირდაპირე კუთხეში თითო ტახტი იდგა, ერთზე მე და ხატია ვიჯექით ახლა; ოთახში, ტახტების გარდა, მაგიდაც იდგა ოთხსკამშემოწობილი, ბუნართან კიდევ რამდენიმე სამფეხა იდგა, და მეტი არაფერი, კედელზე კი უკანასკნელ დიღამდე შეკრულ ჯარისკაცის ხალათში გამოწობილი გაბრაზებული ვაჟკაცის სურათი ეკიდა, ერთი ვაჟკაცის ორი სურათი ერთ ჩარჩოში. გაკვირვებული ვუყურებდი ამ სურათს და მიკვირდა, რაში დასჭირდათ ამ ადამიანებს ორი, სრულიად ერთნაირი სურათის ერთ ჩარჩოში მოქცევა. და ეს ორჯერ გაბრაზებული ერთი ვაჟკაცი ისე გვიყურებდა მე და ხატიას, თითქოს მის დაუკითხავად არ უნდა შემოვსულიყავით ამ ოთახში.

– ვისი ხართ, ნენა, თქვენ? – გვკითხა უცებ დიასახლისმა.

– ჩვენ, დეიდა, ტანსაცმელი წამოვიდეთ სიმინდზე გადასაცვლელად და დაგვადამდა გზაში. თუ არ გაგიჭირდებათ, გაგვათვეით დამე, – თქვა ხატიამ.

– მოგიკვდეს, შვილო, ჩემი თავი, დამეს გაგათვეივით კი არა, სულ არ გაგიშობ შინ, ოღონდ აქაურობა მოგეწონოს, – ისევ დაფაცურდა კაკანო.

– რა ტანსაცმელი გაქვთ, ბიძიებო, სიმინდზე გადასაცვლელად? – იკითხა მასპინძელმა. სურჯინი დაუდგი წინ.

– ბაბილო ვაშაყმაძე, მაგის დროა ახლა? მოშიებულია, ალბათ, ბაღნები! – გაუჯავრდა ცოლი.

– მიხედე, მერე, ქალო, საქმეს. მე ხომ არ გამოვაცხოვრებ ჭადს? – უსაყვედურა ბაბილომ და ტანსაცმელს დაუწყო თვალიერება. იგი დიდხანს ათვალიერებდა ქურქს, მერე ჩაიცვა, კედელზე ჩამოკიდებულ სარკეში ჩაიხედა, თავი გადააქნია და ტახტზე დადო ფრთხილად, ახლა ჩექმას დაუწყო ტრიალი.

– შეიძლება? – მკითხა და წულა გაიხადა. თანხმობის ნიშნად თავი დაეუქნე. ბაბილომ ორთავე ხელისგულზე დაიფურთხა, ფეხი ჩექმაში ჩაყო, მერე ყელი ყურებიდან დაქანა და ფეხი ახალთახალ ჩექმაში კალაპოტივით იჯდა.

– აგაშენა ღმერთმა, როგორ ყიდი, ბიძიკო, ამ ჩექმას? – მკითხა და წამოდგა. მარჯვენა ფეხი წინ წამოსწია, გაჭიმა და ზედ დააცქერდა.

– ერთ ფუთ სიმინდად! – ვუთხარი და ხატიას გადავხედე.

– ერთ ფუთ სიმინდად! – გაიმეორა ხატიამ და გაიღიმა.

– ტყვილაა, სიმინდი რომ იშოვებოდეს. ჩვენ სოფელს ნაბეღლავი ტყვილა კი არ ჰქვია? იყო წინათ სიმინდი, ბედელიც იყო, ახლა მართლა ნაბეღლავი გახდა, – თქვა ბაბილომ და ჩექმის გახდა დაიწყო. კაკანომ ამასობაში შუა ოთახში დაბალი მაგიდა დადგა, პრასის წნელით, ჭყინტი ყველით და ცივი ჭადით გააწყო, მერე ერთი დოქი ღვინო მოიტანა და სუფრასთან მიგვიპატიჟა.

– მოდით, შვილებო, მოშიებულები იქნებით, – პატიჟი აღარ დავიწყე. ხატიას ხელი მოგვიდევ და მაგიდასთან დავსვი. ბაბილო თვალს არ აცილებდა ხატიას, კაკანოს ღოყაზე შემოედო ხელი და სინანულით თავს აქნევდა. ბაბილომ ღვინო დაგვისხა, თვითონაც შეივსო,

– ღმერთო, შენ გვიშველე, – თქვა და დალია. ხატიას ჭადი და ყველი გადმოვუდევ და ჭიქა ჭიქაზე მივუჭახუნე, ხატიამ ჭიქა აიღო.

– კარგად იყავით სულ! – თქვა მან, ჭიქა გამოცალა და გაიღიმა.

– ვინ ხართ, ბიძიებო, თქვენ? – გგკითხა ბაბილომ და სასმენად მოემზადა.

– მე სოსო ვარ მამალაძე, აგი ხატიაა!

– რა ხართ ერთმანეთის?

– არაფერი!

– მეზობლები ვართ, მე და სოსოიე ერთ კლასში ვსწავლობთ, – თქვა ხატიამ.

– შენ სწავლობ, ბიძია? – გაუკვირდა ბაბილოს.

– კი, სოსოიას დავეყავარ კლასში.

– დიდი ხანია თვალები გტკივა, ბიძიკო? – ჰკითხა ბაბილომ ფრთხილად.

– არ მტკივა, ისე ვერ ვხედავ, თორემ სულ არ მტკივა.

– შვილო, შვილო! – თავი გადაიქნია კაკანომ, – სადაა ღმერთი, თორემ შენისთანა ანგელოზი მზეს და დღის სინათლეს როგორ არ უნდა ხედავდეს! – ხატიას თავი მკერდზე მიიზიდა და თმებზე აკოცა.

– მზეს კი ხედავს ხატი. ექიმმა თქვა, მზეს თუ ხედავს, მოვარჩენო, – ვუთხარი მე.

– მართლა, ბიძიკო? – ჰკითხა ბაბილომ და ღვინო დაასხა.

– კი, მართლა ვხედავ მზეს, ბათუმელმა ექიმმა უთხრა მამაჩემს, მზეს თუ ხედავს, დაფურუნებ სინათლესო. ომი რომ გათავდება, წამიყვანს მამა ბათუმში და ოპერაციას გამიკეთებენ, – თქვა ხატიამ და ჭამას შეუდგა.

– რა გქვია შენ, შვილო? – ჰკითხა კაკანომ.

– ხატია!

– მართლა ხატია ხარ, ღმერთმა სიკეთე მოგცეს, შვილო! – დალოცა კაკანომ.

– მადლობელი ვარ! – უთხრა ხატიამ.

– გაგიმარჯოს, შვილო... ექიმმა თუ თქვა, მოვარჩენს, აბა, რას იზამს, ასე ამ სიშორეზე როგორ გამოგიშვა დედაშენმა, არ შეეშინდა? – ჰკითხა ბაბილომ და ღვინო დალია.

– დედა არ მყავს და მამა სოსოიასთან ერთად ყველგან მიშვებს, – თქვა ხატიამ.

– გეტყობა, ძალიან გიყვარს შენი სოსოიე.

– მაგი ყველას უყვარს. – თქვა ხატიამ.

– ფეხით კი არ მომყავს, ვირზე მიზის! – ვთქვი მე.

– თუ სიმინდი იშოვებ, იქითობასაც ხომ ვერ შესვამ, ვერ ზიდავს ამდენს შენი ვირი, – გაიცინა ბაბილომ.

- ფეხით ვივლით ნელა, მე ფეხით სიარული მირჩევნია, - თქვა ხატია.
- აცალე, ბაბილო, ბაღნებს ჭამა, რაა, შე კაცო, რომ დააყარე ამდენი კითხვები, - უსაყვედურა კაკანომ.
- ჭამეთ, ბიძიებო, ჭამეთ, მერე ვილაპარაკოთ, - მოგვიწია ჭადი და ყველი ბაბილომ და ისევ დაასხა ღვინო.
- ნავახშმევს ისევ ბაბილომ დაიწყო ლაპარაკი:
 - დამიტოვე, ბიძია, აგი ჩექმა, მაგრამ პატარა შეღავათი მომეცი.
 - რამდენი შეღავათი მოგცე, ბაბილო ბიძია?
 - უნამუსო არ გეგონო, კი ვიცი მე ამ ჩექმის ფასი, მაგრამ ჭირს ახლა ჭადი, კი იცი შენ მაგი, ჭადი რომ არ ჭირდეს, ამ ოქრო საქონელს არ გაყიდდი, ასე არაა, ხატია ბიძია?
 - ასეა, ბაბილო ბიძია! - გაუცინა ხატია.
 - ჰოდა, ერთ ბათიან სიმინდს მოგცემ, სოსოია ბიძია.
 - ცოტაა ერთი ბათიანი. ერთი ბათიანი სიმინდი მარტო ვირის ქირა უნდა მივცე მანასეს, - ვოქვი და რატომღაც შემრცხვა.
 - ასეთია ცხოვრება, თვალებს გაცეცებიებსო, შენი რომ არ დაგრჩება, სხვისას გასესხებიებსო, - გამიღექსა ბაბილომ.
 - ხმა არ გამიცია.
 - კარგი აბა, ბიძია, ბათიანნახევრად მომცემ?
 - ქურქსაც თუ იყიდი, კი, - გადავწყვიტე მე.
 - ქურქს როგორ მომცემ? - მკითხა ბაბილომ და ისე გადახედა ქურქს, შევატყვე, თვალს სულიც გააყოლა.
 - ორ ფუთად.
 - აუ! - წამოიძახა ბაბილომ.
 - მაგი ქურქი სოსოიეს მამისაა! - თქვა ხატია.
 - მერე რამ გაახდევინა ტანზე აგი მამაშენს, ბიჭო? - მკითხა ბაბილომ და ქურქში მკლავი გაუყარა.
 - არ გაუხდია!
 - უხმარია?
 - არა, ერთჯერ ეცვა, მეტად არა!
 - ერთ ფუთს მოგცემ და ვიშიმშილებ ამ ზაფხულს, ჯანდაბას ჩემი თავი... - თქვა ბაბილომ. თავი ჩავლუნე, ვერ გადამეწყვიტა, მიმეცა თუ არა.
 - მაგი ქურქი და ჩექმა სოსოიეს მამისაა, რომ არ უჭირდეს, სულ არ გაყიდის, ცოტაა ერთი ფუთი! არ ატანდა მამიდამისი და ძალით წამოიღო სოსოიამ, - ბაბილო რაღაცას მიხვდა და შემხედა.
 - ჯარში გყავს, ბიძიკო, მამა?
 - არა.
 - აბა, არ გყავს?
 - არ ვიცი...
 - დედა?
 - არ ვიცი.
 - მოიცა, ბიძია, მოიცა, დალაგებით მითხარი, რაშია საქმე.
 - მაგის მამა და დედა ოცდაჩვიდმეტ წელში დააპატიმრეს, ახლა მამიდა ზრდის, ქეთო მასწავლებელი, - თქვა ხატია. ბაბილომ თავი დაიქნია. მერე ქურქი გაიხადა და ფრთხილად დადო ტახტზე.
 - ოცდაჩვიდმეტ წელში, აბა? - თქვა მან დუმილის შემდეგ.
 - კი, ოცდაჩვიდმეტ წელში.
 - დამე წაიყვანეს?
 - კი, დამე.
 - ერთად?
 - არა, ცალ-ცალკე.
 - მერე?
 - მერე არაფერი.
 - არაფერი არ ისმის?
 - არა!

– ვაი, დედამისს უბედურს! გახსოვს დედა და მამა, შვილო? – შევეცოდე კაკანოს.

– ლანდად მახსოვს. სულ ლანდად, დედა უფრო კარგად მახსოვს, – ვთქვი მე. მერე ქურქი ავიღე და დავეკეცე, – ჩვენ ხვალ დილით ადრე უნდა წავიდეთ, ბაბილო ბიძია, – ვცადე საუბრის თემის შეცვლა.

– კი, ბიძია, კი კაკანო, გაუხაზირე ამ ბაღნებს ხუთბათმანნახევარი სიმიინდი, – კაკანო უხმოდ გავიდა მეორე ოთახში და თან ჩემი ტომარა გაიტანა.

– ძნელია, ბიძიკო, ძნელი, – დაიწყო თავისთვის ბაბილომ, – ბევრი კაცი გაფუჭდა ოცდაჩვიდმეტში. ჩვენი სოფლიდანაც წვიყვანეს ორი კაცი იმ საშინელ დღეებში, გაბრიელა მეწისქვილე და იაკინთე კუნჭულია, მონაგარიშედ მუშაობდა მაშინ კანტორაში. დამე წაიყვანეს. დაიკარგნენ მერე... – ბაბილო დადუმდა. მეორე ოთახიდან ისმოდა სიმიინდის მარცვლის სასიამოვნო ჩხრიალი, ეტყობა, კაკანო წყავდა სიმიინდს.

– თოფს არ იყიდი, ბაბილო ბიძია? – გკითხე უცებ.

– რა მითხარი, ბიძიკო? – ამომხედა ბაბილომ.

– თოფი ხომ არ გინდა-მეთქი...

– თოფი? ჰო, თოფი, თოფი რად მინდა, ბიძია? ამ ომში შაშვი და ჩხართვი გაწყდა, ვის ვესროლო? თუმც კი მინდა, ნადირმა იცის ჩამოვარდნა ზამთრობით სოფელში, თოფი ყოველთვის საჭიროა, ახლა მაინც. მაგაში რა მოგცეთ, ბიძიებო? – თქვა ბაბილომ, ცენტრალი აიღო, გადახსნა და ლულებში გახედა. მე არაფერი ვთქვი, ხატბას მოვუჭირე ხელი ხელზე. ეს თოფი ხატბასი იყო და მას უნდა გადაეწყვიტა მისი ფასიც.

– კარგი საქონელია, – თქვა ბაბილომ და თოფი დაკეტა.

– ჰე, რამდენი გინდათ მაგ თოფში? – გკითხა ისევ ბაბილომ.

– არაფერი! – თქვა უცებ ხატბამ. გაკვირვებისაგან პირი დავადე.

– რავა, არ ყიდი? – ჰკითხა ბაბილომ ხატბას.

– არა, ბიძია, არ ვყიდი, ისე ტყუილად გაძლეე, გაჩუქებ თუ არ დამიწუნებ, – უთხრა ხატბამ და გაუცინა.

– ჩემი დასაწუნი რა ჭირს ამას, შენი ჭირიმე ბიძია, მაგრამ ტყუილა არ მინდა, გაგიჯავრდებიან შინ, – თქვა ბაბილომ, თოფი ააყუდა კედელზე და ხატბას თავზე გადაუსვა ხელი.

– აბა, ისე მე არ მინდა, არავინ არ გამიჯავრდება, ჩემია მაგი თოფი და მიჩუქნია, თუ დაიტოვებ, კარგია... – ხატბამ წამწამები ააფახულა: – უთხარი, სოსოია, ჩემი რომაა აგი თოფი და არავინ რომ არ გამიჯავრდება, – მივხვდი, ერთი უარიც რომ ეთქვა ბაბილოს, ხატბა ბავშვივით აბლავლდებოდა და ბაბილო ბიძიას მუდარის თვალთ შევხედე.

– ხატბასია აგი თოფი და გაჩუქა, ბაბილო ბიძია, რომ არ დაიტოვო, ეწყინება ხატბას... – ვთქვი და ხატბას შევხედე, ხატბამ თავი დაიქნია.

– კარგი, ბიძიკო, მადლობელი ვარ, შენ გაეზარდე შენს მამას, – თქვა ბაბილომ და ხატბას ლოყაზე აკოცა, – მოდი, ქალო კაკანო, სად დაიკარგე?.. – გასძახა მან ცოლს. – დაუგე აწი ამ ბაღნებს ლოგინი და დააძინე, ნახე ერთი, ხატბამ რა თოფი მჩუქა. ამის ხათრით კი გავა კაცი ტყეში ფირალად.

კაკანო შემოვიდა. ბაბილომ თოფი გაუწოდა.

– გაწიე იქით, ყაძახო, არ გაგივარდეს... – აირიდა მან თოფი და ლოგინების დაგებას შეუდგა. ვიდრე კაკანო ლოგინებს დააგებდა, მე ისევ კედელზე ჩამოკიდებულ გაბრაზებულ ვაჟკაცს შევხედე და ისევ გამიკვირდა, რაში დასჭირდა ბაბილოს ერთი კაცის ორი სურათის ერთ ჩარჩოში ჩასმა.

– ბაბილო ბიძია, რა ქვია თქვენს შვილს? – ბაბილომ თავი ასწია და სურათს შეხედა ნაღვლიანი ღიმილით, – თქვენი შვილია, ალბათ.

– რომლის სახელი გაინტერესებს, ბიძია, შენ?

– დამცინი, ბაბილო ბიძია? – გავიკრიჭე მე.

ბაბილომ გაიღიმა, კეფა მოიფხანა, მერე ჩიბუხი ამოიღო, დიდხანს ტენა ხელისგულზე მოფშენილი თუთუნით, ჭრაქით მოუკიდა და ისევ სურათს გახედა ლურჯი კვამლიდან.

– ოცი წელიწადი მე თვითონ ვეკითხებოდი, სოსოია ბიძია, რომელს რომელი სახელი გქვიათ-მეთქი, ოცი წელიწადი ორივეს ცემდა დედამისი ერთის ეშმაკობისათვის, არ მოგტყუვდეთ.

– გაუხმა დედათქვენს ხელები, შვილებო! – ამოიოხრა კაკანომ.

– ათი წელიწადი სისხლი უმრეს მასწავლებლებს ამ ციგნებმა, ორი მასწავლებელი ცდიდა კლასის სხვადასხვა კუთხეში, ათწლედს რომ ამთავრებდნენ, ერთმა ხუთი მიიღო და მეორემ სამი. ატესტატების შევსების დროს მაინც შეეშალათ. მე და დედამისი ვარჩევდით მარტო, ისიც იმით, რომ

ბარძაყზე ტყლიპიანი ნასია უნდა ყოფილიყო და უტყლიპო ბათუა, მაგრამ კლასში შარვალს სომ არ ჩახდიდნენ? ოცდაშვიდი წუთით უფროსია ნასია ბათუაზე, ორივე ერთ დღეს წაიყვანეს ომში, ბიძიებო, ავი სურათი ომიდან გამომიგზავნეს პირველ თვეს, გავადიდებო; მერე დაიკარგნენ და დაგვლუპეს მე და ავი დედაბერი...

– ღმერთო, შენ გადააშენე ჩვენი დამღუპველი უშივილოდ და უძიროდ, როგორ მიდგას სული ამათ დედას, არ გიკვირთ? – თქვა კაკანომ და თავსახვევის ყურით ცრემლი მოიწმინდა.

– სოსოია, მაინც რომელი რომელია? – მკითხა ხატია.

– ერთია ორივე, ხატია!

– ღამაზია?

– კი, ცოტა გაბრაზებულს გადაუღია სურათი.

– შვილო, შვილო, ვინ იცის, როგორ უჭირდათ მაშინ, ვაი დედათქვენს, ახლა სად ხართ. გშიათ ეგება, გწყურიათ, გტკივათ ეგება რამე, სასიკვდილე დედათქვენი კი კიდევაც ჭამს, კიდევაც სვამს და ქვა რომ ურტყა თავში, მაინც არ კვდება, – ატირდა კაკანო.

– კარგი ახლა, ქალო! – გაუჯავრდა ბაბილო ცოლს. მერე მე მომიბრუნდა, – ასეა, ბიძიებო, დიდიდან საღამომდე, სამი წელია, არ გაუთავდა ცრემლი ამ ჩემი ცოდვით სავსეს, მეც მკლავს და თავსაც იკლავს.

– ვაიმე, შვილებო, დედათქვენის ხელი თუ გაკლიათ ახლა, ერთი გადამავლება თქვენზე თვალი და დამიკრიფა მერე გულზე ხელი, – ისევე განაგრძო კაკანომ. – ვაითუ, ტყვიამ წაგაქციათ სადმე, ჩემო ჯამუხო ბიჭებო... – ტიროდა იგი სახეზე ხელაფარებული.

– კაკანო ბიცოლა, მასე იყო ჩვენს სოფელში მეზობელი სამი წელი დაკარგული და გამოჩნდა, გუშინწინ გამოჩნდა სწორედ... ჩვენ რომ წამოვედით, იმის წინა დღეს... – თქვა უცებ ხატია.

– ბედნიერი დედამისი, რაო, რას იწერება?... – თქვა კაკანომ და თავი ასწია.

– იწერება კი არა, თვითონ ჩამოვიდა, კაკანო ბიცოლა...

– ვისზე ამბობ, ხატია? – ვკითხე გაკვირვებულმა.

– ვისზე და იაკინთე ჯაბუას ბიჭზე, არ გახსოვს, ბიჭო? – თქვა ხატია.

– რაო, შვილო, მერე, შენ თუ ელაპარაკე? – დაინტერესდა ბაბილო.

– რაო და, ცუდათაა ჰიტლერის საქმეო... – დაიწყო ხატია, – ძალიან ცუდათ არისო. ჩვენებს რაღაც იარაღი გამოუგონებიათ, ქალის სახელი აქვს „კატუშა“, წვავს თურმე ყველაფერს.

– მაგი მეც გავიგე, მერე, მერე... – აწრიალდა ადგილზე ბაბილო.

– მერე, მოყვე სოსოია, შენ იქ არ იყავი? არ გახსოვს?... – წამკრა მუჯღუგუნი ხატია. რა უნდა მეთქვა, ვიჯექი პირდაღებული და არ ვიცოდი, რა უნდოდა ხატიას. არაფერი არ მახსოვდა, მახსოვდა მარტო ის, რომ ამ ერთ თვეში ჩვენს სოფელში არავინ დაბრუნებულა და გუშინწინ სწორედ იაკინთე ჯაბუას ბიჭის დაღუპვის ცნობა მოვიდა.

– თქვი, ბიძია, თუ რამე იცი, შენ გახარებას! – ახლა მე მომიბრუნდა ბაბილო და სმენად იქცა.

– წვავსო ყველაფერსო... – დავიწყე მე, – ახლა ჩვენი თვითმფრინავები ბერლინს ბომბავენო... მაღე მეორე ფრონტი გაიხსნებაო...

– როდისო, იმ მამაცხონებულმა!.. – წაუვიდა სული ბაბილოს.

– მაღეო! – ჩამომართვა სიტყვა ხატია. – ახლა ჩვენს ჯარს არაფერი აკლიაო, კარგად აცვიაო, კარგად ახურავსო, ისეა მოწყობილიო სანგრები, ათასში ერთი კაცი თუ დაიჭრება, სიკვდილით იშვიათად ვინმე მოკვდესო. გარბიან და გარბიან გერმანელებიო... – თქვა სულმოუთქმელად ხატია.

– უბედური დედათქვენი, შვილებო, თუ მიაწიეთ ამ დრომდე ნეტავი?... – თქვა კაკანომ და სურათს შესედა.

– წერილები რომ არ მოდის, შვილო? – იკითხა ბაბილო.

– წერილების საწერად ვის სცალია ახლა, ბაბილო ბიძია?

– მანამდე თუ დამენგრა, შვილო, ოჯახი? ადრე თუ დავიდუპე, მაშინ რა წყალში ჩავვარდე? – თქვა ბაბილომ და ხელი ჩაიქნია უიმედოდ.

– თქვი, სოსოია, კიდე რა თქვა ვაჟიკომ, არ გახსოვს?

– რაო, ხატია, რა თქვა? – ვკითხე ვედრებით.

– რაო და, ქვეყნის ქართველები იყვნენ ჩემთანო, მგონი ისიც თქვა, ძმები იყვნენო... – ხატია ნერწყვი გადაყლაპა. ხახა გამიშრა, ბაბილოს ჩიბუხი აუკანკალდა ხელში, კაკანომ კი დაიხოქა ხატიას წინ და პირში მიაჩერდა. ხატია ერთხანს დუმდა, კაკანომ კალთაზე დაქანა, განაგრძეო, ხატია ადგა.

– ძმები იყვნენო, ხომ, სოსოია? ძმებიო... ვაშლი რომ გაგიპია შუაში, ისე გავდნენო ერთმანეთს... – ხატია ისევ გაჩუმდა.

– მერე? – თქვა ჩურჩულთ კაკანომ.

– მერე, კარგად იყვნენო, ორდენები ჰქონდათო ბევრიო, ყველას გვიყვარდაო.

– ტყუპები იყვნენო? – იკითხა ხმის კანკალით ბაბილომ. ხატიამ თავი დაუქნია.

– გვარი? – ამოიკვნესა კაკანომ.

– გვარი არ მიკითხია! – თქვა ხატიამ წყნარად.

– სახელები?

– თქვა და არ მახსოვს, შენ არ გახსოვს, სოსოია?.. – ხატიას ხმა ჩაუწყდა.

– არ მახსოვს, ხატია!

– ცოცხლები თუ არიანო? – იკითხა კაკანომ.

– იმათ რა მოკლავდა, ტყვია არ ეკარებოდათო! – თქვა ხატიამ და დაჯდა.

– წამოვალ შენთან ერთად, შვილო, შემახვედრე ის კაცი! – თხოვა კაკანომ ხატიას და მისი ხელები გულში ჩაიხუტა.

– სოსო, ერთი დღით იყო ჩამოსული, ხომ? – მკითხა ხატიამ დუმილის შემდეგ.

– ერთი დღით, ხატია! – ძლივს ამოვიღე ხმა.

– წასული იქნება, აბა? – დაიკვნესა კაკანომ. ხატიამ თავი დაუქნია.

– რა ვქნა ახლა მე? – თქვა კაკანომ და მე შემომხედა.

– კიდევ ჩამოვალო, ასე თქვა, მალე ჩამოვალო.

– რომ არ ჩამოვიდეს?

– წერილს მივწერ და გავიგებ ყველაფერს, კაკანო ბიცოლა! – გუთხარი და სახე ავარიდე.

– მეცი პატივი, შვილო, ღმერთი გადაგიხდის სამაგიეროს, – შემევედრა კაკანო.

– კი, ბიცოლა!

– ღმერთო, ცოცხლები მყავს, აბა, ჩემი ბიჭები? ღვთისმშობელო, შენი სახელის ჭირიმე. ძმები იყვნენო?.. გავდნენ ერთმანეთს ძალიანო?.. ბევრი ტყუპია ქვეყანაზე, მამაო ზეციერო, და ყველას უცოცხლე, მაგრამ ეს ორი ჩემი ნასიე და ბათუე ჰქენი, – აღაპყრო ხელები კაკანომ. მთელი ამ ხნის განმავლობაში ბაბილო ხმას არ იღებდა. და მე მეშინოდა, რომ ახლა წამოდგებოდა, ხელს წაგვაგლებდა და ქუჩაში გაგვყრიდა ამ ორ უსინდისო მატყუარას, მაგრამ იგი იჯდა საოცრად მშვიდი, გაღიმებული... თვალს არ აცილებდა ხატიას, ხელები ოდნავ უთრთოდა და მარჯვენა წარბი უთამაშებდა. ოთახში სამარისებური სიჩუმე ჩამოვარდა, მარტო კაკანოს ჩურჩული ისმოდა, წყნარი, ძალზე წყნარი. ალბათ, ღმერთს სთხოვდა რაღაცას, ხოლო კედლიდან ისევ მიყურებდა ორი გაბრაზებული ვაჟკაცის ორი სურათი, ერთ ჩარჩოში ჩასმული.

– ღმერთო, ამ ღვთისნიერი ბავშვის მეტი დასაჩაგრავი ვერავინ ნახე? – თქვა ბოლოს ბაბილომ. მერე ადგა, კაკანოს ხელი მოჰკიდა და გაიყვანა.

– დაიძინეთ ახლა, ბიძიებო, ტკბილი ძილი მოგცეთ უფალმა ჩვენი გულის გახარებისათვის, – მერე ისევ გაიღიმა და კარი გაიხურა.

არც მე და არც ხატიას არ გვეძინებოდა, ხატიამ მთხოვა, ეზოში ჩამიყვანეო. ჩავიყვანე, კაკლის ძირში დაესვი და თავი კალთაში ჩაუუდე. ივნისის თბილი, ძალიან თბილი სადამო იყო. ცა ისე იყო ვარსკვლავებით მოჭედილი, დათვლა არ მოგიხდებოდა. ისმოდა ჭრიჭინების გაუთავებელი ჭრიჭინი, მდინარის შხუილი, ბაყაყების ყიყინი და ზედმიწევნით ერთგული, პატიოსანი ძაღლების ყევა. ჩემს სოფელშიც ზუსტად ასეთი ღამეა ახლა, ასეთივე ჭრიჭინები, ბაყაყები, ძაღლები, ცა, მთვარე და ვარსკვლავები. მამიდაც ზის, ალბათ, ახლა ხის ძირში, უყურებს ამ ცას და ფიქრობს ზუსტად იმას, რასაც მე. რა კარგი იქნებოდა, ცა რომ სარკე იყოს, მაშინ ჩვენ, ვინც ცას ვუყურებთ, დავინახავდით ერთმანეთს. მე დავინახავდი მამიდას, დავინახავდი ჩემს სოფელს, მთელ ქვეყანას დავინახავდი. რამდენ უცნობ კაცს და ჩემს ტოლს დავინახავდი, რამდენი ნაცნობი მეყოლებოდა... მთელ მსოფლიოს გავიცნობდი და მთელი მსოფლიო გამიცნობდა. რა კარგი იქნებოდა, ცა რომ სარკე იყოს. ვნახავდი ქვეყნებს, ამოვიჩინებდი ყველაზე კარგ ქვეყანას, ყველაზე კარგ ხალხს და წავიდოდი, ვიმოგზაურებდი, ვნახავდი, სად არის ომი, სად სიმშვიდეა; სადაც სიმშვიდეა, ალბათ, ყველას იქ მოუნდებოდა წასვლა, ცა რომ სარკე იყოს... თუმცა, ცა რომ სარკე იყოს, მაშინ ჩვენ ყველანი დავინახავდით ერთმანეთს, ვნახავდით, რომ არა ვართ ისე ცუდები, ჩვენ რომ გვეგონია, არაფერი არ გვაქვს საჩხუბარი და ომები აღარ იქნებოდა... ცა რომ სარკე იყოს, დავინახავდით, ვის უჭირს ამ ქვეყანაზე, ვის ულხინს, მერე დალხინებულები წავიდოდნენ გაჭირვებულებთან და მიეხმარებოდნენ... რა კარგი იქნებოდა, ცა რომ სარკე იყოს...

- სოსოია, რას ფიქრობ? – მკითხა ხატია.
- მაგი, ჩემო ხატია, შენ კი არა, მე ვერ გავიგე...
- მაინც, რაზე ფიქრობ, სოსოია?
- ცაზე ვფიქრობ!
- ცაზე რას ფიქრობ?
- ცა რომ სარკე იყოს-მეთქი, ვფიქრობ.
- რად გინდა, ცა რომ სარკე იყოს?
- აგერ თვალში ჩამივარდა რაღაცა და ამოვიღებდი.
- თქვი, სოსოია, რად გინდა?
- ეჰ, ხატია, რომ იცოდე, რა კარგი იქნებოდა, ცა რომ სარკე იყოს... – ვუთხარი და ისევ ცას დაუწვევ ცქერა. ხატია გაჩუმდა.
- თბილი ღამეა ხომ, სოსოია? – მკითხა ცოტა ხნის შემდეგ.
- რა იყო, გოგო, იმხელა ტყუილი რომ თქვი, სად წავსულიყავი, არ ვიცოდი!
- ტყუილი არ მითქვამს მე, – თქვა ხატია და ჩემი თავი კალთაში გაისწორა.
- აბა, მართალი იყო, რაც შენ იბუტუტე? მეც რომ ჩამაცივდი, გაიხსენე, გაიხსენეო.
- არ გახსოვს, ბიჭო, შენ, თორემ ყველაფერი მართალი ვთქვი.
- ხატია, ან შენ ხარ შტერი, ან მე გგონივარ შტერი... შენ გგონია, დაგიჯერა ბაბილომ?
- სოსოია, რომ მეთქვა ბაბილოსათვის, შენი ბიჭები დაიღუპნენ-მეთქი, თუ დამიჯერებდა? – მკითხა უცებ ხატია.
- მაგას რატომ დაგიჯერებდა, გოგო?
- რატომ არ დამიჯერებდა?
- იმიტომ, რომ ტყუილია!
- აბა, რომ ვუთხარი, ცოცხლებია-მეთქი, იმას დამიჯერებდა?
- მაგიც ხომ ტყუილია?
- ორივე ტყუილი არ შეიძლება, სოსოია, ან ერთია ტყუილი, ან მეორეა მართალი. ან ცოცხლებია ის ბიჭები, ან მკვდრები, მკვდრები რომაა, მაგი არ ჯერათ ბაბილოს და კაკანოს, მაშინ ის უნდა დაიჯერონ, რომ ცოცხლებია.
- თუ მკვდრებია?
- მე არ მითქვამს, თქვენი შვილები იყვნენ ისინი-მეთქი და ეგონოთ თავისი შვილები, ცუდია მაგი?
- ცუდი რატომაა?
- აბა, რა გინდა, სოსოია?
- არაფერი, ხატია, არაფერი...
- ეგონოთ ბაბილოს და კაკანოს, რომ მათი შვილები ცოცხლები არიან, რაა ცუდი ამაში? არაფერი. მერე რა, რომ ტყუილია, იქნებ მართალია? თუ მართალია, მაშინ ხომ არის კარგი? კარგია, ამაშია საქმე. ყველა მართალია კარგი? ყველა მართალი როგორ იქნება კარგი? ყველა ტყუილია ცუდი? ყველა ტყუილი რატომაა ცუდი? აბა, ხომ ჯობია ცუდ მართალს კარგი ტყუილი? ჯობია, ამაშია საქმე.
- რას ფიქრობ სოსოია? – ისევ მკითხა ხატია.
- რას, ჩემო ხატია, და ხვალ რომ ჩავალთ შინ და მთვარისხელა ჭადს რომ გამოაცხოვს მამიდაჩემი და რომ დავაცხრები ზედ... ამას ვფიქრობ.
- რა ფერისაა ცა, სოსოია?
- ლურჯია ცა, ხატია!
- ლურჯი თვითონ რა ფერია?.. – მკითხა ხატია. დავფიქრდი.
- ლურჯი რა ფერია, ხატია, და ცისფერია... – ავუხსენი ბოლოს.
- ცისფერი ღამაზია?
- ძალიან ღამაზია, „ცისა ფერს, ლურჯსა ფერს“, – ხომ გახსოვს?
- ღამაზი როგორია, სოსოია? – არ მომეშვა ხატია.
- ღამაზი? – მე წამოფიქრე და ხატიას დავაცქერდი სახეზე.
- ღამაზია, ხატია, დიდრონი წყლიანი ცისფერი თვალეები, შავი წამწამები... – მე ფრთხილად გადავუსვი ხატიას თვალეებზე ხელი, ხატია გაიღიმა, – შავი წარბები, – განვაგრძე მე, – წაბლისფერი თმა, სწორი, პატარა ცხვირი, გაბუტული სქელი ტუჩები, თეთრი კბილები, მრგვალი ნიკაპი, პატარა ყურები, მაღალი ყელი – აი, ასეთი, შენ რომ ხარ, ეს არის ღამაზი, გეყურება, ხატია? – დავამთავრე და მხრებზე ხელები დავაწვეე.

– ესე იგი, მე ვარ ლურჯი და ცისფერი?...
უიმედოდ ამოვიხსრე.
– შენ როგორი ხარ, სოსოია? – მკითხა ისევ ხატიამ.
– მე მაიმუნი ვარ.
– მაიმუნი როგორია?
– მე რომ ვარ, ზუსტად ისეთი.
ხატიამ ხელებით ჩემი სახე მოძებნა.
– თმა რა ფერის გაქვს, სოსოია?
– შავი.
– თვალები შენც დიდი გაქვს და წამწამებიც. შენი თვალები რა ფერისაა, სოსოია?
– თაფლისფერი.
– ცხვირი სწორი გაქვს და პატარა, ყურებიც პატარა, ნიკაპი მრგვალი, ტუჩები სქელი. კბილები?
– კბილები ყველას თეთრი გვაქვს, ხატია.
– შენ ლამაზი ხარ ხომ, სოსოია?
– კიდევ კარგი, რომ ვერ მხედავ, ხატია!
– შენ კი გხედავ, სოსოია, შენ გხედავ, მზეს ვხედავ და მეტს ვერაფერს... – თქვა ხატიამ და ხელები ჩამოუშვა. მხრებზე ხელი მოვხვიე და ჩემკენ მოვიზიდე, ხატია მორჩილად მომყვა, იგი ოდნავ თრთოდა, მისი თავი კალთაზე დავისვენე, დავიხარე და თვალებში ვაკოცე, მერე ტუჩებში, მერე ყელზე, მერე ისევ ტუჩებში და ასე დავრჩით დიდხანს, დიდხანს. თავი რომ ავიდე, ხატია ტიროდა და ილიმებოდა.
– ხატია!
– სუ, სოსოია, სუ!.. – თქვა ჩურჩულით ხატიამ. მის ფეხებთან დავწექი გულადმა და ცას ავხედე. ხატია ჩემკენ დაიხარა. გულზე ყური დამადო და გაინაბა. იგი, ალბათ, ჩემს გულისცემას უგდებდა ყურს. მე კი მისი ღოყის სითბო მეღვრებოდა სხეულში, ისე, როგორც მაშინ, სუფსის პირას, მისი ხელების სითბო. ცა იყო ლურჯი, ლურჯი და ძალიან ჰგავდა ხატიას თვალებს, მესმოდა მდინარის შხუილი, ჭრიჭინების ჭრიჭინი, ძაღლების ყევა, მესმოდა ყველაფერი და ვერაფერს ვხედავდი, ვარსკვლავებით მოჭედილი ცისა და ხატიას გარდა. ხატია მხოლოდ მზესა და მე მხედავდა. ცაც გვხედავდა, ალბათ, მე და ხატიას.

* * *

თვალი რომ გავახილე, ოთახში მკრთალი შუქი შემოდინდა. ფანჯარაში გავიხედე, თენდებოდა. ლოგინიდან წამოვდექი, ჩავიცვი და ხატიას საწოლთან მივედი ფრთხილად. ხატიას ორთავე ხელი ღოყის ქვეშ ამოდო, ტუჩები ოდნავ გაპობოდა და მშვიდად ეძინა. მკლავზე ხელით შევეხე და ოდნავ შევაქანე.

– ხატია! – ხატია შეიშმუნა.
– ხატია!
– რა იყო, სოსო? – მკითხა და ლოგინზე წამოჯდა.
– წასასვლელი ვართ, ადექი.
– რა დროა ახლა, სოსოია?
– თენდება, ხატია, სადაცაა მზე ამოვა, ადექი, ჩაიცვი, მე წავალ, ვირს კეხს დავადგამ მანამდე.
– კარგი!

ეზოში ჩავედი, ვირი ბალახს წიწკნიდა და ყურებს აპარტყუნებდა. ნალიას ძირში მორზე დადებული კეხი ავიდე, ვირს ზურგზე გადავამხე და მოსართავები მოვუჭირე. მერე ავირბინე და ოთახში შევედი. ხატია ჩაცმული დამხვდა.

– წამოდი, ხატია!
– რას ჩურჩულებ, ბიჭო? – მკითხა გაკვირვებულმა ხატიამ.
– რას და ძინავთ ბაბილოს და კაკანოს.
– ასე ადრეა?
– ხო.
– გავიპართ აბა, არ დავემშვიდობოთ?
– ნუ შევაწუხებთ ახლა, წამოდი, – ხატია გარეთ გამოვიყვანე.

- სირცხვილია, სოსოია!
- არაა სირცხვილი, წამოდი, ის უფრო სირცხვილია, რომ გავადვიდით, - ეზოში ჩავედით, მერე დავბრუნდი, ტომრები ჩამოვარბენინე ოთახიდან, ერთმანეთზე გადავაბი და ვირს გადავიკიდე გაჭირვებით.
- აბა, წავიდეთ! - ვთქვი და ხატიას ხელი მოვიკიდე.
- ჰაიტ, თქვე ჯობირებო, მიიპარებით? - მოგვესმა უცებ. აივანზე თმაგაბურძენული, წელზევით პერანგის ამარა ბაბილო ბიძია იდგა.
- მომჭერთ თავი? ასე უჭმელ-უსმელი მიდიხართ? რას იტყვის ხალხი, - თქვა ბაბილომ და თითოთ დაგვემუქრა.
- ბაბილო ბიძია, მადლობელი ვართ თქვენი, მაგრამ ასე ადრე თუ არ წავედით, დაგვალამდება გზაში. - დავეჯღანე ბაბილოს.
- მაგი მართალია, ბიძიებო! - თქვა ბაბილომ და კეფა მოიფხანა.
- წავედით, აბა, ნახვამდის, ბაბილო ბიძია.
- მიდიხართ, აბა?
- კი მივდივართ, ბაბილო ბიძია, დიდი მადლობელი ვართ თქვენი.
- მოიცადე, ბიძია, მოიცადე! - თქვა ბაბილომ და ისევ მოიფხანა კეფა. მერე ოთახში შებრუნდა და ცოტა ხანში გამოვიდა აივანზე. თვალები დამიბნელდა: ბაბილოს მკლავზე ქურქი ეკიდა, ხოლო ხელში ჩექმა ეჭირა. დინჯად ჩამოვიდა კიბეზე და ჩემს წინ დადგა. სიტყვის ამოღებას ვერ ვბედავი, პირი გამშრალი მქონდა და სიკვდილივით მეშინოდა, უცებ ტირილი არ წამცდენოდა.
- ა, ბიძია, აგი ჩექმა! - თქვა და ჩექმა გამომიწოდა. ჩექმა ჩამოვართვი და როგორც იქნა ნერწყვი გადავეყლაპე. ხატია გაშტერებული იდგა და თვალებს აფახულებდა.
- აგი პალტო! - დააყოლა ბაბილომ და ქურქი კეხზე გადაკიდა.
- აღარ გინდა, ბაბილო ბიძია? - ვკითხე ჩამწყდარი ხმით.
- აღარ მინდა, ბიძია! - თქვა ბაბილომ და თავზე ხელი დამადო. - აღარ მინდა, ბიძია, არც ჩექმა მინდა, არც პალტო, თოფს კი დავიტოვებ, ნაჩუქარია, - თქვა და გაიღიმა.
- რატომ, ბაბილო ბიძია, ძვირია? - ვთქვი და შევატყვევ, როგორ დამეღრიცა ქვედა ტუჩი.
- არა, ბიძია, ძვირი როგორაა, მაგრამ აღარ მინდა.
- სხვა გზა აღარ მქონდა, შევეტრიალდი და კეხიდან ტომრების ჩამოხსნა დავიწყე.
- რას შევები, ბიჭო? - შეეშინდა ბაბილოს. გაკვირვებულმა მოვხედე.
- რას შევები? - გამიმეორა კითხვა ბაბილომ.
- როგორ რას ვშევები, არ მინდაო, რომ თქვი?
- მერე, საპალნეს რაზე ხსნი ვირს?
- წაიღეთ სიმინდი უკან! - ვუთხარი მე.
- არა, ბიძიკო, არა, მომკალი ვილაცამ, მაგი რაფა იფიქრე შენ? სიმინდს კი არ გართმევ უკან, აგი ჩექმა და პალტო წაიღე უკან, თორემ სიმინდი რა შავ ქვად მინდა, მაგას ისე გაძღვე, - მითხრა ბაბილომ და თმები მომქანა, - უყურე შენ, კაცო, რა იფიქრა?.. - იმეორებდა და ხელს არ მიშვებდა.
- ბაბილო ბიძია...
- რა იყო, ბიძიკო?
- ბაბილო ბიძია... არ მინდა, აბა, სიმინდი... მე... მე... მათხოვარი კი არ ვარ!.. - ამოვღეჭე ძლივს და შევატყვევ, როგორ მომაწვა სისხლი სახეზე და როგორ გავწითლდი. ბაბილომ ცივად გამიშვა ხელი.
- რაო, რა მითხარი? - მკითხა მან. თავი ჩავლუნე.
- არა, რაო, რა მითხარი? - არ მეშვებოდა ბაბილო, უცებ აფეთქდა. - ჰაიტ, შე მამაძაღლო, ვის გაუბედე მაგის თქმა, ვინ გასწავლა უფროსებთან მასე ლაპარაკი? მათხოვარიო? მათხოვარი ვიყავი მე, თოფი რომ გამოვართვი? რას ჰქვია მათხოვარი? რაღაც ორი კაკალი სიმინდი მისცეს კაცმა კაცს, მათხოვრობაა მაგი? არ გცოდნია შენ, რაა მათხოვარი... გაიგონე, ხატია, რა ამოუვიდა პირიდან? მათხოვარი არ ვარო, გეყურება? - მე თავი ვვლარ შევიკავე და ყელში მომღვარ ცრემლს გზა მივეცი. ავტირდი გალახული ბავშვივით ამხელა მუტრუკი.
- არა, ბიძია, არა, არ გრცხვენია, ბიჭო? - მომხვია ხელი ისევ ბაბილომ. - პატარას რომ წამოიხიტდები, მერე შენ თვითონ გამოეწყვე ამაში. მე შენ გეტყვი, არ დაგშვენდება. მერე მესტუმრე, თუ მშვიდობა იქნა, ჩემი ბიჭების ქორწილში, გეყურება? არ დამაღალატიანოთ შენ და ხატია. ახლა წადით... მე და ჩემს დედაბერს არ დაგვაფხებს ხუთი ბათმანი სიმინდი, მაგიც რომ არ იყოს, სასიმინდე სავსე მაქვს, ათ წელიწადს ხელი რომ არ გავანძრიო, ათ ოჯახს შევინახავ. ჰაიტ, შე

გლახა. სულ ერთია გაგვიფუჭდებოდა, მაგას დაჰქვავდა ერთ კვირაში და ტყუილა უნდა გადამეყარა წყალში... წადით ახლა, ბიძიებო... – თქვა ბაბილომ და ფრთხილად მომიშორა.

– ბაბილო ბიძია! – თქვა ხატია და ბაბილოსაკენ წამოვიდა.

– რა იყო, ხატია? – უპასუხა ბაბილომ და ხატიას შეეგება. ხატია ბაბილოს წინ დადგა, მერე ხელებით სახე მოუძებნა, ფეხის წვერებზე წამოიწია, თავისკენ დახარა და მაგრად, მაგრად აკოცა ლოყაზე. ხატიას ხელი მოვიკიდე და ჭიშკრისაკენ წავიყვანე. ვირი თავისით გავიდა ღია ჭიშკარში და გზას დაადგა.

– არ დამივიწყოთ, ბაბილო, თუ გექნებათ გზა აქეთ, შემომიარეთ და გამიმხნევეთ აგი დაყრუებული დედაკაცი, – თქვა ბაბილომ და ჭიშკარი დახურა.

– ნახვამდის, ბაბილო ბიძია!...

– ნახვამდის, ბიძიებო!...

ვიდრე თვალს არ მოვეფარეთ, ბაბილო ჭიშკართან იდგა და გვიყურებდა. უხმოდ მივდიოდით მე და ხატია შარაზე.

სოფელი თანდათან იღვიძებდა, საკვამურებიდან აქა-იქ უკვე ამოდიოდა თეთრი კვამლი, მამლები ფრთების დგაფუნითა და ხრინწიანი ხმით აღვიძებდნენ ძილგამტკბარ პატრონებს, წელში გაზნექილი ძაღლები ზმორებითა და წკავწკავით უყეფდნენ შარაზე გულგრილად მობაკუნე ვირს, ჯიქანსავსე ძროხები ბლავილით უხმობდნენ დედაკაცებს. სოფლის შარაზე ჩვენთან ერთად ფეხდაფეხ მოაბიჯებდა ალიონი.

სოფლიდან რომ გავედით და სერზე გადავდექით, ხატია გამაჩერა.

– რა იყო, ხატია? – ვკითხე მე. ხატია არაფერი მიპასუხა, იგი დიდხანს, დიდხანს უცქერდა აღმოსავლეთს.

სურების მთებიდან უზარმაზარი ყვითელი, ბაჯაღლო მზე ამოდიოდა.

ზრდილობა

საით მიდიხარ, ჩემი სოფლის ბილიკო, რომ უერთდები შარას და მიყვები ამ სუფსის პირს დაღმა; საით მიგყავს ჩემი სოფელი. მე პირველად გნახე შენ ცოცხალი, მოძრავი, ორმოცდაერთში, მაშინ შენ წახვედი და სად წაიყვანე ზღვა ხალხი, სად წაიყვანე ჩემი ხალხი, შარაგზაო. ომში? მერე და, სულ დაღმა ხომ არ მიდიხარ, დალოცვილო, სადღაც ხომ თავდები და ბრუნდები უკან. ჰოდა, დამიბრუნე ჩემი ხალხი, შარაგზაო, დამიბრუნე მეზობლები, ყველაფერი. დამიბრუნე, რაც წაიღე და რაც წამართვი. ვიცი, მეც წამიყვან შენ ერთ მშვენიერ დღეს, წამიყვან დაღმა, მაგრამ არა დასაკარგავში, მე ისევ დავბრუნდები, თვითონ დამაბრუნებ ადრე თუ გვიან. არ მინდა ჩემი ამბავი სხვამ მოიტანოს ამ შარაგზით, მე მინდა, ჩემით დავბრუნდე და ვთქვა: ეს მე ვარ, ხალხო. მე მინდა, ასე თქვას ყველამ, ყველა თავისი ფეხით დაბრუნდეს, თუგინდ ყავარჯნებით, მაგრამ მაინც თავისით დაბრუნდეს და თქვას: ეს მე ვარ, ხალხო, ცუცას ქმარი, ვაჟიკო, ეს მე ვარ ლუკაიას კუკურა... გეყურება შენ, შარაგზაო? დამიბრუნე ყველა, ყველა, ვინც წამართვი ორმოცდაერთში, დამიბრუნე ყველა და ყველაფერი. დროა აწი, ორმოცდაოთხი წელია, შარაგზაო, ორმოცდაოთხი წელი!

* * *

ომიდან დაბრუნებულმა ზაქარია კიდურაძემ ცოლის შერთვაც მოასწრო, ბავშვიც გააჩინა და მოკავშირეთა საპატივცემულოდ რუხველტი დაარქვა თავის თავგასილებულ ბიჭს. დაიწყო დამეების თევა, მეომრების გადაპატიჟება. ტყუილის და მართლის პირდაფრენილი ყურისგდება, გაუთავებელ ამბებში ჩართული, – ჩემი ბიჭი ხომ არ შეგხვედრია, ნენა?...

უკან ბრუნდებოდა ორმოცდაერთ წელში ამ ცუდად მოკირწყლული შარაგზით წასული ჩემი სოფელი. იგი ბრუნდებოდა ორდენებით მკერდდამშვენებული, დაჭრილი, დაგლეჯილი, სისხლდაკარგული, მაგრამ მაინც ძვალმაგარი, ღონიერი და ძლიერი. იგი ბრუნდებოდა ევროპის უსასრულო შარაგზებიდან ჩექმადამტკრეული, თითო-თითო, გაფანტული, იმავე ბილიკით, რომლითაც წავიდა ივნისის მცხუნვარე დღეს.

და ეს ბილიკი ახლა მორევში გადაგდებული დიდი ბადის მოსაზიდ თოკს ჰგავდა, რომელსაც ფრთხილად და დაჟინებით ეწეოდა თავისკენ მიწაზე ფეხმომავრებული სიცოცხლე.

* * *

უკანასკნელი გაკვეთილი მამიდაჩემის იყო, მან დიდი ასოებით დაგვიწერა დაფაზე საკონტროლო წერის თემა „კაციჭამია ჰიტლერის სახე სამამულო ომის პერიოდის საბჭოთა ლიტერატურაში“, – მერე მოგვიბრუნდა და გაგვაფრთხილა:

– ბავშვებო, დღეს სადამოს ყველანი მოხვალთ სკოლაში, ცენტრიდან ჩამოსულია ლექტორი და წავგიკითხავს ლექციას თემაზე „მორალის, ეთიკისა და ზრდილობის საკითხები“, გასაგებია?

– მარტო უზრდელები მოვიდნენ, მასწავლებლო, თუ ყველა? – ვკითხე მე.

– ყველა! – თქვა მამიდამ და წიგნი გაშალა. ჩვენ წერას შევუდექით.

რალაც ათიოდე წუთში გაგავსე ორი ფურცელი ჰიტლერზე წაკითხული სალანძღავი ლექსებითა და მოთხრობებით, ნაწერი წინ დაგუდე მამიდას, მერე მივედი, ხელი მოვიკიდე ხატიას და პირველები გავვდიოთ კლასიდან.

სადამოს მთელი სოფელი სკოლის ეზოში ირეოდა. იყო ყაყანი, ხითხითი, კამათი, ყვირილი და აურზაური. უეცრად ხალხი გაიპო. ეზოში მაღალი, ძალზე გამხდარი, იღლიაში ყვითელ პორტფელამონჩრილი, თვალბმობჭუტული, ყბებჩაცვენილი და ლერწამივით ოდნავ მოქანავე თბილისელი ლექტორი შემოვიდა კოლმეურნეობის თავმჯდომარის ქიშვარდის თანხლებით. რადგან კლასში ხალხი არ დაეცა, ტრიბუნა აივანზე გამართეს, მსმენელები კი ეზოში განლაგდნენ გრძელ სკამებზე. ჩვენ, ბავშვებმა, პირდაპირ კოინდარზე მოვირთხეთ ფეხები და სმენად ვიქეციით.

ლექტორმა პორტფელი გახსნა, დიდხანს ქექა შიგ რალაც, მერე, როგორც იქნა, მიაგნო, ამოიღო, წინ დაიდო და დაიწყო:

– ამხანაგებო! საზოგადოების განვითარების ისტორია დღემდე ითვლის ხუთ საზოგადოებრივ ფორმაციას, რომლებია ეს ფორმაციები? – გვკითხა მან და გადმოგვხედა. ჩვენ, რა თქმა უნდა, ზრდილობის გულისთვის არ ვუპასუხეთ. – პირველი, – განაგრძო მან, – პირველყოფილი თემური წყობილება, მეორე – მონათმფლობელური წყობილება, მესამე – ფეოდალური, მეოთხე – კაპიტალისტური და...

– სოციალისტური! – შეეშველა ვიდაც.

– სწორია! – დაეთანხმა ლექტორი და განაგრძო: – პირველყოფილი თემური წყობილების დროს, ესე იგი, უხსოვარი დროიდან...

– დავიდუპეთ, სოსოია, ძალიან შორიდან დაიწყო, – წამწურჩულა ხატიამ.

– სუ, თქვე მამაძაღლებო! – გაგვანუმეს უკნიდან.

– უხსოვარი დროიდან ადამიანი, მოგესხენებათ, დადიოდა შიშველი!

– მთლად შიშველი? – ჰკითხა ვიდაც ზურგს უკან მჯდომმა. ლექტორმა უხერხულად გაიღიმა.

– ლედვის ფოთოლი ჰქონდა აფარებული! – განუმარტა მეზობელმა შემკითხველს.

– თქვენ წარმოიდგინეთ, სწორედ ასე, რაშიც დედამ შობა... – თქვა ლექტორმა.

– გალაქტიონეს ბაღნები ახლაც მასე დადიან!... – თქვა გერასიმე ბიძიამ.

– შემდეგ ადამიანის ინტელექტუალური განვითარების დრმა პროცესებმა, გეოგრაფიულ გარემოსთან შეთანხმებით, შექმნა სამოსი.

– მაგი რალაც ვერ გავიგე! – თქვა ასალო გუდავაძემ.

– რა ვერ გაიგე, შე უპატრონო, შეცივდა კაცს და ჩაიცვაო! – აუხსნა ბეგლარა მეწისქვილემ.

– კი მაგრამ როგორ, მაგალითად, რომელი ადრე გაჩნდა – შარვალი თუ ხალათი? – იკითხა ასალო გუდავაძემ.

– მე მგონი, ნიფხავი და პერანგი.

– რატომ, მაგალითად?

– იმიტომ, რომ ნიფხავ-პერანგი შარვალ-ხალათის ქვეშ გვაცვია. ხომ არ შეიძლება, ჯერ შარვალ-ხალათი ჩაიცვა და მერე ნიფხავ-პერანგი?

– მაგი მართალია, მაგრამ რამდენია, უნიფხო და უპერანგოდ რომ დაიარება ამ ქვეყანაზე?

– დაიარება და უზრდელია! – გაუჯავრდა ბეგლარა ასალოს.

– უზრდელი თუ უნიფხავ-პერანგო?

– მაგი კიდევ საკითხავია!

– კაცო, აცალეთ ამ კაცს, გაგვაგებინოს, ამ გაგანია ომში და უჭადლობაში ასეთი ლექცია განსაკუთრებით გვჭირდება, თორემ სულ წავედით ხელიდან, – სთხოვა კირილე ჯაბუამ ასალოს და ბეგლარას.

– ჰიტლერს რომ დღე და ღამე დედას ვაგინებ, მაგი საკითხი როგორ დგას მეცნიერებაში, უზრდელობად ხომ არ ჩამომართმევენ? – არ მოეშვა ლექტორს ასალო გუდავაძე.

– ხმამაღლა გინება საერთოდ არ ვარგა, მით უმეტეს, ქალებს თუ ეყურება. რას იტყვით თქვენ, ქალებო? – ჰკითხა ბეგლარამ დამსწრე ქალებს.

– გახმა თქვენი ენა! – თქვა შავმა მაშიკომ.

– გულში გინება შეიძლება? – იკითხა მაკარიამ.

– გაჩერდით, ხალხო, სირცხვილია! – თქვა ვილაცამ.

– ვერაფრით ვერ გავიგე, რომელია სირცხვილი, რომელია ზრდილობა... – გაშალა ხელები ასალომ.

– გაუგებარი რაა, მეგობრებო? – გაუკვირდა ლექტორს. – მოხდა ეთიკური და მორალური რევილუცია! აგნოსტიციზმი რაფინირებულ ასპექტში...

– რა გინდა, ბიძიკო შენ, ვერ გვეტყვი?... – ჰკითხა გამშრალ ლექტორს გერასიმემ. ლექტორმა უბის ჯიბიდან სუფრისხელა ცხვირსახოცი ამოიღო და ქიშვარდი თავმჯდომარეს შეხედა საწყალი თვალებით. ქიშვარდომ წყალი დაუსხა და ჩვენ მოგვმართა:

– ასე არ შეიძლება, ხალხო, ნუ დააბნევთ კაცს, აგიც ადამიანია!

ლექტორმა წყალი მოსვა და ისევ დაიწყო:

– ამხანაგებო, უბრალო ენით რომ გითხრათ... – და იგი დაწვრილებით მოგვიყვა, როგორ გაჩნდა ზრდილობა ამ ქვეყანაზე, როგორ წამოაგდო გამოქვაბულში ქვის სკამზე გამოტყობილი შვილი მამამ, როგორ გააგდო კისრისტეხით გარეთ და როგორ დაჯდა მის ადგილზე, მერე როგორ მიეჩვივნენ ბავშვები უფროსებისათვის ადგილის დათმობას და როგორ გახდნენ ზრდილობიანები, მერე როგორ იცვლებოდა ფორმაციები, როგორ უზრდელდებოდა ადამიანი, მერე როგორ მოხდა რევილუცია. ბოლოს ლექტორი ზრდილობის ელემენტარულ ნორმებზე გადავიდა.

– ზრდილობის, მორალის და ეთიკის ცოდნა ყოველდღიურ ცხოვრებაში ჭირდება ადამიანს. რა არის ზრდილობა? – დასვა კითხვა ლექტორმა.

– ბოდიში, მარა, მორალი რა არი? – იკითხა ვილაცამ.

– ადამიანი არსებობს მორალური და ამორალური.

– მაგი როგორაა, კაციც შეიძლება იყოს და ქალიც, თუ მარტო კაცი?

– რატომ, რატომ, ქალებიც გვხვდებიან!

– მაგი რაღაცა მორალია, დედის მუცლიდან დაყვება კაცს თუ მერე უნდა შეიძინოს?

– ახლავე მოგახსენებთ: მორალი, როგორც ასეთი, არ გახლავთ თანდაყოლილი თვისება.

– ზრდილობა?

– ზრდილობაც!

– ეთიკა?

– ეთიკაც!

– გამოდის, რომ აგი უპატრონო და საწყალი ადამიანი მთლად უზრდელი იბადება ამ ქვეყანაზე, – შეეცოდა ადამიანი მაკარიას.

– დაახლოებით ასეა, – გაიღიმა ლექტორმა.

– მერე, სად უნდა ისწავლო მაგი? – დაინტერესდა მაკარია.

– ამას ცხოვრების დიდი გამოცდილება ასწავლის კაცს.

– მოხუცებმა რა ვქნათ? – იკითხა ასალომ.

– მოხუცებისათვისაა ლექცია, შე უჯიშო, ვერ ხედავ? – უპასუხა ბეგლარამ.

– ეს მორალი მაინც ვერ გავიგე რაა! – თქვა ისევ მაკარიამ.

– მორალი – ეს უფრო ადამიანის პატიოსნების სფეროში შემავალი ატრიბუტია.

– ესე იგი, მაგი უფრო ზრდილობა და პატიოსნება რომ არა აქვს კაცს, იმაზეა ნათქვამი?

– დაახლოებით ასეა!

– ახლა იგი მითხარი, მამა თუ უზრდელი ყავს ბაღანას და დედაც უზრდელი, ან პირიქით, თვითონაა უზრდელი, რა ეშველება მასეთ ოჯახს?

– ახლავე, ბატონო, მაგალითად, ის ფაქტი, რომ ჩანგალი თეფშის მარცხნივ უნდა იდგეს და დანა მარჯვნივ, პირმშოს დედის საშოდან არ დაყვება, მაგრამ შემდგომი პედაგოგიურ-აღმზრდელობითი

მუშაობის ინტენსიური ჩატარების შედეგად შეიძლება, ეს ელემენტარული ამბავი ავათვისებინოთ ბავშვს.

- უზრდელობად ნუ ჩამომართმევთ და, ერთი შეკითხვა თუ შეიძლება? – აწია ხელი მაკარიამ.
- ბრძანეთ, ბატონო! – დართო ნება ლექტორმა.
- თქვენ რომ ბრძანებთ, ჭამის დროს ჩანგალი მარცხნივ უნდა იდოს და დანა მარჯვნივო, მე დღეს ხელით ვჭამე საჭმელი და ჩემი საქმე როგორ იქნება?
- ხელი თუ დაიბანე? – დაუძახა ვილაცამ.
- კი!
- საპნით?
- საპნით, რავე ცოლს კი არ ვთხოვლობდი! – გაეცინა მაკარიას.
- დაჯექი აბა, უზრდელი ხარ! – მაკარია დაჯდა.
- დაცხიკება თუ შეიძლება საზოგადოებაში, ბატონო? – არ აცალა ვილაცამ ლექტორს წინა კითხვაზე პასუხის გაცემა.
- ცხვირს თუ დააცემინებთ საზოგადოებაში, ბოდიში უნდა მოიხადოთ, – დაარიგა ლექტორმა.
- კი მაგრამ, სიცოცხლე და ხეირიო, ასე არ ეუბნებიან?
- თხის კუდიო, ასეც კი ეუბნებიან, შე კაცო, – გაახსენეს შემკითხველს.
- სიმთვრალეში დასლოკინება თუ შეიძლება, ბატონო? – იკითხა ისევ მაკარიამ.
- ლექტორმა შეატყო, ხალხი მასხრად მიგდებსო და შეშინებულმა გადახედა ქიშვარდი თავმჯდომარეს, ქიშვარდი თავმჯდომარემ ზარი გააწკარუნა.
- ხალხო, რა უყავით ზრდილობა, კაცი ზრდილობაზე ლექციას გვიკითხავს და აცალეთ! – იყვირა ქიშვარდომ.
- ლექტორს ცოტა იმედი მიეცა და სალაპარაკოდ მოემზადა.
- აღარ გვინდა ლექცია, შეკითხვები ჯობია, – თქვა გერასიმე ბიძიამ. ქიშვარდომ ლექტორს გადახედა. ლექტორმა თანხმობის ნიშნად თავი დაუქნია.
- კარგი აბა, მიეცით შეკითხვები! – დაგვრთო ნება ქიშვარდი თავმჯდომარემ.
- ერთი შეკითხვა, – ისევ აწია ხელი ასალო გუდავაძემ, – კაცს რომ ამბავი არ აინტერესებს და მაინც რომ უყვები კაცი, თუა მაგი უზრდელობა?
- რა თქმა უნდა! – თქვა ლექტორმა. მერე უცებ მიხვდა რა თქვა და იყვირა, – ჩემგან რა გინდათ, ხალხო... მე დავალებული მაქვს, ჩემით კი არ მოვსულვარ და კი არ ვიკითხავთ ამ ლექციას, მე... – ლექტორი აღელდა და წყალი მოსვა.
- დაწყნარდი, ბიძიკო, – უთხრა გერასიმე ბიძიამ, – შენი ზრდილობის სწავლება ჩვენ არ გვინდა, შენ ის გვითხარი, წუხელ რომ ქარმა ტარიოანი სიმინდი დაგვიფინა მიწაზე, იმას რა ვუყოთ? ვენახი რომ შეუწამლავი გვრჩება, შაბიამანი სად ვიშოვოთ, თორემ ცხვირის დაცემინებაზე სანამ ბოდიშს არ მოგიხდით, მანამდე არაფერი გეტყინოს შენც და შენს გამომგზავნსაც, – გერასიმე დაჯდა. ლექტორი გაშეშებული იდგა და არაფერს ამბობდა.
- ქალაქიდან ხარ, ბიძია, ჩამოსული და ის გვითხარი, ფრონტი რას შვება, როდის გათავდება ეს დასაწვავი ომი, სანამდის უნდა ვლიოთ ჰიტლერს? – ჰკითხა ახლა თეოფანე წულაძემ.
- გვითხარი რამე ისეთი, გულს რომ გაუხარდება! – შეუძახეს აქეთ-იქიდან.
- ლექტორი შეცბა.
- გვითხარი, ჰო, გვითხარი!
- მე რა უნდა გითხრათ, თქვენ ჩემზე უკეთესად იცით... – თქვა მან გაუბედავად.
- ზოგი შენ გვითხარი, ზოგს ჩვენ გეტყვით. რომ დაგვდგომიხარ, აბა, თავზე და ამ თავგადათეთრებულ ხალხს ჩანგლის ხმარებას გვასწავლი, სირცხვილი არაა?
- არ მაცალეთ, და... – სცადა თავის გამართლება ლექტორმა.
- როგორ გაცლიდით, ბიძიკო, მაგისტვის გვცალია ახლა ჩვენ? რამე გვითხარი ისეთი, დაგვამშვიდე, გვანუგეშე, იმედიანი სიტყვა გვითხარი... – უთხრა ბეგლარამ.
- ფრონტის ამბავი ასეთია, ამხანაგებო, ომი წელს თუ არა, გაისად გაზაფხულზე მაინც გათავდება. მორჩა გერმანიის საქმე.
- ვინ აღრე შევა ბერლინში, ჩვენ თუ ამერიკა?
- ჩვენ შევალთ, ჩვენი გაჩერება აღარ შეიძლება აწი!
- რაღაც საშინელი ყუმბარა გამოუგონებიაო ჰიტლერს?
- ტყუილია მაგი, ჩვენი თანა იარაღი არავის აქვს ახლა!
- აგაშენა ღმერთმა, ინგლისი და ამერიკა ხომ არ გვიგანებს, არაა მაგენი სანდო.

– აწი ვერ გვიგანებს, ისე, გერმანიას მთელი ჯარი ჩვენკენ ყავს მოყრილი, ამერიკასა და ინგლისს უომრად უთმობს ქალაქებს, ჩვენი შეჩერება უნდა, მაგრამ არ გამოვა!

- მაგი გასაგებია, ისინი ურჩვენია გერმანიას.
- მერე, როგორ იქნება გერმანიის მთავრობის საქმე?
- სასამართლო იქნება, მზადდება უკვე მასალა.
- რომ გადავიდენ ამერიკელებთან, რას შობი მერე?
- მოვითხოვთ და გადმოგვცემენ.
- რომ არ გადმოგვცენ?

– რას ქვია, არ გადმოგვცენ? ნუ გეშინიათ, ხალხო, ყველას გადმოგვცემენ. ყველას ბაწარში გავაყოფინებთ თავს, ვინც ჩვენ გაგვამწარა ამ ხუთი წლის მანძილზე, წვეთ-წვეთად ავიღებთ სისხლს, ისევ დავდგებით ფეხზე, ყველას ოჯახში მოვა სისხარული, ნუ გეშინიათ, ამდენს გაუძელით, ხალხო, ქვეყანა გადარიეთ და ცოტაც მოითმინეთ, თქვენი ჭირიმე, და დედას ვუტირებთ ყველას, ვინც ფეხი დაგვადგა გულზე, – ისე გვთხოვა ლექტორმა, თითქოს ჩვენზე, ამ ასიოდე კაცზე ყოფილიყო ომის ბედი დამოკიდებული და როდესაც გადავხედე წუთის წინ ამრეზილ და ახლა სუნთქვაშეკრულ და სმენად ქცეულ ხალხს, მივხვდი, რომ სწორედ ამ მკაცრ, გულქვა და სათნო ხალხზე იყო დამოკიდებული ომისა და ჩემი ქვეყნის ბედი.

ლექტორი უცებ დადუმდა, მერე დაჯდა და უხერხულად გაგვიღიმა. ხალხი დუმდა.

– ლექცია დამთავრებულია, – თქვა ქიშვარდი თავმჯდომარემ და ადგა. ხალხი აიშალა. ხატია ჩამოვიყვანე და აივანთან მივედი.

– შენ რა კარგი ბიჭი ყოფილხარ, ბიძიკო, – ეუბნება გერასიმე ბიძია ლექტორს და მხარზე ხელს ურტყამს, – ქიშვარდი, ჩემი სტუმრები ხართ ამელამ ორთავე, შენც, მაკარია, ასალო, შენც...

– რას ბრძანებთ, ბატონო? – ზრდილობიანად იუარა ლექტორმა.

– არავითარი ბატონო, ჩემთან წამოხვალ, ოღონდ საჭმელი ხელით უნდა ჭამო! – უთხრა გერასიმემ და ლექტორს მკლავში ხელი გაუყარა.

დილაძე ისმოდა გადაბმული კრიმინალური და გაუთავებელი მრავალჯამიერი გერასიმე ბიძიას ეხოლან.

დანკე შონ!

ისევ გათავდა სიმინდი, ისევ გაცივდა კეცი, არადა, რა ახლო იყო დალოცვილი შემოდგომა, ერთი კვირა უნდოდა ჭყინტი სიმინდის შემოსვლას, მეტი არა, და სოფელი ისე ელოდა ამ ერთი კვირის დასასრულს, როგორც დედა ექვსი თვის თავზე ბავშვის კბილის ამოჭრას. ქალები ყოველდღე ფრხილავენენ ტაროს ფუჩქის, ფრხილადა მაშიდაც, მაგრამ სიმინდი ჯერ რძე იყო, ცარიელი რძე და ცოდვა იყო მისი მოტეხა.

– გადაირბინე, ბიჭო, მინასთან და თხოვე, ამ ორშაბათამდე კიდევ გვასესხოს ერთი კოთხო ფქვილი! – მთხოვა მაშიდამ.

– ვეღარ წავალ მე, მრცხენია, წადი და შენ თვითონ თხოვე, – ეუთხარი მაშიდას.

– მე კეცს გავახურებ მანამდე, ბიჭო! – იპოვა მაშიდამ მიზეზი.

– მე გავახურებ კეცს, – დავივაღე ხელად.

– შეშას ვინ მოიტანს? – იპოვა ახალი მიზეზი მაშიდამ.

– შეშასაც მე მოვიტან.

– ფოთოლს?

– ფოთოლსაც, – მოუჭერი მაშიდას. იგი დაფიქრდა. ვიცოდი, რცხენოდა მეზობელთან ფქვილისათვის გადასვლა. სიკვდილი იყო მისთვის მისი მოწაფის მშობლისათვის ფქვილის გამორთმევა. მესმოდა ყველაფერი ეს, მაგრამ მაინც ვჯიუტობდი, რადგან მეშინოდა, მინას ჩემთვის უარი არ ეთქვა, მაშიდას კი, თუკი იგი სადმე მივიდოდა, უარს ვერ ეტყოდნენ და ლუკმას გაუყოფდნენ.

– ბიჭო სოსოია... – დაიწყო მაშიდამ.

– არ მთხოვო, მაშიდა, არ წავალ, სულ ერთია, – შევაწყვეტინე მაშიდას, – მრცხენია, მრცხენია, მრცხენია... გეყურება შენ?

– მე არ მრცხენია? – მკითხა მაშიდამ.

– კი, მაგრამ მე უფრო მრცხვენია! – მამილამ კოთხო აიღო და ეზოდან გავიდა. მის მოსვლამდე ღობიდან ოთხი ძველი სარი ამოვადრე, დავამტვრიე, ცეცხლი გავაჩაღე და ზედ კეცი გადავამხე. მერე თუნგით მოსახელი წყალი მივუდგი, თხმელის ტოტები დავამტვრიე, ფოთლებიდან გავკრიფე, გობზე დავაწყვე და მამილას დაველოდე. კარი გაიღო, სამზარეულოში მამილა შემოვიდა, კოთხო გობის გვერდით დადგა და მკლავები დაიკაპიწა.

– რაო, მამილა, რა გითხრა მინამ? – მამილამ კოთხო გობზე გადმოაპირქვა და ფქვილის მოსახელად მოემზადა.

– რაო, მამილა?

– დამისხი წყალი, ბიჭო! – მითხრა მამილამ. გობზე წყალი დავასხი.

– მაინც რაო, რა გითხრა? – არ მოვეშვი. მამილამ ზელა დაიწყო.

– კეცი გადმოღვასო, სოსოია უსინდისომო! – თქვა მამილამ. კეცი გადმოვდგი.

– კიდევ რა გითხრა, მამილა?

– ფოთოლი დააფინოს კეცზეო!

მამილამ ცომი ააგორა, მე ფოთოლი დავაფინე კეცზე. მამილამ დააკრა. ჭადი გემრიელად აშიშინდა. იმხელა ნერწყვი გადავყლაპე, კინაღამ დავისხრევი.

– კიდევ რა გითხრა, მამილა?

– კიდევ მითხრა, რომ გამოაცხობ ჭადს, არ აჭამო იმ უსინდისოსო!

მამილამ კეცს თუნუქი დაახურა და ზედ ცხელი ღადარი დააყარა.

– შენ რა უთხარი, მამილა?

– მე ვუთხარი არ ვაჭმევ-მეთქი.

– იმან რა გითხრა?

– იმან მითხრა, თუ არ გაჩუმდება, მუგუხალი ჩათხარე პირშიო, – მითხრა მამილამ და ანთებული მუგუხალი

ცხვირთან მომიტანა.

გაფხუმი და კეცს მივუჯექი.

ძნელია, როდესაც გშია, დაკრული კეცის გვერდით ჯდობა. ვუყურებ კეცს და ვფიქრობ, რა ნელა გადის დრო, რა გამოუცხოებელი დავმართა? მამილაც ამას ფიქრობს, ალბათ, ალბათ კი არა, ნამდვილად, მაგრამ არ იმჩნევს. სული წამივიდა. თუნუქი ოდნავ ავწიე და კეცში შევიჭყიტე, კეციდან ცხელი და სასიამოვნო ოხშივარი ამოვარდა.

– აცალე, ბიჭო, გამოცხობა, ცომია ჯერ, – მითხრა მამილამ.

– რა უჭირს მერე, ინდაურებს და ღორებს ცომით ასუქებენ, – გავიმართლე თავი.

– მარტო შენთვის არ ცხვება მაგი ჭადი, ბიჭო, გადაჯექი იქით, – გამაფრთხილა მამილამ. გადავჯექი. ისევ წავიდნენ უსაშველო წამები და წუთები, მოთმინების ფიალა აივსო. მამილამ ვეღარ გაუძლო ცდუნებას და ახლა თვითონ აწია თუნუქი.

– აცალე, მამილა, ცომია ჯერ!

– მადლობა ღმერთს, გამომცხვარა! – თქვა მამილამ და ნახევრად ცომი ჭადი არეკა.

ღაბალი მაგიდა მოვარბენინე, მამილამ ჭადი მაგიდაზე დადო, დერგიდან ერთადერთი ყველი ამოიღო და დაამტვრია, მაგიდაზე ყველა ამ სიკეთესთან ერთადერთი ბოთლი ღვინო, პრასი და მარილი დავდგი. მაგიდას მოვუსხედით, მამილამ ჭადი ცერა თითით ორ ტოლ ნაწილად ჩაამტვრია, მერე ხელში აიღო და გატეხა. ჭადის ერთი ნახევარი კიდევ შუაში გატეხა, ერთი მე დამიღო თეფშზე, მეორე თვითონ დაიღო და გაიღიმა, არ ვიცი, მე გამიღიმა, თუ ჭადს.

მეც იგივე გავაკეთე, ჩემი არჩივი დავითრიე, ის იყო პირი გავადე, რომ ეზოში ვიღაცამ დაახველა მოკრძალებით. მე და მამილამ ერთად გავიხედეთ ღია კარისაკენ, ეზოში სუფთად წვერგაპარსული, მწვანე, გამოხუნებულ, გერმანულ სამხედრო კიტელში და უზარმაზარ ხის ქოშებში გამოწყობილი, ყბა ყბაში გაცმული, წითური, ლურჯთვალა და წვრილნიკაპიანი გერმანელი იღვა. იგი იღიმებოდა და თავს იქნევდა.

– ნემეც, პლენ! – თქვა მან. ბიჭები ამბობდნენ, რაიონში ორასი ტყვე გერმანელი მოიყვანეს, მშენებლობაზე ამუშავებენო. ზღვა ხალხი დადიოდა მათ სანახავად და ათასი ჭორით დატენილები ბრუნდებოდნენ იქიდან, მაგრამ მე არასდროს წავსულვარ მათ სანახავად, ეს იყო პირველი გერმანელი, რომელიც ჩემს სიცოცხლეში ვნახე და რატომღაც ფეხზე წამოვდექი. ფეხზე წამოდგა მამილაც.

– გუტენ მორგენ! – თქვა გერმანელმა და ზრდილობიანად დაგვიკრა თავი.

– გერმანელი ტყვეა! – თქვა მამილამ და უნებურად თმები გაისწორა.

- გუტენ მორგენ! – გაიმეორა გერმანელმა ღიმილით და ისევ დაგვიკრა თავი.
- გუტენ მორგენ! – ვუპასუხე და მამიდას შევხედე.
- რა უნდა, სოსოია? – მკითხა შემკრთალმა და დაბნეულმა მამიდამ.
- რა ვიცი, ჯერ გამარჯობის მეტს არაფერს ამბობს და... რა გინდა, ფრიცო? – ვკითხე გერმანელს და ხელი გავუქნიე კითხვის ნიშნად.
- ჰიტლერ კაპუტ! – თქვა გერმანელმა, მერე ხელი რევოლვერს მიამგვანა და საფეთქელთან მიიტანა.
- მაგი ვიცით, გახეთს ვკითხულობთ. შენ რა გინდა, ის ვკითხარი.
- ნე ფონიმაიუ! – თქვა გერმანელმა და მხრები აიხეჩა.
- რა გინდა, ფრიცო? – ვკითხე ახლა რუსულად.
- იოჰან, ის ბინ იოჰან! – ფრიცი არ ვარ, იოჰანი ვარო, გამაცნო თავი გერმანელმა და მარჯვენა ხელი გულზე დაიტყაპუნა რამდენჯერმე.
- რა უნდა ამ უპატრონოს, მამიდა? – ახლა მე ვკითხე მამიდას.
- რა ვიცი, ბიჭო? – მხრები აიწურა მამიდამ.
- ჰენდე ხოს! – ვუთხარი გერმანელს სამხედრო გაკვეთილზე გახეპირებული ორი სიტყვა. გაკვირვებულმა გერმანელმა ხელები აწია და პირი დააღო.
- ჰიტლერ კაპუტ!
- ჰიტლერ კაპუტ! – სწრაფად დამიდასტურა გერმანელმა ისე, რომ ხელები არ ჩამოუშვია. არ ვიცოდი, გერმანულად როგორ უნდა მეთქვა, ხელები ჩამოუშვი-მეთქი, მივედი და ძალით ჩამოვაშვებინე ხელები გერმანელს.
- რა გინდა, რა? – ვკითხე ახლა რუსულად.
- ხლებ, ხლებ... – თქვა გერმანელმა.
- აა, შავი პური გინდა თუ თეთრი?
- ნე ფონიმაიუ!
- კარაქით და ყველით გინდა თეთრი პური, თუ ისე მიირთმევ?
- ხლებ, ბუტერ!
- ა, ბუტერბროტი?
- ბუტერბროტ, ბუტერბროტ, – გაუხარდა გერმანელს.
- ხაჭაპურზე როგორ ხარ? – გავუღიმე მე.
- ნემეც პლენ! – თქვა მან ისევ და გამიღიმა.
- გაგიჭირდათ, ვირიშვილებო? წადი და ჰიტლერი გაჭმევს, – ვანიშნე პირზე ხელის მიტანით.
- ჰიტლერ კაპუტ! – უიმედოდ თქვა მან.
- ნწუ, ნწუ, ნწუ, არ გადამრიო! – ვთქვი და სინანულით დავაქნიე თავი. გერმანელი მიხვდა, დამცინისო და ახლა მამიდას მიუბრუნდა.
- ხლებ, ფრაუ, ხლებ... – თქვა გერმანელმა და ტუჩები აუცახცახდა, მხოლოდ ახლა შევნიშნე, რომ ტყვე არც მე, არც მამიდას აღარ გვიყურებდა, იგი თვალს არ აცილებდა გაწყობილ სუფრაზე ოსშივარავარდნილ ჭადს.
- გაგიჟდა ეს კაცი, სადაა საამისო პური და ჭადი? – ვუთხარი მამიდას. მამიდა გაფითრებული იდგა და ხმას არ იღებდა.
- ხლებ, ფრაუ! – გაიმეორა გერმანელმა ისე, რომ ჭადისთვის თვალი არ მოუცილებია. მამიდა უცებ შეტრიალდა, მაგიდასთან მივიდა, თავისი ჭადი აიღო და გერმანელს გამოუტანა.
- ო, დანკე შონ, ფრაუ, დანკე შონ! – თქვა გერმანელმა და აკანკალებული ხელით ჭადი ჩამოართვა. მამიდამ ერთხანს უყურა გერმანელს, როგორ ღეჭავდა ცხელ ჭადს, მერე შევარდა სამზარეულოში, დაავლო ხელი ჩემს ჭადსაც, მეორე ნახევარ ჭადსაც, გამოვიდა, მივარდა გერმანელს და მიაწოდა.
- რას შევები, მამიდა, გაგიჟდი? – ვეცი ხელში მამიდას.
- დამანებე თავი, სოსოია! – მომიცილა მამიდამ და ისევ შებრუნდა სამზარეულოში. გაკვირვებული გერმანელი ხან მე მიყურებდა, ხან მამიდას.
- ა, შენ, გერმანელო, ჭყინტი ყველი, ა, შენ ღვინო, ა, შენ ხვალინდელი ჭადი, აიღე, აიღე, ნუ გეშინია. მართლა გაძლევ... – ატენიდა მამიდა ამ სიმწრით ნაშოვნ იჯრას გერმანელს და უცებ სიცილი აუვარდა.
- მამიდა! – შემეშინდა მე.

– სუ, სოსოია, მამიდა, სუ, წაილოს, წაილოს, კიდევ რა გინდა? თქვი, გერმანელო, რა გინდა?.. – არ ეშვებოდა მამიდა ტყვეს და სიცილს განაგრძობდა.

– პაპიროს, პაპიროს, – თქვა სახეგაბრწყინებულმა გერმანელმა.

– მიეცი სოსოია, თუთუნ! – მომიბრუნდა მამიდა.

– არ მაქვს!

– კი გაქვს, სოსოია, ვიცი, ჯიბეში გაქვს და მიეცი.

– არ მაქვს! – გაფიქრებული.

– მიეცი, მე შენ გეუბნები, – მითხრა მამიდამ, მერე ჯიბეში ხელი ჩამიყო, ამომიტრიალა და რაც თუთუნი მქონდა, გერმანელს გაუწოდა.

– აიღე, აიღე და წადი, აიღე პო!..

გერმანელს ორთავე ხელი დაკავებული ჰქონდა. მამიდამ თავისი ხელით ჩაუყარა ჯიბეში ჩემი თუთუნი.

– წადი ახლა, წადი! – გაუცინა მამიდამ და მსუბუქად ჰკრა ხელი მხარში.

– ო, დანკე შონ, ფრაუ, დანკე შონ!

– წადი, წადი! – მამიდა ხმამაღლა იცინოდა. გაშტერებული ვუცქერდი ჭკუაზე გადასულ მამიდას.

– ხედავ, სოსოია? – მკითხა მამიდამ.

– დანკე შონ! – თქვა გერმანელმა და უკან-უკან დაიხია კიბოსავით.

– წადი, წადი, არაფრის! – უთხრა მამიდამ, მერე მომიბრუნდა, გულში ჩამიკრა, გულამომჯდარი ტირილი აუვარდა. შეშინებული და განცვიფრებული გერმანელი ჩქარი ნაბიჯებით გადავიდა ეზოდან.

– მამიდა, რა გატირებს, მამიდა? – ვკითხე გერმანელზე უფრო შეშინებულმა.

– არაფერია, სოსოია, არაფერია. ნახე, ბიჭო? – მითხრა მამიდამ და გერმანელისაკენ გაიხედა. ჩვენ შუა ეზოში ვიდექით და ვუცქეროდით შუკაში მიმავალ დაფეთებულ ტყვეს, რომელიც მალე მალე უკან იხედებოდა.

მამიდა იცინოდა, ტიროდა, ისევ იცინოდა, ისევ ტიროდა, ცრემლებისგან მთლად სველი ჰქონდა დაწვები, მაგრამ ცრემლს არ იმშრალებდა და არც მე მიშვებდა ხელს.

– ნახე, სოსოია? – ამ წუთში ვინმეს რომ ენახა მამიდაჩემი, უეჭველად გიჟი ეგონებოდა. მაგრამ მამიდაჩემის სახეზე ამდენი ბედნიერება არასოდეს მინახავს.

* * *

ღამეა. ვწევარ ჩემს საწოლზე გულაღმა და ვნატრობ, კარგი სიზმარი დამესიზმროს. მიყვარს სიზმრები, რადგან უსიზმრო ღამით მკვდარი მგონია თავი. მე ასე ვანგარიშობ: დღისით, როდესაც დავდივართ და ვლაპარაკობთ, ვცოცხლობთ, ღამით, როდესაც გვიძინავს და ვერაფერს ვგრძნობთ, მკვდრები ვართ. უბედურია კაცი, რომელსაც სიზმარი არ ესიზმრება, ესე იგი, ის ნახევარ სიცოცხლეს მკვდრად ატარებს, გამოდის, რომ ასეთი კაცი ას წელიწადში ორმოცდაათი წელი მკვდარია, მე კი არა, მე სრული თექვსმეტი წლისა ვარ, რადგან იშვიათად, რამე არ დამსიზმრებოდეს. მე ღამითაც ვცხოვრობ, დავდივარ, ვლაპარაკობ, მტკივა, მიხარია, მცივა, მცხელა და სიზმარული ღამის შემდეგ, ცუდია იგი თუ კარგი, ყოველთვის ბედნიერი ვიღვიძებ. აი, ვწევარ ახლაც და ვნატრობ, კარგი სიზმარი დამესიზმროს, იმიტომ ველაპარაკები მამიდას ყოველ ღამით, რომ სიზმარში მასთან საუბარი გავაგრძელო, მამიდა არასოდეს არ მეუბნება ბოლომდე იმას, რასაც ფიქრობს, სიზმარში კი იგი მართალია, თბილია, საყვარელია, მეფერება, მკოცნის, ჭკუას მარიგებს და მეუბნება, რომ ამ ქვეყანაზე ჩემი ფასი არაფერი გააჩნია. მინდა, ახლაც ველაპარაკო მამიდას, მაგრამ დღევანდელი ამბის შემდეგ მერიდება, მრცხვენია და მეშინია. ამიტომ ვწევარ თვალდია ჩემთვის, და უხმოდ ვთხოვ ღმერთს, კარგი სიზმარი დამასიზმროს.

– სოსო, ბიჭო!..

– რა იყო, მამიდა?

– გძინავს?

– არა, მამიდა, რა დამაძინებს?

– ხომ ნახე, სოსოია, ის გერმანელი?

– როგორ არ ვნახე, მამიდა, ნეტავ, არ მენახა! – ამოვიოხრე და კუჭი ამეწვა.

– ომი გათავდა, სოსოია, ომი, გეყურება შენ? – წამოიწია იდაყვებზე მამიდა.

– რას ამბობ, მამიდა, ვინ გითხრა?

– ომი გათავდა, სოსოია, რაკი იმას ვეღირსეთ, გერმანელი ჯარისკაცი მათხოვრად მოვიდა და პური გვთხოვა, გათავებულია ომი, გეყურება შენ? – ხმა არ ამოვიღე.

– შენ არ გეწყინოს, ბიჭო, სულ რომ გავატანე საჭმელი, მაგრამ იმ წუთში, სახლი რომ ეთხოვა, იმასაც მივცემდი.

– კი, მამიდა, მეც მივცემდი.

– მაპატიე, სოსოია მამიდა!

– რას ამბობ, მამიდა!

– შენ არ იცი, ბიჭო, რამხელა ამბავი მოხდა, გერმანელი მოვიდა, მათხოვარი გერმანელი და პური გვთხოვა.

– კი, ვიცი, მამიდა, კი.

– ომი გათავდა, სოსოია ბიჭო, ომი!

– კი გათავდა, მამიდა, – მამიდა დადუმდა. მერე უცებ მკითხა:

– გშია, სოსოია მამიდა?

– არა, მამიდა, სულ არ მშია, შენ?

– არც მე მშია, სოსოია.

– დაიძინე აბა, მამიდა, – მამიდას ხმა არ გაუცია, არც მე მითქვამს რამე. ვიწექი ასე ჩუმად. მერე გვიან იყვილეს მამლებმა, არ მეძინებოდა, ლოგინიდან ავდექი და ფეხაკრეფით მივედი მამიდასთან. მამიდას ეძინა, იგი იღიმებოდა ძილში და მივხვდი, რომ კარგი სიზმარი ესიზმრებოდა.

მამლებმა ყვილს მოუხშირეს და მე ეზოში გავედი. ოდის სახურავებზე, ღობეებსა და ფერდობებზე დნებოდა მსუბუქი, გამჭვირვალე და იისფერი ნისლი.

სოფელში თენდებოდა.

ლანქრობა

გაზაფხულზე სურების მთებზე თოვლი რომ დნება, სუფსა გიჟდება, ტოვებს კალაპოტს, იხევს ტანზე ყველაფერს და შიშველი გადარეულივით გადის ჭალაში. ღრიალებს, ქუხს, გლეჯს ასწლოვან ხეებს. შუბლით ეხეთქება ბურჯებს, აზანზარებს ხიდებს და მერე ნაფოტივით მიაქვს სადღაც ქვევით, მიაქვს გაუფრთხილებელი კაციც და ნადირიც. მერე თანდათან მშვიდდება, წყნარდება, იწმინდება, ბრუნდება თავის საწოლში და ჭალაში ტოვებს უამრავ შეშას და ყანის მაცოცხლებელ შლამს, თითქოსდა იმ მწუხარების საფასურად, რომელიც თავის სიგიჟეში მიაყენა ხალხს. ხალხი მაინც ლოცავს ამ მდინარეს, მაინც უყვარს იგი. ხალხს არ ეშინია სუფსის, ლანქრობის დროს ისინი დგანან ნაპირზე კავებით და შეშას იჭერენ, შედიან ამ ცოფიან მდინარეში, ფაცერს ადგამენ და გზააბნეული თევზი ამოყავთ მისი უბიდან. უდგამენ დამბებს, ჯებირებს, მისივე მოთრეული რიყის ქვით უვსებენ ხახას, ახრჩობენ, ავიწროებენ და ყოველ გაზაფხულზე აკეთებენ ამას ისეთი გულმოდგინებით, თითქოს პირველად აღიდექულიყოს სუფსა, ან საერთოდ არაფერს არ აკეთებენ, დგანან ნაპირზე გაღმა-გამოდმიდან დადღიავებული და მზის ჩასვლამდე უყურებენ, რა შეუძლია ამ ლაგამაწყვეტილ და მთასავით აგორებულ პატარა მდინარეს.

მე, ნოდარა თავას, ოტია კალანდაძეს, კაჟურა გაგუას და იაგორა ანთიძეს ნაფიცარას ბოლოში გვედგა ფაცერი. ჩვენ ის ყველა ფაცერის თავში დავდგით და ატყდა სოფელში მეთევზეთა წივილ-კივილი.

– თქვე ჯიბგირებო, რომ გადამადგით თავზე ეს ფაცერი, მე თქვენი დანაჭერი თევზის შიგანი ვჭამო? გადადგით ბოლოში, თორემ დაგშიგნავთ ყველას, – მოვარდა ქაქანით ბენედიქტე კუტუბიძე.

– აბა, ჩვენ ვჭამოთ შენი თევზის შიგანი? – ჰკითხა ნოდარა თავამ.

– ბიჭო, ნუ გაგსიებია თავი და მოხსენი ახლა აგი ფაცერი, სანამ გადავრეულვარ.

– სად დავდგათ, ბატონო? – იკითხა ახლა იაგომ.

– სადაც გინდათ.

– ავაშენა ღმერთმა, ჩვენ აქ გვინდა! – უპასუხა იაგომ.

– ა, კიდო! მე რა გითხარით თქვენ? – გაუკვირდა ბენედიქტეს.

– რა გინდა, ბენედიქტე ბიძია? – ვკითხე მე.

– ვერ ხვდები, რა მინდა? – ისევ გაუკვირდა ბენედიქტეს, – რა მინდა და, მოხსენით ფაცერი, სანამ დამიჩხვია, და გადაიტანეთ ბოლოში.

- რა დავიჭიროთ მერე ბოლოში?
- ჭირი და სიკვდილი, რა ვიცი მე? რაც გინდათ, ის დაიჭიროთ.
- რას იწყებდები, კაცო, შენ? - მიუბრუნდა ნოდარა თავა.
- ვიწყებდებიო? ამ თავგასიებულს ვერ უყურებთ?
- რატომ ლანძღავ კაცს, მისი გაჭირვება ეყოფა! - შეეცოდა ოტიას ნოდარა.
- შენ ვინ გკითხავს, ბიჭო?
- რას ქვია, ვინ მკითხავს, ამხანაგია ჩემი.
- შენისთანა ამხანაგები რომ ჰყავს, იმიტომაა მაგისი საქმე კარგად. ახიკეთ ახლა თქვენი ნაგავი და გადადიო ბოლოში, - თქვა ბენედიქტემ და თვითონ დაიწყო ჩვენი ბარგის მოგროვება.
- ამხანაგო ბენედიქტე!.. - დაიწყო იაგორა ანთიქემ.
- ვინაა შენი ამხანაგი, შე ტილიანო? - გადაირია ბენედიქტე.
- კაცო, ეს სუფსა შენი ხომ არაა? - ჰკითხა ნოდარა თავამ.
- ჩემია, აბა ვისია, სად იყავი შენ დაბადებული, მე რომ ფაცერს ვდგამდი აქ?
- ჰოდა, გვაცალე ახლა ჩვენც, - შეეხვეწა ნოდარა.
- გელაპარაკებით მე თქვენ, ან გაღმა გადით, ან ბოლოში გადადით.
- კაცო, ეს მდინარე არც შენია, არც ჩემია, აგი მდინარე არის საბჭოთა ხელისუფლების და შიგ რომ თევზები დაცურავს, ისიც მისია! - ავუხსენი ბენედიქტეს.
- ვის ასწავლი, შე ტვინგაწყალებულო, რაა მთავრობის და რაა ჩემი?
- კონსტიტუციაში წერია, რომ ყველას გვაქვს ნადირობის და დასვენების უფლებაო, - დაუსახელა წყარო ნოდარამ.
- მე მასწავლი, ბიჭო, რა წერია კონსტიტუციაში, კაცმა ხუთი კონსტიტუცია გამოვიცვალე?! - მიუბრუნდა ნოდარას ბენედიქტე.
- ასე წერია და რა ვქნა?.. - სინანულით გაშალა ხელი ნოდარამ.
- რა წერია, ბიჭო, ნოდარია თავგასიებულმა და სოსოია დაღლარჯულმა ბენედიქტე კუტუბიძეს ლუკმა გამოართვას პირშიო?.. - იკითხა ბენედიქტემ.
- მთლად მასე არ წერია, მაგრამ... ორივემ ჭამოსო, წერია, - თქვა ნოდარამ.
- ასე წერია, ხომ? - მოწურა თვალები ბენედიქტემ.
- კი! - დაუქნია თავი ნოდარამ.
- მასე ხომ? - ახლა მე მკითხა.
- კი, მასე წერია, - დავემოწმე ნოდარას.
- ის თუ წერია, უმცროს-უფროსობა იმიტომ გააჩინა ღმერთმა, რომ ზრდილობა და პატიოსნება უნდა ჰქონდეს თქვენისთანა მუტრუკებსო.
- არ გქონია წაკითხული, თორემ მაგი არ წერია.
- არა, ხომ?
- არა!
- ესე იგი, არ წერია?
- არ წერია, ბატონო, და რა ვქნათ ახლა. დაგვხოცე! - თქვა იაგომ.
- მაგი არ წერია და ის წერია, რომ თქვენ ჭამოთ და მე გიყუროთ პირში, ხო?
- ყველას გვეყოფა, ბენედიქტე ბიძია!
- არა, მე შენ გეკითხები, არ წერია ხომ? - არ მომეშვა ბენედიქტე.
- არა! - გაფჯიუტდი მე.
- არადა, მაგას უძახი შენ კონსტიტუციას? - მკითხა ბენედიქტემ. ნაჯახი გამოიძრო ქამრიდან და ფაცერის დასახეხად გატრიალდა.
- რაო, რაო? რა თქვა მაგან კონსტიტუციაზე? - იკითხა უცებ ოტია კალანდაძემ. ბენედიქტე ცივად შემობრუნდა:
 - რა ვთქვი, ბიჭო?
 - რაო, სოსოია, რა თქვა? მაგი რა კონსტიტუციააო? შენ კიდევ, რომ დაგიღია პირი და უგდებ ყურს ამ ამბავს კომკავშირის კომიტეტის ბიუროს წევრი? - შეუტია ახლა იაგორა ანთიქეს.
 - რა ვთქვი, ბიჭო? - გაფითრდა ბენედიქტე.
 - რა ვთქვიო? გეყურებათ, ბიჭებო? ხუთი კონსტიტუცია მაქვს გამოცვლილიო, აგი რა კონსტიტუციააო, ჩვენი კონსტიტუცია არ მოგწონს შენ? - მოუტუტა თვალები ოტიამ ბენედიქტეს.
 - შენ ენა გააჩერე, ბიჭო, და მაგი არ მითქვამს მე. - ნერწყვი გადაყლაპა ბენედიქტემ.

– რა არ გითქვამს? – ჰკითხა ნოდარამ. – რომ მოხვედი აქ და ჩემია აგი მდინარეო, და ამას ვიზამო და იმას ვიზამო, გამოგშიგნავო... შენ ყოფილხარ, ჩემო ბიძია, კერძო მესაკუთრე და მავნე კაპიტალისტური გადმონაშთი.

– ვის უბედავ, ბიჭო, მაგას? – თქვა ჩურჩულით ბენედიქტემ.

– არ გითქვამს, თუ? – ჩაერია საქმეში იავო, – იმის მაგივრად, ახლა ომია და ხელი შეგვიწყო ახალგაზრდობას, დამდგარხარ აქ და შეურაცხყოფას გვაყენებ ჩვენც, კონსტიტუციასაც. ყველაფერ ამასთან ერთად, თევზის ჭერას გვიშლი, მეტს კი არაფერს აკეთებენ გერმანელი ფაშისტები.

– გადვირიეთ, ბაღნებო? – დაიკვნესა ბენედიქტემ.

– თქვენი არ ვიცი, და მე ამ საქმეს ასე არ დავტოვებ, – თქვა ნოდარამ და ფეხსაცმლის ჩაცმა დაიწყო.

– სად მიდიხარ, ბიჭო? – ჰკითხა შეშინებულმა ბენედიქტემ.

– მაგი მე ვიცი! – მოუჩქარა ჩაცმას ნოდარამ.

– რა იცი, ბიჭო, შენ?

– ძალიან გვიყვარხარ, ბენედიქტე ბიძია, მაგრამ კონსტიტუციის გინებას და კაპიტალისტურ გადმონაშთობას ვერ გაპატიებთ, – კატეგორიულად იუარა ოტიამ და ახლა ამანაც დაიწყო ჩაცმა.

– მოიცათ, თქვე მამაძაღლებო, არაფერი არ მითქვამს და ნუ გადამრევთ ახლა.

– მაგას იქ გამოვარკვევთ! – დაემუქრა ნოდარა.

– სად, ბიჭო?

– მაგი მე ვიცი.

– აჭერინებთ ჩემ თავს, თქვე უპატრონოებო? ღმერთი არ გწამთ? ტყუილს მიგონებთ? – გაგიჟდა ბენედიქტე.

– ოთხი კაცი რომ დაგადგებით პირზე, გვიყარე მერე კაკალი! – უთხრა იავორამ.

– რა პირით დამადგებით პირზე, თქვე უცხვირპიროებო?

– მაგი ჩვენ ვიცი! – თქვა ისევ ნოდარამ.

– ბიჭო, თევზის გულისთვის მღუპავ ჩემს ხელში გაზრდილი ბაღანე? – ცრემლი მოადგა ბენედიქტეს, – ამ დამძალი ფაცერისთვის? შენი იყოს აგი თევზიც, აგი ფაცერიც, აგი სუფსაც, მიადექი და ხვლიპე ბორშივით, სანამ ფაშვზე არ გასკდები, – აჩუქა ნოდარას ბენედიქტემ სუფსა.

– დაგვანებებ, აბა, თავს?

– დანებებული არ გაქვს, ორი თავი გამოგივა შიგ! – მაინც უპბინა ბენედიქტემ ნოდარას.

– მაგი არაა შენი საქმე და მოგვეში ახლა! – ვუთხარი მე.

– პატარა ზევით მაინც აიწოჩეთ, თქვე ქრისტეს ძვალის მტკვერელებო, – გვითხრა ბენედიქტემ.

– პატარას ავიწოჩებთ, – დავპირდით ჩვენ.

– ისე მე ცუდი არაფერი მითქვამს, თქვე მამაძაღლებო, და ენას მოუკელით.

– ა, კიდუ!.. – გაუჯავრდა ოტია.

ბენედიქტემ ნაჯახი მხარზე გაიღო, დიდხანს გვიყურა, მერე გადააფურთხა და წავიდა. ჩვენ თავი ვეღარ შევიკავეთ და სიცილი აგვივარდა. ბენედიქტე შემობრუნდა.

– რას გავხართ, რას, თქვე ჭინკებო?

– მოდი, ბენედიქტე ბიძია, კარგ თუთუნს მოგაწვევებთ! – დაუძახე მე. ბენედიქტემ კეფა მოიფხანა, ერთხანს იფიქრა, მერე გადაწყვიტა, დაბრუნდა და დაჯდა. თუთუნი მივაწოდე. ბენედიქტემ გაახვია და გააბოლა. ჩვენც გავაბოლეთ.

– ბაღნები ხართ თქვენ და არ იცით, – დაიწყო ბენედიქტემ, – ისე, როგორც ტყეს, მდინარესაც მისი კანონი აქვს, სულ ერთია მაგი, სპილოს კლავ თუ ჭინჭრაქას, თევზს იჭერ თუ ვეშაპს. მონადირემ მონადირეს პატივი უნდა სცეს, მონადირე რომ მიაგნებს ჟენ-შენს და დანიშნავს, მერე სხვამ რომ მოიპაროს ის ჟენ-შენი, კლავენ იმ კაცს თურმე, აბა! ასეა მაგი. მონადირემ მონადირეს ხელი უნდა შეუწყო, როგორც ერთის მარჩენალია აგი მდინარე, ისეა მეორესიც, ორივეს ერთნაირი უფლება აქვს. მე ის კი არ მინდა, თქვენ თევზი არ დაიჭიროთ. თევზს რა გამოლევს მდინარეში? რამდენი ფაცერი დგას ახლა, რომ აყვები ჩემი ფაცერის ზევით, მაგრამ ყველას ხომ ვერ მოვახსნევენებ! მაგრამ ასე ახლო-ახლო არ გამოვა, ბიძიებო! ნახეთ აბა, ჩემს ქვევით ლადიკოს ფაცერი რამისიშორეზეა გამართული. ლადიკოს თოფი კი არ უსვრია ჩემთვის? რატომ, აბა, თუ იცით? იმიტომ, რომ არ მივეკარე სათოფეზე. თქვენ? თქვენ თოფს კი არა, ქვას მოგაწვდნენ ჩემი ფაცერიდან, არ ვარგა მასე, ბიჭებო.. – თქვა ბენედიქტემ და ადგა.

– ახლა ჭკუით იყავით, არ ჩაგითრიოთ ლანქერმა, თორემ, როგორც ჩვენ გვიყვარს თევზის ხორცი, ისე უყვარს ჩვენი ხორცი თევზსაც. გეყურებათ?.. – ბენედიქტე წავიდა. მერე ჩვენც ავდექით, ბარგიბარხანა ავხიკეთ და ფაცერი შორს, ზევით, სულ ზევით გადავიტანეთ.

ნაპირზე კარავი გვიდგას. ოტია და იაგო კარავში სხედან, მე და ნოდარა ფაცერზე ვართ ჩაცუცქულები და ველოდებით ლარტყებზე თევზის ამოვარდნას. მოაქვს მღვრიე ტალღას ლაყუჩებდასილული წვერა და ტობი, შემოაგდებს ფაცერზე, მერე მაცდურად გამოეცლება ქვევიდან და ფართხალებს მაჯის სისხო თევზი ჩვენს წინ, სულს დაფავს, შველას ითხოვს, მაგრამ სად არის საშველი. ვტაცებთ მე და ნოდარა ხელს ლაყუჩებში და პირდაპირ ნაპირზე ვისვრით.

– შეხედე, სოსოია, შენი ხატია მოვიდა! – მითხრა ნოდარამ, ნაპირისკენ გავიხედე, კარავთან ხატია იდგა და მდინარისკენ იყურებოდა.

– ხატია! – დავუძახე. ხატიამ ხელი დამიქნია და რაღაც დამიძახა. მდინარის ღრიალში ვერ გავარჩიე, რა უნდოდა.

– რა გინდა, ხატია, რაზე მოდი? – გაეძახე ისევ ხატიას, ხატიამ ორთავე ხელი პირთან მიიტანა და რაღაც დამიძახა.

– რა უნდა? – ვკითხე ნოდარას.

– რა ვიცი, გადი ნაპირზე.

ნაპირზე გავედი.

– რა იყო, ხატია?

– გამარჯობა, სოსოია, – ხელი გამომიწოდა მან.

– ვითომ დღეს არ გინახივარ, კი ვიცი, რატომ მოდი, – ვუსაყვედურე ხატიას და ხელი ჩამოვართვი.

– დამაჭერიე, სოსოია, თევზი!

– არ შეიძლება, ვერ გაგიყვან ფაცერზე, არ გესმის, ცა და ქვეყანას რომ მოანგრევს სუფსა?

– გამიყვანე, სოსოია, და დამაჭერიე თევზი, ჩემო სოსოია, – მთხოვა ხატიამ.

– რა გინდა გოგო, გაგიუდი? – უთხრა ხატიას კარავიდან გამოსულმა ოტიამ.

– დამაჭერიეთ თევზი, თქვე უნამუსოებო! – თქვა ხატიამ და წყენით ტუჩები გაბუტა.

– აგერ, გოგო, რამდენიც გინდა დაჭერილი თევზი! – სავსე კასრი დაუდგა წინ იაგომ.

– მაგი არ მინდა მე! ჩემი ხელით მინდა, დავიჭირო!

– წადი, გოგო, შინ!

– არ წავალ! – თქვა ხატიამ და ცხელ ქვიშაზე დაჯდა.

– წამოდი, კარავში მაინც დაჯექი, ტვინი აგიდუღდება, – ვთხოვე გაჯიუტებულ ხატიას.

– არა!

– არადა, იჯექი მანდ! – ვუთხარი და ფაცერზე ავბრუნდი.

– რა უნდოდა, ბიჭო? – მკითხა ნოდარამ დაბრუნებულს.

– ფაცერზე უნდა გამოსვლა თევზის დასაჭერად!

– გამოიყვანე მერე, რა მოხდა?

– სად გამოვიყვანო, ბიჭო, გაგიუდი?

– მე გამოვიყვან, აბა! – თქვა ნოდარამ და წამოდგა.

– დაანებე თავი!

– ნუ გეშინია, არ დაგიხრჩობ, – გაიცინა ნოდარამ და ნაპირზე გაირბინა.

ორ წუთში ნოდარამ ხატია ფაცერზე გამოიყვანა და გვერდით მოისვა. თევზი არ ჩანდა. ვიჯექით და ველოდით, ნოდარა ფაცერზე შემოცვნილ ნაფოტებს და ფიხებს წყალში ყრიდა, თან ღიღინებდა:

ქაშაყმა უთხრა წვერასო

აუტანისხარ წვერასო...

– სადაა თქვენი თევზი? – გვკითხა ხატიამ.

– აგერ, პატარა საქმეზე გეყავს გაგზავნილი და დაბრუნდება ამ წუთში, – თქვა ნოდარამ. თევზი კი არ ჩანდა.

– არ მოგვეჭრა, ბიჭო, თავი? რაღა ახლა გაწყდა? – ვუთხარი ნოდარას.

უცებ ტალღამ მკლავის სისხო წვერა შემოაგდო ფაცერზე, მე და ნოდარა ერთად წავიხარეთ მის ასაღებად, წვერამ გაიბრძოლა და პირი იბრუნა ჩქერში, ისევ შემოაგდო ტალღამ და ისევ იბრუნა

წვერამ პირი. ვიკადრეთ წყალში შესვლა, დავეგორდით ფაცერზე და ძლივს გავაკავეთ გადარეული თევზი. ნოდარამ ოთხივე თითი გაუყარა ლაჭუნებში და ამოათრია.

– შენი იღბალია, ხატია! – უთხრა მან ხატიას და თევზი სულ ახლოს მიუტანა. წვერა აფართხალდა და კუდი დაჰკრა მკერდზე ხატიას. ხატია დაიჭირა თევზი ორთავე ხელით და გახურებულ ლოყაზე მიიღო.

– უჰ, რა ცივია, სოსოია!

– არ გადააგდო ახლა წყალში მაშინდელივით! – ვთხოვე ხატიას.

– ნუ გეშინია, ამას არ გადავაგდებ! – დამამშვიდა ხატია. ისევ მივბრუნდი წყლისკენ. მივბრუნდი და უცებ შუბლი გამიცვიდა, თვალები ამიჭრელდა: სუფსას უზარმაზარი ტოტებდახლენილი წაბლის ხე მოჰქონდა პირდაპირ ჩვენს ფაცერზე.

– ნოდარა, ჭოკი! – ვიბლაველე მე. ნოდარა გველნაკებნივით შემოტრიალდა.

– ხატია, აქეთ! – მივევარდი ხატიას, მაგრამ უკვე გვიანი იყო, ვიგრძენი საშინელი ბიძგი, გავიგონე ძლიერი ლაწანი, მერე ვიგრძენი, როგორ ამოვტრიალდი ჰაერში, ჩემს თვალწინ უცებ გამოკრთნენ კარავიდან გამოცვენილი ხელგაშლილი და აღრიალებული ბიჭები. მერე უცებ ჩავვარდი სადღაც ბნელ, სველ და საშინლად ცივ ორმოში, სილით ამევსო პირი, თვალები, ყურები და დაღმა დამაქანა ვეებერთელა ტალღამ. გრძნობა არ დამიკარგავს, მარჯვნივ, მარჯვნივ, მარჯვნივ, – მკარნახობდა ვიღაც თუ რაღაც, – მარჯვნივ დააწექი, ცოტაც, ცოტაც გაუძელი, ბიჭო, სოსოია. თვალს ვახელ, ვერაფერს ვხედავ, ველაპავ წყალს, თუ არ ამოვისუნთქე, ფილტვები გამისკდება. ჩქარა, ჩქარა, ჯანდაბას, აღარ შემიძლია, გინდა დავიხრჩო, მაინც უნდა ჩავისუნთქო, უცებ ჩავისუნთქე ღრმად, ძალიან ღრმად და გამიკვირდა... თვალი გავახილე, ძლივს გავარჩიე შეშინებული ბიჭები... ისინი ნაპირზე დარბოდნენ და რაღაცას ყვიროდნენ. ნეტა რა აყვირებთ ამ სულელებს, ვერ ხედავენ, რომ ამოვედი?

– ჰეი, აქეთ, ბიჭებო, აქეთ, აგერ ვარ, აგერ! – ყვირი და თვითონ არ მესმის, მერე უცებ ყურებში გაწყდა რაღაც, ჯერ მდინარის ღრიალი გავიგონე, მერე საკუთარი გულის ძგერა და ბოლოს...

– ხატიაა! ხატიაა! ხა- ტი- ა- აა!!! – გაუთავებელი ზარი.

– ხატიააა! – კიოდნენ ბიჭები და მისდევდნენ ნაპირს.

– ხატიააა! – ვთქვი და დავჯექი. მერე აღარ მახსოვს, როგორ გავჩნდი ბიჭებთან. მახსოვს მხოლოდ, როგორ მაკავებდნენ ნოდარა და ნაპირზე მოცვენილი ხალხი, როგორ მიათრევედა ხატიას სუფსა და როგორ ვერ ბედავდა ამ უცილო სიკვდილში ფეხის შედგმას ვერავინ. მერე ყველამ დავინახეთ, როგორ გამოვარდა მეორე ნაპირიდან ვიღაც, როგორ გადაეშვა სუფსაში ტანგაუხდელი. ხან მაღავდა ტალღა, ხან ისევ გამოაჩენდა, იგი ძლიერი მხარულით მისდევდა ხატიას. ბოლოს, როგორც იქნა, დაეწია და მხარზე შეიგდო. სკოლამდე ათრია ხატია და ის კაცი სუფსამ. სკოლასთან იმ კაცმა აჯობა მდინარეს, ფორთხვით ამოვიდა ნაპირზე და სილაზე გულადმა დასვენებულ ხატიას გულზე ყური დაადო, მერე ხელში აიყვანა პატარა ბავშვივით, ბარბაცით შეიყვანა სკოლის ეზოში და მოლზე დაასვენა. მთელი სოფელი გარს შემოესხვია ხატიას და მის გადამრჩენელს. იგი ცალ მუხლზე დაჩოქილი ხელოვნურად ასუნთქებდა ხატიას, მის გვერდით დავიჩოქე. მან ირიბად გამომხედა, ჩემს წინ დათიკო ბრიგადირი იყო. ხმა არ ამოუღია, განაგრძობდა თავის საქმეს დიდხანს და დინჯად. დათიკომ ახლა საფეთქლების ზელა დაუწყო ხატიას.

– ხატია! – ვთქვი მე. ხატია ხმას არ იღებდა.

– ხატია! ხატია! – გავიმეორე. ხატიას წამწამები ოდნავ შეირხა, მერე თვალი გაახილა და ჩუმად, ძალიან ჩუმად, აღბათ, მარტო ჩემს გასაგონად თქვა:

– სოსოია!

– ცოცხალია? – იკითხა ვიღაცამ ხალხიდან.

– ცოცხალია! – თქვა დათიკომ და მთელი ტანით აიმართა.

ხალხში ჩურჩულმა ქარივით გაიქროლა და უცებ ეს ზღვა ხალხი, როგორც ერთი, ისე დამუნჯდა.

დათიკო შუა წრეში გავიდა და დადგა, გამხდარი, წვერგაუპარსავი, თვალებდასისხლიანებული და ტანსაცმელშემოვლეჯილი. მან ხალხს მოავლო თვალი. მერე ყველას სათითაოდ და ვისაც კი შეხედავდა, ყველა უკან იხევდა, უხერხულად იშმუშნებოდა და თავს ხრიდა. დათიკო იდგა და ელოდა, როდის ამოიღებდა სოფელი ხმას, მაგრამ მისი სოფელი დუმდა, როგორც სამარე და მე შემეშინდა ამ დუმილის ისე, როგორც ომის დაწყების პირველ დღეს შემეშინდა მისი. დათიკო კიდევ დიდხანს ელოდა, მაგრამ ხალხი დამუნჯდა. მაშინ დათიკომ მოიგლიჯა ქამარზე თასმით დაბმული რევოლვერი, მიწაზე დააგდო და მორჩილად ჩამოუშვა ხელები. ხალხი ისევ დუმდა.

– ამოიღეთ, ხალხო, ხმა! – თქვა დათიკომ მუდარით და ხმის კანკალით. ხალხი ხმას არ იღებდა.

– გამოდი, ვალოდია, და დამიჭირე, ხომ ხარ უშიშროების მუშაკი, გამოდი, რას უყურებ, დაყრილი მაქვს იარაღი! – მიუბრუნდა იგი ვალოდია ჯაშს.

ვალოდია გამოვიდა წრიდან და დათიკოს პირდაპირ დადგა. ხალხი გაინაბა. ხალხი ელოდა რაღაც უბედურებას, სროლას, დაპატიმრებას, ყვირილს, შერცხვენას, ტირილს და მოხდა რაღაც უფრო უარესი, საშინელი და წარმოუდგენელი: ვალოდია ჯაში შეტრიალდა და ისე გავიდა სკოლის ეზოდან, უკან არ მოუხედავს. დათიკო გაფითრდა, ყბა მოენგრა.

– ბადრია, შენ რაღას უყურებ, გამოდი და ამიყვანე პატიმრობაში, აღარ შემიძლია მეტი, კაცი არ ხარ? – მიუბრუნდა იგი ბადრია თავართქილაძეს. მაგრამ ბადრია უკვე გადიოდა სკოლის ეზოდან.

– ხალხო! – დაიკვნესა დათიკომ და ხალხმა გააკეთა იგივე, რაც ვალოდიამ და ბადრიამ, ისინი თავჩაქინდრულები, უხმოდ, თითო-თითოდ გადიოდნენ წრიდან და ტოვებდნენ შუა მინდორში ქრისტეს გლახასავით ვედრებად დავარდნილ დათიკოს.

მერე მან თვალებზე აიფარა ხელები, მუხლებზე დაეცა და ბავშვივით აქვითინდა. მე ვუყურებდი დათიკოს და ვფიქრობდი, რა ბედნიერი იყო ამ წუთში ხატია, რომ ვერ ხედავდა, როგორ ტიროდა იგი და როგორ ხდებოდა თანდათან ეს მთასავით ვეებერთელა კაცი მუშტისხელა.

– შეგიძლია, ხატია, წამოსვლა? – ვკითხე ხატიას.

– კი შემიძლია, სოსოია! – მითხრა მან და წამოდგა. ხელი მოვხვიე წელზე და ფრთხილად წავიყვანე ეზოდან. დათიკოს რომ ჩავუარეთ, ხატია გაჩერდა.

დათიკომ ცრემლიანი თვალებით ამოგხვება.

– რა ვქნა ახლა მე, სოსოია? – მკითხა მან.

– არ ვიცი, დათიკო!

– არც შენ იცი, ბიჭო? – თავი ჩავლუნე. დათიკო წამოდგა და გზას გახედა. გზაზე არავინ იყო. იგი მთვრალივით გავიდა ეზოდან. ჭიშკართან შეჩერდა და ისევ მკითხა:

– სად წავიდე ახლა მე, სოსოია? – მე არ ვიცოდი, სად უნდა წასულიყო დათიკო და არაფერი არ ვუპასუხე. მაშინ დათიკომ ხელი ჩაიქნია, შეტრიალდა და წავიდა...

დიდხანს მიდიოდა იგი თავჩაღუნული. გზაჯვარედინთან რომ მივიდა, გაჩერდა, ცოტა ხანს იდგა, მაგრამ ტყისკენ აღარ გადაუხვია, პირდაპირ დაადგა მთავარ თემშარას და წავიდა, ალბათ, თვითონაც არ იცოდა, საით.

სუფსას ღრიალით მოჰქონდა ხე და მიწა, სოფლის შარაზე ზარების წკარუნით მობლაოდა ნახირი. იქ, სადღაც შორს, საითაც დათიკო მიეფარა, მზე ზანტად ჩადიოდა.

მე გხედავთ, ხალხო!

გამარჯობა, ბეჟანა! მე ვარ, შენი სოსოია. ხომ არ მემდური, ჩემო ბეჟანა? რამდენი ხანია შენთან არ ვყოფილვარ. აგერ გვიმრა ამოსულა, მაგრამ ახლავე გავწმენდ, ამ ჯვარსაც გავმართავ და სკამსაც შევვლებავ, შენ ნუ გეშინია. ჩემამდე არავინ ყოფილა შენთან? თუმცა ვინ იქნებოდა, უყურე, ხატიას ასკილს ყვავილი გამოუღია და გაცვენია კიდევაც, რამდენი დრო გასულა. ჰაუ, რა ამბები მაქვს, ბეჟანა, შენთვის სათქმელი, რომ იცოდე, არც კი ვიცი, საიდან დავიწყო. მოიცა, ამ ბარდს მოვთხრი და ყველაფერს მოგიყვები. ომი გათავდა, ბეჟანა, ომი. ვეღარ იცნობ ჩვენს სოფელს, ქვეყნის ხალხი დაბრუნდა, გერასიმეს ბიჭი დაბრუნდა, ნინიჩკას ბიჭი დაბრუნდა, მინას ევგენი დაბრუნდა, ნოდარას მამა დაბრუნდა, ოტიას მამაც დაბრუნდა, ცალფეხა დაბრუნდა, ბეჟანა, მაგრამ მაგის ფეხს ვინ უყურებს, ვის უნდა მაგის ფეხი. ლუკაიას კუკურა არ დაბრუნდა, ბეჟანა, არც შავი მაშიკოს მალხაზა, ბევრი არ დაბრუნდა და მაინც ვერ იცნობ, ბეჟანა, ჩვენს სოფელს, ახლა მარილიც იშოვება და ჭადიც. შენს მერე ათი ქორწილი იყო, ბეჟანა, ათივეზე დამპატიყეს და ღვინოს მაძალეებდნენ დიდი კაცივით. გოგია ცერცვაძე ხომ გახსოვს? ათი შვილის მამა, იგიც დაბრუნდა და მისმა ცოლმა თალიკომ მეთერთმეტე ბავშვი გააჩინა, შუქრია. ასეთი არაფერი მინახავს, ბეჟანა, მოკვდები სიცილით რომ გაიგო, ეს მელოგინე ქალი კორკიმელზე იყო გასული, მშობიარობა რომ დაეწყო. ხეზე კინალამ დაბადა ბავშვი. გეყურება შენ? ძლივს მიუსწრეს. ზეწარი გაუფინეს ხის ძირში, მაგრამ მოასწრო ჩამოსვლა. გოგიამ უთხრა: რას ჩამოდიოდი, შე ქალო, ბარემ კორკიმელზე მოგემშობიარებია და გიდლით ჩამოგეშვაო. იმ ბავშვს შუქრია კი დაარქვეს, მაგრამ მე მაინც კორკიმელას ვეძახი. ხომაა სასაცილო, ბეჟანა? კორკიმელაც კარგი სახელია, არა? ჩემი შერქმეულია. კიდევ ცამეტი ბავშვი გაჩნდა შენს მერე და შვიდის ნათლია მე ვარ, ბეჟანა. ერთი ამბავი მოხდა კიდევ, ბეჟანა, ვიცი,

გაგიხარდება. ხატია მამამისმა ბათუმში წაიყვანა ექიმთან, ოპერაციას გაუკეთებენ და თვალი აეხილება. მერე? მერე შენ ხომ იცი, ბეჟანა, მე როგორ მიყვარს ხატია? ცოლად მოვიყვან, აბა, რას ვიზამ. დიდ ქორწილს გადავიხდი. მერე მეც მეყოლება შვილი და მისი ნათლია სხვა იქნება... რომ არ აეხილოს თვალი? მამიდაც მაგას მეკითხება, ბეჟანა, ყოველ დამე მეკითხება. შენ გგონია, არ მოვიყვან? მაინც მოვიყვან, ბეჟანა, მაინც. არ შეიძლება ხატის ცხოვრება უჩემოდ. არც ჩემი ცხოვრება შეიძლება უიმისოდ. შენც ხომ გიყვარდა ვიღაცა მინადორა, ბეჟანა? ჰოდა, მეც მიყვარს ჩემი ხატია. მამიდაჩემსაც უყვარს ვიღაცა. აბა, რატომ ეკითხება კოწია ფოსტალიონს ყოველდღე, წერილი ხომ არ არისო? რატომ ხვდება მანქანებს? ვიღაცას ელოდება. შენ კი იცი, ბეჟანა, ვის ელოდება, მაგრამ ისიც ხომ იცი, რომ არ დაბრუნდება ის?... მეც ველოდები ახლა ხატის, ჰოდა, სულ ერთია ჩემთვის, როგორ დაბრუნდება. ერთიც ვნახოთ, აახილა ხატის თვალი და არ მოგვეწონე, რას იტყვი შენ, ბეჟანა? თუმცა მამიდაჩემი კი მეუბნება, გაიხარდეთ, დავაჟუკადიო, დამშვენდიო, ვეღარ გცნობო, მაგრა რა ვიცი... არა, ხატის არ შეიძლება, რომ არ მოგვეწონო. ხატის იცის, როგორიც ვარ, ხატია მხედავს. თვითონ მითხრა. მე უკვე კაცი ვარ, წელს ათი კლასი დავამთავრე, მერე უმაღლესში შევალ, ვისწავლი, ექიმი გავხდები და ჩემი ხელით ავუხეღ თვალებს, ახლა თუ არ აეხილა. გესმის, ბეჟანა?

– ვის ელაპარაკები, ბიჭო, გაგიჟდი? – მკითხა ვიღაცამ ზურგს უკან.

შემოვტრიალდი და გერასიმე ბიძია დავინახე.

– გამარჯობა, გერასიმე ბიძია!

– გაგიმარჯოს. რას აკეთებ აქ?

– არაფერს. ისე გამოვიარე!

– ჩადი, აბა, ფოსტაში. ბესარიონი და ხატია ჩამოვიდნენ! – მითხრა გერასიმე ბიძიამ და ლოყაზე ხელი მომითათუნა.

– მერე? – ვკითხე და სუნთქვა შემეკრა.

– წადი, ბიძია, და შეეგებე. გაიქეცი, გაიქეცი!.. – გერასიმეს სიტყვის თქმა აღარ დავამთავრებინე, მოგწყდი ადგილიდან და თავიქვე დავეშვი.

მაღე, სოსოია, ბიჭო, მაღე, აქედან შორსაა, ასე გადაჭერი გზა, მოკლეზე გადადი... მაღე, სოსოია, მაღე... მივრბივარ, ყურები მიწივის, გული გასკდომიაზეა, ხელები მიბუჟდება, მუხლები მეკეცება, არ დაჯდუ, ბიჭო, რა დროს დაჯდომია... ამ ორმოს თუ გადაახტები, სოსოია, ხატია თვალახელილი დაგხვდება... გადავახტი ახლა ამ ორმოს, ამასაც გადავახტი. ახლა იმ ხემდე თუ მიიღებ სულმოუთქმელად, ხატია თვალახელილი დაგხვდება. ცოტაც, ცოტაც, ცოტაც, კიდევ ერთი ნაბიჯი.

მივირბინე. ახლა თუ ორმოცდაათამდე დაითვლი სულმოუთქმელად, ხატია თვალახელილი იქნება: ერთი, ორი, სამი, ოთხი, ხუთი, ექვსი, შვიდი, რვა, ცხრა, ათი, თერთმეტი, თორმეტი... ოცი... ოცდაათი... ორმოცი... ორმოცდაერთი, ორმოცდაორი, ორმოცდასამი, ორმოცდაოთხი... ო, რა ძნელია... ორმოცდახუთი...

– ხატიააა! – ჩემს ყვირილზე ბესარიონი და ხატია გაჩერდნენ. გულამომჯდარმა მივირბინე მათთან და გაჩერდი. დიდხანს ხმას ვერ ვიღებდი.

– სოსო! – თქვა წყნარად ხატისამ. მე ხატის შევხედე. ხატია თეთრი იყო, როგორც ქაღალდი. იგი სადღაც, ჩემს იქით იყურებოდა დიდრონი, ცისფერი თვალებით და იღიმებოდა.

– ბესარიონ ბიძია! – ბესარიონი თავჩაღუნული იდგა.

– რაო, ბესარიონ ბიძია! – ბესარიონი ხმას არ იღებდა.

– ხატია!

– გაისად გაზაფხულზე ჩამოიყვანე, წელს არ შეიძლებაო! – თქვა ხატისამ. ღმერთო, რა იქნებოდა, ორმოცდაათამდე რომ დამეთვალა, გაიფიქრე. მერე ყელში მომდგარი ცრემლები გადავყლაპე და პირზე ხელი ავიფარე. ტირილი რომ არ დამეწყო.

– რას შეგები, სოსო, როგორ ხარ? – მკითხა ხატისამ. მივედი ხატისთან, ხელი მოვხვიე და ლოყაზე ვაკოცე. ბესარიონ ბიძიამ ჯიბიდან ცხვირსახოცი ამოიღო, გამშრალ თვალებში ამოისვა, დაახველა და წავიდა.

– როგორ ხარ, სოსოია ბიჭო? – გამიმეორა ხატისამ კითხვა და გამიღიმა.

– ნუ გეშინია, ხატია, გაისად ხომ აგიხელს თვალს? – ვუთხარი ხატის და საფეთქლებზე ხელი გადავუსვი.

ხატის თვალები ნუშივით დაუწვრილდა და ასე ღვთისმშობელზე ლამაზი გახდა.

– გაისადო, სოსოია! – თქვა ხატისამ.

– ნუ გეშინია, ხატია!

- არ მეშინია, სოსო!
- იმან თუ არ აგიხილა, მე აგიხელ, ხატია, დედას გეფიცები, აგიხელ.
- ვიცი, სოსოია.
- თუ გინდა არ აგიხილოს, რა მოხდა მერე, მე ხომ მხედავ?
- შენ კი გხედავ, სოსოია.
- აბა, მეტი რა გინდა, ხატია?
- მეტი არაფერი.

* * *

სად მიდიხარ შენ, ჩემი სოფლის შარაგზაო, და საით მიგყავს ჩემი სოფელი. გახსოვს? ერთ დღეს შენ წამართვი ყველაფერი, რაც გამაჩნდა ამ ქვეყანაზე, მე გთხოვე მაშინ, შარაგზაო, და შენ დამიბრუნე, რაც შეგეძლო, და მე მადლიერი ვარ შენი. ახლა დადგა დრო, ჩვენც წაგვიყვანო – მე და ხატია, წაგვიყვანო და გვაჩვენო, სად თავდები, და თუ სადმე თავდები, ჩვენ არ გაგათავებთ შენ, ვივლით ასე უსასრულოდ ხელიხელჩაკიდებული. შენ აღარ მოიტან ჩვენს ამბებს სოფელში სამკუთხა წერილებითა და ნაბუჭდი მისამართებით, ჩვენ დავბრუნდებით ჩვენი ფეხით. პირს ვიზამთ აღმოსავლეთით, დავესწრებით ბაჯადლო მზის ამოსვლას და მაშინ ხატია იტყვის ხმამაღლა:

ეს მე ვარ, ხატია, ხალხო, მე გხედავთ თქვენ...